

Nr 197.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen ang. godkännande av allmänna riktlinjer för en tvångsclearing med Tyskland; given Stockholms slott den 24 mars 1950.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Östen Undén.

Sammanfattning.

I propositionen hemställas, att riksdagen måtte godkänna vissa allmänna riktlinjer för en tvångsclearing med Tyskland. De huvudsakliga grundsatserna kunna sammanfattas på följande sätt. Tvångsclearing med Tyskland bör äga rum utan uppskov och ske med stöd av gällande clearinglagstiftning. Inom ramen för clearinglagens bestämmelser avgöres, vilka fordringsanspråk som skola beaktas i clearingen och i vilken ordning anspråken skola tillgodoses. Personkretsen å borgenärssidan bestämmes på det sättet, att den i princip omfattar svenska rättssubjekt dock icke sådana, som äro bosatta i Tyskland. För att beaktas skall fordringen hava varit på svensk hand den 1 maj 1945, d. v. s. den antagna dagen för det definitiva tyska sammanbrottet. Allmänt undantag utgör kommersiella fordringar. I övrigt uppdrages till Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga dispensföreskrifter. Till gäldenärer, vilkas skulder omfattas av tvångsclearingen hänföras tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under kriget varit bosatta i Tyskland. Med Tyskland avses tyska riket i dess ut-

sträckning före den 1 januari 1938. Tvångsclearingen avser allenast fordringsanspråk, och i clearingen upptagas väsentligen endast fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller ha sin grund i förhållanden före denna tidpunkt. Om det kan visas, att gäldenären var solvent vid den tidpunkt före den 1 maj 1945, då fordringen förföll till betalning, skall fordringen från denna synpunkt godkännas. Är det utrett, att gäldenären vid ifrågavarande tidpunkt var insolvent, skall fordringsanspråket avvisas. Kan full bevisning rörande solvensen icke förebringas, ankommer det på fördelningsorganet att fatta beslut med hänsyn till omständigheterna. Samtliga fordringar på Tyskland från tiden före den 1 maj 1945 skola anses vara förfallna, oberoende av utsatt förfallodag. Hinder möter därför icke att avräkna utdelning å dylika fordringars kapitalbelopp. Borgenären skall avstå så mycket av sin fordran, som han uppburit. Det föreslås, att vissa fordringsanspråk skola utgå med förmånsrätt. Normer givas för omräkning till svenska kronor av fordringsanspråk, som äro uttryckta i utländska myntslag. För att möjliggöra hjälpåtgärder för svenskar, som under kriget varit bosatta i Tyskland, föreslås, att staten avstår sammanlagt sex miljoner kronor av den utdelning, som tillkommer vissa statliga fordringsanspråk. Prövningen av betalningsanspråken och fördelningen föreslås skola ombesörjas av en för ändamålet inrättad nämnd, som skulle bestå av tre, utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Nämndens avgöranden böra vara slutgiltiga.

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 mars 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler ministern för utrikes ärendena frågan om *fördelningen av de tyska tillgångarna i riket* och anför.

Inledning.

På grund av att ett flertal länder i början av 1930-talet genomfört valuta-restriktioner, som berett svenska exportörer svårigheter, utfärdades den 17 juni 1932 Sveriges första clearinglag. Syftet med lagen var att ge civilrättsligt stöd åt clearingavtal, som Konungen kunde sluta med främmande land, och skapa ett påtryckningsmedel mot en stat, som vägrade ingå clearingavtal med Sverige. Lagen skulle tillämpas först efter särskilt kungligt förordnande, och förordnande skulle blott få givas efter hörande av fullmäktige i riksbanken. År 1934 ersattes 1932 års clearinglag av den nu gällande lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m. Clearinglagen har sedermera flera gånger ändrats. Enligt 2 § clearinglagen äger Kungl. Maj:t att, där omständigheterna därtill föranleda, anordna tvångsclearing med främmande makt.

På grundval av clearinglagen har slutits ett flertal clearingavtal med Tyskland. Dessa avtal voro av tre olika typer. Det egentliga clearingavtalet avsåg betalningar, som härrörde ur det svensk-tyska varuutbytet (s. k. kommersiella fordringar). Rikslåneavtalet reglerade främmande betalningar av räntebelopp och Dawes-, Young- och Kreugerlånen. I avtalet innefattades även räntor å två österrikiska statslån och Svenska Tändsticksaktiebolagets (Stabs) andel i Deutsche Zündwarenmonopolgesellschafts vinst enligt ett mellan tyska staten och bolaget träffat avtal. Transfer- eller privatskuldavtalet slutligen avsåg betalning av svenska fordringar på räntor å och avkastning av privata krediter och andra kapitalinvesteringar, som föllo under det av den tyska riksbanken år 1934 beslutade betalningsuppskovet (det s. k. transfermuratoriet). Förutsättningen för att fordringar, som åsyf-

tades i rikslåne- och privatskuldavtalen, skulle kunna betalas med clearingmedel var, att överskott av sådana medel funnos till tysk favör, sedan betalning skett av de svenska fordringar, som avsågos i clearingavtalet. För att betalning skulle äga rum enligt de båda avtalen förutsattes alltså, att exporten från Tyskland till Sverige översteg den svenska exporten dit. Men innehavare av betalningsanpråk, som avtalen åsyftade att tillfredsställa, ägde icke att utfå hela det överskott, som uppkommit, sedan de belopp betalats, som clearingavtalet avsåg. Hälften av överskottet skulle nämligen ställas till den tyska clearingmyndighetens förfogande på det sättet, att denna ägde överföra medlen till tyska riksbankens konto hos svenska riksbanken. Den andra hälften däremot skulle användas till betalning av skulder, som tyskarna förpliktat sig att betala enligt rikslåne- och privatskuldavtalen. Härigenom kom de till svensk-tyska clearingkontot avsatta medlen att inom clearingnämnden bokföringsmässigt fördelas i tre grupper: E g e n t l i g a c l e a r i n g m e d e l, d. v. s. medel, som inbetalats av svenska importörer och användas till gäldande av svenska exportfordringar, som föllo under clearingavtalet, s. k. kommersiella fordringar; o p t i o n s m e d e l eller den hälft av överskottet på clearingmedlen, som skulle ställas till den tyska clearingmyndighetens förfogande för överföring till den tyska riksbankens konto hos den svenska riksbanken (från slutet av år 1944 skedde icke någon sådan överföring); och t r a n s f e r m e d e l, d. v. s. den hälft av överskottet, som skulle användas till betalning av skulder enligt rikslåne- och privatskuldavtalen.

Det tyska sammanbrottet föranledde, att det svensk-tyska clearingavtalet icke längre kunde tillämpas. Med anledning härav förordnade Kungl. Maj:t i kungörelse den 6 april 1945, att fordringar, som tillkomme någon i det Tyska riket, skulle inbetalas till clearingnämnden och där vara spärrade. De tyska clearingmedlen hava sedan sagda dag varit och äro alltjämt spärrade med undantag för av Kungl. Maj:t sedermera särskilt beslutade utbetalningar av vissa räntefordringar. Clearingmedlen hava emellertid efter den 6 april 1945 ökat på grund av att inbetalningar av tyska skuldbelopp enligt Kungl. Maj:ts förordnande skett till clearingnämnden, som dessutom i stor utsträckning låtit indriva dylika tillgodohavanden i Sverige, men clearingmedlen hava även ökat på annat sätt.

Sedan de under andra världskriget mot Tyskland allierade makterna uppmanat de neutrala länderna att sätta tysk egendom under kontroll och eliminera det tyska inflytandet, tillmötesgick Sverige önskemålet genom år 1945 beslutade lagstiftningsåtgärder. Den 29 juni 1945 utfärdades lagen om kontroll å viss utländsk egendom (kontrollagen), som ändrades den 14 december samma år. Sistnämnda dag utfärdades även lagen om administration av vissa bolag m. m. (administrationslagen). På grund av denna lagstiftning har tysk egendom både satts under kontroll och i stor utsträckning försålts under överinseende av ett särskilt statligt organ, flykttkapitalbyrån. De belopp, som sålunda influtit, ha jämväl insatts på clearingkonto. Såväl dessa medel som övriga tyska clearingmedel äro alltjämt tysk egendom.

De allierade makterna framställde även anspråk på att utfå värdet av den tyska egendom, som influtit genom realisationer av de tyska tillgångarna.

Genom en i Washington den 18 juli 1946 verkställd och den 17 december samma år av riksdagen godkänd skriftväxling mellan representanter för svenska regeringen, å ena sidan, samt Storbritanniens och Norra Irlands, Frankrikes och Förenta staternas regeringar, å den andra sidan, har emellertid uppgörelse träffats, bl. a. rörande likvidationen av tyska tillgångar i Sverige, med undantag för egendom tillhörig här bosatta tyska medborgare, vilka icke skola repatrieras. Enligt nämnda uppgörelse skall behållningen av likvidationen av de tyska tillgångarna disponeras *dels* för betalning av svenska fordringar gentemot Tyskland *och dels* — med ett i uppgörelsen fixerat belopp av 150 miljoner kronor — för finansiering av inköp av för det tyska folkhushållet viktiga varor, varom överenskommelse må träffas mellan svenska regeringen och de i uppgörelsen deltagande allierade regeringarna. De tyska ägarna skola erhålla ersättning i tysk valuta för den egendom, som likvideras eller disponeras i enlighet med överenskommelsen. De allierade myndigheterna i Tyskland skola enligt uppgörelsen vidtaga erforderliga åtgärder för att de tyska ägarnas rätt att erhålla motvärdet av den likviderade egendomen blir vederbörligen registrerad.

Det belopp, som sålunda står till förfogande för betalning av svenska fordringar på Tyskland, är icke i uppgörelsen närmare angivet, lika litet som omfattningen eller arten av de fordringar, som därur kunna åtnjuta betalning.

I detta sammanhang må erinras om vad jag anförte till statsrådsprotokollet den 1 november 1946 vid avlåtande av proposition till riksdagen rörande den förut nämnda skriftväxlingens godkännande:

»Den clearing av svenska fordringsanspråk mot tyska tillgångar i Sverige, som jämväl förutsattes enligt uppgörelsen, bör, såsom nyss antytts, äga rum med stöd av gällande clearinglagstiftning. Bland de fordringar, som skola utfå utbetalning genom detta förfarande, böra medräknas statsverkets oguldna fordringar på Tyskland, inklusive den fordran, som uppkommer genom utlämnandet av det s. k. rövade guld, vilket mottagits såsom fullgod likvid i betalningssammanhang, som eljest skulle reglerats över clearing, och mot uttrycklig försäkran, att guld ej skulle härstamma från ockuperat land. Därjämte bör övervägas, huruvida och i vilken utsträckning utdelning skall ifrågakomma för kapitalbelopp — bl. a. å de tyska rikslånen — även i de fall, då dessa enligt kontraktbestämmelserna ännu icke äro förfallna. Vidare kan ifrågasättas, huruvida viss begränsad del av de inflytande medlen bör användas till en fond för tillgodoseende av de särskilda anspråk på ersättning utanför den normala clearingens ram, som må befinnas skäliga.

Enligt clearinglagstiftningen tillkommer det Kungl. Maj:t att giva närmare föreskrifter i samband med clearing. I den mån den fortsatta utredningen av frågan om fördelningen av influtna medel giver vid handen,

att dessa böra tagas i anspråk för ändamål, som falla utanför den normala clearingens ram, torde fråga härom böra underställas riksdagen.

Slutligen bör övervägas, huruvida i samband med att föreskrift meddelas om betalning av fordringar ur clearingmedel jämväl bör stadgas, att vissa fordringar böra utgå med förmånsrätt och övriga erhålla utdelning blott i den mån återstående tillgångar förslå.»

Kungl. Maj:t bemyndigade mig samma dag att tillkalla högst tre sakkunniga att utreda och framlägga förslag i frågan om den slutliga dispositionen av de tyska tillgodohavanden, som finnas spärrade hos clearingnämnden eller må uppstå genom likvidation av här befintliga tyska tillgångar, till den del dessa tillgodohavanden icke skulle användas för inköp för det tyska folkhushållets räkning enligt uppgörelsen i Washington.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade jag ledamoten av riksdagens första kammare, professor Åke Holmbäck, ordförande, bankdirektören C. A. K. Lindahl och numera t. f. statssekreteraren i handelsdepartementet Kurt Holmgren att utföra ifrågavarande sakkunniguppdrag. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades e. o. hovrättsassessorn Harald Skogman. Under den tid Skogman av sjukdom varit förhindrad att tjänstgöra, ha de sakkunniga biträttats av f. d. hovrättsrådet Allan Björklund.

De sakkunniga, som antagit benämningen tysksmedelskommittén, ha i februari 1949 till mig överlämnat ett betänkande med förslag rörande den slutliga dispositionen av tyska tillgodohavanden (här bifogat såsom bilaga). Förslaget går ut på att med stöd av 2 § clearinglagen genomföra en s. k. tvångsclearing gentemot Tyskland. Sedan betänkandet för yttrande remitterats till fullmäktige i riksbanken, clearingnämnden, flyktkapitalbyrån, Skyddskommittén för utlandsfordringar och Svenska bankföreningen, hava remissvar avgivits. Vidare hava Utlandssvenskarnas förening, Emigranternas självhjälp, Emigranternas skyddsförening, Tyska socialdemokratiska partistyrelsens representant i Sverige, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska Viktoriäförsamlingens i Berlin kyrkoråd och Skyddsföreningen för utländska värdepapper inkommit med framställningar i ärendet.

De tyska tillgångarna och anmälda betalningsanspråk.

A. De för utdelning disponibla medlen.

Hos *clearingnämnden* innestå per 28.2.50:

1) Clearingkontot	1 236 208: 63
2) Optionskontot	72 530 784: 61
3) Transferkontot	30 549 266: 60
4) Spärrkontot	43 333 184: 17

Under flyktkapitalbyråns kontroll stående medel:

1) Avbetalningsfordringar	9 900 000: —
2) Spärrade medel (förvaltade av byråns sysslomän)	10 800 000: —
3) Därjämte förväntas blivande realisation av tysk egendom in- bringa ett belopp om ca	33 000 000: —
För utdelning disponibla medel	S:a kronor 201 349 444: 01

Förutom nu nämnda medel finnes ett belopp om ca 27,2 miljoner kronor, vilket dock är tvistigt och beroende av utgången av vissa internationella uppgörelser. Det är ovisst men dock möjligt, att omkring hälften av detta belopp kan komma att tillerkännas svenska intressenter och därför ställas till clearingnämndens förfogande. Under denna förutsättning kan ett belopp av 214,9 miljoner kronor stå till förfogande för utdelning till svenska fordringsägare.

Det må därjämte nämnas, att ett belopp om 150 miljoner kronor utbetalats till statskontoret för leveranser av livsmedel till det tyska folkhushållet.

B. Anmällda betalningsanspråk.

Genom kungörelse den 16 januari 1948 (nr 26) angående anmälan av vissa fordringar hos gäldenärer i Tyskland erhöi svensk undersåte eller svensk juridisk person, som har fordran på någon i Tyskland och vill åtnjuta betalning härför ur de tyska tillgångarna i riket, möjlighet att till clearingnämnden göra anmälan om sitt anspråk före den 15 mars 1948. Beträffande fordran, som avsågs i avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940 med Tyskland, föreskrevs i kungörelsen, att anmälan fick göras av jämväl annan betalningssökande.

Clearingnämnden, som sammanställt inkomna anmälningar, har indelat fordringarna i tre grupper: kommersiella, finansiella och övriga fordringar.

I. Kommersiella fordringar.

Kommersiella fordringar äro sådana, som avsågos i den svensk-tyska avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940. Fordringarna härröra från betalningar i samband med det svensk-tyska varuutbytet och omfatta därjämte

1. omkostnader i samband med detta varuutbyte (tullar, frakter, expeditionskostnader, provisioner och kostnader för affärsresor),
2. entreprenad- och montagekostnader,
3. avgifter för patent, licenser och liknande ideella prestationer,
4. avräkningar i den svensk-tyska post-, telegraf-, järnvägs- och lufttrafiken,
5. kostnader för förädlingsarbete samt
6. andra kostnader, varom överenskommelse träffats.

Enligt av clearingnämnden lämnade uppgifter hava anmälningar gjorts med nedan angivna belopp:

svenska kronor	13 967 369: 93
riksmark	8 552 855: 63
pund	4 317: 11: 0
dollars	148: 50
danska kronor	1 741: 98
norska kronor	4 561: 12
schweiziska francs	4 650: —
finska mark	6 469: 60
deutsche mark	11 905: 07
guldfrancs	718 542: —

II. Finansiella fordringar.

Till finansiella fordringar hänför clearingnämnden fordringar på grund av innehav av obligationer, aktier, äganderätt till fast egendom, inteckningsfordringar, bankfordringar och andra finansiella fordringar. Enligt uppgift av clearingnämnden hava följande anspråk anmälts:

1. Fordringar på grund av innehav av tyska statsobligationer.

a. Daweslånet:

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	16 716 000: —	16 716 000: —
riksmark	500: —	—
pund	234 100: —; —	230 000: —; —
dollars	2 840 400: —	2 818 700: —

De anmälda obligationerna innehavas av fyra banker.

b. Younglånet:

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	56 731 190: —	56 845 000: —
riksmark	8 000: —	—
pund	272 700: —; —	272 700: —; —
dollars	4 990 500: —	4 238 000: —
holländska floriner	1 729 400: —	1 551 400: —
franska francs	22 000: —	22 000: —
belgiska francs	3 500: —	—

Omkring 40 miljoner kronor av den svenska tranchen innehavas av vissa banker och bolag och återstoden av inemot 6 000 privatpersoner.

c. Kreugerlånet:

	anmält belopp	certifierat belopp
dollars	50 200 000: —	50 200 000: —

Svenska tändsticksaktiebolaget har bevakat ett belopp av 49,2 miljoner dollars.

d. S. k. funding bonds:

	anmälda belopp
svenska kronor	3 935 879: 90
riksmark	1 092 153: 28
pund	3 060: —: —
dollars	286 552: 31
holländska floriner	1 858: 41

e. Andra skuldförbindelser, utfärdade av tyska riket.

	anmälda belopp
svenska kronor	142 224: 79
riksmark	2 952 933: 48

2. Fordringar på grund av innehav av andra obligationer.

Under denna grupp upptagas obligationer, som utfärdats av tyska delstater eller tyska kommuner eller av tyska banker, kreditanstalter eller industriföretag.

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	495: 70	300: —
riksmark	11 079 799: 15	10 604 217: 26
pund	97 031: 13: 0	97 540: —: —
dollars	11 076 461: 45	11 548 560: —
holländska floriner	1 524 262: —	1 463 950: —
schweiziska francs	368 561: 25	303 261: 25

Bland anmälningarna märkes en från statens krigsförsäkringsnämnd å § 584 200: —.

3. Fordringar på grund av innehav av aktier.

	anmälda belopp
svenska kronor	—
riksmark	2 046 796: 04
pund	21: —: —

Kommittén har yttrat, att dessa anspråk torde komma att väsentligt reduceras vid den slutliga prövningen.

4. Fordringar på grund av äganderätt till fastighet.

	anmälda belopp
svenska kronor	45 805: 79
riksmark	2 225 777: 81

Vissa av de i svenska kronor anmälda beloppen torde komma att avföras vid den slutliga prövningen.

5. Fordringar, till säkerhet för vilka inteckning i fastighet meddelats.

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	906 945: 89	1 109 773: 02
riksmark	11 446 131: 75	9 458 330: 66
pund	9 650: —	—

6. Bankfordringar.

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	440 846: 33	—
riksmark	21 871 298: 48	2 476 877: 82
dollars	90 493: 85	2 052 328: 25
schweiziska francs	199 040: —	—

Därjämte komma vissa smärre belopp i lire, zloty och estniska kronor.

7. Övriga finansiella fordringar.

Till denna grupp har clearingnämnden hänfört fordringar av mycket skiftande art, såsom fordringar på grund av arv, försäkringar, köpeskillingslikvider, som icke slutförts, lån, som icke skett i bank eller mot intecknings-säkerhet m. m. Anmälda anspråk utgöra:

	anmälda belopp	certifierade belopp
svenska kronor	12 077 347: 09	8 527 050: 41
riksmark	19 852 210: 17	11 252 754: 54
pund	112 229: 10: 6	12 030: 19: 6
dollars	1 054 730: 03	16 091: 55
holländska floriner	4 397: 20	—
schweiziska francs	14 266: —	—
danska kronor	42 042: 62	—
lats	68 200: —	—

III. Övriga fordringar.

Till denna grupp har clearingnämnden hänfört fordringar på lön, pension och livränta samt underhållsanspråk, fordringar på grund av rekvisition av egendom av tyska myndigheter, skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkningar samt andra fordringar. De anmälda anspråken utgöra enligt av clearingnämnden lämnade uppgifter:

1. Fordringar på lön, pension, livränta o. d.

	svenska kronor	riksmark	pund
a. löner och tantième	296 830: 25	722 749: 60	
b. pensioner och livräntor på grund av tjänst intill 1/10 1948	163 832: —	1 091 786: 20	
c. pensioner och livräntor, utgående av annan grund än tjänst	—	47 679: 38	
d. anspråk på inbetalda premier å tjänstepensioner	—	56 698: —	
e. underhållsanspråk	175 253: 78	177 880: 62	54: —: —

2. Fordringar på grund av rekvisition av egendom.

Anmälda äro anspråk å

svenska kronor	2 441 169: 10
riksmark	4 313 523: 86
pesos	500: —
zloty	27 849: —

Bland dessa anmälningar märkas en från statens krigsförsäkringsnämnd å kronor 47 660: 28 samt en från samma institution å kronor 967 795: 71.

3. Skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkningar.

svenska kronor	25 269 923: 41
riksmark	1 179 326: 03
pund	2 000: —: —
dollars	1 300: —
holländska floriner	429 096: 79
franska francs	587 700: —
norska kronor	47 969: —
estniska kronor	5 823: —

Bland anspråk, som hänförs till denna grupp märkas statens krigsförsäkringsnämnds för skadestånd med svenska kronor 18 225 812: — och Aktiebolaget Aerotransports för nedskjutningen av flygplanen Gladan och Gripen med svenska kronor 4 457 669: —. Det må nämnas, att de av krigsförsäkringsnämnden framställda anspråken täckas av premier, som försäkringstagarna erlagt. I den mån försäkringsfallen vållats av Tyskland eller tyska medborgare, kan en regressrätt mot Tyskland tänkas föreligga.

Särskilt anmält är dessutom ett krav från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag på ersättning för skadade eller förstörda anläggningar i Narvik med norska kronor 11,2 miljoner.

4. Övriga fordringar.

svenska kronor	7 419 671: 75
riksmark	2 991 684: 96

Bland dessa fordringar märkas anmälningar å kronor 4 233 005: 19 från försvarets civilförvaltning, 29 753: 05 från civilförsvarsstyrelsen och 181 346: 73 från medicinalstyrelsen, avseende kostnader för tyska militärinterner.

Fordringar, som icke hava motsvarighet i clearingnämndens cirkulär nr 85 den 31 januari 1948.

Under denna grupp har clearingnämnden uppfört anspråk å betydande belopp, svenska kronor 13,8 miljoner, riksmark 39,8 miljoner, jämte ett antal belopp i olika främmande valutor. En stor del av dessa anspråk avse ersättning för bombskador samt för avgifter och annat, som lagts å judar enligt

rasdiskrimineringslagarna i Tyskland, m. m. Större delen av dessa anspråk torde icke kunna ifrågakomma vid den slutliga utdelningen.

Riksgäldskontorets utgifter för det österrikiska konversionslånet.

Riksgäldskontoret har till clearingnämnden anmält anspråk på ersättning för kontorets utlägg för 1934 års österrikiska konversionslån med följande belopp:

svenska kronor	91 144: 28
pund	123 867: 12: 3
holländska floriner	23 328: 22
belgiska francs	199 052: 05
franska francs	1 531 409: 86
schweiziska francs	119 093: 40
tjeckiska kronor	255 000: —

Förutom nämnda krav har Svenska tändsticksaktiebolaget anmält anspråk på ersättning för bolagets andel i tyska tändsticksmonopolets vinst med ett till 55 miljoner kronor avrundat belopp.

Principiella utgångspunkter.

Kommittén: (Kap. 5).

Kommittén genomgår i detta kapitel de olika förutsättningarna för tvångs-clearing jämlikt 2 § andra stycket clearinglagen och kommer till slutsatsen, att förutsättningarna få anses vara uppfyllda. Kretsen av de rättsägare, till vilkas förmån tvångsclearing kan äga rum, bestämmes — framhåller kommittén — i clearinglagen endast så, att utbetalningen skall gälla »fordran hos någon i den främmande staten». Lagen innehåller icke några föreskrifter om förhållandet mellan olika betalningsberättigade i fall, då tillgängliga medel icke förslå att täcka fordringarna i deras helhet. Bestämmelser saknas ock i clearinglagen angående sättet för utbetalningen. Kommittén finner därför, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter i dessa hänseenden. Kommittén tillägger i samband därmed:

»Det är anledning understryka, att inga svenska fordringsägare, vare sig de av clearingavtalen berörda eller andra, ha någon juridisk rätt till de på clearingens inestående medlen. Frågan om en borgenär skall erhålla betalning genom tvångsclearing eller ej beror helt på de bestämmelser, som Kungl. Maj:t härom utfärdar. Då Kungl. Maj:t äger att bestämma, vilka fordringar skola erhålla ersättning genom tvångsclearing, måste Kungl. Maj:t även äga att bestämma, huru stora belopp av tillgängliga medel som skola användas till tvångsclearing och i vilken ordningsföljd olika fordringar eller grupper av fordringar skola få betalning. Frågor huru stora belopp av de inestående medlen skola användas till clearingverksamheten och om man skall anordna förtursrätt för vissa typer fordringar bli därför även av betydande vikt vid uppgörandet av förslag till en utdelningsplan.»

Vidare anför kommittén, att borgenär enligt clearinglagen skall avstå så mycket av sin fordran, som svarar mot uppburet belopp för att erhålla betalning av insatta clearingmedel. Detta villkor motsvaras av en i Washington-uppgörelsen (huvudskrivelsen p. 3) intagen bestämmelse om ersättning till de tyska ägarna för här i riket likviderad egendom. Vederbörande svenska myndighet förutsättes för detta ändamål lämna de allierade erforderliga uppgifter om de belopp, som framkomma vid likvidationen med angivande av de tyska ägarnas namn och adresser.

Kommittén framhåller slutligen, att en tvångsclearing, genomförd i anslutning till — förutom 2 § clearinglagen — Washington-uppgörelsen, i princip bör erhålla en global karaktär. Samtliga fordringsgrupper böra få konkurrera i *hela* massan av tyska tillgångar, och man bör undvika att låta en möjligen förefintlig anknytning mellan vissa fordringar och vissa tyska tillgångar skänka fordringarna i fråga företräde till betalning av de senare. Målet bör vara att med en så rättvis fördelning som möjligt låta alla svenska fordringar på tyska staten eller någon i Tyskland — berörda i de äldre avtalen eller ej — vilka icke av särskilda skäl anses böra uteslutas, delta i tvångsclearingen. Denna får under angivna förhållanden en så vid omfattning, att de för en mera begränsad avtalsclearing gällande reglerna endast i förhållandevis ringa mån kunna tjäna till ledning. Vid fördelningen, uttalar kommittén, synes man »mindre ha att utgå från på förhand givna civilrättsliga grundsatser eller analogier än från skälighetsbedömanden.»

Yttranden:

Fullmäktige i riksbanken ifrågasätta, om utbetalningarna från clearingmedlen icke borde uppskjutas *dels* på grund av den omständigheten, att det vore tvivelaktigt om någon kurs å riksmark för närvarande kan fastställas, *dels ock* enär frågan om ersättning enligt Washingtonavtalet till de tyska ägarna av härstädes likviderad egendom icke definitivt lösts.

Clearingnämnden, Bankföreningen och Skyddskommittén för utlandsfordringar hava i sina yttranden betonat vikten av att — särskilt med hänsyn till Sveriges framtida förbindelser med Tyskland — clearingen sker med iakttagande av de till grund för den svenska clearinglagstiftningen liggande principerna och i övrigt tillämpliga rättsregler. Bankföreningen och skyddskommittén åberopa ett av f. d. justitieråden A. Bagge, R. Eklund och N. von Steyern gemensamt avgivet utlåtande. Skyddskommittén har därjämte ingivit ett utlåtande av juris professorn vid Uppsala universitet Phillips Hult. I utlåtandena avvisas kommitténs uppfattning, att de svenska borgenärerna skulle sakna juridisk rätt till utdelning. Det bestrides, att Kungl. Maj:t skulle äga att fritt bestämma, vilka borgenärer som skola erhålla ersättning och vilken förtursrätt, som skall iakttagas. I stället göres gällande, att när Kungl. Maj:t enligt 2 § clearinglagen utfärdat förordnande om tvångsclearing för fördelning av tillgängliga tyska clearingmedel, så ha de svenska borgenärernas krav på dem tillkommande andel av medlen fått en rättslig grundval. Om medlen ej förslå till borgenärernas fulla förnöjande,

skola de enligt denna uppfattning fördelas efter de i en sådan situation tillämpliga civilrättsliga grundsatserna. I det av justitieråden avgivna utlåtandet säges härom bl. a.:

»Varken i propositionerna 1932 eller 1934 eller i Kungl. Maj:ts prop. nr 384/1945 rörande vite för fullgörande av inbetalningsskyldigheten inom viss tid har fällts något yttrande som antyder, att meningen varit att den Kungl. Maj:t meddelade befogenheten skulle åsyfta annat än att möjliggöra för resp. svenska fordringsägare att åtnjuta den rätt till betalning, som grundades på deras civilrättsliga förhållande till den utländska gäldenären. Att några andra synpunkter skulle tillämpas vid meddelande av ett Konungens förordnande rörande utbetalning av de spärrade medlen har man ej ifrågasatt. Den civilrättsliga grundvalen måste då förutsättas vara av avgörande betydelse vid fastställandet av principerna för fördelningen i händelse full betalning ej kan erhållas ur de uppsamlade medlen. Att vid en tvångs-clearing avvika från den civilrättsliga grunden skulle innebära ett avvikande från de riktiga principer, på vilka den hittillsvarande tvångs-clearinglagstiftningen uppbyggts, nämligen det berättigade intresset hos de svenska fordringsägare, som genom den främmande statens åtgärder berövats sin rätt att i vanlig ordning göra sin fordran gällande, att i stället få betalning ur fordringar härstädes tillhörande det främmande landet eller dess innebyggare. Att svenska staten genom en tvångs-clearing skyddar denna sina undersåtars rätt kan icke medföra någon rättsligen grundad befogenhet för staten att i vidare mån än då en prioritet kan grundas på civilrättsliga regler gynna den ena fordringsägaren framför den andra, vare sig han är en enskild eller en statlig fordringsägare.

Även internationellt-rättsligt sett torde ett tillgodoseende av vissa svenska borgenärer framför de övriga, utan att någon civilrättslig grund därför kan åberopas, vara svårt att rättfärdiga. Den internationellt berättigade motåtgärd, som en tvångs-clearing innebär, grundar sig på ett eftersättande från den främmande statens sida av dess utländska fordringsägars rättsligen grundade intressen. Att staten genom tvångs-clearingen inträder till deras skydd kan icke berättiga staten att i egenskap av jämväl fordringsägare tillskansa sig civilrättsligt ogrundade fördelar i jämförelse med de övriga fordringsägarna eller att utan civilrättslig grund gynna en enskild fordringsägare på de andras bekostnad. Statens åtgärder härutinnan äro icke enbart en intern angelägenhet. Den rättsligt grundade fördelningen av de genom retorsionsåtgärden från det främmande landet och dess innebyggare övertagna tillgångarna mellan de svenska fordringsägarna är en angelägenhet, som berör även det främmande landet och dess innebyggare. Motåtgärden får icke gå utöver det internationellt berättigade syftet med densamma.»

Även professor Hult kritiserar den av kommittén hävdade uppfattningen, att de svenska fordringsägarna skulle sakna juridisk rätt till clearingmedlen och att Kungl. Maj:t skulle bestämma, vilka fordringar som skola erhålla betalning vid tvångs-clearingen samt prioritetsförhållandet mellan olika fordringar. Professor Hult gör gällande, att »*clearinglagen* och den *allena* bestämmer, vilka personer, som kunna göra anspråk på delaktighet i clearingmedlen.» Professor Hult anför vidare: Kungl. Maj:t har uppenbarligen vid lagens tillämpning att iakttaga vanliga regler för civillagars tolkning och utfyllande. Därvid kunna oklara och oreglerade frågor förekomma, varvid ett skönsmässigt avgörande måste träffas, men det innebär ingalunda att

»Kungl. Maj:t skulle äga frihet att efter rena, av civilrättsliga grundsatser eller analogier obundna skälighetsbedömanden träffa de avgöranden, som ur en eller annan synpunkt kunde synas Kungl. Maj:t mest tilltalande». Kungl. Maj:t är bunden av lagens ord, i den mån dessa äro klara, och av lagens syfte.

Clearingnämnden ifrågasätter ytterligare, huruvida förutsättningarna för en tvångsclearing mot Tyskland för närvarande föreligga. Nämnden anser, att särskilt frågan om möjligheterna för de tyska fordringsägarna att erhålla ersättning bör utredas och framhåller, att det allmänna läget i Tyskland fortfarande är synnerligen oklart samt möjligheterna till en korresponderande avräkning i Tyskland till förnöjande av de tyska rättsägarna ovissa. Hur efter ett utdelningsförfarande härstädes motvärdet i Tyskland skall kunna presteras och vilka garantier, som föreligga härför, har ej varit föremål för närmare utredning. Många juridiska och praktiska problem måste vidare lösas, om man skall komma fram till ett någorlunda tillfredsställande resultat vid prövningen av de ifrågavarande fordringsanspråken. Clearingnämnden finner det sannolikt, att ett uppskov med den föreliggande frågan skulle vara ägnat att skapa säkrare utgångspunkter för dess bedömande.

Departementschefen.

Det förfarande som nu avses är en med stöd av clearinglagens bestämmelser av den svenska staten ensidigt vidtagen betalningsutjämning mellan svenska och tyska betalningsanspråk. Syftet är att skydda svenska intressen, och medlet är tvångsclearing. Åtgärden är föranledd av att det med Tyskland ingångna clearingavtalet icke kan tillämpas och av det tyska sammanbrottet. Om ett clearingavtal, som slutits med en främmande stat, icke kan tillämpas, äger enligt 2 § clearinglagen Konungen att, där omständigheterna därtill föranleda, förordna, att den, som har fordran hos någon i den främmande staten men på grund av där vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel ej kan erhålla betalning, skall äga erhålla betalning av medel, som enligt 1 § clearinglagen insatts i svensk bank eller kassa mot det att han för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstår så mycket av sin fordran, som svarar mot uppbygget belopp. Det är uppenbart, att de formella förutsättningarna föreligga för en tvångsclearing med Tyskland. Starka sakliga skäl tala även för en dylik åtgärd, och i de över kommitténs betänkande avgivna yttrandena ha i allmänhet erinringar icke framställts mot den planerade tvångsclearingen i och för sig. Fullmäktige i riksbanken och clearingnämnden ha dock ifrågasatt lämpligheten av att ett förordnande om tvångsclearing gives nu.

Tveksamheten synes huvudsakligen hava orsakats av att utredning skulle saknas beträffande utsikterna för tyskar, vilkas egendom blivit likviderad, att erhålla ersättning enligt Washingtonuppgörelsens bestämmelser. Detta skäl för ett uppskov med frågans behandling finner jag icke hållbart med hänsyn till den utformning Washingtonuppgörelsen erhållit. Jag vill sålunda erinra om att de allierade makterna enligt punkt 8 i denna uppgörelse för-

bundit sig att av Tyskland eller den blivande tyska regeringen kräva godkännande av överenskommelsens bestämmelser, i den mån de beröra tysk egendom i Sverige.

Ett ytterligare dröjsmål med den betalningsutjämning, som ändock en gång måste komma till stånd, skulle medföra allvarliga nackdelar. Det skulle avsevärt öka de redan nu betydande olägenheterna för de svenska borgenärerna av den långa betalningsspärren. I stället för att skapa klarare utgångspunkter skulle uppskovet göra situationen ännu mera invecklad. Ju längre tid som förflyter desto svårare blir det att genom utredningar och förebringande av bevisning komma till riktiga resultat. Den omständigheten, att ståndpunkt måste tagas till ett stort antal juridiska och praktiska problem, kan givetvis icke i och för sig vara en giltig anledning till dröjsmål. Jag förordar därför, att tvångsclearing med Tyskland äger rum utan uppskov.

Vad angår de allmänna principerna för clearingen är, såsom flyktkapitalbyrån framhåller i sitt yttrande, förfarandets huvudlinjer givna. Byrån yttrar härom: »Vad som åsyftas är en clearing mellan Sverige och Tyskland, d. v. s. ett betalande enligt Kungl. Maj:ts förordnande av fordringar, som i Sverige nu må finnas mot Tyskland eller någon i det landet, genom in- språktagande av tyskägda fordringar, därvid man utgår från att tyska fordringar mot Sverige eller någon i Sverige på liknande sätt betalas ur svenska fordringsägars anspråk på Tyskland. Det förutsättes sålunda, att de tyska tillgodohavandena brukas till betalning av fordringar mot tyska staten eller någon i Tyskland, att dessa fordringar ha en viss anknytning till Sverige samt att de äro förfallna till betalning. Vidare fordrar clearinggrunden att, såsom clearinglagen uttrycker det, fordringsägaren ej kan erhålla betalning på grund av i Tyskland vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel. Detta innebär i sin ordning krav på att den tyske gäldenären är solvent — ett sådant krav ligger inneslutet redan i själva clearingbegreppet — och att fordringsägarens tillgodohavande ej bör gå utöver vad han kunnat utfå, därest inskränkningarna i rätten att förfoga över betalningsmedlen ej funnits. Slutligen måste den svenske fordringsägaren för clearing i Tyskland avstå så stor del av sin fordran, som svarar mot av honom uppburet belopp.»

Till vad flyktkapitalbyrån sålunda anfört kan jag ansluta mig. Det bör dock framhållas, att de av det tyska sammanbrottet orsakade svårigheterna inom förevarande område medfört helt nya, invecklade och stundom svåröverskådliga problem. Lösningarna måste vinnas genom avvägning av olika intressen, och om man vill undvika stötande konsekvenser är det icke alltid möjligt att strikt tillämpa schematiska principer. I vad mån jämkningar befunnits påkallade framgår av den följande redogörelsen.

I några av de med anledning av kommitténs betänkande avgivna yttrandena hävdas, att varje fordringsägare, som har fordran hos någon i Tyskland, även skulle hava juridisk rätt att deltaga i utdelningen av de tyska medlen, sedan förordnande om tvångsclearing givits. Fördelningen skulle enligt samma åsikt ske enligt privaträttsliga regler, och om medlen icke skulle

förlå till borgenärernas förnöjande, skulle civilrättsliga grundsatser tillämpas vid bestämmande av förtursrätt och andra grunder för det konkursliknande förfarandet.

Det är riktigt att, så länge den nuvarande clearinglagen består oförändrad, det finns en ram, utanför vilken statsmakterna icke kunna gå, om tvångsclearingen, som avsett är, skall genomföras med stöd av den gällande clearinglagen. De tyska clearingmedlen kunna sålunda icke användas till annat än tillfredsställande av fordringsanspråk, och härvid skola de i lagen uttryckligen angivna förutsättningarna vara uppfyllda. Men inom den uppställda ramen äga statsmakterna att avgöra, både vilka fordringsanspråk som genom den statliga åtgärden (tvångsclearingen) skola stödjas och den ordning, i vilken de skola beaktas.

Det förekommer ofta även under normala förhållanden, att enskilda anspråk mot en främmande stat icke kunna göras gällande med utsikt till framgång, om de ej understödjas av landets regering och upptagas som statliga krav. En allmänt vedertagen och erkänd regel är, att det härvid ankommer på regeringen att avgöra, vilka anspråk som skola stödjas. Då en främmande stat befinner sig i det läge, som nu föreligger beträffande Tyskland, har en regering särskild anledning att utöva sin diskretionära prövningsrätt. Clearinglagens bestämmelser lägga icke hinder i vägen för ett sådant förfaringssätt. Härtill kommer, att clearinglagens föreskrifter äro synnerligen kortfattade och i många fall icke ge någon ledning alls. Vad särskilt frågan om förtursrätt angår, måste framhållas, att folkrätten icke ger någon anvisning på ett internationellt konkursinstitut för stater, och den svenska konkursrätten är varken tillämplig eller i detta sammanhang normerande för statsmakterna. De civilrättsliga regler och grundsatser, som i de ifrågavarande yttrandena och utlåtandena åsyftas, kunna icke ha annat intresse för hithörande frågor bedömning än som mer eller mindre vaga analogier.

Det sagda innebär icke, att statsmakterna böra förfara godtyckligt. Tvärtom framgår av det föregående önskvärdheten av att vissa normer följas. De regler, som härutöver erfordras, komma att i det följande redovisas och motiveras, varjämte särskilt angives, i vilken utsträckning undantag från reglerna må medgivas.

Personkretsens omfattning (borgenärer och gäldenärer).

Kommittén: (Kap. 6)

Kommittén framhåller inledningsvis, att man beträffande de krav, som man vid clearinglagens tillkomst önskade uppställa å en borgenär — »den som har fordran» — har lika litet ledning av clearinglagens förarbeten som av lagtexten. Clearinglagens följdförfattningar äro icke heller upplysande. Vid utgestaltningen av en tvångsclearing mot Tyskland måste man

emellertid enligt kommittén hos borgenären fordra en ganska stark anknytning till Sverige.

Efter en redogörelse för bestämmelser av intresse för denna fråga i de mellan Sverige och Tyskland slutna clearingavtalen m. m. samt i valutaförordningen erinrar kommittén, att i framställningar av olika flyktingorganisationer hävdats, att man vid avgörandet, vilka fordringsägare som böra få deltaga i tvångsclearingen, ej skulle kräva svenskt medborgarskap utan blott fast bosättning i Sverige. I denna fråga åberopar kommittén, vad kommittén anfört i en framställning till Kungl. Maj:t den 25 november 1947:

»Vid en tvångsclearing av det slag, varom här är fråga, bör det ankomma på varje nation att, såvitt möjligt, tillvarata sina egna medborgares rätt och omvänt bör varje fordringsägare få lita till sina egna myndigheter. Utbetalning från de tyska tillgångarna i Sverige bör därför endast ske till svenska medborgare. I Kungl. propositionen 1946 nr 367 förutsattes endast att 'svenska' fordringar skulle erhålla betalning ur de tyska tillgångarna (propositionen s. 16, 23). Här i riket vistande förutvarande tyska statsanhöriga och övriga flyktingar sakna visserligen möjlighet att genom egna statsmyndigheter få sina anspråk tillgodosedda, men detta förhållande medför icke, att de svenska myndigheterna böra låta dem få del av förevarande medel i annat fall än då deras anknytning till Sverige fått den fasthet, att de upptagits till svenska medborgare. Flyktingarna har den svenska staten bisprungit på annat sätt: genom en hjälpverksamhet, vars kostnader uppgå till mycket stora belopp och som ännu fortsätter, och genom ett belopp av 50 miljoner kronor, som den svenska staten genom Washingtonöverenskommelsen åtog sig att utbetala till den internationella flyktingkommittén i London att användas för gottgörelse och ny bosättning åt de offer för nazistregimen, som icke kunna repatrieras.

Från den uppställda regeln, att endast svenska medborgare böra få utdelning ur den tyska egendomen för sina fordringar bör dock ett undantag göras. Rätt till betalning för kommersiella fordringar, d. v. s. — såsom tidigare nämnts — fordringar, som falla under clearingavtal mellan Sverige och Tyskland, bör tillkomma jämväl andra. Clearingavtalen — det clearingavtal, till vilket här är att taga hänsyn, är dagtecknat den 14 december 1940 — innehöllo nämligen icke någon begränsning i fråga om fordringsägarens nationalitet utan voro i det hela uppbyggda på domicilprincipen. För den viktigaste gruppen av de kommersiella fordringarna, nämligen varufordringarna, saknade till och med domicilet betydelse; villkoret var endast, att betalningen avsåg varor, som härrörde från Sverige.»

Kommittén ingår härafter på frågan om man, såsom från några håll gjorts gällande, för deltagande i tvångsclearingen bör kräva ej blott att borgenären är svensk medborgare utan även att han sedan viss tid tillbaka är bosatt i Sverige. Kommittén yttrar:

»Enligt kommitténs uppfattning böra mycket tungt vägande skäl krävas för att från delaktighet i tvångsclearingen utesluta vissa grupper svenska borgenärer. — — — Såsom skäl mot rätt till ersättning oavsett bosättning kan givetvis anföras, att clearingen en gång inrättats för att undanröja olägenheterna av det tyska förbudet för överföring av medel till Sverige och att svenskar, som under kriget varit och fortfarande äro bosatta utanför Sverige eller först efter kriget återvänt hit, icke tidigare kunnat räkna

med att få sina fordringar på någon i Tyskland tillgodosedda genom clearing. Då emellertid nu i anledning av det extraordinära läget efter Tysklands sammanbrott en tvångsclearing förberedes, som för de allra flesta svenska fordringsägare å Tyskland representerar sista möjligheten att inom en överskådlig framtid erhålla vederlag, synes det enligt kommitténs mening stötande att utesluta i utlandet bosatta eller nyligen hit återflyttade medborgare. Sin största praktiska betydelse synes ståndpunktstagandet till de av clearingnämnden och flyktkapitalbyrån ifrågasatta begränsningarna erhålla med avseende på de återkomna tysklandssvenskarna.»

Kommittén föreslår vidare, att rätt till utdelning principiellt icke göres beroende av tidpunkten för förvärvet av svenskt medborgarskap. Däremot föreslår kommittén från annan utgångspunkt, att fordran bör hava funnits på svensk hand vid tiden för det tyska sammanbrottet för att berättiga till utdelning. Kommittén betraktar den 1 maj 1945 såsom den dag, då sammanbrottet skedde. En följd därav blir, att flertalet fordringar, som innehavas av nyblivna svenska medborgare, icke bliva berättigade att erhålla betalning vid tvångsclearingen.

Från nämnda grundsatser föreslår kommittén undantag för kommersiella fordringar för att vinna överensstämmelse med 1940 års clearingavtal. Därjämte föreslår kommittén, att möjlighet beredes att i undantagsfall, efter beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, medgiva utbetalning åt i Sverige bosatta tyska medborgare, som tidigare under avtalsclearingens tid kunnat få medel transfererade för sitt uppehälle, s. k. ömmande fall, samt åt härstädes bosatta svenskfödda kvinnor, som emellertid genom gifte blivit tyska medborgare.

Med avseende å g ä l d e n ä r e n föreslår kommittén, att såsom förutsättning för deltagande i tvångsclearingen uppställas kravet, att gäldenären under det andra världskriget varit medborgare och haft hemvist i Tyskland. Med Tyskland avser kommittén Tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

Yttranden:

Clearingnämnden förordar, att borgenär för att kunna erhålla utdelning skall hava varit svensk medborgare sedan den 1 september 1939 eller ock tidigare haft och sedermera återvunnit svenskt medborgarskap. Dessutom bör fordras, att borgenären varit bosatt i Sverige sedan tiden för det tyska sammanbrottet den 1 maj 1945. Undantag från de föreslagna reglerna bör enligt nämnden göras för kommersiella fordringar och dispensmöjlighet beredas för ömmande fall (exempelvis svenskfödda, med tyskar gifta kvinnor).

Flyktkapitalbyrån anför:

»Vad beträffar den personkrets, som bör äga rätt att deltaga i utdelningen, har kommittén föreslagit att dit skall räknas alla svenska medborgare, oavsett om och sedan vilken tid de äro bosatta i Sverige, dock att betalning för kommersiella fordringar bör tillkomma jämväl andra. Beträffande icke kommersiella fordringar har kommittén ansett endast den begräns-

ningen böra finnas för rätt till utdelning, att fordran skall ha funnits på svensk hand vid det tyska sammanbrottet, som förutsattes fixerat till den 1 maj 1945. Därigenom uppgives bl. a. för de i Tyskland bosatta svenskarernas del clearinglagens fordran på att grunden för tvångsclearingförfarandet skall vara, att fordringsägaren ej kan erhålla betalning på grund av i Tyskland vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel. Byrån anser kravet därpå icke kunna eftergivnas. Även om det — på sätt kommittén framhållit — kan synas stötande att utesluta i utlandet bosatta eller nyligen hit återflyttade svenska medborgare från delaktighet i utdelningen anser sig därför byrån böra vidhålla sitt i yttrandet den 31 januari 1948 gjorda förslag, att för deltagande i clearingen bör fordras, att vederbörande fordringsägare varit svensk medborgare och bosatt i Sverige sedan den 1 januari 1944. Anledningen till det förhållandevis tidiga datum för fyllandet av nationalitets- och bosättningskravet, som flyktkapitalbyrån föreslår, är att genom ändring i nationalitets- och bosättningsförhållandena en överföring sker av vissa förmögenhetsbestånd, som naturligen höra till ett visst lands ekonomi. Ehuru det i princip måste anses oriktigt att tillgodose en fordringsägare, som byter nationalitet och bosättningsort, kan detta medges under normala tider med obetydlig flyttningsfrekvens, men det bör ej ske i en ensidig clearing då på grund av en katastrof, som övergår det land, mot vilket den ensidiga clearingen företages, en abnorm förflyttning äger rum. Från de angivna nationalitets- och bosättningskraven bör undantag göras dels för kommersiella fordringar, vilka icke under avtalsclearingens tid varit underkastade sådana villkor, dels ock för certifierade fordringar. Det kan sättas i fråga, huruvida icke den av byrån förordade begränsningen av den utdelningsberättigade personkretsen även i andra fall kan leda till otillfredsställande resultat. Såsom exempel kan anföras svenska medborgare, vilka medan de varit bosatta i Sverige förvärvat fordringar av natur att böra betalas genom clearingen och vilka därefter bosatt sig å utrikes ort. Det synes därför önskvärt, att beträffande fordringar, som grunda sig å från Sverige härrörande prestationer, skapas möjlighet att deltaga i utdelningsförfarandet, även om fordringens innehavare icke fyller det av byrån ovan angivna bosättningskravet.»

Emigranternas självhjälp, Emigranternas skyddsförening och Tyska socialdemokratiska partistyrelsens representant i Sverige ha i gemensam skrivelse till utrikesdepartementet framhållit, att de svensk-tyska clearingavtalen byggde på domicilprincipen, varför borgenärens och gäldenärens bosättningsort och icke medborgarskapet bör vara avgörande, om clearinglagstiftningen skall tillämpas. Om rätten att deltaga i utdelningen begränsas till svenska medborgare, kan enligt sammanslutningarnas uppfattning detta icke grundas på clearinglagens ordalydelse eller clearingens karaktär. Sammanslutningarna uppgiva, att antalet tyska flyktingar i Sverige vid krigets slut uppgick till 3 000 personer och att av dem mellan tre- till femhundra lämnat landet. De kvarvarande ha till större delen ($\frac{1}{6}$) förvärvat svenskt medborgarskap och borde icke längre betraktas som flyktingar. De äga hemvist i Sverige. Sammanslutningarna hemställa, att de tyska emigranternas anspråk måtte tillgodoses även i de fall vederbörande icke blivit svenska medborgare. Sammanslutningarna framhålla därjämte, att kommitténs förslag, att fordringarna böra finnas på svensk hand den 1 maj 1945 medför, att så gott som alla fordringar, vilka anmälts av f. d. tyska medborgare ute-

slutas från utdelning, även om dessa personer sedan många år varit fast bosatta i riket. Liknande fordringar, som överlåtits till svenska medborgare före den 1 maj 1945, skulle däremot vara utdelningsberättigade. Ett sådant förhållande vore icke önskvärt. De naturaliserade medborgarnas fordringar hava enligt sammanslutningarnas uppfattning erforderlig anknytning till Sverige för att böra erhålla utdelning vid tvångsclearingen.

Departementschefen.

Tvångsclearingen bör äga rum för att skydda svenska intressen. I likhet med kommittén anser jag därför att i princip endast svenska rättssubjekt böra ha möjlighet att erhålla utdelning ur de tyska tillgångarna. Fråga har emellertid uppkommit, om därutöver ytterligare krav böra uppställas beträffande borgenärernas anknytning till det svenska samhället. Såväl clearingnämnden som flyktkapitalbyrån ha föreslagit, att endast personer, som vid viss tidpunkt varit svenska medborgare och bosatta i Sverige, skulle kunna delta i utdelningen. Kommittén har för sin del icke uppställt några andra krav på borgenärernas personliga kvalifikationer än att borgenären skall vara svensk medborgare. Från en annan synpunkt kommer emellertid kommittén till en begränsning av möjligheten att erhålla utdelning, nämligen genom att uppställa krav på att fordringen skall ha varit på svensk hand den 1 maj 1945.

Mot kommitténs förslag i denna del ha erinringar framställts av vissa emigrantsammanslutningar, som framhålla, att regelns följd blir, att så gott som alla fordringar, vilka anmälts av f. d. tyska medborgare, uteslutas från tilldelning, ehuru ifrågavarande personer varit sedan lång tid bofasta i Sverige. Med anledning härav vill jag först erinra om att en fast och allmänt erkänd folkrättslig regel är, att en naturalisering i allmänhet icke har retroaktiva verkningar. De fordringar och anspråk, som en naturaliserad svensk medborgare förvärvat före naturaliseringen, bruka enligt vedertagen folkrättslig praxis vanligen icke upptagas och stödjäs av svenska regeringen gentemot främmande makt. Härav följer också, att dylika anspråk i princip icke böra beaktas vid tvångsclearingen. Då den av kommittén uppställda regeln står i överensstämmelse med gällande folkrättslig praxis och även torde vara tillräcklig i detta avseende, biträder jag kommitténs förslag.

Frågan huruvida särskilt bosättningsvillkor bör eftergivas, är måhända mera tveksam. Det kan göras gällande, att avtalsclearingen icke avsåg utlandssvenskar, och det kan ifrågasättas, om deras anspråk ha den fasta anknytning till Sverige och det svenska folkhushållet, som rimligen bör fordras. Å andra sidan skulle det leda till ett föga tillfredsställande resultat, om utlandssvenskar ställdes utanför deltagande i tvångsclearingen. Det skulle i hög grad försvåra möjligheten att tillmötesgå de till Sverige återvända och numera här i riket bofasta tysklandssvenskarnas i många fall och av många skäl beaktansvärda framställningar. Jag kan icke finna, att resultatet är ofrånkomligt.

Den planerade tvångsclearingen är icke en fortsättning av avtalsclearing-

en utan företages, som förut är nämnt, för att skydda svenska intressen i den på grund av det tyska sammanbrottet uppkomna situationen. Det ankommer härvid på statsmakterna att inom clearinglagens ram avgöra, vilka svenska intressen som skola stödjas. Starka sakliga skäl tala för att härvid även utlandssvenskarnas anspråk beaktas. De ha förvärvat sina fordringsanspråk såsom svenska medborgare, och det skulle onekligen vara stötande, om de, efter att i utlandet hava utfört en i många fall även för Sverige gagnande verksamhet, lämnades utan stöd av de svenska statsmakterna. Jag kan därför icke finna annat än att deras anknytning till Sverige är tillräckligt stark för att motivera deras deltagande i den planerade clearingen.

Flyktkapitalbyrån har framhållit, att ett fullständigt eftergivande av bösättningsvillkor kommer i strid med clearinglagens bestämmelser. I Tyskland bosatta svenska medborgare eller domicilierade rättssubjekt kunna nämligen icke sägas vara hindrade från att erhålla betalning på grund av i Tyskland vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel. Kommittén berör icke spørgsmålet, men det måste anses vara självklart, att clearingförfarandet icke kan avse sådana svenska medborgare. Jag föreslår därför, att personkretsen å borgenärssidan bestämmas på det sättet, att den i princip omfattar svenska rättssubjekt, dock icke sådana, som ha hemvist i Tyskland.

Från huvudregeln, att endast svenska rättssubjekt kunna deltaga i tvångs-clearingen såsom borgenärer, uppställer kommittén ett allmänt undantag. Innehavare av sådana kommersiella fordringar, som falla under clearingavtalet den 14 december 1940, skulle enligt kommittén erhålla utdelning genom tvångs-clearingen oberoende av borgenärens nationalitet. Tvångs-clearingen skulle i detta fall anknyta till avtalsclearingen. Jag biträder kommitténs förslag i denna del.

Kommittén föreslår vidare, att i undantagsfall och efter beslut varje gång av Kungl. Maj:t utbetalning av clearingmedel skulle kunna medgivas åt sådana tyska medborgare, som tidigare under avtalsclearingen kunnat få medel transfererade för sitt uppehälle, och även till i Sverige bosatta svenskfödda kvinnor, som genom äktenskap blivit tyska medborgare. Ytterligare förordar kommittén, att likaledes i undantagsfall och efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t skulle till förmån för svenskfödda kvinnor, som på grund av äktenskap varit tyska medborgare men numera åter blivit svenska medborgare, dispens kunna givas från regeln, att fordringen skall ha varit i svensk hand den 1 maj 1945 för att kunna beaktas i tvångs-clearingen. Slutligen skulle enligt kommittén på samma sätt dispens från sistnämnda regel kunna beviljas svenska medborgare, som blivit naturaliserade efter den 1 maj 1945.

Jag ansluter mig till kommitténs uppfattning, att dispensmöjligheter böra beredas i de nu nämnda fallen, men jag skall i övrigt upptaga frågan härom i samband med spørgsmålet om behandlingen av ömmande fall i allmänhet.

I likhet med kommittén förordar jag, att till kategorien gäldenärer, vilkas

fordringar skola omfattas av tvångsclearingen, hänföras tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under andra världskriget varit bosatta i Tyskland, men icke andra rättssubjekt. Med Tyskland avses tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

Frågan om vilka anspråk som böra beaktas vid en tvångs-clearing med Tyskland.

1. Anspråk, som på grund av clearinglagens bestämmelser icke kunna stödjas vid en clearing.

Kommittén: (Kap. 7.)

Kommittén framhåller, att ett anspråk endast kan tillgodoses med stöd av clearinglagstiftningen, i den mån anspråket har karaktär av en fordran. Ersättning kan därför icke lämnas för sakrätter, framför allt äganderätt till fast eller lös egendom. Ej heller kan ersättning utgå för aktier, andelsbevis i handelsbolag och i andra bolag och föreningar eller för aktieägares, delägares eller föreningsmedlems rätt till andel i bolagets eller föreningens likvidation.

Förluster, som drabbat svenska medborgare på grund av att fastigheter, bohag eller värdesaker i Tyskland förstörts genom krigshandlingar från de staters sida, med vilka Tyskland var i krig, giva icke upphov till skadeståndsskyldighet för Tyskland. Dessa förluster kunna därför enligt kommitténs uppfattning icke tillgodoses med stöd av gällande clearinglagstiftning, i den mån icke tyskt åtagande att erlægga ersättning kan visas. Kommittén avböjer med utförlig motivering, att ersättningsmöjligheterna utvidgas genom lagändring. Med hänsyn till omständigheterna föreslår kommittén, såsom nedan skall närmare utredas, att viss ersättning skall utgå till tysklandssvenskarna för icke clearinggilla anspråk.

Yttranden:

Clearingnämnden ansluter sig till kommitténs förslag att från utdelning utesluta sakrätter, aktier och andra andelsrättigheter, »enär deras inneslutande under tvångsclearingen icke vore förenligt med clearinglagens bestämmelser».

Flyktkapitalbyrån, Skyddskommittén för utlandsfordringar och Bankföreningen biträda i denna del kommitténs förslag.

Utlandssvenskarnas förening avstyrker kommitténs förslag, enär såsom nedan skall närmare utvecklas, därigenom huvuddelen av tysklandssvenskarnas anspråk icke kunna tillgodoses.

Departementschefen.

Med åberopande av stadgandet i 2 § clearinglagen, att tvångsclearing skall avse *fordran* hos någon i den främmande stat, tvångsclearingen avser, har

kommittén följdriktigt förordnat, att ersättning i den nu planerade tvångs-clearingen icke skall givas för sakrätter (framförallt äganderätt till fast eller lös egendom) eller för aktier och andelsbevis. Avkastning av fast egendom och till betalning förfallen utdelning å aktier äro däremot fordringar och skola följaktligen beaktas. Jag biträder kommitténs förslag. Det ankommer på den myndighet, som har att besluta om utdelning, att i tveksamma fall avgöra, till vilken kategori anspråket skall anses höra.

2. Fordringsanspråk i allmänhet.

Kommittén: (Kap. 7)

Kommittén föreslår, att alla arter av fordringsanspråk beaktas vid tvångs-clearingen med undantag för svenska företags investeringsfordringar å dotterföretag i Tyskland. Härom anför kommittén:

»Investeringsfrån ett svenskt företags sida av medel i Tyskland för bedrivande av viss verksamhet har regelmässigt skett genom att i Tyskland ett dotterföretag bildats med medel, som tillskjutits av det svenska moderföretaget. Det svenska företags intresse har avspeglats sig däri, att moderföretaget ägt alla eller de flesta andelarna i dotterföretaget. Om det sistnämnda haft formen av ett aktiebolag — vilket torde vara det ojämförligt vanligaste — har i regel moderföretaget innehått aktiemajoriteten i dotterföretaget. De investeringar, som skett på detta sätt, äro mycket betydande. Det kan sålunda nämnas, att av det till valutakontoret vid valutadeklarationen per årsskiftet 1943/44 deklarerade innehavet av aktier i tyska bolag, uppgående till ett sammanlagt värde av 157 miljoner riksmark, icke mindre än 87 % utgjordes av svenska företags aktier i dotterbolag i Tyskland.

Investeringar ha emellertid skett även på andra sätt varvid åtminstone formellt en fordran uppstått för den investerande.

En investering torde ofta ha skett i den form, att moderföretaget, sedan aktiekapitalet tillskjutits, lämnat dotterföretaget ytterligare stöd genom lån.

Ett svenskt företag kan vidare ha grundat ett dotterföretag i Tyskland genom investeringar, som icke lett till svenskt aktieinnehav. Det svenska bolaget kan sålunda omedelbart hava tillhandahållit medel åt en tysk bank, som i sin tur för det svenska företags räkning tecknat och ställt sig som innehavare av aktierna i dotterföretaget. Det svenska företaget har i detta fall en fordran på den tyska banken.

Finansiering av ett dotterföretag torde emellanåt även ha skett icke blott med likvida medel utan även på det sätt, att dotterföretaget på kredit erhållit exempelvis varor, material eller utrustning, som erfordrats för dess verksamhet; därigenom har alltså formellt en fordran uppkommit för moderföretaget gentemot dotterföretaget. Denna form av investering blev, enligt vad kommittén inhämtat, föremål för uppmärksamhet från tysk sida efter det clearingavtal år 1934 första gången slutits mellan Sverige och Tyskland. De tyska vederbörande förklarade sig då icke vilja tillåta någon betalning över clearingen av sådana leveranser, varom nu är fråga, på den grund, att det icke gällt kommersiella leveranser utan just investeringar.

Kommittén kan icke anse det sakligt grundat, att vid tvångs-clearingen behandla investeringar olika alltefter de former, som investeringarna tagit. Den omständigheten, att investeringen skett i sådan form att en fordran uppkommit bör icke ställa den investerande i bättre läge än om han valt den i allmänhet tillämpade vägen att tillskjuta dotterföretagets aktiekapital.

Kommittén anser alltså att investeringsfordringar icke böra erhålla ersättning genom tvångsclearingen.

Det kan icke förnekas, att genomförandet av den nu föreslagna skillnaden i behandlingen av investeringsfordringar och andra fordringar kan bli förenad med praktiska svårigheter. Bl. a. kan märkas att svenska moderföretag givetvis i stor utsträckning kunna i tyska dotterbolag ha fordringar, som ej ha karaktären av investeringar och därför böra kunna tillgodoses i en tvångsclearing. Att återbetalning av investerade kapitalbelopp icke bör ske via tvångsclearingen ens när investeringen formellt givit upphov till en fordran, bör icke vara ett hinder mot att löpande fordringar mellan bolagen regleras över clearingen. I fråga om exempelvis sådana leveranser av varor från ett moderbolag till ett dotterbolag, som ingått i varuutbytet mellan Sverige och Tyskland och därför fallit under clearingavtalen, bör betalning genom tvångsclearingen kunna ske på enahanda villkor och på samma sätt som för kommersiella fordringar över huvud. Av vad nu sagts är tydligt, att den myndighet, som skall verkställa clearingen, kommer att få svårigheter redan vid tolkningen av begreppet investering. De svårigheter, som uppstå vid särskiljandet av de fordringar, som böra ingå och de som icke böra ingå i tvångsclearingen, torde emellertid ej vara större än att den utdelningsprövande myndigheten efter ett närmare studium av det anmälningssmaterial, som inkommit i anledning av kungörelsen den 16 januari 1948, skall bli i stånd uppdraga riktlinjer som giva en någorlunda säker grund till rättstillämpningen på området.»

Yttranden:

Clearingnämnden avstyrker, att investeringsfordringar undantagas. Nämnden, som utgår från att kommittén med investeringsfordringar åsyftar svenska moderföretags fordringar å dotterföretag i Tyskland, yttrar härom.

»Vad däremot angår investeringsfordringar vill nämnden påpeka, att det synes svårt att draga en juridiskt hållbar gräns mellan sådana fordringar och andra fordringar samt att övervägande skäl torde tala för att investeringsfordringar i förevarande hänseende erbjudas enahanda behandling som övriga svenska fordringar i Tyskland. Nämnden erinrar om att moderföretagens fordringar i allmänhet uppkommit i samband med företagens exportaffärer och att man vid svensk-tyska handelsförhandlingar gjort gällande, att dylika fordringar voro berättigade till särskilt förmånlig behandling i betalningshänseende.»

Skyddskommittén för utlandsfordringar, till vars yttrande *Bankföreningen* ansluter sig, gör gällande, att hållbar grund saknas för kommitténs förslag om diskriminering av svenska moderbolags fordringar hos dotterföretag i Tyskland och yttrar härom.

»I fråga om tyskmedelskommitténs förslag, att svenska moderbolags fordringar hos dotterföretag i Tyskland skulle likställas med sakrätter och sålunda uteslutas från utdelning, får skyddskommittén framhålla, att någon hållbar grund för en dylik diskriminering av sådana fordringar icke finnes. Tyskmedelskommittén synes utgå ifrån att moderbolagens fordringar normalt uppkommit genom investeringar i dotterbolagen och att de fördenskull borde likställas med exempelvis aktieinnehav. Så är emellertid ingalunda fallet, utan det vanliga torde snarare vara, att fordringarna uppkommit i samband med företagens exportaffärer. Då fordringar av sådant slag tidigare ansetts böra behandlas särskilt förmånligt i betalningshänseende, före-

ligger desto mindre anledning att nu ställa dem i sämre läge än andra fordringar.»

Departementschefen.

Kommittén har föreslagit, att alla arter av fordringsanspråk skola beaktas vid clearingen med undantag för svenska moderbolags investeringsfordringar å dotterföretag i Tyskland. Mot principen har jag icke något att erinra.

Vad undantaget beträffar har det i några av remissvaren gjorts gällande, att det av juridiska och praktiska skäl vore svårt att på ett hållbart sätt draga en gräns mellan moderbolagens fordringar på grund av investeringar och deras löpande fordringar. De senare skulle nämligen enligt kommitténs förslag erhålla utdelning. Det har också framhållits, att vid handelsunderhandlingar med Tyskland från svensk sida påyrkats särskilt förmånlig behandling av svenska dotterbolag.

Det är tydligt, att — som kommittén själv framhåller — juridiska och praktiska svårigheter kunna uppkomma vid gränsdragningen mellan investeringsfordringar och andra fordringar. Huruvida kommitténs förslag i denna del är genomförbart kan icke nu med säkerhet bedömas. Jag föreslår därför, att det må ankomma på Kungl. Maj:t att efter hörande av det organ, som har att pröva betalningsanspråken, besluta, huruvida investeringsfordringar skola beaktas i den planerade clearingen.

3. Skadeståndsanspråk.

Kommittén: (Kap. 7)

Kommittén har icke till särskild behandling upptagit frågan, huruvida skadeståndsanspråk böra vinna beaktande i samband med tvångsclearingen. Av kommitténs framställning framgår emellertid, att kommittén avsett, att även skadeståndsfordringar böra bli tillgodosedda. Denna kommitténs ståndpunkt har givit anledning till olika yttranden.

Clearingnämnden avstyrker, att skadeståndsfordringar beaktas vid clearingen och anför härom:

»Bland fordringar, som anmälts till clearingnämnden jämlikt kungörelsen den 16 januari 1948 angående anmälan av vissa fordringar hos gäldenärer i Tyskland, finnas skadeståndskrav å mycket avsevärda belopp. Skadeståndskrav, som grunda sig på rasdiskriminerande åtgärder eller åtgärder av liknande art vidtagna av tyska myndigheter mot i Tyskland bosatta personer, ha i kommittéförslaget undantagits från tvångsclearingen. Samtidigt upptagas i kommitténs kalkyler anmälda skadeståndskrav grundade på neutralitetskränkningar eller andra olagliga åtgärder av tyska myndigheter. Åtskilliga av dessa krav äro av den art, att de icke kunna prövas av svensk domstol. Clearingnämnden tillråder för sin del, med hänsyn till föreliggande praktiska svårigheter, att skadeståndskrav i princip lämnas utanför tvångsclearingen.»

Flyktkapitalbyrån ifrågasätter, huruvida icke större delen av anmälda skadeståndsanspråk helt borde uteslutas från deltagande i clearingen men

medger, att starka skäl tala för att låta åtminstone vissa skadeståndsanspråk deltaga. Byrån motiverar sin uppfattning på följande sätt.

»Byrån vill då först ifrågasätta om icke större delen av de anmälda skadeståndsfordringarna borde helt uteslutas. Det är nämligen uppenbart, att clearingförfarandet i stort sett ej lämpar sig för tvistiga fordringar och i synnerhet ej för fordringar av så oviss natur, som i allmänhet kännetecknar skadeståndsfordringar. Olämpligheten att medtaga skadeståndsfordringar blir så mycket starkare understruken, som det skulle bli nödvändigt att med åsidosättande av det naturliga forum låta pröva dessa fordringar av svensk myndighet och utan kontradiktoriskt förfarande, vilket måste anses betänkligt ur processuell synpunkt. Å andra sidan måste dock medges, att beträffande vissa skadeståndsfordringar starka skäl tala för att låta även dem deltaga. I den mån man ej principiellt utesluter dem, torde dock böra uttalas att skadeståndsfordringarna böra upptagas endast i fall omständigheterna äro sådana, att en tillfredsställande utredning om fordringarna synes kunna vinnas. Den prövande myndigheten synes nämligen endast under särskilda omständigheter böra betungas med granskning av fordringar, beträffande vilka det redan från början föreligger stor sannolikhet för att de icke kunna bli tillgodosedda.»

Departementschefen.

Kommittén har icke från principiell synpunkt dryftat, i vad mån skadeståndsfordringar böra beaktas vid clearingen. Skadeståndskrav äro vida svårbedömligare än andra krav, och åtskilliga fall kunna förekomma, där icke svensk utan tysk domstol är behörig att avgöra, om skadeståndsskyldighet föreligger. Att generellt avvisa skadeståndsanspråk från beaktande vid clearingen, vore dock att gå för långt, men det är påkallat, att en mycket stor återhållsamhet iakttages vid beslut om utdelning på grund av skadeståndsfordringar. Utdelning bör icke medgivas i andra fall än där en övertygande och fullständig utredning företetts av sökanden. I alla andra fall böra anspråken avvisas.

4. Statens anspråk med anledning av utlämnad guldmängd.

Kommittén: (Kap. 7)

Kommittén föreslår, att ersättning skall utgå vid tvångsclearingen med belopp motsvarande värdet av vissa guldkvantiteter, som jämlikt Washingtonöverenskommelsen må komma att utlämnas, och att denna utbetalning bör äga rum såsom en kvittning mellan den svenska och tyska staten.

Enligt Washingtonöverenskommelsen (huvudskrivelsen p. 4) åtog sig svenska regeringen att till de allierade återställa det av Sverige förvärvade guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder (rövat guld). Fråga är om dels en viss, i överenskommelsen närmare angiven mängd guld, som motsvarar den kvantitet guld, härrörande från Banque de Belgique, vilken förvärvats av riksbanken, dels ock en viss kvantitet guld, varpå holländska staten framställt anspråk. Värdet av dessa guldpartier beräknades efter då gällande pris på guld till ca 65 miljoner kronor. (Riksbanken har sedermera till Banque de Belgique utlämnat guld till ett

värde vid utlämnandet av ca 28,9 miljoner kronor. Det av holländska staten framställda anspråket avser en kvantitet guld, vars ungefärliga dagsvärde uppgår till ca 50,1 miljoner kronor.)

Kommittén framhåller, att i fråga om guldet »den praktiska förutsättningen för ersättningskraven — nämligen att Sveriges riksbank funnit sig nödsakad att återställa guldpartierna i fråga —» ännu vid tiden för betänkandets avgivande icke var för handen, varför kommitténs bedömning av ersättningskraven måste bli preliminär. Kommittén nämner, att det gjorts gällande, att riksbankens ersättningsanspråk icke skulle vara av beskaffenhet att kunna tillgodoses vid en tvångsclearing. Det har hävdats, att såväl det belgiska som det holländska guldet icke frångått sina ägare under sådana omständigheter, att det kunde betraktas såsom »rövat» (looted) guld och att, oavsett detta förhållande, riksbanken, som förvärvat guldet i god tro, icke skulle vara skyldig att utlämna detsamma. Om riksbanken trots detta återställde guldet i fråga, skulle en sådan åtgärd icke grunda något clearinggillt fordringsanspråk. Kommittén yttrar härom:

»Kommittén finner sig icke ha anledning närmare ingå på det händelseförlopp, som föranlett guldkvantiteternas utlämnande till Tyskland och vars bedömande är av betydelse för frågan huruvida guldet i tyskarnas hand skall anses som »rövat» eller ej. Det synes dock kunna hävdas, att tyskarnas åtgärder för att få guldet överfört till Tyskland och därigenom underkastat rekvisitionsförfarande varit stridande mot internationell rätt. Oavsett detta och därmed sammanhängande spörsmål vill det emellertid förefalla som om — också för det fall att guldet icke kunde anses »rövat» — tyska regeringens åtgärd att, trots guldets ömtåliga ursprung, låta detsamma ingå i affärstransaktioner med ett neutralt land och därvid stillastigande eller uttryckligt beteckna detsamma såsom härrörande från tyska riksbankens s. a. s. reguljära guldförråd är ägnad att grunda skadeståndsanspråk mot Tyskland, när de svenska vederbörande senare, efter upptäckten av guldets verkliga ursprung och under hårt förhandlingstryck, eventuellt funnit sig böra återställa guldet i fråga.

Över huvud synes det väsentliga spörsmålet vara icke huruvida Sverige med hänsyn till vad som förekommit varit juridiskt förpliktadt att återställa guldet utan huruvida dels tyskarna förfarit inkorrekt genom att låta guldet ingå i de ifrågavarande transaktionerna med svenska riksbanken, dels svenska staten har fog för sin åtgärd att i samband med Washingtonuppgörelsen och därtill sig anslutande förhandlingar återlämna guldet.»

Kommittén framhåller därjämte, att Sverige måste göra betydande uppoffringar för att uppnå de fördelar — däribland full frihet att genom tvångsclearing utnyttja huvudparten av de tyska tillgångarna till de svenska fordringsägarnas fromma — som Washingtonavtalet innebar. Avståndet av det »rövade guldet» ingick bland de prestationer, som Sverige måste göra för att Washingtonavtalet skulle komma till stånd. Kommittén finner därför naturligt, att »priset betalas av clearingmedlen, innan dylika användas till utdelning åt personer, som ha direkt fördel av att Washingtonuppgörelsen kommit till stånd».

I denna fråga har ledamoten av kommittén herr Lindahl avgivit särskilt

yttrande, vari han gör gällande, att kommittén enligt hans uppfattning icke bort ingå på ett bedömande av frågan, huruvida anspråket på ersättning för det rövade guldets är av sådan beskaffenhet, att det lagligen kan tillgodoses vid en tvångsclearing. Denna fråga borde helt hava lämnats öppen för att prövas i samma ordning som övriga fordringsanspråk.

Yttranden:

Fullmäktige i riksbanken ansluta sig till kommitténs förslag om kvittning och att ersättningen bör utgå med förtur framför samtliga övriga fordringsanspråk.

Clearingnämnden har, »med hänsyn till den oklarhet som ännu råder rörande ifrågavarande anspråk», icke funnit sig böra taga ställning till spörsmålet.

Flyktkapitalbyrån anser, att de fordringar, som staten förvärvat för att åvägabringa Washingtonavtalet och vad som kan komma att utgivas för det rövade guldets, böra utgå med förmånsrätt, och tillägger, att de svenska fordringsägare, till vilkas förmån åtagandet gjorts, icke synas befogade att bestrida en sådan förmånsrätt.

Skyddskommittén och *Svenska bankföreningen* ansluta sig till förenämnda utlåtande av f. d. justitieråden A. Bagge, R. Eklund och N. von Steyern. I utlåtandet göres gällande, att, såvitt tillgängliga uppgifter visa, de ifrågavarande guldkvantiteterna icke kunna anses vara rövade (looted) och, även om så skulle varit förhållandet, har riksbanken icke rättslig skyldighet att utlämna guldpartierna, enär riksbanken ostridigt varit i god tro vid leveransernas mottagande. Sveriges riksbank har alltså enligt denna uppfattning icke något rättsligt grundat krav på ersättning av den tyska riksbanken, som uppkommit genom utlämnande av guldpartierna. Till samma resultat kommer juris professorn Phillips Hult i sitt förutnämnda utlåtande. Hult avvisar även den av kommittén framförda tanken, att utlämnande av guldets skulle utgöra ett pris för Washingtonuppgörelsen och att clearingbörgerne borde betala detta pris, enär de haft den största fördelen av uppgörelsen.

I det av f. d. justitierådet Bagge m. fl. avgivna utlåtandet göres gällande, att leverans av felaktigt gods icke ägt rum, därest guldets, även om det härstammade från ockuperat land, icke varit rövat. Den av kommittén hävdade uppfattningen, att tyskarna genom att låta guld från ockuperat land ingå i leveransen förfarit inkorrekt och att skadeståndsskyldighet därmed uppstått, avvisas i utlåtandet, under motivering, att vanliga rättsregler vore tillämpliga även å affärsförhållanden mellan statliga institutioner samt att »inkorrekt» förfarande icke vore en rättsgiltig ersättningsgrund. Vidare framhålles i utlåtandet, att det icke visats, att tyska riksbanken stillatigande eller uttryckligt betecknat guldets såsom härrörande från bankens s. a. s. reguljära guldförråd.

I utlåtandet säges vidare, att tyska riksbanken, därest guldets varit att anse såsom rövat, gjort sig skyldig till brott mot försäljningsavtalet. Sådant

guld vore icke leveransgillt. Emellertid göres i utlåtandet gällande, att i allt fall det belgiska guldets icke kan anses som rövadt. Sättet för tyskarnas övertagande av guldets vore avgörande för bedömande härav. Utlämnandet av det belgiska guldets ägde rum efter överenskommelse mellan tyska regeringen och franska regeringen Laval. Denna franska regering vore att anse såsom laglig fransk regering, och det framginge av handlingarna, att Laval ansett sig ha skäl att utlämna guldets för att därigenom ernå vissa fördelar för Frankrike. Tyskarnas beslag av guldets, sedan det väl införts i Tyskland, ägde rum enligt tysk rekvisitionslagstiftning från tiden före kriget. En sådan åtgärd strede icke mot internationell rätt.

I utlåtandet göres därefter en undersökning av frågan, huruvida riksbanken, även om det visas att brott mot leveransavtalet förelåge, genom utlämnande av guldets, tillfogats skada, för vilket tyska riksbanken vore ersättningsskyldig. Någon skyldighet att utlämna icke rövadt egendom har icke varit ifrågasatt. Även om det belgiska guldets varit »rövadt», förelåg icke någon skyldighet för riksbanken att utlämna detsamma, när riksbanken vid förvärvet varit i god tro. På grund av detta förhållande drages i utlåtandet den slutsatsen, att riksbanken, därest den utan skyldighet att utlämna guldets avhänder sig detsamma, icke förvärvar något skadeståndsanspråk gentemot tyska riksbanken.

Professor Hult argumenterar i det av honom avgivna utlåtandet i huvudsak på följande sätt: Vare sig svensk eller tysk rätt åberopas, kan skadeståndsskyldighet för Tyskland icke ha uppkommit enligt reglerna om säljarens hemulsplikt. Det är till en början tvivelaktigt, om den ifrågavarande guldmängden kan anses vara »looted» (rövadt). Även om så kunde anses vara förhållandet, var emellertid svenska riksbanken i god tro vid förvärvet. Skadeståndsskyldighet kan därför icke grundas på reglerna om säljarens hemulsskyldighet. Tanken, att säljaren gjort sig skyldig till kontraktsbrott, är icke i och för sig orimlig, om tyska riksbanken förpliktat sig att icke leverera guld av visst ursprung. Bortsett från att det icke visats, att den tyska riksbanken givit en dylik utfästelse, kan ett kontraktsbrott dock icke medföra en sådan skadeståndsskyldighet, som kommittén avsett. Om kontraktsbrott föreligger på grund av leverans av icke leveransgillt gods kan säljaren häva köpet och återkräva köpeskillingen. Men om krav på guldets hela värde skall framställas, måste givetvis guldmängden återställas till säljaren, d. v. s. den tyska riksbanken. Guldets har emellertid redan utlämnats till Belgien. Om slutligen det göres gällande, att utlämnandet av guldets utgjorde ett pris för Washingtonuppgörelsen, kan det icke inses, varför clearingborgenärerna skulle betala detta pris, och, vilket är det väsentligaste, ett fordringsanspråk gentemot Tyskland kan icke grundas på detta skäl. Om utlämnandet av guldleveransen är priset för Washingtonuppgörelsen bör »priset» betraktas som en allmän statsutgift och beskattningssvägen uttagas av det svenska folkhushållet, som i lika hög grad som clearingborgenärerna haft fördel av uppgörelsen.

Utländssvenskarnas förening förelår, att staten avstår från sitt krav på

ersättning ur tyskmedlen för det rövade guldets samt att även frågan om ett avstående från ersättningskravet för de 150 miljoner kronor, för vilka inköp gjorts för det tyska folkhushållet utredas. Föreningen anför:

»Genom Washingtonavtalet bortgav staten ansevärda belopp, bl. a. 150 miljoner kronor till det tyska folkhushållet samt utfäste sig att återbetala »rövat guld», vars värde nu beräknas till 65 miljoner kronor. Även om dessa medgivanden gjordes av politiska skäl och därför ansetts skola bäras av det svenska samhället, är det svårt att förstå, varför samhället skulle tillgodogöra sig ersättning just av tyskmedlen i stället för av allmänna medel. Härigenom blir det icke Sverige i dess helhet som får bära bördan, utan denna lägges uteslutande på den relativt ringa gruppen av dem, som inneha fordringar på Tyskland. De statliga kraven reducera väsentligt övriga fordringsägares möjlighet till ersättning.»

Departementschefen.

I Washingtonuppgörelsen (punkt 4) utfäste sig svenska regeringen att till de allierade återställa allt av Sverige förvärvat guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder. Vidare förklarades i avtalet, att på grundval av verkställd utredning — vilken skulle göras till föremål för ytterligare kontroll — den kvantitet guld, som skulle återställas, antogs uppgå till viss angiven kvantitet. »Denna kvantitet» — sägs det vidare i uppgörelsen — »motsvarar den mängd guld, härrörande från Banque de Belgique, som förvärvats av Sveriges riksbank och som skall återställas enligt ovanstående förklaring.»

Svenska regeringen hade alltså kommit till den slutsatsen, att de allierade med fog kunde anse, att Tyskland orättmätigt tagit det belgiska guldets. I överensstämmelse med denna sin uppfattning var svenska regeringen villig att återställa guldpartiet. Washingtonavtalet har godkänts av svenska riksdagen och trätt i kraft. I propositionen om Washingtonuppgörelsen yttras, att bland de fordringar, som skola utfå betalning genom clearingförfarandet, bör medräknas »den fordran, som uppkommer genom utlämnande av det s. k. rövade guldets, vilket mottagits såsom fullgod likvid i betalningssammanhang, som eljest skulle reglerats över clearingen och med uttrycklig försäkran, att guldets ej skall härstamma från ockuperat land.»

Den ifrågavarande guldquantiteten har sedermera återställts till Banque de Belgique (Belgiska nationalbanken) och statens fordran med anledning därav uppgår till omkring 29 miljoner kronor.

Då i några av yttrandena över kommitténs betänkande åberopats juridiska utlåtanden, som utmynna i att svenska staten icke skulle hava något fordringsanspråk mot Tyskland med anledning av den utlämnade guldquantiteten, må här redogörelse lämnas för transaktionerna med ifrågavarande guldsmåning innan den av den tyska riksbanken såsom likvid överlämnades till Sverige.

Redan i mitten av november 1939 hade Belgiska nationalbanken — som icke har karaktären av statsbank — deponerat en del av sin guldsmåning hos Banque de France (Franska banken). Före kriget hade vissa guldpartier de-

ponerats i Amerika och England. I maj 1940 deponerades det då kvarvarande guldets hos franska banken. I juni 1940 begärde Belgiska nationalbankens guvernör hos guvernören för franska banken, att sistnämnda bank måtte vidtaga samma åtgärder beträffande det belgiska guldets som beträffande dess egen guldskatt. I enlighet härmed anförde Franska banken det belgiska guldets till franska marinstaben, som vid denna tid ensam ansågs i stånd att bedöma de materiella möjligheterna av en transport utom kontinenten och handla därefter. Det belgiska guldets fördes då på en fransk hjälpkryssare till Dakar i Nordafrika och anlände dit den 28 juni. Guldets ställdes under kolonialmyndigheternas vård.

På tysk begäran upptogs sedermera underhandlingar mellan tyska och franska vederbörande inom stilleståndskommissionerna i syfte att reglera de franska och belgiska emissionsbankernas inbördes mellanhavanden och att därvid även precisera villkoren för överlämnande till belgiska nationalbanken av det belgiska guldets i Dakar. Ett fransk-tyskt avtal härom träffades. Franska banken — som själv icke var part i avtalet, lika litet som Belgiska nationalbanken — ålades att till den belgiska återställa guldpartiet. Men Belgiska nationalbanken vägrade sedermera att begära guldets återgående. De tyska ockupationsmyndigheterna förmådde då Vichyregeringen att beordra den franska stilleståndskommissionen att underteckna ett tilläggsprotokoll den 11 december 1940, varigenom Tyska riksbanken övertog depositionen i stället för Franska banken. Tyska riksbanken skulle förvara guldets gentemot denna. Franska banken skulle föra det belgiska guldpartiet till Marseille och överlämna det att förvaras av Tyska riksbanken. Belgiska nationalbanken, som stod utanför detta avtal, erkände ej dess giltighet.

I september 1942 beslöt den tyska regeringen att rekvirera det belgiska guldets, som alltså då hade överförts i den Tyska riksbankens förvar. I meddelande härom till Belgiska nationalbanken förklarades, att ersättning skulle utgå i riksmark och krediteras nationalbanken. Ersättningssumman finge dock ej användas utanför Tyskland. Till svar härpå meddelade den sistnämnda banken den 28 december 1942, att det rekvirerade guldets icke utgjorde någon deposition i Tyska riksbanken och att dess utlämnande genom Franska banken skett utan nationalbankens medgivande och under villkor, som icke kunde godtagas. På grund härav kunde nationalbanken icke överväga att mottaga ersättning för rekvisitionen.

Under en skriftväxling i saken mellan Tyska riksbanken och Franska banken — skrivelser från Franska banken den 23/ och 30/ 1944 — gav sistnämnda bank sitt stöd åt den belgiska ståndpunkten och underströk, att guldets måste återställas till Belgiska nationalbanken.

Denna redogörelse giver vid handen, att det tyska besittningstagandet liksom rekvisitionen av det belgiska guldets innebar en klar rättskränkning i förhållande till Belgiska nationalbanken. Franska banken uttalade under nyssnämnda skriftväxling, att de interna tyska föreskrifterna (rekvisitionsdekretet) icke kunde modifiera förpliktelser som Tyska riksbanken åtagit sig inom en internationell ram, varvid hänvisades dels till den särskilda

karaktären av transaktioner mellan emissionsbanker dels ock till protokollet den 11 december 1940.

Det må tilläggas, att, enligt vad sedermera blivit känt, tyska regeringen först övervägde att rekvrirera guldet med åberopande av Haagreglerna om lantkrig, art. 52, men avstod därifrån. Art. 52 handlar om rekvisitioner från enskilda eller kommuner i ockuperat land »för ockupationsmaktens behov.»

Under svensk-tyska handels- och betalningsförhandlingar i februari 1943 blev man enig om att en utjämning i betalningsbalansen skulle åstadkommas genom överförande av guld till Sverige. I samband därmed och efter framställning från svensk sida förklarade vice chefen för Tyska riksbanken till en av de svenska delegaterna, att intet guld från ockuperade länder skulle ingå i framtida guldleveranser till Sverige. Han upplyste också vid ett senare tillfälle, att erforderliga åtgärder vidtagits i syfte att förebygga användandet av sådant guld.

Det har efteråt visat sig, att nämnda utfästelse från tysk sida icke uppfyllts. Tvärtom användes i uppenbar strid mot givna utfästelser belgiskt guld, varöver Tyska riksbanken eller tyska staten icke ägde förfoganderätt, för guldlikvider till Sverige. Enligt folkrätten kan detta tyska förfarande anses grunda skadeståndsrätt för Sverige mot Tyskland. Efter det tyska sammanbrottet önskar svenska staten helt naturligt göra sig skadeslös genom att uttaga ersättning ur de tyska tillgångarna i Sverige. Denna åtgärd faller helt inom ramen för folkrätten. Liksom tvångsclearingen överhuvud är uttagandet av ersättning en åtgärd av retorsionskaraktär. Slutligen må framhållas, att Sverige i enlighet med en från svensk sida erkänd rättsprincip förpliktat sig i Washingtonuppgörelsen att utlämna guldmängden till dess rätte ägare. Jag föreslår alltså, att statens krav med anledning av den till Belgien återställda guldleveransen upptages såsom fordran i tvångsclearingen.

Tyska riksbanken har vid en tidigare tidpunkt även levererat guld av holländskt ursprung. Holländska staten har framställt anspråk på denna guldmängd. I detta fall föreligga emellertid helt andra omständigheter och, såvitt hittills kunnat utrönas, kan förpliktelse icke anses åvila Sverige att utlämna guld. Undersökningarna härom äro dock ännu icke avslutade och något bestämt uttalande kan icke göras. För närvarande framställes icke något betalningsanspråk mot Tyskland i detta sammanhang. Medel böra dock reserveras till dess ärendet blivit slutgiltigt utrett.

5. De svenska försäkringsbolagens fordringsanspråk.

Kommittén har i sitt betänkande icke berört frågan om behandlingen av de fordringar och skulder, som uppkommit i samband med svenska och tyska återförsäkringsaffärer. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* har i skrivelse den 25 januari 1950 hemställt, att frågan upptages i samband med proposition till riksdagen och har även framställt alternativa förslag till frågans lösning.

Enligt förbundets uppgifter skulle de tyska försäkringsbolagens fordringar efter preliminära beräkningar uppgå till omkring 4,2 miljoner kronor och de svenska bolagens till omkring 1,3 miljoner kronor. Förbundet anhåller i första hand att möjlighet skulle beredas till en »separatlösning». Betalningar i samband med svensk-tyska återförsäkringsaffärer hava nämligen hittills stått utanför det för andra kommersiella skulder tillämpade clearingförfarandet. Den lösning förbundet avser är, att varje tyskt bolags tillgodohavanden här i landet i första hand skulle få disponeras för reglering av bolagets skulder till svenska försäkringsbolag. De svenska försäkringsfordringar, som icke bleve tillgodosedda enligt de av förbundet föreslagna avräkningsreglerna skulle få göras gällande i den allmänna tvångsclearingen och likställas med förmånsberättigade kommersiella fordringar. Efter avräkningsförfarandet återstående tyska fordringar skulle överföras till clearingmedlen. Om en »separatlösning» icke kunde medgivas, hemställer förbundet, att de svenska försäkringsfordringarna måtte jämnställas med förmånsberättigade kommersiella fordringar.

Departementschefen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund har hemställt att frågan om clearing av svenska och tyska försäkringsbolags ömsesidiga fordringar på grund av återförsäkringsavtal upptages till behandling och lösning i samband med proposition om tyskmedlens fördelning.

Det synes icke vara påkallat att här framlägga förslag till en detaljerad lösning av detta särskilda spörsmål. Jag föreslår därför, att det uppdrages åt Kungl. Maj:t att sedan de allmänna riktlinjerna för tvångsclearingen med Tyskland blivit fastställda utfärda erforderliga anvisningar, hur fordringar på grund av återförsäkringsaffärer skola regleras i den avsedda clearingen.

Särskilda villkor för erhållande av betalning.

1. Tidpunkten för fordringens uppkomst. Ränta och avkastning.

Kommittén: (Kap. 8 och 12)

Kommittén anser det ligga i sakens natur, att utdelning allenast bör ske för fordringar, som uppstått före det tyska sammanbrottet den 1 maj 1945.

»Vad sålunda anföres», tillägger kommittén, »får emellertid icke anses inefatta ett krav på att den fordran, varom fråga är, aktualiserats före den angivna tidpunkten. Hinder bör sålunda ej möta för betalning av en fordran, som grundar sig på avtal, som ingåtts, eller annat förhållande, som tillkommit, redan före sammanbrottet, även om själva fordringen icke uppkommit förrän någon tid efteråt. Sålunda bör exempelvis ett patentombud, som för sin tyske klients räkning på dennes uppdrag inbetalt årsavgifter till patentverket, kunna erhålla ersättning härför vid tvångsclearingen, om inbetalningen skett efter det tyska sammanbrottet, dock icke så långt därefter att han skäligen bort betrakta sitt avtal med den tyske klienten såsom förfallet. Och i de fall, då svenska importörer på grund av avtal med tyska exportörer erlagt utfäst förskottsbetalning först strax efter det tyska sam-

manbrottet, bör denna omständighet, sedan ett fullföljande av leveranserna visat sig omöjligt, icke hindra återbetalning genom tvångsclearingen av det erlagda beloppet. Det kan anmärkas att i princip frågan om riksbankens krav på ersättning för att den nödgats återställa det rövade guldets bör bedömas på samma sätt. Även om detta återställande skett först efter det tyska sammanbrottet har det föranletts av tyska riksbankens inkorrekt förfarande vid guldlleveranser till Sverige under krigsåren.

Då det gäller räntor, avkastning eller avgifter för tiden efter det tyska sammanbrottet på grund av äldre avtal komma följande synpunkter i betraktande. Det är här fråga om belopp, för vilka fordringsrätt för svenskar uppstår genom att deras penningmedel, annan deras fasta eller lösa egendom, deras patenträtt, litterära rätt eller konstnärliga rätt brukas i Tyskland efter sammanbrottet. Dessa fordringar äro avsedda att täckas genom den avkastning, som det tyska näringslivet ger efter ockupationen. Kommittén kan icke komma till annat resultat, än att det riktiga är, att icke låta nu förevarande rättigheter komma i betraktande vid utdelningen.»

»Tankegången att ersättning icke bör medgivas för avkastning efter sammanbrottet bör uppenbarligen äga giltighet även såvitt angår Stabs ersättningskrav för utebliven andel i det tyska tändsticksmonopolbolagets framtida vinst. Detta krav avser ju icke något annat än avkastning, låt vara en speciell form härav.»

Kommittén erinrar slutligen att »förhållandet kompliceras något därav att, på sätt av 2 kap. framgår, räntor på grund av särskilda Kungl. Maj:ts medgivanden betalats även efter det tyska sammanbrottet. Sålunda betalades på rikslånen räntor som förfallit före 1945 års utgång. Även på privat-skulderna medgavs räntebetalning av enahanda omfattning, dock endast under förutsättning att gäldenären erlagt räntan i Tyskland. Denna förutsättning uppfylldes allenast i undantagsfall, något som sammanhörde med att privatskuldavtalet icke blev förlängt efter 1944 års utgång samt att de tyska myndigheterna på grund härav under år 1945 regelmässigt vägrat att mottaga räntebetalning på dessa skulder.

För att undanröja den skillnad, som på grund av Kungl. Maj:ts berörda medgivanden kommit att uppstå mellan olika slags fordringar — och denna skillnad är tämligen betydande, då det var hela räntebeloppen som utbetalades och icke en mindre del därav — synes man vid utdelningen böra från det belopp, fordringsägaren eljest skulle få, avräkna den ränta, som utbetalts på grund av de ifrågavarande medgivandena av Kungl. Maj:t.»

Yttranden:

Clearingnämnden avstyrker kommitténs förslag, att vissa redan utbetalade räntebelopp skulle avräknas vid slututdelningen, och framhåller, att den tidigare utbetalningen för fordringsägaren utgjort skattepliktig inkomst, under det att utbetalningen i den föreslagna tvångsclearingen skulle komma att utgöra kapitalåterbäring.

Flytkapitalbyrån biträder kommitténs förslag, att räntor, avkastning och avgifter efter det tyska sammanbrottet icke skulle beaktas i tvångs-clearingen, men avstyrker, att redan utbetalade räntor i vissa fall skulle avräknas vid slututdelningen. Förfarandet skulle i verkligheten innebära återbetalning.

Skyddskommittén, till vars yttrande *Bankföreningen* ansluter sig, av-

styrker kommitténs förslag, att uppburna räntor i vissa fall skulle avräknas. Vidare utgår skyddskommittén från att tyskmedelskommittén i övrigt icke tänkt sig någon avvikelse från den gängse regeln, att borgenären är berättigad att i första hand göra sig betald för sin räntefordran.

Departementschefen.

Tvångsclearingen avser väsentligen fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller hava sin grund i förhållanden före denna tidpunkt. I några fall böra emellertid även fordringar, som uppkommit såsom omedelbar följd av sammanbrottet, beaktas. Hit hör statens fordringsanspråk på grund av underhåll och transport av tysk militär, i den mån anspråken avse kostnader efter den 1 maj 1945, och dit kan även hänföras kostnader för vård av vissa tyska patent.

Kommittén upptager i detta sammanhang även frågan om hur räntor, avkastning eller avgifter på grund av äldre avtal böra behandlas. Härvid kommer kommittén till det resultatet, att utdelning icke bör äga rum för tiden efter sammanbrottet, enär »här är fråga om belopp, för vilka fordringsrätt för svenskar uppstår genom att deras penningmedel, annan deras fasta eller lösa egendom, deras patenträtt, litterära rätt eller konstnärliga rätt brukas i Tyskland efter sammanbrottet». Sådana fordringar böra enligt kommittén täckas genom den avkastning, det tyska näringslivet ger efter ockupationen. Till dessa fordringar hänför kommittén även Svenska tändsticksaktiebolagets ersättningskrav för utebliven andel i det tyska tändsticksmonopolets framtida vinst. Kommittén förordar, att räntor för tiden efter sammanbrottet, som utbetalats på grund av särskilda Kungl. Maj:ts medgivanden, avräknas vid den slutliga utdelningen. I ett fall anser kommittén, att räntanspråk i clearingen icke ens bör beaktas för tiden före sammanbrottet. Det gäller ränta å obligationer i de fall ränta transfererats.

Jag ansluter mig till kommitténs förslag med den ändringen, att jag icke anser, att redan utbetalade räntor böra avräknas. Mot kommitténs förslag i denna del har från flera håll vägande anmärkningar framställts. I anledning av ett uttalande av skyddskommittén vill jag framhålla, att det är en följd av kommitténs av mig godkända ståndpunkt, att — till skillnad från vad skyddskommittén menat — innehavarna av t. ex. en obligationsfordran icke bliva berättigade att avräkna sin fordran å ogulden ränta för tiden efter sammanbrottet utan får avräkna utdelningen å obligationens kapitalbelopp.

2. Tidpunkten för fordrans övergång. Ocertifierade finansiella fordringsanspråk. Frågan om icke förmånsberättigade fordringars konkurrens.

Kommittén: (Kap. 8 och 11)

Kommittén förordar, att en fordran — med undantag för kommersiella fordringar — bör hava funnits på svensk hand före det tyska sammanbrottet den 1 maj 1945 för att berättiga till utdelningen.

Kommittén föreslår, att ocertifierade fordringar böra få konkurrera med certifierade under lika villkor. Härutinnan anför kommittén:

»För tanken att även vid tvångsclearingen uppehålla kravet på certifiering talar möjligen den omständigheten att förvärvet före det tyska sammanbrottet av fordringar, vilka icke kunnat certifieras, i många fall varit förbundet med ett starkt spekulativt moment. Den som förvärvade exempelvis en obligation under sådana förhållanden, att han icke kunde få den certifierad, torde i regel ha handlat i full insikt om att han i varje fall tills vidare icke kunde erhålla någon betalning genom clearingen. Rikslåne- och privatskuldvärdet avsågo icke honom. Beträffande vissa under världskriget skedda köp av bl. a. tyska riksoptioner föreligger vidare möjligheten att det var fråga om skenköp från obligationsinnehavare i Tyskland eller i länder, som förde krig mot Tyskland; obligationsinnehavarna hoppades då att bättre bevara chansen att få ut något för obligationerna genom deras överförande på neutrala händer.

Häremot bör emellertid erinras att läget vid en tvångsclearing väsentligt skiljer sig från förhållandet under avtalsclearingens tid. Medan avtalsclearingen grundade sig på de olika sedan 1934 med Tyskland avslutade clearingavtalen med deras mot ocertifierade fordringar klart avvisande ståndpunkt, grundas tvångsclearingen på stadganden i 2 § clearinglagen, vilka i princip icke kunna sägas uppbära någon annan begränsning av borgenärernas krets än kravet på svenskt medborgarskap. Ehuru, som tidigare anmärkts, det står Kungl. Maj:t öppet att genom uppställande av särskilda villkor och krav från betalning utestänga också svenska borgenärsgupper, synes för en sådan uteslutning krävas tungt vägande skäl. Den omständigheten att förvärvet av ifrågakörande fordringar ej sällan skett i spekulationssyfte synes icke i och för sig utgöra tillräckligt motiv för att vägra betalning. Vad åter angår de fall, då skenöverlåtelse skett, föreligger över huvud ingen svensk fordran och av sådant skäl skall utdelning vägras.

Ur ren skälighetssynpunkt må vidare framhållas, att genom det tyska sammanbrottet de ocertifierade fordringarnas utsikter till betalning i avgörande grad försämrats och att dessa fordringars utestängande från del i tvångsclearingen kan antagas reducera stora grupper av dem till fullständig värdelöshet. Före det tyska sammanbrottet kunde även en innehavare av en icke certifierad obligation hysa någon förhoppning om att det tyska riket en gång skulle bli i stånd att infria sina förbindelser. I och med sammanbrottet har det emellertid blivit uppenbart, att inom överskådlig tid så icke kommer att ske. Det skulle då enligt kommitténs förmenande vara obilligt att utestänga de svenska obligationsinnehavare vilka ha icke certifierade fordringar mot det tyska riket från all möjlighet att göra sin rätt gällande i de tyska tillgångarna här.

Samma tankegång kan göras gällande i fråga om obligationer, vilka utfärdats av tyska delstater och tyska kommuner. Till sist bör betonas att i fråga om många fordringar möjlighet till certifiering icke funnits. Mot dessa fordringsinnehavare skulle en regel, att endast certifierade fordringar skulle få delta i utdelningen, verka orättvist.»

Vidare anser kommittén, att utdelning bör medgivas för fordran, som befunnit sig på svensk hand före den 1 maj 1945, men därefter växlat innehavare, om fordringen vid tvångsclearingen göres gällande av svensk medborgare. Undantag från denna regel bör emellertid enligt kommitténs mening göras för pensioner och livräntor. I den mån pensionsbelopp och liv-

räntor komma att utgå med förmånsrätt böra belopp blott utgå till den verkliga pensionären eller livräntetagaren.

Kommittén föreslår, att icke förmånsberättigade fordringar böra få konkurrera med varandra till sina fulla belopp och avstyrker sålunda, att den procent, varmed fordringarna skola konkurrera, varierar efter fordringarnas art eller kursvärde. Likaledes avstyrker kommittén, att utdelningen för en fordran ställes i relation till det belopp, för vilket fordran förvärvats.

Yttranden:

Clearingnämnden avstyrker kommitténs förslag att ocertifierade finansiella fordringar som regel erhålla betalning ur de tyska medlen, enär de, som förvärvat fordringar i Tyskland efter den 15 juni 1934 och alltså ej kunnat erhålla certifikat, borde ha varit medvetna om att transferering av ränte- och amorteringsbelopp icke skulle bliva möjlig. Nämnden förutsätter dock, att dispens skall kunna givas. Under rikslåne- och privatlåneavtalens giltighetstid kunde nämligen tyska tillgångar, som genom arv tillföllö i Sverige bosatta personer eller tillhörde från Tyskland till Sverige hemflyttade svenska medborgare, i vissa fall jämnställas med certifierade fordringar.

Flgkthkapitalbyrån ifrågasätter om ocertifierade fordringar böra få konkurrera med certifierade annat än i kvalificerade fall.

Fullmäktige i riksbanken åberopa liknande synpunkter. Vad angår frågan om rätten att beräkna utdelning utan hänsyn till det belopp, för vilket en fordran förvärvats, anmäla fullmäktige i riksbanken någon tvekan

»huruvida det kan anses skäligt att en fordringsägare, som efter det tyska sammanbrottet förvärvat t. ex. obligationer till ett lågt börsvärde, skall äga tillgodogöra sig en vinst därigenom att utdelning ur clearingmedlen eventuellt överstiger det belopp, för vilket obligationen förvärvats».

— — —
Fullmäktige finna emellertid efter utförlig diskussion att »principiella betänkligheter och praktiska svårigheter i förening kunna tala mot en annan anordning på denna punkt än den, som kommittén förordat. — — — Med hänsyn till dessa omständigheter ha fullmäktige på denna punkt icke velat framlägga något annat förslag än kommittén utan ha velat inskränka sig till att särskilt peka på de avvägningsproblem mellan rättvisesynpunkter och praktiska synpunkter, som här föreligga.»

Departementschefen.

Den av kommittén föreslagna regeln, att fordring för att beaktas skall hava varit i svensk hand den 1 maj 1945 — med undantag för kommersiella fordringar — anser jag lämplig. Jag har förut i samband med frågan om bestämningen av personkretsens omfattning utvecklat mina synpunkter på regelns betydelse för naturaliserade svensks fordringsanspråk.

Kommittén förordar, att ocertifierade finansiella fordringsanspråk skola likställas med certifierade. Jag kan icke biträda kommitténs förslag här om och finner kommitténs argumentering icke vara helt övertygande. Enligt kungörelsen den 5 oktober 1934 skulle de i rikslåne- och privatskuldavtalen avsedda fordringsanspråken endast kunna deltaga i clearing om

certifikat å fordringen blivit utfärdad. Det finns icke något vägande skäl att helt eftergiva detta krav. Mot dem, som enligt förordningens bestämmelser erhållit certifikat, skulle det uppenbart vara obilligt, men härtill kommer som ett väsentligt skäl, att upprätthållande av principen, att endast certifierade finansiella fordringar beaktas, ger ett tjänligt medel att förhindra spekulationsvinster genom tvångsclearingen. I vissa fall har emellertid certifiering icke varit möjlig på grund av omständigheter, som icke rimligen böra förhindra anspråkets tillgodoseende. Jag vill därför föreslå, att ocertifierade finansiella fordringsanspråk icke beaktas i andra fall, än då särskilda omständigheter därtill föranleda. Vad som menas med finansiella fordringar framgår av kommitténs betänkande 4 kap. II.

I likhet med kommittén föreslår jag, att utdelning medgives för fordran, som efter att ha varit i svensk hand omedelbart före sammanbrottet där- efter växlat innehavare. Förutsättning är givetvis, att anspråket framställs av svensk medborgare (med undantag för kommersiella fordringar).

Jag ansluter mig även till kommitténs förslag, att samtliga oprioriterade fordringar få konkurrera jämsides med varandra. Utdelningsprocenten bör alltså icke variera efter fordringens art, dess kursvärde vid viss tidpunkt eller ställas i relation till det belopp, för vilket fordringen förvärvats. Det vore visserligen önskvärt, att spekulationsvinster mera effektivt kunde förhindras särskilt i de fall, då fordringen förvärvats mot en ringa ersättning, men starka praktiska skäl tala dock för att detta icke sker genom variationer i utdelningsprocenten. Om ocertifierade fordringar på sätt jag nu föreslagit icke utan särskilda skäl beaktas, har möjligheten att göra spekulationsvinster genom clearingen försvärats. Fall, som kunna tänkas vara skenöverbätelser och kapitalflykt, böra givetvis noggrant undersökas, innan beslut om utdelning sker.

3. Gäldenärens solvens.

Kommittén: (Kap. 8)

Kommittén gör gällande, att en fordran icke bör berättiga till utdelning, därest vederbörande tyske gäldenär varit insolvent vid tiden för det tyska sammanbrottet. Med hänsyn till svårigheten att bedöma gäldenärens solvens i varje särskilt fall föreslår kommittén vissa allmänna presumtioner. Kommittén yttrar:

»Beträffande kommersiella fordringar föreslås i detta hänseende, att utdelning endast skall lämnas för belopp, som icke förfallit till betalning före den 1 oktober 1944. Detsamma gäller löner och pensioner. Att gäldenären icke betalt tidigare förfallna fordringar presumeras hava berott på att han varit insolvent. Denna regel skall dock icke hindra, att fordran, som inestått sedan tid före sistnämnda dag, tillgodoses, om det visas eller kan antagas, att den bristande betalningen berott på annan omständighet än att gäldenären icke varit solvent. Vad angår andra fordringar bör såsom princip gälla, att man vid tvångsclearingen utgår från att gäldenären va-

rit solvent men att i särskilda fall denna huvudregel icke bör utesluta ett hänsynstagande till de omständigheter, som visa motsatsen.»

Slutligen gör kommittén gällande, att tyska staten, tyska delstater och kommuner böra anses solventa vid tiden för sammanbrottet.

Yttranden:

Clearingnämnden anser, att de av kommittén föreslagna presumptionerna om solvens respektive insolvens hos den tyske gäldenären äro alltför teoretiska och knappast ägnade att tjäna som underlag för en tvångsclearing. I stället vill nämnden förorda, att utredning om gäldenärens solvens skall krävas för att en fordran skall kunna tillerkännas förmånsrätt. Om tillfredsställande utredning härom icke kan förebringas, må fordringen konkurrera med andra icke förmånsberättigade fordringar.

Även *Flyktkapitalbyrån* anser, att den utdelande myndigheten bör få lösa solvensfrågan utan bindande presumptioner och anför i anslutning härtill:

»Ett clearingarrangement förutsätter såsom tidigare antytts, att gäldenären är solvent. Att helt släppa detta krav och nöja sig med vissa presumptioner att gäldenären vid sammanbrottet varit solvent är otillfredsställande. Av praktiska skäl torde visserligen den prövande myndigheten i stor utsträckning nödgas arbeta med vissa allmänna presumptioner. Frågan är emellertid, om det ej är lämpligt att låta den prövande myndigheten lösa frågan utan att binda den vid fastställda presumptioner. I de fall, då det klart kan visas, att gäldenären är insolvent, bör fordringsägaren givetvis ej erhålla någon utdelning. Solvensfrågan är framför allt av betydelse för clearingens avslutande i Tyskland. Det har såsom förut antytts förutsatts att de tyskar, vilkas egendom i Sverige likviderats, skola erhålla ersättning ur de svenska fordringarna i Tyskland. För att en sådan anordning skall kunna genomföras fordras uppenbarligen solvens hos de tyska gäldenärerna.»

Departementschefen.

Regeln att gäldenären skall ha varit solvent vid den tid, clearingen avser, framgår, som förut nämnts, av clearinggrunden. Därav följer även, att om det kan visas, att gäldenären vid ifrågavarande tid (tiden före den 1 maj 1945) var solvent då fordringen förföll till betalning, skall anspråket från nu förevarande synpunkt godkännas. Är det utrett att gäldenären vid den ifrågavarande tidpunkten var insolvent, skall fordringsanspråket avvisas. I flera fall lär det bliva nödvändigt att utgå från vad som med hänsyn till omständigheterna kan anses vara antagligt, utan att full bevisning kan åstadkommas i den ena eller den andra riktningen. Kommittén uppställer därför vissa allmänna presumptioner, som dock med nödvändighet måste bliva schematiska. Det synes icke vara påkallat att på förhand och generellt binda det organ, som har att besluta om utdelningen vid dylika presumtioner. Det bör i stället ankomma på myndigheten att själv bedöma, vad som i givna fall eller grupper av fall kan vara antagligt. Uppenbart är dock, att den tyska staten, de tyska delstaterna och de tyska kommunerna skola antagas vid ifrågavarande tidpunkt hava varit solventa.

4. Kravet att fordringen skall vara förfallen till betalning. Avstående av fordran.

Kommittén: (Kap. 8)

Kommittén föreslår, att även fordringar, som icke förfallit till betalning, böra få deltaga vid utdelningen. Kommittén yttrar härom, att den tyske gäldenären beträffande de fordringar, varom här är fråga, gjort sig skyldig till dröjsmål. Enligt såväl svensk som tysk rätt medför dröjsmål med erläggande av ränta eller amortering icke, att i framtiden förfallande belopp genast bli till betalning förfallna. Däremot har borgenär en möjlighet att försätta gäldenären i konkurs. I konkursförfarandet gälla alla icke ännu förfallna fordringar såsom förfallna.

Kommittén återoppar härvid en av f. d. justitierådet Emil Sandström utarbetad promemoria, i vilken bl. a. anföres:

»Även om enligt avtalens och skuldförskrivningarnas ordalydelse vissa av skulderna — till beloppet den övervägande delen därav — ej äro förfallna, är det likväl möjligt att de äro det enligt allmänna rättsgrundsatser.

Väl är det osäkert om enligt svensk eller tysk rätt — den ena eller den andra torde i de flesta fall vara tillämplig — det enkla faktum att räntebetalningarna och amorteringarna uteblivit konstituerar rätt för borgenären att fordra betalning i förtid. Detta är enligt ledande danska rättslärdas dansk rätt. Väsentlig brist i uppfyllandet av förpliktelserna medför rätt att fordra förtidsbetalning. Svenska författare tala ej om en sådan rätt och några svenska rättsfall som antyda den lära ej heller finnas. Frågan är i viss mån opraktisk privata emellan, enär utebliven räntebetalning i regel skapat rätt att begära gäldenären i konkurs, och om gäldenären ej betalar eller går i konkurs, är fordringen i sin helhet, oavsett avtalet, jämlikt 100 § konkurslagen att anse såsom förfallen till betalning.

Emellertid torde enligt såväl svensk som tysk rätt de uteblivna betalningarna i det läge som råder efter det tyska sammanbrottet böra anses ha den följden att gäldenären ej kan återopa den i avtalet stadgade förfallotiden.»

Sandström tillägger:

»Det är utan vidare klart att det genom Tysklands sammanbrott inträffade läget, politiskt och ekonomiskt, faller helt utanför vad man vid ingående av de olika skuldförbindelserna haft anledning att räkna med. Borgenärerna liksom gäldenärerna ha säkert räknat med en normal utveckling av förhållandena och snarast med en förbättring i det allmänna och särskilt Tysklands ekonomiska läge. I stället har utvecklingen fört till en katastrof för Tyskland och det fullständigaste ekonomiska sammanbrott som världen i modern tid bevittnat. För borgenärernas del medför detta tillstånd, att räntor och amorteringar utebliva och att de måste avvakta en långt avlägsen tidpunkt för att betalningen därav skall återupptagas, om det nu någonsin blir av. Deras möjlighet att erhålla betalning, låt vara i Tyskland, är under tiden berövad dem. Det är utom tvivel att en väsentlig förutsättning brustit och att det skulle strida mot tro och heder att i den nya situationen låta borgenären vara bunden av avtalet.»

Kommittén erinrar, att borgenär enligt 2 § clearinglagen skall avstå så mycket av sin fordran, som svarar mot uppburet belopp.

Yttrande:

Flyktkapitalbyrån biträder kommitténs åsikt att obligationernas kapitalbelopp måste anses förfallna.

Departementschefen.

Den av kommittén förebragta utredningen visar, att hinder icke möter att anse samtliga fordringar från tiden före den 1 maj 1945 mot Tyskland vara till betalning förfallna. Ett sådant betraktelsesätt är också naturligt med hänsyn till det långa dröjsmålet med betalning och de omständigheter, som föranlett uraktlåtenheten. Avräkning kan därför äga rum å sådana fordringars kapitalbelopp oberoende av den utsatta förfallodagen.

I övrigt är beträffande de särskilda villkoren endast att tillägga, att enligt clearinglagens föreskrift borgenären skall avstå så mycket av sin fordran, som han uppburit.

Kvittning och specialexekution.*Kommittén: (Kap. 9)*

Kommittén föreslår, att statens rätt till kvittning endast begagnas med avseende å statens ersättningskrav för det rövade guld.

Kommittén gör gällande, att specialexekution i den begränsade omfattning, som förekom under avtalsclearingens tid, synes vara befogad vid en tvångsclearing men avstyrker specialexekution i vidare omfattning. Kommittén yttrar härom:

»Gentemot en specialexekution i vidare omfattning än som är möjlig med stöd av 9 § clearingkungörelsen må emellertid framhållas, att en sådan strider mot grundtanken i tvångsclearingen, nämligen önskemålet att vinna en någorlunda rättvis fördelning av tillgängliga medel bland borgenärerna. Ett förfogande över de tyska medlen i specialexekutionens form skulle få verkningar, som knappast skulle kunna godtagas. Det synes sålunda näppeligen försvarligt att ge innehavare av de tyska statsobligationerna en företrädeställning blott därför att tyska staten och dess institutioner ha stora tillgodohavanden här i varje fall ej om detta skulle ske med utnyttjande av andra medel än som direkt reserverats för sådant ändamål. Tvångsclearingen måste i princip göras så, att alla fordringsägare få lika rätt att konkurrera i de tyska tillgångarna, och man måste därvid bortse från mer eller mindre tillfälliga omständigheter med avseende å de tyska gäldenärernas tillskott till clearingmedlen. En helt annan sak är att den omständigheten att en tysk gäldenär här i riket har tillgångar, tillräckliga för betalning av hans skulder, bör undanröja all tvekan om hans solvens.»

Yttranden:

Fullmäktige i riksbanken anse, att statens anspråk för återställd guldleverans bör på sätt kommittén föreslagit kvittas mot clearingmedlen.

Skyddskommittén för utlandsfordringar och Bankföreningen bestrida under åberopande av förut nämnda utlåtanden, att kvittning av statens ford-

ran (om en sådan skulle anses föreligga) på grund av guldleveransens återställande kan äga rum enligt civilrättsliga regler.

Svenska försäkringsbolags riksförbund hemställer, som förut omnämnts, att ett kvittningsliknande förfarande skulle äga rum med avseende på de svenska och tyska försäkringsbolagens ömsesidiga fordringar och skulder på grund av återförsäkringsaffärer.

Departementschefen.

a. Kvittning.

Kvittning i civilrättslig mening bör vid tvångsclearing vara tillåten efter samma grunder, som hittills gällt enligt 9 § kungl. kungörelsen den 28 augusti 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet. Kommittén uttalar den meningen, att staten bör iakttaga återhållsamhet vid begagnande av sina möjligheter till kvittning. Jag är av samma uppfattning och förordar, att staten inte ens gör det i det av kommittén föreslagna undantagsfallet, det rövade guld. Som jag strax närmare skall utveckla, bör emellertid statens fordran på grund av utlämnat guld i stället utgå med förmånsrätt. Anspråket kommer därför — ehuru på annan grund än den av kommittén föreslagna — att ändock fullt tillgodoses.

b. Specialexekution.

Panthavare bör ha rätt att för täckande av sin fordran i första hand hålla sig till panten.

Mot kommitténs förslag, att provisionsfordringar liksom hittills kunna täckas därigenom, att borgenären tillgodogör sig vederlag ur den betalning, som hans svenska kunder erlagt, har jag icke något att erinra.

Kommittén avvisar vad kommittén kallar en utvidgad specialexekution, d. v. s. att den borgenär, vars tyske gäldenär har tillgångar här i landet, tillåtes att i första hand tillgodose sina anspråk ur dessa tillgångar. Kommitténs ståndpunkt torde i första hand vara betingad därav att en annan ordning enligt kommitténs uppfattning skulle leda till ytterst ojämna resultat vid utdelningen: de borgenärer, vars gäldenärer av en eller annan orsak ha tillgångar här i landet, skulle få full eller mycket god utdelning, medan andra borgenärer skulle bli i motsvarande mån missgynnade. Flytkapitalbyrån har vid sitt avvecklingsarbete — i överensstämmelse med praxis under tidigare clearingförfarande — följt den av kommittén nu förordade linjen, och det torde redan av tekniska skäl vara svårt att övergå till en annan ståndpunkt. Emellertid kan mot den hittills tillämpade ordningen, vilken i det hela lämnats utan erinran i remissvaren, invändas att det i vissa fall skulle te sig obilligt för den tyske gäldenären att, medan hans tillgångar här likvideras och likviden inbetalas till clearing, hans skulder, åtminstone i viss utsträckning, komma att kvarstå obetalda. I betraktande av den kvittningspraxis, som flytkapitalbyrån vid sin likvidation tillämpat, torde visserligen dessa fall icke vara talrika, men det är icke desto mindre lämpligt att det närmare undersökes i vilken mån jämkningar i hittillsva-

rande ordning böra ske, varefter det bör ankomma på Kungl. Maj:t att fatta det beslut som må finnas påkallat.

Förmånsrätter.

Kommittén: (Kap. 10 och 12)

Kommittén föreslår, att, sedan tillgängliga medel minskats med vad som åtgår för kvittning, vissa fordringar böra utgå ur återstoden med förmånsrätt. Dessa fordringar äro: 1) kommersiella fordringar, 2) löner för tiden $\frac{1}{10}$ 1944— $\frac{80}{100}$ 1945, 3) vissa pensioner och livräntor på grund av tjänst, 4) skadeståndskrav på grund av dödsfall eller personskador, orsakade av neutralitetskränkningar, 5) s. k. funding bonds lydande å svenska kronor.

Kommittén yttrar i anslutning härtill: »Beträffande löner, vilka icke böra beräknas för tid före den 1 oktober 1944 och icke för tiden efter den 1 oktober 1945, föreslår kommittén, att förmånsrätten icke skall få åtnjutas för högre belopp än 20 000 kr. för år. För pensioner och livräntor, som utgå på grund av tjänst eller arbetsanställning, skall förmånsrätten avse redan förfallna prestationer och det kapitaliserade värdet för framtiden. Vid beräkningen av de förfallna beloppen och det kapitaliserade värdet bör dock, såvitt gäller förmånsrätten, högst ett belopp av 12 000 kr. för år beaktas. För de kapitaliserade beloppen böra livräntor inköpas i svenska försäkringsanstalter.»

Därjämte föreslår kommittén att belopp, som icke utgå med förmånsrätt, upptagas bland de oprioriterade fordringarna. Detsamma föreslår kommittén gälla sådana pensioner och livräntor, som utgå av annan grund än för innehavd tjänst.

Kommittén förordar, att å svenska kronor lydande funding bonds blott beräknas till 50 % av sina belopp, samt anför i anslutning härtill:

»Funding bonds utlämnades, såsom tidigare nämnts, under åren 1935—38 i stället för kontant betalning genom clearingen såsom likvid för avkastning på certifierade fordringar, fallande under privatskuldavtalet. Före det tyska sammanbrottet inlöstes den största delen av dessa funding bonds, varigenom vederbörande fordringsägare fingo kontant betalning för ifrågasvarande avkastning. Det förefaller då rimligt och välgrundat, att de kvarvarande innehavarna av funding bonds ej skola komma i sämre läge än de övriga som redan blivit tillgodosedda. Återstående funding bonds torde därför böra inlösas med förtursrätt. En sådan behandling innebär ju blott att man även beträffande dessa medger utbetalning av avkastning, som för länge sedan förfallit till betalning. Vid en sådan inlösen bör dock icke högre kurs tillämpas än den för vilken de tyska vederbörande gjorde sina inköp. Denna kurs höll sig, enligt vad kommittén erfarit, vid omkring 50 %. Någon rätt att för återstående 50 % med de icke förmånsberättigade fordringsägarna deltaga i konkurrensen om de tyska medlen böra innehavarna av funding bonds givetvis icke erhålla.»

Yttranden:

Fullmäktige i riksbanken framhålla, att frågan, huruvida betalning till svensk fordringsägare för kommersiell fordran verkligen erhöles över clea-

ringen, var beroende av huruvida den tyske gäldenären inbetalat likvid till den tyska clearingmyndigheten. Av detta skäl föreslå fullmäktige, att kommitténs förslag om undantagslös förmånsrätt borde ytterligare övervägas. Vårt beaktande vore synpunkten, att en exportör, som kort före sammanbrottet sänt en vara till Tyskland utan att kräva förskottslikvid, bort inse, att han därmed toge en betydande risk med hänsyn till såväl gäldenärens insolvens som till de osäkra förhållandena i Tyskland i allmänhet.

Clearingnämnden har icke något att erinra mot att statens fordran å 150 miljoner kronor utgår med förmånsrätt under förutsättning, att man från svensk sida övertygat sig om att motsvarande belopp i tyskt mynt genom allierad försorg kommer att stå till förfogande i Tyskland för utbetalning till vederbörande tyska fordringsägare.

För utdelning med förmånsrätt bör enligt nämnden principiellt krävas, att gäldenären visas vara solvent. Prioritet bör under sådana förutsättningar givas såväl kommersiella fordringar som fordringar, för vilka inbetalning skett i Tyskland till tysk transfereringsmyndighet. Är utredningen i solvensfrågan bristfällig, bör hinder ej föreligga att behandla fordringen som en vanlig oprioriterad fordran.

Nämnden tillstyrker förmånsrätt för vissa löne- och pensionsfordringar; beträffande löner för tiden 1 oktober 1944—30 september 1945 för belopp om maximalt 10 000 kronor per år och beträffande pensioner och livräntor för tiden 1 oktober 1944 till tiden för tvångsclearingens genomförande för belopp om maximalt 6 000 kronor per år. Utdelning för det kapitaliserade värdet av pensioner och livräntor borde icke ifrågakomma, ehuru möjlighet till dispens i ömmande fall kunde givas i anslutning till det s. k. »Härtefällesförfarandet».

Nämnden tillstyrker kommitténs förslag om förmånsrätt för fordringar på skadeståndersättning för dödsfall eller skada å person på grund av neutralitetskränkningar och s. k. funding bonds.

Nämnden förordar därjämte förmånsrätt för förfallen avkastning å certifierad eller likställd fordran i fall, då innehavaren kan styrka, att inbetalning av avkastningen före sammanbrottet verkstälts till Verrechnungskasse für deutsche Auslandsschulden.

Flyktkapitalbyrån anser, att bland de fordringar, som i första hand böra utgå med förmånsrätt, böra upptagas de förpliktelser, som staten iklätt sig genom Washingtonavtalet, d. v. s. dels det belopp, 150 miljoner kronor, som utbetalats till tyska folkhushållet, dels ock ersättningen för det rövade guld. Därefter borde med förmånsrätt utgå fordringar, som uppkommit för vård av tysk egendom eller underhåll av tysk militär eller annan personal.

Beträffande kommersiella fordringar anser sig byrån icke vilja föreslå någon ändring i kommitténs förslag men framhåller i likhet med riksbanksfullmäktige, att hänsyn bör tagas till de med förhållandena i Tyskland under krigets slutskede sammanhängande riskerna att leverera varor utan att kräva förskottsbetalning. Dessa synpunkter böra enligt byrån beaktas i samband med bestämmande av kursen för riksmarken.

Löner, pensioner och livräntor böra enligt byrån utgå med förmånsrätt, men byrån föreslår, att beloppen reduceras med 50 %, så att de utgå maximalt för löner med 10 000 kronor och för pensioner och livräntor med 6 000 kronor. Ehuru byrån ur principiell synpunkt anser det diskutabelt att utbetala det kapitaliserade värdet av pensioner och livräntor, finner byrån ur social synpunkt »önskvärt att dessa fordringsägares förhållanden ordnas på ett varaktigt och betryggande sätt».

Byrån tillstyrker kommitténs förslag om förmånsrätt för vissa fordringsanspråk på grund av neutralitetskränkningar.

Den av kommittén förordade förmånsrätten för s. k. funding bonds kan byrån icke biträda. Den omständigheten, att funding bonds, som härröra från clearingens första år, avsett avkastning och att en del av dem tidigare inlösts, kan enligt byrån icke anses utgöra tillräckligt skäl att tillerkänna dem förmånsrätt.

Skyddskommittén för utlandsfordringar anser, att det med undantag för de kommersiella fordringarna saknas rättslig grund för de av kommittén föreslagna förmånsrätterna. Då emellertid redan under clearingavtalens tid ömmande fall blivit föremål för en gynnsammare behandling, borde det icke vara uteslutet, att liknande synpunkter gjorde sig gällande beträffande löner, pensioner och livräntor samt ersättning för olycksfall och personskador orsakade genom neutralitetskränkningar. Dock böra de av kommittén föreslagna beloppen väsentligt reduceras. Förslaget angående kapitaliserade belopp för livräntor och pensioner borde ytterligare övervägas.

Utlandssvenskarnas förening ifrågasätter lämpligheten att upprätthålla skillnaden mellan prioriterade och icke prioriterade fordringar under framhållande av att det ur den enskildes synpunkt är bättre »att *alla få något* än att ett fåtal får mycket och de övriga praktiskt taget intet». De enskilda personerna äro enligt föreningen otvivelaktigt i större behov av ersättning än staten, banker och storindustrier, som ofta avskrivit sina osäkra fordringar på Tyskland. Emellertid föreslår föreningen, att de enskilda utlandssvenskarna tillerkännas visst företräde vid utdelningen. Staten borde avstå från sin rätt till ersättning för det rövade guldets och utreda möjligheten att avstå jämväl från ersättningen för de 150 miljonerna.

Beträffande livräntor framhåller föreningen likheten i många fall mellan dessa och vissa försäkringar, för vilka ersättning föreslås böra utgå.

Enär större delen av innehavarna av bankfordringar vore att betrakta såsom småsparare, anser föreningen, att förmånsrätt bör tillkomma även dessa fordringar, i allt fall intill visst belopp.

Emigranternas självhjälp, Emigranternas skyddsförening och Tyska socialdemokratiska partistyrelsens representant i Sverige föreslå, att s. k. ömmande fall beredas »en viss förmånsrätt» i enlighet med det till clearingavtalet gjorda tillägget angående understödsutbetalningar, pensioner, arv och liknande prestationer, vilka enligt avtalet skulle bliva föremål för välvillig prövning.

Svenska försäkringsbolags riksförbund framhåller, därest det föreslagna

kvittningsförfarandet icke skulle kunna godkännas, såsom ett önskemål, att bolagens fordringar å återförsäkringar behandlas såsom prioriterade kommersiella fordringar.

Departementschefen.

Såsom kommittén riktigt framhåller givas icke några juridiska bestämmelser, som reglera den ordning, i vilken anspråken böra beaktas. Det framgår av kommitténs utredning, att vissa fordringsanspråk böra tilläggas förmånsrätt. Under sådana förhållanden ankommer det på statsmakterna att besluta, i vilka fall så bör ske.

1. Vissa statliga fordringsanspråk, som böra utgå med förmånsrätt.

Innan jag går in på de av kommittén dryftade fallen, vill jag föreslå, att vissa statliga fordringsanspråk erhålla utdelning före andra fordringar.

Statens anspråk på grund av det belopp, 150 miljoner kronor, som Sverige i överensstämmelse med Washingtonuppgörelsen ställt till det tyska folkhushållets förfogande, bör i första hand tillerkännas förmånsrätt. En närmare motivering härför lär vara överflödig. I andra hand bör komma statens fordran på ersättning för den till Belgien utlämnade guldkvantiteten. Fordringen uppgår till omkring 28,9 miljoner kronor. Det är uppenbart, att staten icke kan åtnöjas med en partiell täckning av en fordran, som uppkommit på det sätt förut omtalats. Den tyska riksbanken levererade under den nazistiska regimen i strid mot given utfästelse en guldmängd, som den svenska riksbanken omedelbart skulle avvisat som likvid, om banken känt till det sätt, på vilket Tyskland åtkommit guld. Guldleveransen ingick i betalningssammanhang, som eljest skulle reglerats över clearingen. Sverige har i Washingtonuppgörelsen förpliktat sig att utlämna ifrågavarande guldmängd till dess rätte ägare. Sedan utlämnande numera skett, bör staten för sin fordran på ersättning i clearingen erhålla utdelning såsom förmånsberättigad fordran, d. v. s. med fullt belopp. Med förmånsrätt böra vidare utgå statens fordringar mot det tyska riket för kostnader, som åsamkats den svenska staten i samband med den tyska evakueringen av Norge och för internering av tysk militärpersonal. Därest det skulle befinnas, att den guldmängd av holländskt ursprung, som under kriget av Tyskland levererades till Sverige, måste anses vara »rövat» guld och därför böra utlämnas till Holland, bör det därav följande fordringsanspråket tillgodoses med förmånsrätt.

2. Övriga förmånsrätter.

Kommittén föreslår, att följande fordringsanspråk utgå med förmånsrätt 1) kommersiella fordringar, 2) löner, vissa pensioner och livräntor, 3) skadeståndskrav på grund av dödsfall eller kroppsskador, orsakade av tyska neutralitetskränkningar, samt 4) å svenska kronor lydande s. k. funding bonds.

a. Kommersiella fordringar. Kommitténs skäl för att kommersiella fordringar böra utgå med förmånsrätt äro beaktansvärda. De kommersiella fordringarna skulle enligt clearingavtalet, som naturligt är, gäldas till sina

kapitalbelopp, medan avtalen beträffande de finansiella fordringarna endast gällde överförande av räntan. Det har i några remissyttranden ifrågasatts, om alla kommersiella fordringar (före sammanbrottet) borde utgå med förmånsrätt. Den exportör, menar man, som strax före sammanbrottet exporterade varor till Tyskland utan att begära förskottsbetalning tog en icke obetydlig risk, som han även borde få vidkännas. Det torde dock vara svårt och, med hänsyn till de belopp det gäller, föga givande att göra skillnad mellan sådan export, som på grund av avtal eller andra omständigheter icke utan vidare kunde avbrytas, och andra fall. Att statliga kommersiella fordringar i likhet med övriga skola tillerkännas förmånsrätt är självfallet.

b. Löner, pensioner och livräntor. Kommitten föreslår, att lönefordringar för tiden från den 1 oktober 1944 till den 1 oktober 1945 skola utgå med förmånsrätt, varvid dock förmånsrätt icke skulle medgivas för högre belopp än 20 000 kronor för år. Lönefordringar för tiden efter den 1 oktober 1945 böra enligt kommittén icke ens beaktas såsom oprioriterade fordringar. Som skäl för att lönefordringar skola behandlas med förmånsrätt anför kommittén, att vissa lönefordringar under clearingavtalens tid behandlades som kommersiella fordringar, och kommittén anser, att praktiska skäl tala för att alla lönefordringar likställas. Tidsbegränsningen har kommittén kommit fram till dels genom att (beträffande utgångspunkten) presumera gäldenärens insolvens i de fall, lön icke betalats före den 1 oktober 1944 och dels genom att (beträffande slutpunkten) anse samtliga löneavtal upphävida genom det tyska sammanbrottet men samtidigt tillerkänna den anställda lön under skälighets uppsägningstid.

Beträffande pensioner utgår kommittén från att pension är intjänt lön och att pension följaktligen utgör en arbetsgivares skuld till den anställda. Kommittén föreslår därför, att krav på pension skulle beaktas även i vad det avser tiden efter den 1 maj 1945. Pensions- och livräntekraven skulle tillgodoses på det sättet, att de kapitaliserades (efter ett maximalt pensionsunderlag om 12 000 kronor för år) och för beloppet skulle livräntor i svenska försäkringsbolag inköpas. Beloppen skulle av sociala skäl utgå med förmånsrätt. Kommitténs förslag gäller emellertid endast pensioner och livräntor på grund av anställning (såväl egen pension som familjepension). Pension eller livränta på grund av försäkringsavtal anser kommittén icke kunna medgivas förmånsrätt av den anledningen, att dylika pensioner icke äro innehållen lön och att ett medgivande av förmånsrätt därför skulle föra för långt. Då skulle nämligen enligt kommittén även den, som insatt pengar på sparkasseräkning för framtida behov, kunna göra anspråk på förmånsrätt. Sådana pensioner böra dock såsom oprioriterade fordringar erhålla utdelning.

De av kommittén förordade förmånsrätterna för löne- och pensionsfordringar motiveras av sociala skäl. Som det ankommer på statsmakterna att bestämma den ordning, i vilken fordringsanspråken skola tillgodoses, finner jag det vara riktigt att härvid även sociala synpunkter vinna beaktande. Men

om vissa fordringsanspråk av sådan anledning skola tillerkännas förmånsrätt, måste uppenbarligen anspråken maximeras och underkastas uppmärksam granskning.

Kommittén har också föreslagit viss maximering. Det har mot kommitténs förslag i detta hänseende i några av remissvaren anmärkts, att de av kommittén föreslagna beloppen skulle vara alltför höga. Jag finner, att frågan om de lämpliga maximibeloppen bör ytterligare övervägas och föreslår därför, att det överlämnas till Kungl. Maj:t att fastställa de maximerade beloppen.

Lämpligheten av att pensioner och livräntor kapitaliseras har jämväl ifrågasatts. Det är riktigt, att ur strikt clearingsynpunkt invändningar kunna göras mot ett dylikt förfaringssätt. Såsom flyktkapitalbyrån framhåller, är det emellertid av sociala skäl önskvärt, att de ifrågavarande fordringsägarna beredas en tryggad ställning. Kommittén har till stöd för sin ståndpunkt framhållit önskvärdheten av att clearingförfarandet icke drager ut på tiden. Även detta skäl är beaktansvärt. Jag ansluter mig alltså till kommitténs förslag.

Kommittén föreslår såväl beträffande löne- som beträffande livräntefordringar på grund av tjänst, att, i den mån fordringarna överstiga de maximerade belopp, som skola utgå med förmånsrätt, återstoden bör ingå bland oprioriterade fordringar. Detta innebär beträffande pensioner och livräntor på grund av tjänst, att bland oprioriterade fordringar böra upptagas efter den 1 oktober 1944 förfallna belopp och kapitaliserat värde av icke förfallna belopp, allt i den mån beloppen ligga över de fastställda maximibeloppen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Jag biträder alltså kommitténs förslag om förmånsrätt för lönefordringar samt för pensions- och livräntefordringar, som utgå på grund av tjänst, och föreslår, att det överlämnas till Kungl. Maj:t att slutgiltigt fastställa maximibeloppen.

Mot kommitténs förslag, att även sådana pensions- och livräntefordringar, som uppkommit på grund av försäkringsavtal, kapitaliseras och utgå i form av livräntor men behandlas som oprioriterade fordringar, har jag i och för sig icke något att erinra. Vissa pensioner och livräntor på grund av försäkringsavtal synas dock i fråga om förmånsrätt böra jämsställas med pensioner och livräntor på grund av tjänst. I flera fall utgöras de av en kombination av pension på grund av tjänst och försäkring. I andra fall tala sociala skäl för ett jämsställande. Jag föreslår därför, att det prövande organet skall i enlighet med givna bestämmelser i organets blivande instruktion hava möjlighet att likställa vissa pensioner och livräntor på grund av försäkringsavtal med pensioner och livräntor på grund av tjänst.

Jag vill slutligen understryka vikten av att löne- och pensionsanspråken noga prövas. De anmälda fordringarnas sammanlagda belopp är betydande. I detta sammanhang vill jag föreslå, att ett undantag göres från de förut angivna reglerna. Om lön, pension eller livränta utgår på grund av att vederbörande under kriget bedrivit tysk propaganda, exempelvis i radio eller

i pressen, eller haft anställning i vissa nazistiska organisationer såsom S.A., S.S. och Waffen S.S., eller eljest haft sådan befattning med den tyska krigsföringen, som måste anses vara av särskilt stötande beskaffenhet, bör anspråket icke beaktas.

c. Skadeståndskrav på grund av dödsfall eller personskador, som orsakats genom tyska neutralitetskränkningar.

Kommittén förordar, att här omförmälda krav utgå med förmånsrätt och att, i den mån skadeståndet utgår med periodiska prestationer, kapitalisering och utbetalning sker på samma sätt som beträffande pensioner. Jag har icke något att erinra mot kommitténs förslag. Kommittén dryftar icke heller i detta sammanhang de bevisningssvårigheter, som äro förbundna med prövningen av skadeståndskrav. Emellertid kunna dessa bliva särskilt framträdande, när det gäller exempelvis krigsförlisningar eller nedskjutning av flygplan. Vid prövningen av dylika krav lär det i några fall bliva nödvändigt att grunda beslutet om utdelning på vad som kan anses vara sannolikt med hänsyn till omständigheterna.

d. Funding bonds. Under åren 1935—1938 utlämnades s. k. funding bonds i stället för kontant betalning över clearingen såsom likvid för avkastning å certifierade fordringar. Större delen av funding bonds blevo inlösta före sammanbrottet till en kurs av omkring 50 %. Kommittén föreslår, att återstoden erhåller utdelning med förmånsrätt, som dock endast skulle avse hälften av det nominella beloppet och endast sådana funding bonds, som lyda å svenska kronor. Överskjutande del av beloppet skulle därefter över huvud icke beaktas vid clearingen. Jag biträder kommitténs förslag.

Jag föreslår alltså, att följande fordringar tillerkännas förmånsrätt i nu nämnd ordning vid utdelning av de tyska medlen: 1) vissa av statens fordringar, i enlighet med vad förut föreslagits, 2) kommersiella fordringar, 3) löne-, pensions- och livräntefordringar enligt vad förut sagts, 4) vissa skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkningar samt 5) fordringar på grund av s. k. funding bonds lydande å svenska kronor till 50 % av det nominella beloppet.

Omräkningskurser.

Kommittén: (Kap. 13, 14 och 15)

Kommittén föreslår, att fordringar i främmande valutor, vilka icke blivit föremål för devalvering — kommittén nämner svenska kronor, amerikanska dollar, engelska pund, holländska floriner och schweiziska francs — betalas fullt efter den å betalningsdagen gällande kursen. Fordringar i valutor, som fallit i värde (tyska mark, italienska lire, zloty och franska francs) betalas efter kursen å den dag, som fastställs såsom tvångsclearingsdag, jämte ett tillägg, motsvarande 25—50 % av kursfallet mellan förfalldagen och tvångsclearingsdagen.

Kommittén föreslår, att omräkningskursen för fordringar, som lyda å riksmark, fastställs till 1:68 kronor för en riksmark, såvitt gäller kom-

mersiella och andra med förmånsrätt utgående fordringar och till 30 öre för en riksmark beträffande andra fordringar. Icke förmånsberättigade fordringar å lön, pension och livränta böra dock enligt kommitténs mening omräknas efter samma kurs som förmånsberättigade sådana fordringar.

Kommittén motiverar sin ståndpunkt beträffande de förmånsberättigade fordringarna med att tyska kommersiella fordringar å svenska rättssubjekt även efter sammanbrottet indrivits efter denna kurs och framhåller »dessutom starka rättviseskäl» — »särskilt att de svenska borgenärerna icke böra bli lidande av att den svenska statsmakten inställde clearingen». Beträffande övriga fordringar, som föreslås utgå med förmånsrätt, erinrar kommittén, att fråga blott är om vissa löne-, pensions- och livräntebelopp i riksmark. Enär bland kommersiella fordringar finnas vissa lönefordringar, och pensioner och livräntor tidigare reglerats över clearingen vid sidan av clearingsavtalet men till clearingkurs, finner kommittén icke anledning att beträffande dessa fordringar frånga clearingkursen.

Beträffande kursen å oprioriterade riksmarksfordringar uttalar kommittén, att en ungefärlig dagskurs av riksmark vid en värdering med stöd av den tyska valutareformen (efter en dollarkurs av kronor 3:60 för en dollar) kan fastställas till 11 öre för en riksmark. Kommittén föreslår med hänsyn till att så lång tid förflutit mellan fordringarnas förfallodag och betalningsdagen, under vilken tid riksmarken starkt fallit i värde, ett tillägg till nyssnämnda kurs med 19 öre per riksmark. De oprioriterade fordringarna i riksmark skulle sålunda beräknas efter en kurs av 30 öre för en riksmark.

Slutligen föreslår kommittén, att vid betalningsförbindelser förekommande guldklausuler endast böra beaktas i fråga om fordringar, som uppstått i den internationella post- och telegramtrafiken.

Yttranden:

Fullmäktige i riksbanken biträda kommitténs uppfattning angående omräkningskurserna men uttala sin tvekan om lämpligheten av tillägget till kursen å devalverade valutor.

Fullmäktige finna tveksamt, huruvida en riksmarkskurs av 1:68 bör läggas till grund för betalning av andra fordringar än dem, för vilka betalning erlagts till tyska clearingmyndigheter före sammanbrottet. Därjämte hysa fullmäktige tvivel om riktigheten av en beräkning av riksmarkskurs på basis av den tyska myntreformen. Fullmäktige uttala vidare, att det torde vara tveksamt, huruvida någon kurs å riksmark över huvud för närvarande bör fastställas. I Schweiz har sådan kurs ännu icke fastställts. Fullmäktige förorda, att man avvaktar att bestämma någon kurs å riksmark.

Därest ett uppskjutande av utbetalningarna icke anses böra äga rum, finna fullmäktige, att man skulle kunna förfara så, att riksmarksfordringarna upptagas i kalkylen över fordringarna till en schematisk maximal kurs, förslagsvis en krona för en riksmark. Därefter fastställs en utdelningsprocent på basis av denna kalkyl, jämfört med för utdelning tillgängliga medel.

Utdelning sker därefter på fordringar i annat mynt än riksmark efter denna procentsats, varjämte utdelning eventuellt även kan ske på riksmarksfordringarna efter en minimikurs, under vilken man skäligen icke bör gå. Ytterligare utdelning får anstå, tills ett riksmarksvärde kunnat fastställas.

Clearingnämnden avstyrker det föreslagna tillägget till kursen å devalverade valutor och förordar, att betalningsdagens kurs kommer till användning.

Nämnden föreslår beträffande kursen å riksmark, att samtliga kommersiella fordringar erhålla betalning efter en kurs av 1: 68 kronor för en riksmark. Däremot avstyrker nämnden, att denna kurs tillämpas även på löne-, pensions- och livräntefordringar och föreslår, att dessa fordringar beräknas efter en kurs av 20 öre för en riksmark.

Nämnden gör gällande, att det för närvarande icke är möjligt att bestämma den kurs, till vilken innehavare av oprioriterade riksmarksfordringar böra erhålla betalning och förordar, att denna fråga ytterligare undersökes.

Flyktkapitalbyrån föreslår en kurs av 89 öre för en riksmark såsom högsta tänkbara kurs å riksmarken. Byrån föreslår, att denna kurs lägges till grund för utbetalningar till innehavare av kommersiella fordringar och fordringar å löne-, pensions- och livräntebelopp. Byrån ifrågasätter riktigheten av den av kommittén föreslagna kursen för icke förmånsberättigade fordringar men tillstyrker en kurs av 20 öre för en riksmark för dessa fordringar.

Bankföreningen, till vars yttrande *Skyddskommittén för utlandsfordringar* ansluter sig, avstyrker, att tillägg utgår för kursfallet å devalverade valutor liksom till det med stöd av den tyska valutareformen beräknade värdet å riksmarken, 11 öre för en riksmark. Föreningen förordar, att kursen 168: 01 kronor för 100 riksmark användes dels beträffande samtliga fordringar, vilka inbetalats till den tyska clearingmyndigheten och aviserats clearingnämnden före sammanbrottet dels ock för löne-, pensions- och livräntebelopp, förfallna före den 13 juli 1946 (dagen för den svenska revalveringen). För senare förfallna förmånsberättigade pensions- och livräntefordringar föreslår föreningen skilda kurser med hänsynstagande till den svenska revalveringen och den tyska valutareformen.

Föreningen gör vidare gällande, att det icke för närvarande är möjligt att fastställa den kurs, efter vilken icke förmånsberättigade riksmarksfordringar böra omräknas och föreslår att uppskjuta bestämmandet av denna kurs. Föreningen förordar, därest ett uppskjutande icke anses böra äga rum, att fordringarna beräknas efter värdet av de olika typer av tidigare existerande riksmarkskategorier (register-, handels-, aktiemark), som de närmast motsvara. Föreningen avvisar slutligen kommitténs uppfattning om guld klausulerna och yttrar, att anledning saknas att icke vid tvångsclearingen beakta förekommande guld klausuler, i den mån de enligt tillämplig nationell lagstiftning äro giltiga. Skyddskommittén framhåller särskilt, att å riksmark lydande obligationer med guld klausul till betydande belopp emitterats i Sverige av tyska gäldenärer. Enligt kommitténs framställning äro dessa guld klausuler giltiga enligt tysk rätt. Klausulerna äro likaledes gil-

tiga enligt svensk rätt. Skyddskommittén gör därför gällande, att »en tillämpning av rättsprinciper leder till att guld klausulen beaktas vid tvångs-clearingen».

Utländssvenskarnas förening förordar, att riksmarkskursen 1: 68 kronor för en riksmark reduceras väsentligt.

Sveriges försäkringsbolags riksförbund förordar beträffande återförsäkringslikviderna, att de saldon, som voro förfallna till betalning före den 8 maj 1945, omräknas efter då gällande växel- eller clearingkurser. Vidare föreslår förbundet, att övriga avräkningssaldon omräknas efter dagskurs, varvid beräkningen bör grundas på kursen på tyska mark efter förhållande 1 tysk mark = 10 riksmark.

Departementschefen.

Då en enhetlig kursbestämning är i hög grad önskvärd, föreslår jag, att fordringar, som äro uttryckta i andra utländska myntslag än tyska riksmark, betalas efter den kurs, som gäller å clearingdagen, d. v. s. den dag, då Kungl. Maj:t utfärdar förordnande om tvångsclearing med Tyskland. Kommitténs förslag, att förfallna fordringar i myntslag, som fallit i värde, skulle betalas efter kursen å betalningsdagen jämte ett tillägg motsvarande 25 eller 50 % av kursfallet mellan fordringens förfallodag och betalningsdagen, har i några av remissvaren blivit föremål för befogade erinringar. Jag vill därför föreslå, att dylikt tillägg icke göres.

Fastställande av omräkningskurs å riksmark erbjuder betydande svårigheter, något som också framhållits både av kommittén och i samtliga yttranden över kommitténs förslag. Den av kommittén föreslagna kursen å riksmark, kronor 1: 68, för prioriterade fordringar, synes dock vara alltför hög i jämförelse med den kurs, som bör fastställas för övriga i riksmark uttryckta fordringar. Det är över huvud icke övertygande visat, att prioriterade fordringar böra betalas efter högre kurs än oprioriterade. Beträffande en kategori av de prioriterade fordringsanspråken kunna dock bärande skäl anföras för en förmånligare kursbestämning. Vid den av kommittén omnämnda, i juni 1948 företagna reformen av penningväsendet i den amerikanska, engelska och franska zonen i Tyskland ha fastställts olika kurser för utbyte mellan den gamla myntenheten, riksmarken, och den nya, den tyska marken. Löner, som skola betalas för tiden efter penningreformen men på grund av äldre kontrakt, skola enligt den nya ordningen beräknas efter en kurs av en tysk mark för en riksmark. På grund av sociala skäl och med anknytning till den nyss nämnda utbytesrelationen finner jag skäligt, att samtliga löne-, pensions- och livräntefordringar, som äro uttryckta i riksmark, omräknas på det sättet, att en riksmark anses motsvara en tysk mark och att den tyska markens kurs å clearingdagen blir bestämmande för omräkningen i svenska kronor. Beträffande övriga prioriterade fordringar synes icke tillräckliga skäl kunna anföras för att en högre kurs skulle tillämpas vid omräkningen än den, som fastställles för de oprioriterade fordringarna.

Att fastställa en rimlig kurs vid omräkning av riksmark i svenska kronor

möter, som förut nämnts, mycket stora vanskligheter. Vid frågans bedömande böra följande omständigheter beaktas. De i riksmark uttryckta fordringsanspråken ha tillkommit under tiden före det tyska sammanbrottet och ha icke kunnat gäldas på grund av de hinder för överföring, som uppställts på tysk sida. Med anledning av det tyska sammanbrottet spärrades clearingmedlen, och utbetalningar till svenska borgenärer upphörde (med i detta sammanhang betydelselösa undantag). Å ena sidan är det icke möjligt att helt se bort från den högst betydande värdeförsämring, som riksmarken undergått efter sammanbrottet. En del av denna värdeförsämring måste ägarna av markfordringar få vidkännas. Å andra sidan synes det med hänsyn till de föreliggande omständigheterna vara mindre rimligt, om de skulle få vidkännas hela värdeförsämringen. Med beaktande av anförda omständigheter har en omräkningskurs av 30 öre för en riksmark ansetts utgöra en godtagbar norm. Såsom Bankföreningen framhåller, finnes emellertid åtskilliga typer av fordringsanspråk, som före sammanbrottet betalades med särskilda kategorier av riksmark (handelsmark etc). Flera av dessa markkategorier hade redan före sammanbrottet en lägre kurs än 30 öre för en riksmark. Med avseende på dessa fordringsanspråk bör omräkningskursen i tvångsclearingen bestämmas till den kurs, som för dessa kategorier av mark angivits vid sista noteringen före sammanbrottet.

Jag föreslår alltså, att beträffande löne-, pensions- och livräntefordringar (såväl prioriterade som oprioriterade) omräkningskursen bestämmas till 1 tysk mark för 1 riksmark och att den tyska markens kurs å clearingdagen användes vid omräkningen till svenska kronor. I övrigt bör en tysk riksmark vid omräkningen anses motsvara 30 öre, såvida fråga icke är om särskilda kategorier av mark, som före sammanbrottet noterades till lägre värde än 30 öre. I sistnämnda fall bör sista noteringen före sammanbrottet vara bestämmande för omräkningskursen.

Vad slutligen angår omräkningskursen för i guldmark eller viktsenheter fint guld uttryckta fordringar biträder jag helt kommitténs förslag. Jag föreslår alltså, att dylika klausuler i allmänhet icke beaktas. Däremot bör, såsom kommittén föreslagit, guldklausulen beaktas i samband med fordringar, som uppkommit till följd av den internationella post- och telegraftrafiken. Dylika fordringar äro uttryckta i guldfrancs och guldklausulen utgör i detta sammanhang en grundval för ett avräkningsförfarande.

Frågan om tillgodoseende av tysklandssvenskarnas anspråk. Ömmande fall (svenska och tyska).

Kommittén: (Kap 6 och 10.)

Kommittén föreslår *dels*, att tysklandssvenskarna erhålla ersättning för förlorad egendom med högst 2 miljoner kronor ur de medel, som må tillkomma statens krigsförsäkringsnämnd, *dels ock* att möjlighet öppnas att i undantagsfall medgiva ersättning i ömmande fall. Kommittén förordar, att

medel härtill tagas ur det restbelopp, som beräknas återstå, sedan slututdelningen skett. Kommittén beräknar detta överskott till omkring 12,1 miljoner.

De anspråk, varom här är fråga, äro *dels* sådana, som icke kunna tillgodoses över clearingen, *dels ock* ömmande fall, som kunna erhålla utdelning i clearingen, ävensom fordringsanspråk av svenskfödda kvinnor eller efter sammanbrottet naturaliserade svenska medborgare.

1) Anspråk, vilka icke kunna tillgodoses över clearingen.

Huvudparten av tysklandssvenskarnas krav avser ersättning för förluster på grund av att fastigheter, bohag eller värdesaker i Tyskland förstörts genom krigshandlingar från de staters sida, med vilka Tyskland var i krig. Sådana förluster giva uppenbarligen icke upphov till skadeståndsskyldighet för Tyskland och kunna därför icke tillgodoses enligt gällande clearinglagstiftning. Kommittén vill icke förorda en utvidgning av clearinglagen. De ifrågavarande ersättningskraven kunde sålunda icke tillgodoses, såvida icke tyskt åtagande att erlagga ersättning visas.

För att ändock möjliggöra ett visst beaktande av tysklandssvenskarnas i många fall behjärtansvärda anspråk i detta sammanhang föreslår kommittén, som förut nämnts, att de medel, som vid den blivande utdelningen må tillkomma krigsförsäkringsnämnden, avstås till tysklandssvenskarna, dock högst 2 miljoner kronor.

Kommittén framhåller därvid, att i första hand blott sådana tysklands-svenskar böra tillgodoses, som lidit förluster i Tyskland men erhålla ringa eller ingen utdelning i tvångsclearingen samt äro i ömmande omständigheter.

2) Ömmande fall, som kunna erhålla utdelning i clearingen, ävensom fordringsanspråk av svenskfödda kvinnor eller efter sammanbrottet naturaliserade svenska medborgare.

Kommittén avvisar tanken på att genom clearingmedlen mer allmänt tillgodose ömmande fall, s. k. »Härtefälle». Detta gäller både svenska och tyska medborgare. Kommittén avstyrker alltså, att en mera allmän möjlighet skulle beredas fordringshavarna »att under åberopande av ömmande omständigheter utverka full utdelning eller utdelning efter särskilt gynnsam procentsats». Emellertid tillägger kommittén:

»Möjligen skulle man emellertid vid bestämmandet av huru efter den egentliga utdelningen kvarstående restbelopp av tysksmedlen skall användas, kunna taga hänsyn till fordringar, vilka innehavas av personer i ömmande omständigheter. Ett restbelopp kommer att finnas på grund av att det icke är tekniskt möjligt att genomföra utdelningen på grundval av ett visst procenttal för oprioriterade fordringar, som är så beräknat, att samtliga medel tagas i anspråk. Utdelningsprocenten bör uppenbarligen vara ett någorlunda lätthanterligt tal och vid bestämmandet av detta tal måste man ta till något i underkant. Restbeloppet torde å andra sidan bli för litet för

att medgiva en ny allmän utdelning. Det är från detta restbelopp, som enligt kommitténs uppfattning även tyska Härtefälle och svenskfödda kvinnor, som genom gifte blivit tyska medborgare böra tillgodoses, i den mån Kungl. Maj:t fattar beslut om sådant tillgodoseende (se ovan 6 kap. under I).»

I 6 kap. under I yttrar kommittén, att möjlighet i princip att få utdelning för fordringar från clearingmedlen icke bör öppnas ens för sådana tyska medborgare, som mycket länge varit bosatta i Sverige och som tidigare under avtalsclearingens tid kunnat få medel transfererade för sitt uppehälle, s. k. Härtefälle. Med dessa jämföras härstädes bosatta svenskfödda kvinnor, som genom gifte blivit tyska medborgare. Emellertid föreslår kommittén, »att i undantagsfall, efter beslut i varje särskilt fall från Kungl. Maj:ts sida, möjlighet bör kunna öppnas för personer, tillhörande de två nämnda kategorierna, att få utdelning. Att stor försiktighet bör iakttagas i förevarande punkt är emellertid motiverat icke blott av principiella skäl utan även av att det är svårt att ange, vilka fordringsbelopp det här kan röra sig om.»

Till förenämnda kategorier synas även böra hänföras efter det tyska sammanbrottet naturaliserade svenska medborgare. Dessa personer jämföras av kommittén med svenskfödda kvinnor, som genom gifte blivit tyska medborgare.

Yttranden:

Clearingnämnden förordar, att dispensmöjlighet bör medgivas från de av nämnden föreslagna villkoren beträffande medborgarskap och bosättning för ömmande fall, exempelvis för svenskfödd kvinna, som genom giftermål blivit tysk medborgare.

Flyktkapitalbyrån delar kommitténs uppfattning, att ersättning i Sverige bör beredas tysklandssvenskarna. Med hänsyn till det behjärtansvärda i deras läge föreslår byrån, att det belopp, som särskilt ställes till förfogande för deras tillgodoseende blir i motsvarande grad förhöjt. Byrån föreslår, att beloppet uttages antingen ur det överskott, som beräknas kvarstå efter den egentliga utdelningen, eller utgår ur de medel, som genom avgifter under avtalsclearingen uttagits av clearingnämnden och kvarstå hos denna ävensom eventuellt av räntor, som staten anser sig böra erlagga för disposition av clearingmedlen efter 1945.

Skyddskommittén för utlandsfordringar kan icke biträda tyskmedelskommitténs förslag angående ersättning i ömmande fall. Enligt skyddskommitténs uppfattning böra clearingmedlen komma tvångsclearingsborgenärerna och inga andra till godo.

Utlandssvenskarnas förening yttrar, att det av kommittén framförda förslaget, att ersättning icke skulle utgå för förlust av fast och lös egendom, som förstörts eller skadats genom krigshändelserna, icke kan finna förståelse bland utlandssvenskarna. Föreningen framhåller därvid de tjänster, som tysklandssvenskarna gjort landet under kriget, samt anför, att tysk-

landssvenskar förväntat något slags ersättning för sådana förluster. Viss prioritet borde givas dessa anspråk så, att ersättningen icke bleve fiktiv.

Föreningen antyder jämväl, att, även om vissa fordringar kunna betalas med stöd av clearinglagen, kommittén dock föreslår utdelningar för ändamål, som äro främmande för lagens syften. Då dylika avsteg kunna anses berättigade, ifrågasätter föreningen, om skillnad bör upprätthållas mellan olika slag av fordringar.

Beträffande ömmande fall föreslår föreningen, att ett tillräckligt belopp avsättes för detta ändamål, vilket skulle medföra, att statliga och kommunala utgifter för socialvård i motsvarande mån kunde minskas. Föreningen gör gällande, att beloppet möjligen icke skulle behöva direkt belasta clearingmedlen, därest det tages från den vinst, som clearingnämnden måste hava gjort vid värderingen av markfordringar till en kurs av kronor 1:68. Föreningen föreslår, att ett belopp om 20 miljoner kronor avsättes för detta ändamål.

Emigranternas självhjälp, Emigranternas skyddsförening samt Tyska socialdemokratiska partistyrelsens representant i Sverige föreslå, att ömmande fall beredas »en viss förmånsrätt» i enlighet med det till clearingavtalet gjorda tillägget angående understödsbetalningar, pensioner, arv och liknande prestationer, vilka enligt avtalet skulle bli förämål för välvillig prövning.

Viktoriaförsamlingens i Berlin kyrkoråd hemställer, att de av kriget drabbade församlingsmedlemmarna måtte erhålla ersättning för lidna skador och hjälp till anskaffning av maskiner, husgeråd, verktyg, arbetslokaler m. m.

Departementschefen.

a. Tysklandssvenska anspråk, som icke kunna göras gällande i clearingen.

På grund av clearinglagens föreskrift, att tvångsclearing endast avser fordringsanspråk, kan i allmänhet utdelning genom clearingen icke ske för tillgodoseende av anspråk på ersättning för egendom, som i Tyskland förstörts till följd av direkta krigshändelser (luftanfall, luftvärnseld eller artilleribeskjutning). Såvida icke tyskt åtagande att utgiva ersättning till dylika skador kan visas, finnes icke någon rättslig grund för ett fordringsanspråk i dylika fall. Stora delar av tysklandssvenskarnas anspråk komma därför att lämnas utanför clearingen. Tysklandssvenskarna ha emellertid lidit betydande förluster genom kriget och flera av dem befinna sig i ett nödställt läge. Det är av flera skäl angeläget att bispringa dem. Kommittén har för sin del föreslagit, att man nu skulle vidtaga en liknande anordning, som då ersättning gavs åt svenskar för förlorad egendom i Balticum. Under åberopande av den då vidtagna åtgärden föreslår kommittén, att av de medel, som vid den blivande utdelningen må tillkomma krigsförsäkringsnämnden, avstås till förmån för tysklandssvenskarna högst 2 miljoner kronor. Enligt kommittén skulle i första hand sådana tysklands-

svenskar tillgodoses, som lidit förluster i Tyskland och erhållit ingen eller ringa utdelning i clearingen.

Den av kommittén förordade utvägen är beaktansvärd. Emellertid är det av kommittén föreslagna beloppet knappast tillräckligt. Det är visserligen icke möjligt att med någon säkerhet avgöra, vilka belopp som kunna erfordras för att tillgodose de mest trängande hjälpbehoven, och det rådande finansiella läget möjliggör tyvärr icke heller en mycket vidsträckt hjälpverksamhet, men det av kommittén föreslagna beloppet är dock med säkerhet alltför knappt och bör avsevärt höjas. Jag har funnit det möjligt att föreslå, att till hjälpåtgärder för de av kriget drabbade tysklandssvenskarna avsattes ett belopp av 6 miljoner kronor. Denna summa erhålles genom att staten till förmån för tysklandssvenskarna avstår dels ett belopp om 2 miljoner kronor av den utdelning, som i clearingens må tillkomma krigsförsäkringsnämnden, och dels ett belopp av sammanlagt 4 miljoner kronor att utgå av den utdelning, som i clearingens tillkommer försvarets civilförvaltning på grund av kostnader för tyska militärinternerade och som enligt det föregående skall utgå med förmånsrätt. Jag vill därför föreslå, att en summa av 6 miljoner kronor på nämnda sätt ställes till förfogande för stöd åt de av kriget drabbade tysklandssvenskarna. Medlen böra förvaltas av en särskilt utsedd nämnd. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om nämndens sammansättning, utse dess ledamöter och utfärda instruktion. Kostnaderna för nämndens verksamhet skola utgå ur de avsatta medlen. Nämnden bör äga att utdela medlen såväl till här i riket bosatta förutvarande tysklandssvenskar som till svenskar bosatta i Tyskland och jämväl till svenska institutioner i Tyskland (exempelvis till den svenska församlingen i Berlin).

b. Ömmande fall (svenska och tyska).

Såsom av det föregående framgått, har kommittén föreslagit, att i undantagsfall dispens må beviljas av Kungl. Maj:t från de av kommittén uppställda reglerna för bestämmande av personkretsens omfattning och innehav av utdelningsberättigad fordran. Kommittén har dessutom föreslagit, att såväl i dessa fall som beträffande ömmande fall i övrigt ett tillgodoseende skulle ske inom clearingens ram på det sättet, att vid utdelningen uppkommet restbelopp ställdes till förfogande för sådant ändamål. Kommittén framhåller, att det icke är tekniskt möjligt att anordna en sådan utdelning för oprioriterade fordringar, att samtliga medel tagas i anspråk. Utdelningsprocenten bör nämligen vara ett lätthanterligt tal och tilltagas något i underkant. Härigenom uppkommer ett restbelopp, som kan beräknas vara för litet för att medge ny allmän utdelning. Restbeloppet har dock av kommittén uppskattats till icke mindre än 12 miljoner kronor.

I likhet med kommittén anser jag, att såväl svenska som tyska ömmande fall, som kunna tillgodoses inom clearingens ram, böra på särskilt sätt beaktas och att härvid möjlighet till undantag från uppställda regler bör givas. Det bör överlätas till Kungl. Maj:t att fastställa normerna för dylika falls behandling och att besluta, hur utdelning i dylikt sammanhang bör ske. En

allmän utdelningsprocent, som skulle lämna en så stor rest som 12 miljoner kronor, måste jag dock anse vara mindre lämpligt avvägd.

Kostnaderna för förvaltning och utdelning av de tyska tillgångarna.

Kommittén:

Kommittén föreslår, att vid utdelningen en särskild, i procent av utdelat belopp beräknad avgift uttages. Procentsatsen bör så avvägas, att kostnaderna för restitutionsnämnden, flyktkapitalbyrån, tyskmedelskommittén och blivande kostnader för utdelningsförfarandet täckas.

Kommittén har beträffande täckandet av flyktkapitalbyråns och restitutionsnämndens kostnader övervägt två alternativ. Enligt det ena skulle dessa myndigheter få bevaka anspråken och erhålla utdelning liksom borgenärer i allmänhet, varvid anspråken med hänsyn till deras art skulle erhålla förmånsrätt. Detta alternativ avvisas emellertid av kommittén, därför att det är svårt att betrakta kostnaderna för de statsinstitutioner, som handlagt eller komma att handlägga ärenden rörande den tyska egendomens avveckling, såsom fordringar å det tyska riket. Kommittén framhåller, att de ifrågavarande borgenärerna icke på sätt clearinglagen stadgar kunna för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstå så mycket av egen fordran, som svarar mot uppburet belopp. Därför har kommittén valt det andra alternativet, som innebär, att vid utdelningen en särskild avgift uttages. Som skäl för avgiften anföres av kommittén, att borgenärerna måste anses stå närmare än staten att i sista hand bära kostnaderna för de tyska tillgångarnas förvaltning.

Yttrande:

Flyktkapitalbyrån har i sitt yttrande biträtt kommitténs förslag, att kostnaderna för flyktkapitalbyråns förvaltning uttagas genom avgift å utbetalningarna.

I övrigt har kommitténs förslag icke föranlett uttalanden i remissvaren.

Departementschefen.

Jag biträder kommitténs förslag, att kostnaderna för flyktkapitalbyråns, restitutionsnämndens och tyskmedelskommitténs verksamhet och kostnaderna för det kommande utdelningsförfarandet uttagas genom en särskild, i procent av utdelat belopp räknad avgift. Denna avgift bör fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av fördelningsorganet.

Utdelningsförfarandet.

Kommittén: (Kap. 16)

Kommittén gör gällande, att en ingående prövning av varje särskilt anspråk måste äga rum, innan utdelning för anmäld fordran kan medgivas. Kommittén förordar, att om icke ett särskilt statsorgan inrättas, denna pröv-

ning bör anförtros åt clearingnämnden, vars organisation med hänsyn till uppgifternas natur och omfattning i detta fall fordrar en viss utbyggnad. Beslut av den prövande myndigheten bör enligt kommitténs mening kunna överklagas genom besvär hos Kungl. Maj:t.

Kommittén ifrågasätter, om icke en kungörelse bör utfärdas, att ytterligare anmälningar mottagas intill viss bestämd tid.

Slutligen föreslår kommittén, att förmånsberättigade fordringar skola prövas och utbetalas så snart som möjligt. Sedan övriga anmälda anspråk prövats och de till betalning godkända beloppen fixerats samt likvideringen av de tyska tillgångarna i huvudsak avslutats, bör den prövande myndigheten upprätta en utdelningsplan, avsedd att underställas Kungl. Maj:t.

Yttranden:

Fullmäktige i riksbanken ifrågasätta, huruvida icke flyktkapitalbyrån bör utses till fördelningsorgan.

Clearingnämnden och *flyktkapitalbyrån* hava var för sig förklarat sig beredda att pröva betalningsanspråken och ombesörja fördelningen.

Departementschefen.

Kommittén föreslår, att för prövningen av betalningsanspråk och omhänderhavande av utdelningen antingen ett särskilt statsorgan inrättas eller att någon av de myndigheter, som i stor utsträckning sysslat med affärsförbindelser mellan Sverige och Tyskland, anlitas. I det senare fallet förordar kommittén clearingnämnden, medan fullmäktige i riksbanken föreslå flyktkapitalbyrån.

Starka skäl tala för att ett särskilt fristående statsorgan inrättas. Jag vill därför föreslå, att för ändamålet en särskild nämnd tillsättes. Nämnden bör bestå av tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en bör besitta beprövad och kvalificerad erfarenhet i domarvärv. Av praktiska skäl böra nämndens avgöranden vara slutgiltiga. Besvärsrätt bör alltså icke medgivas. Instruktion för nämnden bör utfärdas av Kungl. Maj:t. Den första utdelningen bör ske så snabbt som möjligt och bör i främsta rummet avse fordringsanspråk, som skola tillgodoses av sociala skäl. Jag har icke funnit det görkligt att här meddela en utdelningskalkyl, som på grund av många ovissa omständigheter måste bli i hög grad approximativ. Såvitt nu företagna undersökningar visa, skulle den allmänna utdelningsprocenten bli omkring 20 % eller något mindre. Det finnes dock icke någon möjlighet att göra ett bestämt uttalande om vad som kan bli det slutliga resultatet.

Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition angående fördelning av de tyska tillgångarna i riket med anhållan, att de allmänna grundsatser,

jag framlagt, måtte få lända till efterrättelse. De huvudsakliga riktlinjerna kunna sammanfattas på följande sätt:

1) Den planerade tvångsclearingen med Tyskland bör äga rum utan uppskov och genomföras med stöd av gällande clearinglagstiftning. Inom ramen för clearinglagens bestämmelser avgöres, vilka fordringsanspråk som i clearingen skola beaktas och i vilken ordning anspråken skola tillgodoses.

2) Personkretsen å borgenärssidan bestämmes på det sättet, att den i princip omfattar svenska rättssubjekt, dock icke sådana, som äro bosatta i Tyskland. Härutöver uppställles villkoret, att fordringen för att beaktas skall ha varit på svensk hand den 1 maj 1945, d. v. s. den antagna dagen för det definitiva tyska sammanbrottet. Allmänt undantag från dessa regler utgöra de kommersiella fordringar, som avses i clearingavtalet den 14 december 1940. I övrigt uppdrages åt Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga dispensföreskrifter.

3) Till kategorien gäldenärer, vilkas skulder omfattas av tvångsclearingen, hänföras tyska staten, tyska juridiska personer och tyska medborgare, som under andra världskriget varit bosatta i Tyskland men icke andra rättssubjekt. Med Tyskland avses det tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

4) Tvångsclearingen avser allenast fordringsanspråk. Alla arter av fordringsanspråk skola beaktas med undantag av svenska moderföretags investeringsfordringar å svenska dotterföretag i Tyskland. Vad de sistnämnda fordringsanspråken beträffar ankommer det å Kungl. Maj:t att efter hörande av fördelningsorganet besluta, huruvida och i vad mån denna typ av fordringar skall erhålla utdelning. Statens anspråk på ersättning av det tyska riket för en till Belgien av Sverige utlämnad guldquantitet, som den tyska riksbanken levererat till den svenska riksbanken, skall upptagas såsom fordringsanspråk i clearingen.

5) Tvångsclearingen avser väsentligen fordringar, som uppkommit före det tyska sammanbrottet eller ha sin grund i förhållanden före denna tidpunkt. Räntor, avkastning eller avgifter på grund av avtal erhålla icke utdelning i clearingen, i den mån de belöpa sig å tiden efter den 1 maj 1945. Om ränta å obligationer före nämnda dag transfererats från Tyskland, erhålles icke utdelning för räntor å samma obligationer.

6) Ocertifierade finansiella fordringsanspråk beaktas icke i andra fall än då särskilda skäl därtill föreligga.

7) Om det kan visas, att gäldenären före den 1 maj 1945 var solvent, då fordringen förföll till betalning, skall anspråket från denna synpunkt godkännas. Är det utrett, att gäldenären vid ifrågavarande tidpunkt var insolvent, skall fordringsanspråket avvisas. Kan full bevisning rörande solvensen icke förebringas, ankommer det på fördelningsorganet att fatta beslut med hänsyn till omständigheterna. Det tyska riket, de tyska delstaterna och de tyska kommunerna skola antagas hava varit solventa intill den 1 maj 1945.

8) Samtliga fordringar på Tyskland från tiden före den 1 maj 1945 skola

anses vara förfallna, oberoende av utsatt förfallodag. Hinder möter därför icke att avräkna utdelning å dylika fordringsars kapitalbelopp.

9) Borgenären skall avstå så mycket av sin fordran, som han uppburit.

10) Kvittning i civilrättslig mening är tillåten i tvångsclearingen efter samma grunder som hittills gällt enligt 9 § kungl. kungörelsen den 28 augusti 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet. Panthavare har rätt att i första hand hålla sig till panten. Provisionsfordringar kunna täckas därigenom, att borgenären tillgodogör sig beloppet ur den betalning, hans svenska kunder erlagt. Frågan om tysk gäldenär, vars egendom i Sverige likvideras, må äga rätt att av egendomen förnöja sina borgenärer bör undersökas. Det må därefter ankomma på Kungl. Maj:t att i frågan fatta det beslut, Kungl. Maj:t finner vara påkallat.

11) Följande fordringsanspråk böra utgå med förmånsrätt: a) Statens anspråk på ersättning för det belopp, 150 miljoner kronor, som Sverige i överensstämmelse med Washingtonuppgörelsen ställt till det tyska folkhushållets förfogande; b) Statens fordran på ersättning för den enligt Washingtonuppgörelsen till Belgien utlämnade guldquantiteten; c) Statens fordringsanspråk för kostnader för internering av tysk militärpersonal och för kostnader i samband med den tyska evakueringen av Norge; d) Kommersiella fordringar; e) Löner, pensioner och livräntor enligt vad som angivits; f) Skadeståndskrav på grund av dödsfall eller personsador, som orsakats av tyska neutralitetskränkningar; g) S. k. funding bonds lydande å svenska kronor till hälften av det nominella beloppet. Därest det befinnes, att den guldquantitet av holländskt ursprung, som under kriget levererades av Tyskland till Sverige, måste anses vara »rövat» guld och därför utlämnas till Holland, bör det därav följande fordringsanspråket erhålla förmånsrätt. Medel böra reserveras i avvaktan på resultatet av pågående utredning.

12) Pensioner och livräntor skola erhålla utdelning å de till betalning förfallna beloppen. Återstoden skall kapitaliseras och för beloppet skola livräntor inköpas.

13) I andra utländska myntslag än tyska riksmark uttryckta fordringar skola omräknas i svenska kronor efter den kurs, som gäller å clearingdagen, d. v. s. den dag, då Kungl. Maj:t förordnar om tvångsclearing. I riksmark uttryckta fordringsanspråk skola beträffande löner, pensioner och livräntor omräknas på det sättet, att en riksmark anses motsvara en tysk mark, och värdet av en tysk mark skall beräknas efter den kurs, som gäller för dylika mark å clearingdagen. I övrigt skall en riksmark anses motsvara 30 öre. Fordringar, som före sammanbrottet betalades med någon av de kategorier av riksmark, vilka före den 1 maj 1945 noterades till lägre kurs än 30 öre för riksmark, skola dock omräknas efter den kurs, som sista noteringen före sammanbrottet utvisar för dylik markkategori.

14) Guld klausuler skola icke beaktas annat än beträffande post- och telegrafverkets i guldfrancs uttryckta fordringsanspråk.

15) För att möjliggöra hjälpåtgärder för svenskar, som under kriget varit bosatta i Tyskland, avstår staten dels två miljoner kronor av den ut-

Rättelse å proposition 197.

De tre översta raderna å sid. 48 skola lyda:

kapitalbelopp, medan avtalen beträffande de finansiella fordringarna i huvudsak endast gällde överförande av räntan. Det har i några remissyttranden ifrågasatts, om alla kommersiella fordringar (före sammanbrottet) borde utgå

delning, som i clearingen tillkommer krigsförsäkringsnämnden, *dels ock* sammanlagt fyra miljoner kronor av den utdelning, som tillkommer försvarets civilförvaltning på grund av statens kostnader för tyska militär-internerade. Medlen skola omhänderhavas och utdelas av en särskild nämnd, vars ledamöter utses av Kungl. Maj:t. Kostnaderna för nämndens verksamhet skola utgå ur de medel, som sålunda ställts till förfogande. Utdelning skall ske enligt av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion.

16) Sådana ömmande fall, som kunna tillgodoses inom clearinglagstiftningens ram, skola beaktas i enlighet med föreskrifter, som det ankommer å Kungl. Maj:t att utfärda.

17) Kostnaderna för flyktkapitalbyråns, restitutionsnämndens och tysk-medelskommitténs verksamhet och kostnaderna för det kommande utdelningsförfarandet uttagas genom en särskild, i procent av utdelat belopp räknad avgift. Denna avgift fastställs av Kungl. Maj:t efter förslag av fördelningsorganet.

18) Prövningen av betalningsanspråken och fördelningen skola ombesörjas av en för ändamålet inrättad nämnd, som skall bestå utav tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. En av nämndens ledamöter skall besitta beprövad och kvalificerad erfarenhet i domarvärv. Nämndens avgöranden äro slutgiltiga.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Lewenhaupt.

Bilagor.

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

RÖRANDE

DEN SLUTLIGA DISPOSITIONEN AV
TYSKA TILLGODOHAVANDEN

AVGIVET AV

Tyskmedelskommittén

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Den 10 januari 1947 bemyndigade Kungl. Maj:t Eders Excellens att tillkalla högst tre sakkunniga att utreda och framlägga förslag¹ i frågan om den slutliga dispositionen av de tyska tillgodohavanden, som finnas spärrade hos clearingnämnden eller må uppstå genom likvidation av här befintliga tyska tillgångar, till den del dessa tillgodohavanden icke skola användas för finansiering för tysk räkning enligt den i Washington den 18 juli 1946 mellan Sverige och vissa allierade makter träffade uppgörelsen.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade Eders Excellens den 14 januari 1947 undertecknade ledamoten av riksdagens första kammare professor Åke Holmbäck, ordförande, samt bankdirektör C. A. R. Lindahl och numera t. f. statssekreteraren i handelsdepartementet hovrättsrådet H. K. H. Holmgren att utföra ifrågavarande sakkunniguppdrag. Till sekreterare åt de sakkunniga har Eders Excellens förordnat e. o. hovrättsassessorn Harald Skogman. Under sista tiden av de sakkunnigas arbete då Skogman av sjukdom varit förhindrad att deltaga har kommittén biträtt av hovrättsassessorn Allan Björklund.

De sakkunniga, som antagit benämningen tyskmedelskommittén, ha till Eders Excellens avlåtit skrivelser

1) den 10 juli 1947 med yttrande över tre framställningar från Utlands-svenskarnas förening om åtgärder bl. a. för att åt de tysklandssvenskar, som återvänt till Sverige, bereda ersättning för den förlust av egendom, som åsamkats dem genom krigsförhållandena,

2) den 25 november 1947 med förslag om utfärdande av kungörelse om anmälningar av fordringar på Tyskland och mot någon i Tyskland,

3) den 31 december 1947 med förslag om förtursbetalning åt vissa kategorier fordringsägare på Tyskland eller någon i Tyskland,

4) den 2 juni 1948 med yttrande över två framställningar till Konungen, den ena avseende kvittning av viss skuld mot fordran på Tyskland och den andra om ersättning för kostnader för omhändertagande av tyska båtar.

Efter fullgjort uppdrag får kommittén nu till Eders Excellens värdsamt avgiva betänkande i det oss anförtrodda uppdraget.

Som bakgrund för kommitténs arbete ligger ett yttrande av Eders Excellens till statsrådsprotokollet den 1 november 1946 över utrikesdepartements-ärendena om avlåtande till riksdagen av proposition angående godkännande

¹ Det anförande varigenom tillkallandet av de sakkunniga motiverades är återgivet å s. 5—6.

av den i Washington träffade uppgörelsen. I yttrandet, som icke föranlett erinran av riksdagen, angav Eders Excellens, att den clearing av svenska fordringsanspråk mot tyska tillgångar i Sverige, som uppgörelsen förutsätter, bör äga rum med stöd av gällande clearinglagstiftning. Kommittén börjar därför sin framställning med en skildring av den svenska clearinglagstiftningens uppkomst och innehåll samt en teckning av våra clearingförbindelser med Tyskland. Så övergår kommittén till att angiva de delar av Washingtonuppgörelsen, som äro av vikt, samt de kategorier fordringar, som för närvarande finnas på svensk hand på Tyskland eller på tyska rättssubjekt. Mot bakgrunden av dessa redogörelser framställer och motiverar därefter kommittén sitt förslag.

Stockholm i februari 1949.

ÅKE HOLMBÄCK

CURT LINDAHL

KURT HOLMGREN

Harald Skogman.

Kommitténs uppdrag.

I det yttrande till statsrådsprotokollet den 10 januari 1947 varmed ministern för utrikes ärendena excellensen Undén motiverade tillsättande av kommittén anfördes följande:

Sedan det svensk-tyska clearingavtalet i samband med det tyska sammanbrottet upphört att tillämpas, förordnade Kungl. Maj:t i kungörelse den 6 april 1945, att alla fordringar, som tillkomme någon i Tyska riket, skulle inbetalas till Clearingnämnden och där vara spärrade.

Sedermera har genom en i Washington den 18 juli 1946 verkställd och den 17 december samma år av riksdagen godkänd skriftväxling mellan representanter för svenska regeringen, å ena sidan, samt Storbritanniens och Norra Irlands, Frankrikes och Förenta Staternas regeringar, å den andra sidan, uppgörelse träffats, bl. a. rörande likvidation av tyska tillgångar i Sverige, med undantag för egendom tillhörig här bosatta tyska medborgare, vilka icke skola repatrieras. Enligt nämnda uppgörelse skall behållningen av likvidationen av de tyska tillgångarna disponeras dels för betalning av svenska fordringar gentemot Tyskland och dels — med ett i uppgörelsen fixerat belopp av 150 milj. kronor — för finansiering av inköp av för det tyska folkhushållet viktiga varor, varom överenskommelse må träffas mellan svenska regeringen och de i uppgörelsen deltagande allierade regeringarna.

Det belopp, som sålunda står till förfogande för betalning av svenska fordringar på Tyskland, är icke i uppgörelsen närmare angivet, lika litet som omfattningen eller arten av de fordringar, som därur kunna åtnjuta betalning.

I detta sammanhang må erinras om vad jag anfört till statsrådsprotokollet den 1 november 1946 vid avlåtande av proposition till riksdagen rörande den förut nämnda skriftväxlingens godkännande:

»Den clearing av svenska fordringsanspråk mot tyska tillgångar i Sverige, som jämväl förutsattes enligt uppgörelsen, bör, såsom nyss antytts, äga rum med stöd av gällande clearinglagstiftning. Bland de fordringar, som skola utfå betalning genom detta förfarande, böra medräknas statsverkets oguldna fordringar på Tyskland, inklusive den fordran, som uppkommer genom utlämnande av det s. k. rövade guld, vilket mottagits såsom fullgod likvid i betalningssammanhang som eljest skulle reglerats över clearingen och mot uttrycklig försäkran att guld ej skulle härstamma från ockuperat land. Därjämte bör övervägas huruvida och i vilken utsträckning utdelning skall ifrågakomma för kapitalbelopp — bl. a. å de tyska rikslånen — även i de fall, då dessa enligt kontraktbestämmelserna ännu icke äro förfallna. Vidare kan ifrågasättas, huruvida viss begränsad del av de inflytande medlen bör användas till en fond för tillgodoseende av de särskilda anspråk på ersättning utanför den normala clearingens ram, som må befinnas skäligen.

Enligt clearinglagstiftningen tillkommer det Kungl. Maj:t att giva närmare föreskrifter i samband med clearingen. I den mån den fortsatta utredningen av frågan om fördelningen av influtna medel giver vid handen, att dessa böra tagas i anspråk för ändamål som falla utanför den normala clearingens ram, torde fråga härom böra underställas riksdagen.

Slutligen bör övervägas, huruvida i samband med att föreskrift meddelas om betalning av fordringar ur clearingmedel, jämväl bör stadgas, att vissa fordringar

böra utgå med förmånsrätt och övriga erhålla utdelning blott i den mån återstående tillgångar förslå.»

Ministern för utrikes ärendena bemyndigades av Kungl. Maj:t att tillkalla de sakkunniga att utreda och framlägga förslag i frågan om den slutliga dispositionen av de tyska tillgodohavanden, som finnas spärrade hos clearingnämnden eller må uppstå genom likvidation av här befintliga tyska tillgångar, till den del dessa tillgodohavanden icke skola användas för finansiering av inköp för tysk räkning enligt den i Washington träffade uppgörelsen.

1 KAP.

Den svenska clearinglagstiftningens tillkomst och utformning.

Sveriges första clearinglag — lag om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet — utfärdades den 17 juni 1932. I ett flertal länder hade då genomförts valutarestriktioner, som varit till avsevärt hinder för det mellanfolkliga varuutbytet och som för Sveriges del berett exportörerna svårigheter. Mellan utländska stater hade, i anledning av valutarestriktionerna, under åren 1931 och 1932 slutits clearingavtal, och 1932 års svenska lag hade till uppgift att giva civilrättsligt stöd åt clearingavtal, som Konungen kunde sluta med ett främmande land, och att skapa ett påtryckningsmedel mot den stat, som vägrade ingå clearingavtal med Sverige. Den skulle tillämpas först efter särskilt kungligt förordnande, och detta förordnande skulle blott få givas efter hörande av fullmäktige i riksbanken. Denna karaktär har den svenska clearinglagstiftningen bibehållit ända tills nu.

Förutsättning för tillämpligheten av 1932 års lag var att i främmande stat rätten att förfoga över betalningsmedel inskränkts. Lagen gav regler för huru den, som på grund av köp eller eljest blivit skyldig erlægga betalning till någon i den främmande staten, skulle fullgöra sin betalningsskyldighet. Om clearingavtal slutits med den främmande staten, skulle betalningen fullgöras genom beloppets inbetalande i riksbanken på villkor, som stadgades i avtalet. Om clearingavtal icke slutits, kunde Konungen förordna att betalningen skulle fullgöras genom beloppets insättande i riksbanken eller i annan av Konungen angiven bank å räkning, varöver borgenären — alltså den, som var medborgare i eller eljest hade anknytning till den främmande staten — icke finge förfoga i vidare mån än Konungen bestämde. Bestämmelsen förutsåg alltså införandet av ett spärrförfarande av ett spärrkonto. Det var denna bestämmelse, som var tänkt som ett påtryckningsmedel för den händelse en stat, med vilken Sverige önskade sluta clearingavtal, vägrade sluta sådant avtal. Exportörer eller andra fordringsägare i

denna stat kunde genom bestämmelsen avstängas från betalning för sina fordringar på Sverige.

Clearinglagen av 1932, som antogs endast på kort tid men vars giltighet förlängdes, kom aldrig till praktisk tillämpning. Det torde emellertid böra anmärkas, att den 19 september 1932 — alltså under lagens giltighetstid — ett protokoll upprättades angående reglering av fordringar i varuhandeln mellan Sverige och Tyskland. Enligt 1932 års protokoll öppnades ett konto (»Sonderkonto») i tyska riksbanken för den svenska riksbanken, och till detta konto inbetalades sedermera belopp för från Sverige till Tyskland exporterade varor samt utbetalades belopp till tyska exportörer för till Sverige exporterade varor. Den 16 juni 1934 upprättades ett tilläggsprotokoll till 1932 års protokoll.

År 1934 ersattes 1932 års lag av den nu gällande lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m. Även denna lag hade temporär giltighet men har flera gånger förlängts, senast genom lag den 23 april 1948 till och med den 30 juni 1949. I förhållande till den tidigare lagen innefattade 1934 års lag en nyhet av stor vikt.

Den påtryckning, som kunde åga rum å utländsk stat för den händelse denna vägrat sluta clearingavtal med Sverige, bestod enligt 1932 års clearinglag blott i att medel, som insatts för gäldande av skulder till borgenärer i en främmande stat, kunde hållas inne på spärrkonto. Någon rätt att förfoga över medlen gav 1932 års lag varken Kungl. Maj:t eller annan myndighet. En dylik rätt ansågs emellertid kunna utgöra ett verksamt medel att snabbt uppnå överenskommelse med vederbörande främmande stat, och i enlighet med lagstiftning i Italien och Nederländerna införde man därför i 1934 års clearinglag ett stadgande om sådan rätt. Konungen fick befogenhet att förordna att den, som hade fordran hos någon i den främmande staten men på grund av där vidtagna inskränkningar i rätten att erhålla betalning ej kunde erhålla betalning, skulle äga erhålla betalning av de insatta medlen mot att han, för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstode så mycket av sin egen fordran, som svarade mot uppbygget belopp. Man fick sålunda genom 1934 års lag, vid sidan av den clearing, varom regler gåvos redan i 1932 års lag och som vilade på avtal (avtalsclearing, bilateral eller ev. multilateral clearing), en ny form av clearing, vilken skulle ske uteslutande genom ett svensk maktbud för att skaffa fordringsägare deras rätt (tvångsclearing, unilateral clearing).

Clearinglagen 1934 har undergått förändringar genom lagar den 15 juni 1935, den 7 maj 1937, den 19 april 1940, den 23 mars 1945 samt den 14 december 1945. Av dessa ändringar torde här behöva beröras blott den, som ägde rum genom lagen den 23 mars 1945. Såsom framgått av det föregående, hade enligt clearinglagen av år 1934 Kungl. Maj:t möjlighet att förordna om tvångsclearing endast i fråga om medel, som insatts å spärrkonto, icke däremot i fråga om medel, som stode insatta på clearingkonto för ett land, med vilket Sverige hade clearingavtal. Man hade icke räknat med

ett upphörande och en avveckling av ett sådant avtal annat än i avtalsenlig ordning. I början av 1945 kunde det emellertid förutses, att Tyskland snart icke skulle kunna fullgöra sitt clearingavtal med Sverige och att över huvud taget snart en tysk regering icke skulle finnas. Genom den ändring i clearinglagen, som ägde rum genom lag den 23 mars 1945, fick därför Kungl. Maj:t rätt att förordna att även medel, som stode på clearingkonto i svensk bank eller kassa till förmån för stat, med vilken Sverige hade clearingavtal, kunde användas till tvångsclearing. Förutsättning var att förhållanden inträffat, som medfört att clearingavtalet icke kunde tillämpas för medlens disponerande.

I det skick clearinglagen erhållit genom de beslutade ändringarna har den — med uteslutande av överskrift och promulgationsbestämmelser — följande lydelse.

1 §. Har i främmande stat rätten att förfoga över betalningsmedel inskränkts, äge Konungen, i den mån så provas nödigt för vinnande av betalningsutjämning (clearing), efter hörande av fullmäktige i riksbanken förordna, att den, som är betalningsskyldig för vara, härörande från den främmande staten, eller eljest är pliktig att utgiva betalning för fordran, som tillkommer någon i den staten eller som från sådan fordringsägare övergått å annan, skall fullgöra betalningsskyldigheten

a) om clearingavtal slutits med den främmande staten genom att på villkor, som stadgas i avtalet, inbetala beloppet i riksbanken eller i annan av Konungen angiven bank eller ock i särskild för ändamålet inrättad kassa; samt

b) i annat fall genom beloppets insättande i bank eller kassa varom under a) förmåles å räkning varöver förfogande icke må ske i vidare mån än Konungen bestämmer.

I förordnande, som nu sagts, äge Konungen föreskriva, i vilket myntslag betalningen skall fullgöras.

I fall, som under b) avses, äge Konungen, i stället för att förordna om betalningsskyldighetens fullgörande i där stadgad ordning, föreskriva att betalning må erläggas allenast med användande av visst eller vissa slag av betalningsmedel eller fordringar.

Har förordnande, som avses i första stycket, meddelats, äge Konungen, där det finnes erforderligt för vinnande av det med förordnandet avsedda ändamålet, tillika förordna, att myndighet, som Konungen bestämmer, må, om skälig anledning ej föreligger för underlåtenhet att fullgöra betalningsskyldighet, varom i nämnda stycke sägs, vid vite förelägga den betalningsskyldige att verkställa betalningen inom viss tid. Har anstånd med betalning medgivits, vare det ej hinder för föreläggande som nu sagts. Vid prövning av yrkande om utdömande av vite må jämväl fråga, huruvida vite bort föreläggas, komma under bedömande. Utdömt vite skall tillfalla kronan. Ej må vite förvandlas till frihetsstraff.

2 §. I fall då förordnande meddelas om insättning av medel å räkning, som i 1 § under b) avses, äge Konungen, där omständigheterna därtill föranleda, tillika förordna, att den, som har fordran hos någon i den främmande staten men på grund av där vidtagna inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel ej kan erhålla betalning, skall äga utbekomma betalning av insatta medel mot det att han för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstår så mycket av sin egen fordran, som svarar mot uppburet belopp.

Lag samma vare i fråga om medel, som finnas insatta i bank eller kassa enligt vad i 1 § under a) sägs, därest förhållanden inträffat, som medföra att för medlens användande clearingavtalet icke kan tillämpas.

2 KAP.

Clearingavtalen med Tyskland och deras tillämpning.

På grundval av clearinglagen ha slutits ett flertal clearingavtal och givits vissa förordnanden om fullgörande av betalningsskyldighet genom insättande av belopp å spärrat konto.¹ Här skall blott redogöras för utvecklingen i vad gäller de svensk-tyska förhållandena.

Det första cleringavtalet med Tyskland slöts den 28 augusti 1934. Avtalet, vars officiella benämning var »betalningsöverenskommelse» (»Zahlungsabkommen»), trädde i kraft den 1 september 1934. Avtalet avsåg betalningar, som härrörde ur det svensk-tyska varuutbytet, däribland även betalningar för omkostnader m. m. Betalningar från tyska gäldenärer skulle äga rum till tyska riksbanken och de svenska betalningarna skulle äga rum till förmån för clearingnämnden, en svensk clearinginstitution, som man nu grundade, å ett konto i den svenska riksbanken, benämnt tysk-svenska clearingkontot, Stockholm. Samma dag avtalet slöts gav Kungl. Maj:t med stöd av clearinglagen en kungörelse om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Tyskland. Genom denna kungörelse, som utfärdades efter hörande av fullmäktige i Sveriges riksbank, föreskrevs bl. a., att svenska gäldenärer skulle fullgöra sina inbetalningar på sätt kungörelsen angav.² Samma dag utfärdades även instruktion för clearingnämnden.

Förfarandet gestaltade sig på följande sätt vad angår inbetalningar från och utbetalningar till svenskar.

Inbetalningarna skedde till svensk bank. Medlen överfördes därefter till riksbanken, där de gottskrevos tysk-svenska clearingkontot, Stockholm, varefter riksbanken aviserade clearingnämnden, som översände en betalningsorder till die deutsche Verrechnungskasse. Denna i sin tur utbetalade beloppet. Inbetalades däremot ett belopp i Tyskland, översände die deutsche Verrechnungskasse en betalningsorder till clearingnämnden, som utbetalade beloppet från tysk-svenska clearingkontot, Stockholm.

Clearingavtalet den 28 augusti 1934 ersattes av ett nytt avtal (avräkningsöverenskommelse, Verrechnungsabkommen) av den 22 december samma år. Avtalet den 22 december 1934, som skulle tillämpas från den 1 januari 1935, skulle upphöra först efter uppsägning. Vid sidan av clearingavtalen träffades emellertid mellan Sverige och Tyska riket andra avtal av stor ekonomisk betydelse.

Under åren 1933 och 1934 skred den tyska (nationalsocialistiska) regeringen till mycket restriktiva åtgärder i fråga om betalningen av utländska skulder. Den 9 juni 1933 utfärdades en lag om betalningsförbindelser till utlandet (Gesetz über Zahlungsverbindlichkeiten gegenüber dem Ausland).

¹ En uppräknning av clearingavtalen har skett i kungl. propositionen 1945 nr 36.

² Kungörelsen ändrades genom kungörelser den 26 oktober och den 23 november 1934.

Lagen föreskrev att en särskild kassa, »die Konversionskasse für deutsche Auslandsschulden», skulle upprättas. Till denna kassa skulle inbetalas räntor, vinstandelar, amorteringar av regelmässig natur (regelmässige Tilgungsbeträge), hyres- och arrendebelopp samt liknande regelbundet återkommande prestationer på grund av utlåningar tillkommande tillgodohavanden, krediter, lån, hypotek, »Grundschulden», andelar (Beteiligungen) och andra förmögenhetsplaceringar. Genom att till die Konversionskasse betala det belopp, som han var skyldig, blev gäldenären fri från sin förpliktelse. Die Konversionskasse gottskrev den utländske borgenären dennes tillgodohavande men utbetalning till honom ägde rum endast efter beslut av tyska riksbanken. Ett år efter utfärdandet av lagen den 9 juni 1933 vidtog Tyskland än mera ingripande åtgärder.

I mitten av juni 1934 förklarade den tyska riksfinansministern att tills vidare icke funnes någon valuta för betalningen av Dawes-, Young- och Kreugerlånen. Samtidigt beslöt den tyska riksbanken, med giltighet från den 1 juli 1934 för en tid av ett år — vilken tid sedermera förlängdes — att betalningen av tyska utlandsskulder skulle suspenderas. Det betalningsuppskov, som därigenom skapades, brukar kallas det tyska transfermoratoriet. Under transfermoratoriet föllo medel- och långfristiga tyska utlandsförpliktelser av varje slag (ränte-, dividend- och andra regelmässiga prestationer), som enligt lagen den 9 juni 1933 skulle inbetalas till die Konversionskasse. Varje innehavare av rätt till prestation, som föll under moratoriet, var emellertid berättigad att erhålla en »Fundierungsschuldverschreibung», som garanterades av riket och löpte med 3 % ränta.

De avtal mellan Sverige och Tyskland, varom nu är fråga och som liksom clearingavtalet slötos den 28 augusti 1934, avsågo att åstadkomma ändringar i de förhållanden, som uppstått genom de tyska åtgärderna från juni 1934. Avsikten var att vissa svenska fordringar mot tyska rättssubjekt skulle betalas med medel som flöto in till clearingkontot. Avtalen voro två.¹ Det ena — rikslåneavtalet, Reichsanleiheabkommen — avsåg betalning av räntebelopp å Dawes-, Young- och Kreugerlånen. Det andra avtalet — transferavtalet, Transferabkommen — avsåg betalning av svenska fordringar på räntor å och avkastning av privata krediter och andra under transfermoratoriet fallande kapitalinvesteringar. Till dessa avtal fogades även den 28 augusti 1934 ett särskilt protokoll (Zeichnungsprotokoll) och ett tilläggsprotokoll därtill. Bland annat reglerades därigenom det »Sonderkonto», varom är talat i det föregående.

Förutsättning för att fordringar, som avsågos i de två nu nämnda avtalen, skulle kunna betalas med clearingmedel, var att överskott av sådana medel funnos till tysk favör, sedan betalning skett av de svenska fordringar, som avsågos i clearingavtalet. Detta förutsatte i sin tur, att exporten från Tyskland till Sverige översteg den svenska exporten dit. Rikslåne- och transferavtalen voro emellertid icke konstruerade så att innehavarna av de be-

¹ För den utveckling, som kommer att anges i det följande, se bl. a. Clearingnämndens av trycket utkomna meddelanden.

talningsanspråk, som avtalen avsågo att tillfredsställa, ägde utfå överskott sedan de belopp betalats, som clearingavtalet avsåg. Jämsides med att räntorna på Dawes-, Young- och Kreugerlånen betalades, skulle nämligen av överskottet vissa belopp ställas till fritt förfogande för den tyska riksbanken i den svenska riksbanken. Skulle även efter det räntorna erlagts och Tyskland fått de angivna beloppen finnas överskott, ägde tyska riksbanken få ytterligare belopp i fri valuta och först om även därefter överskott förelåg, skulle betalning erläggas å de fordringar, som avsåges i transferavtalet. Den relativt ogynnsamma ställning, dessa fordringar alltså erhållit, medförde att de icke kunde betalas om icke exportöverskottet var betydande, och till en början räckte clearingmedlen icke heller till att fullgöra prestationer, som avsågos i transferavtalet.

Rikslåne- och transferavtalen föranledde en kungörelse den 5 oktober 1934 (nr 489). I denna kungörelse, vars ingress hänför sig blott till clearingavtalet, angavs vilka typer anspråk, som skulle kunna få betalning, och vilka förutsättningar beträffande ägaren, som skulle gälla; icke blott svenska medborgare, som hade fast bostad i Sverige, eller svensk juridisk person skulle kunna få betalning utan även utländsk medborgare som haft fast bostad i Sverige sedan den 1 juli 1933 samt i visst fall och under viss förutsättning svensk medborgare, som icke var bosatt i Sverige. Förutsättning för att betalning skulle medges var vidare att certifikat å fordringen utfärdats. Dylika certifikat skulle utfärdas av clearingnämnden eller av svensk bank, som bemyndigades därtill.

Vid sidan av clearingavtalet den 22 december 1934 avslöts samma dag ett nytt rikslåneavtal och ett nytt transferavtal. Till samtliga de tre avtalen fogades likaledes samma dag ett strängt förtroligt »Zeichnungsprotokoll», som bl. a. angav, i vilken ordning svenska fordringar skulle få betalning ur överskottet å clearingmedlen. Bland de svenska fordringsägarna nämndes nu Svenska Tändsticksaktiebolaget (Stab) för den andel, det enligt mellan Tyska riket och bolaget träffat avtal hade i Deutsche Zündwaren Monopolesellschafts vinst. Denna andel skulle utbetalas efter räntorna på de tre rikslånen men före de skulder, som avsågos i transferavtalet.

Fördelningen av de bestämmelser, om vilka man kommit överens, i ett clearingavtal (avräkningsöverenskommelse), ett rikslåneavtal och ett transferavtal blev bestående intill det tyska sammanbrottet.

Den 19 juli 1935 slöts en överenskommelse om ändring av clearingavtalet. Förändringen innebar att belopp, som insattes i die Konversionskasse, fingo i viss utsträckning användas inom Tyskland. På hösten samma år började medel faktiskt bli tillgängliga¹ för räntor å rikslånen och för i dollar upptagna tyska obligationslån, för vilka utgivits räntekuponger, s. k. scrips. Den 31 januari 1936 slötos ett nytt rikslåneavtal och ett privatskuldavtal (Privatschuldabkommen), som ersatte det gamla transferavtalet. Till de båda avtalen var fogat ett tilläggsprotokoll (Zusatzprotokoll) av samma dag. Av bestämmelserna i de nya avtalen kan anmärkas att innehavarna av ford-

¹ Jfr SFS 1935:504, 505; jfr även 1936:599.

ringar, som skulle få ersättning enligt privatskuldavtalet, fingo, i stället för reda penningar, vilka fortfarande icke kunnat utbetalas, skuldförbindelser i svenska kronor, s. k. funding bonds. Dessa förbindelser löpte med 4 % ränta, utställdes av die Konversionskasse och voro garanterade av tyska riket. För att vederbörande fordringsägare skulle erhålla dylika förbindelser måste hans fordran vara certifierad. I stället för fordringsbevis kunde emellertid fordringsägarna liksom förut under vissa förutsättningar få ett konto i en tysk bank och dylika konton, som principiellt voro spärrade, skulle fortfarande stå öppna för utgifter av vissa typer.

1938 gjordes viktiga ändringar i avtalsläget. Införlivandet av Österrike samt de sudettyska områdena med Tyska riket hade till följd överenskomelser, genom vilka clearingförfarandet utsträcktes även till de med Tyska riket nyinförlivade områdena.¹ Rikslåne- och privatskuldavtalen ersattes med nya avtal den 28 oktober 1938. Det nya rikslåneavtalet, som — utom beträffande Kreugerlånet — icke var tidsbegränsat, gällde även två österrikiska lån, republiken Österrikes internationella förbundslån (internationale Bundesanleihe) av år 1930 och det garanterade österrikiska konversionslånet 1934. I rikslåneavtalet utsäges direkt, att de båda österrikiska lånen tagits med i avtalet utan att den tyska regeringen erkände någon rättslig förpliktelse i detta hänseende; i fråga om konversionslånet gjordes dock ett särskilt medgivande, som skall angivas i det följande.² Det nya privatskuldavtalet var fotat på helt andra grundsatser än som tidigare gällt. Om öppnandet av »Sonderkonti» eller om funding bonds talades ej längre. Där emot skulle en svensk fordringsägare kunna få utbetalt i svenskt mynt i princip hälften av den summa, som insattes för hans fordran i die Konversionskasse für deutsche Auslandsschulden. Till detta medgivande var emellertid den viktiga reservationen knuten att fordringsägaren skulle godtaga transfererat belopp såsom full likvid för sin fordran. (Mit der Annahme der Kronenzahlungen sind die jeweiligen Erträgnisforderungen in vollem Umfange abgegolten.)

Till de båda avtalen fogades även ett teckningsprotokoll (Zeichnungsprotokoll) av den 28 oktober 1938. Två bestämmelser i detta torde här böra anföras. Överskottet sedan de i clearingavtalet berörda skulderna hade betalats skulle bestämmas två gånger varje månad. Hälften av detta överskott skulle ställas till den tyska clearingmyndighetens förfogande på det sätt, att denna ägde överföra medlen till tyska riksbankens konto hos svenska riksbanken; den andra hälften skulle användas till de betalningar som stodo vid sidan av själva clearingavtalet. Härigenom kommo de på svensk-tyska clearingkontot insatta medlen att inom clearingnämnden bokföringsmässigt uppdelas i följande tre grupper.

1) Egentliga clearingmedel, d. v. s. medel, som av svenska importörer in-

¹ Den 11 november 1938 utfärdades en kungl. kungörelse (nr 644) om certifiering även av österrikiska skulder. Jfr i fråga om betalningsförhållandena till Österrike SFS 1938: 662 och i förhållande till de sudettyska områdena clearingnämndens meddelande nr 31.

² 4 kap. under IV.

betalts till gäldande av skulder till Tyskland och som användes till gäldande av svenska exportörers och andras fordringar, som fölle under clearingavtalet. Det var uppkommande överskott på dessa medel, som, på sätt ovan nämnts, två gånger i månaden uppdelades i de två hälfter, som upptagas under 2) och 3) här nedan.

2) Optionsmedel, d. v. s. den hälft av överskottet på clearingmedlen, som skulle ställas till den tyska clearingmyndighetens förfogande för överföring till tyska riksbankens konto hos svenska riksbanken. Från slutet av år 1944 skedde icke någon sådan överföring. Optionsmedel ha visserligen även sedermera avskiljts i clearingnämndens bokföring men icke överförts till tyska riksbankens konto i riksbanken. De kvarstå alltså i riksbanken för clearingnämndens räkning.

3) Transfermedel, d. v. s. den hälft av överskottet på clearingmedel, som skulle användas till betalning av skulder, som tyskarna förbundit sig att betala men som icke angåvos i clearingavtalet utan först i rikslåneavtalet, i bestämmelsen om utbetalningen av Stabs monopolvinst och i (transfer) privatskuldeavtalet. Dessa medel angåvos i teckningsprotokollet skola insättas på ett nyinrättat konto, transferkontot.

Jämte teckningsprotokollet upprättades även andra handlingar, som här icke torde behöva beröras, och den 9 december undertecknades även vissa andra protokoll och handlingar av omfattande natur.

De ändringar, som skedde i avtalsläget under världskriget, torde blott behöva i korthet beröras. Den 18 november 1939 slöts en tilläggsöverenskommelse (Zusatzabkommen) för ändring av rikslåneavtalet den 28 oktober 1938 och protokollet den 9 december samma år. Privatlåneavtalet förlängdes på ett år i sänder genom särskilda avtal, första gången den 22 december 1939. Den sist vidtagna förlängningen avsåg år 1944 och avtalet upphörde alltså med 1945 års ingång. Den 14 december 1940 ersattes clearingavtalet den 22 december 1934 med ett nytt clearingavtal (avräkningsöverenskommelse, Verrechnungsabkommen). I övrigt torde förhållandena under det andra världskriget icke behöva behandlas.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 april 1945 anmälde clearingnämnden att den funnit att såsom följd av de inom Tyska riket rådande förhållandena den mellan svenska och tyska regeringarna den 14 december 1940 träffade överenskommelsen angående betalningarna i samband med varuutbytet mellan Sverige och Tyska riket icke tillämpades på sätt som enligt överenskommelsen vore förutsatt. Nämndens skrivelse föranledde åtgärder i två riktningar.

Den 6 april 1945 utfärdades kungörelse (nr 114) angående ändring i 1934 års i det föregående nämnda kungörelse. I 1934 års kungörelse insköts en ny paragraf, som väsentligen utvidgade kungörelsens tillämpningsområde. Det stadgades att där någon även i andra fall än som avsågs i kungörelsens äldre lydelse vore pliktig att utgiva betalning till någon i Tyska riket eller till någon som erhållit fordran från någon i Tyska riket, betalningsskyldig-

heten skulle fullgöras genom inbetalning enligt kungörelsen. Detta betydde att betalningsskyldighet i samtliga fall för framtiden skulle fullgöras genom inbetalning av beloppet till bank i och för överförande till clearingkonto.¹ Å andra sidan föreskrevs att vid tillämpning av kungörelsen skulle med Tyska riket förstås Tyska riket i dess utsträckning före införlivandet av förbundsstaten Österrike.

Samma dag beslöts även ett brev till clearingnämnden. I detta brev föreskrevs att förfogande över belopp, som enligt 1934 års kungörelse efter inbetalning hos svensk bank insatts å i kungörelsen omförmålt konto i riksbanken, tills vidare icke finge ske i vidare mån än Kungl. Maj:t bestämde. Detta betydde att clearingkontot, inklusive de optionsmedel, som ej överförts till tyska riksbankens konto, förvandlades till ett spärrkonto, men även att förhållandet blev detsamma med transferkontot, då även detta utgjordes av medel, som jämlikt 1934 års kungörelse insatts i riksbanken.

Efter kungl. brevet den 6 april 1945 ha de olika clearingmedlen förblivit spärrade. Vissa upplysningar om dessa medel böra här lämnas. Dessa upplysningar giva även vid handen de undantag, som Kungl. Maj:t ansett böra äga rum från spärren.

1) De egentliga clearingmedlen uppgingo vid spärrens inträde den 16 april 1945, då Kungl. Maj:ts beslut delgavs clearingnämnden, sedan avskiljande av optionsmedel och transfermedel gjorts, vilket sista gången skedde den 31 mars 1945, till ett belop av 1 041 384 kronor 99 öre, bortsett från vissa betalningar, vilka i avbidan på närmare utredning förts å särskilda konton.

Efter åtskilliga utbetalningar med stöd av Kungl. Maj:ts beslut samt sedan åtskilliga återbetalningar av tyska utbetalningar från kontot skett finnes per den 31 januari 1949 ett saldo av 1 193 723 kronor 72 öre till svensk förmån.

2) De å clearingnämndens konto i riksbanken innestående optionsmedlen uppgå till 72 530 784 kronor 61 öre.

3) Från transferkontot tillät Kungl. Maj:t till en början vissa utbetalningar.

I skrivelse den 4 april 1945 anmälde clearingnämnden att Deutsche Verrechnungskasse efter utgången av 1944 icke lämnat nämnden anvisning om utbetalning till förmån för svenska fordringsägare av medel från transferkontot, trots att saldot å kontot medgivit sådan utbetalning. Genom brev den 6 april 1945 — alltså samma dag som transferkontot spärrades av Kungl. Maj:t — bemyndigade därefter Kungl. Maj:t cleringnämnden att tills vidare i den mån och efter hand som ränta eller avkastning å sådana fordringar som omfattades av rikslåne- och privatskuldavtalen den 28 oktober 1938 förfallit eller förfölle till betalning, överföra för betalningen erforderliga medel från transferkontot till de svenska banker, som tidigare handhaft sådan betalning. I fråga om fordringar, som föllo under privatskuldavtalet, skulle

¹ I meddelande den 16 april 1945 (nr 71) kallar nämnden kontot »särskilt konto avsett för clearing mot i Tyskland infrusna svenska tillgodohavanden».

därvid gälla som villkor, att fordringarna blivit eller bleve inbetalda till die Konversionskasse für deutsche Auslandsschulden. För utbetalningar från de svenska bankernas sida skulle samma grunder tillämpas som använts 1944.

I nyssnämnda kungl. brev den 6 april 1945 meddelades ännu en bestämmelse. Clearingnämnden bemyndigades att under enahanda förutsättningar från transferkontot till särskilt spärrat konto i riksbanken överföra belopp, motsvarande till betalning förfallen kapitalskuld i den mån dess betalning reglerades genom rikslåneavtalet. Om disposition av de sålunda spärrade medlen ville Kungl. Maj:t sedermera meddela föreskrifter.

Den 4 maj 1945 gävos bestämmelser om ytterligare en utbetalning. Stab — som icke kunde bliva delaktig av de förmåner, som gävos genom kungl. brevet den 6 april 1945, då dess fordran varken föll under rikslåne- eller privatskuldeavtalet — hade begärt att få till sig utbetalat ett belopp av 3 900 000 kr., vilka enligt tidigare tillämpad tillämpningsgrund motsvarade bolagets andel i Deutsche Zündwaren Monopolgesellschafts vinst 1944. På grund av bristande medverkan från det tyska riksfinansministeriets sida hade icke inbetalning av detta belopp ägt rum till die Konversionskasse für deutsche Auslandsschulden. Kungl. Maj:t medgav nu att beloppet finge utbetalas under förutsättning av att borgen lämnades av två svenska banker att hålla nämnden skadeslös för varje ekonomisk påföljd av utbetalningen.

I början av år 1946 intog emellertid Kungl. Maj:t en annan ståndpunkt. Genom brev den 12 januari 1946 förordnades att överföringar och betalningar, som avsåges i kungl. brevet den 6 april 1945, tills vidare icke skulle äga rum. Någon föreskrift om utbetalning till Stab av ytterligare vinst från det tyska tändsticksbolaget har icke givits.

Transferkontot utgjorde vid spärren 50 808 175 kronor 76 öre. Från kontot utbetalades under år 1945 och fram till den 12 januari 1946 sammanlagt 20 262 057 kronor 27 öre, däri inbegripet Stabs vinst från det tyska tändsticksbolaget. Någon avsättning till det i kungl. brevet den 6 april 1945 avsedda särskilda kontot kom aldrig till stånd. Efter skedda återbetalningar av till disposition ställda medel, som ej utnyttjats, uppgick transferkontot den 31 januari 1949 till 30 549 028 kronor.

4) Efter spärren har utom de summor, som nämnts under 1) på clearingkonto till den 31 januari 1949 insatts 165 402 902 kronor 91 öre. Denna summa har uppstått genom två olika typer åtgärder. Dels har den uppstått genom att medel inbetalats till clearingkontot enligt kungörelsen den 6 april 1945. I betydande utsträckning har clearingnämnden direkt indrivit medel, som skulle inbetalas till clearingkontot enligt kungörelsen i fråga. Dels har summan uppstått genom att flyktkapitalbyrån å clearingkontot insatt de belopp, som influtit genom byråns likvidation av tyska tillgångar här i riket enligt de därom särskilt givna bestämmelserna. Redogörelse för dessa bestämmelser lämnas i nästföljande kapitel.

Det må anmärkas, att i samband med avvecklingen av den utav det tyska försäkringsbolaget Victoria zu Berlin Allgemeine Versicherungsgesellschaft

A.—G. i riket bedrivna försäkringsrörelsen Kungl. Maj:t den 28 februari 1947 förordnat att ett belopp av 150 000 kronor skulle avskiljas från medel inestående å det svensk-tyska clearingkontot i riksbanken samt tillsvi-dare reserveras för utbetalning av förpliktelser åvilande en av det tyska försäkringsbolaget i riksbanken nedsatt kaution lydande å samma belopp. Detta belopp ingår i det här ovan nämnda saldot för optionsmedel.

3 KAP.

Washingtonuppgörelsen.

Den ståndpunkt i fråga om tysk egendom i neutrala länder, vilken de allie-rade intogo vid slutet av det andra världskriget, kan sammanfattas i två satser. De neutrala staterna borde sätta egendomen under kontroll för att där-igenom eliminera det tyska inflytandet i dessa staters näringsliv. Detta in-flytande ansågo de allierade makterna vara och för framtiden kunna bliva skadligt för dem. Egendomen borde vidare utlämnas till de allierade staterna; liksom den tyska egendom, som funnes i Tyskland, borde nämligen även den tyska egendom, som funnits i utlandet, kunna användas till krigsskadestånd. Vid den i Bretton Woods i Förenta Staterna under sommaren 1944 hållna konferensen för penning- och finansfrågor kommo båda dessa ståndpunkter till uttryck. Man antog en resolution, nr VI, i vilken man behandlade spörs-mål rörande fiendeegendom, som funnes i neutrala stater. Det borde för-hindras att dylik egendom — varmed avsågs egendom, som tillhörde rege-ring, enskilda eller institutioner inom fiendeländerna eller de fientliga le-darna och deras medhjälpare — gömdes undan, och den borde utlämnas till de allierade. De neutrala staterna borde därför uppmanas att vidtaga åt-gärder i enlighet härmed. Resolutionen bragtes officiellt till den svenska re-geringens kännedom den 2 oktober 1944 och föranledde vissa förhand-lingar.

I den mån Bretton Woods-resolutionen avsåg kontroll över den tyska egendomen i Sverige och en elimination av det tyska inflytandet på Sveriges näringsliv, tillmötesgingo de svenska statsmyndigheterna resolutionens öns-kemål genom åtgärder, som började under förra halvåret 1945.

Vid slutet av vårssessionen av 1945 års lagtima riksdag framlades ett lag-förslag om kontroll å viss utländsk egendom. Förslaget antogs av riksdagen och utfärdades den 29 juni 1945 såsom lag. Den nya lagen, kontrollagen, kompletterades samma dag genom administrativa kungörelser om sking-ringsförbud å tysk egendom i riket och om skyldighet att deklarerera dylik egendom. Från den 1 juli 1945 inrättades en särskild myndighet, flykt-kapitalbyrån, för handhavande av lagen, och samtidigt inrättades en sär-skild nämnd, restitutionsnämnden, med väsentligen judiciella funktioner i ärenden angående den tyska egendomen.

Under hösten 1945 visade det sig önskvärt att man skulle kunna företaga mera ingripande åtgärder än som var möjligt med kontrollagen i dess dåvarande lydelse. Den 14 december 1945 fick kontrollagen därför i vissa hänseenden ändrad lydelse och samma dag utfärdades en ny lag, lag om administration av vissa bolag m. m. — administrationslagen — vilken möjliggjorde vissa ingripanden, som icke voro tillåtna enligt kontrollagen. Genom den så angivna lagstiftningen kunde tysk egendom — vare sig fråga var om egendom, tillhörig tyska staten, tysk juridisk person, tysk medborgare eller person som var bosatt i Tyskland — icke blott sättas under kontroll utan, såsom lagstiftningen utformades genom de bestämmelser, som antogs i december 1945, även tvångsvis försäljas. Flytkapitalbyrån har även genomfört kontroll över den tyska egendomen och i betydande omfattning skridit till dess realisation. Såsom redan är angivet insätts de belopp, som inflyta vid realisationen, på clearingkontot med tillämpningen av den lydelse kungörelse den 28 augusti 1934 om fullgörande i vissa fall av betalnings-skyldighet i förhållande till Tyska riket erhöll genom kungörelse den 6 april 1945.

Vad som skett och sker genom dessa åtgärder är att den svenska staten förvandlar den tyska egendomen till penningbelopp, ungefär på samma sätt som när genom expropriation äganderätt till fastighet förvandlas till anspråk på en penningssumma motsvarande fastighetens värde. Att beloppen insätts på clearingkontot innebär icke något underkännande av att medlen äro tyska. Något avhändande av beloppen från de forna ägarna till den egendom, som realiserats, äger icke rum genom insättande på clearingkontot.

Vid dylikt förhållande är det emellertid klart, att nu nämnda åtgärder icke tillgodosågo de allierade anspråken på utfående av den tyska egendomen, d. v. s. av det värde, som influtit genom egendomens realisation. Genom noter den 3 och 4 augusti 1945 — alltså innan kontrollagen utvidgades och administrationslagen tillkom — från de tre västallierade makterna till det svenska utrikesdepartementet gjorde dessa gällande anspråk på de tyskägda och tyskkontrollerade tillgångarna i Sverige. De bragte alltså å bane det andra av de två önskemålen från Bretton Woods. Från svensk sida återopade man en rättsståndpunkt. Man svarade, att de allierade visserligen övertagit makten i Tyskland och i följd härav i vissa hänseenden vore att anse som en tysk regering men att icke ens en nationell tysk regering ägde rätt att disponera över tysk privatägd egendom i andra länder. Efter förhandlingar, för vilka icke här behöver redogöras, sammanträdde den 31 maj 1946 i Washington delegerade för Sverige å ena och för Frankrike, Förenta staterna och Storbritannien å andra sidan för att söka nå en överenskommelse i frågan. Resultatet av dessa underhandlingar, vilka omfattade även åtskilliga andra ämnen, blev den s. k. Washingtonuppgörelsen den 18 juli 1945, genom vilken frågan om utgivande av den tyska egendomen i Sverige bragtes till avgörande. Sovjetunionen var icke representerad vid underhandlingarna, men i ett brev från den svenska underhandlaren till de allierade ländernas representanter förutsattes att ryska regeringen i Sverige icke hade några

anspråk på att använda tyska tillgångar i Sverige till förmån för den ryska zonen, och i ett svarsbrev härå bekräftade de allierade staternas representanter att Sovjetunionen, i enlighet med Potsdam-protokollet, avstått från varje krav på tyska tillgångar i Sverige, såväl för egen del som för den av unionen förvaltrade zonen i Tyskland. Det uttalande i Potsdamdeklarationen, å vilket denna bekräftelse går tillbaka, är artikel IV, punkt 8, enligt vilken Sovjetregeringen avstår från (renounces) alla krav på tysk utomlandsegendom i alla länder med undantag för Bulgarien, Finland, Rumänien, Ungern och östra Österrike.

I det följande gives en redogörelse för Washingtonuppgörelsen endast i den mån denna är av intresse för de frågor, som kommittén har att behandla.

Enligt Washingtonuppgörelsen skulle av behållningen av likvidationen av de tyska tillgångarna i Sverige ett saldo av 150 milj. kronor göras tillgängligt på ett konto i Sveriges riksbank för att användas till finansiering av sådana inköp — i Sverige eller annorstädes — av för det tyska folkhushållet viktiga varor, som må överenskommas mellan svenska regeringen och de allierade. Syftet härmed var att medverka till förebyggande av sjukdomar och nöd i Tyskland. Med »behållningen av likvidationen av tyska tillgångar i Sverige» avsåg man uppenbarligen summan av de medel, som jämlikt den tidigare lagstiftningen införts eller infördes på claringkonto i riksbanken och av de medel, som inflyta på clearinggen genom kontroll- och administrationslagstiftningen. Saldot på 150 milj. kronor motsvarar sistnämnda medel, alltså de medel, som beräknades inflyta på clearinggen genom kontroll- och administrationslagstiftningen. Den kan alltså anses motsvara behållningen av själva realiseringen av de tyskägda tillgångarna. Att dessa medel skulle användas för det tyska folkhushållets räkning var såtillvida en fördel för de allierade, att därigenom, såsom förhållandena utvecklat sig, deras försörjningsbörd gentemot Tyskland lättades i motsvarande mån. Såsom klart framgår av en av de skrivelser som den svenska underhandlaren avlät till de allierade underhandlarna vid uppgörelsens undertecknande (skrivelsen nr 11) hävdade Sverige, i överensstämmelse med den ståndpunkt, som redan angivits, att »behållningen av likvidationen» — alltså samtliga de medel, som influtit eller inflyta på clearinggen — var tysk egendom. Att Sverige ändå ansåg sig kunna ställa ett belopp av 150 milj. kronor av medlen till disposition berodde uppenbarligen på en tanke, som utgör en fortsättning av de grundsatser, å vilka clearinglagstiftningen i Sverige liksom utomlands vilar. Denna tanke var att om Sverige tillhandahölle medel för inköp, som voro nödvändiga för det tyska folkhushållet, Sverige därigenom förvärvade sig en — oavsett att icke inköpen gjordes av någon tysk utan efter beslut av de allierade och svenska regeringen — fordran mot Tyskland. Denna fordran skulle kunna användas till clearing mot de tyska tillgångar som funnos innestående å clearinggen. I nyss berörda skrivelse säger även den svenske underhandlaren, att behållningen »må användas som betalning för leveranser av förnödenheter till Tyskland i enlighet med den svenska clearinglagstiftningen». Det bör strykas under, att detta uttalande är det enda, i vilket den svenska clearinglagstiftningen nämnes i överenskommelsen.

De som kunde bli va lidande på nu nämnda anordning voro de gamla ägarna till den egendom, som realiserats. Om icke andra clearingmedel skulle användas till bestridande av deras krav — vilket, som strax skall framgå, icke var händelsen — kunde de bli va med sin egendom utan ersättning. I den redan två gånger berörda skrivelsen knöt emellertid den svenske underhandlaren sitt uttalande, att behållningen av likvidationen kunde användas för leveranser till Tyskland, till det förbehållet, att ersättning lämnades ägaren. De gamla ägarnas anspråk beaktades i uppgörelsen genom ett uttalande, att vederbörande tyska ägare skola erhålla ersättning i tysk valuta för den egendom, som likvideras eller disponeras i Sverige i enlighet med överenskommelsen. Vilken som skall betala denna ersättning angives icke; där säges blott att vederbörande svenska myndighet skall lämna de allierade erforderliga uppgifter beträffande belopp, som framkomma vid likvidationen, med angivande av de tyska ägarnas namn och adresser, samt att de allierade myndigheterna i Tyskland komma att vidtaga erforderliga åtgärder för att de tyska ägarnas rätt att erhålla motvärdet av den likviderade egendomen skall bli va vederbörigen registrerad.

Med frånräknande av nu angivna 150 miljoner kronor skulle enligt Washingtonuppgörelsen det belopp, som kunde inflyta genom likvidationen av de tyska tillgångarna, få användas till betalning av vissa svenska fordringar (clearing against certain swedish claims, efter betalning av »certaines créances suédoises»). I de beräkningar, som ligga bakom Washingtonuppgörelsen uppskattas hela behållningen av likvidationen till 378 milj. kronor, och de belopp, som skulle kunna användas till svenska fordringsägare, skulle alltså komma att uppgå till 228 miljoner. Denna summa ansågs tydligen motsvara det belopp, som skulle influtit på clearingen, om icke kontroll- och administrationslagarna kommit till.¹ Några som helst inskränkningar i fråga om vilka fordringar Sverige skulle äga tillgodose genom de tyska medlen stadgas icke i Washingtonuppgörelsen. I förhållande till de allierade bindes icke Sverige i fråga om de stadganden, som skola ligga till grund för betalningen, och Sverige bindes alltså t. ex. icke till att vid betalningen använda sin nuvarande clearinglagstiftning. Endast såtillvida kan det sägas att en inskränkning i Sveriges handlingsfrihet föreligger att beloppet anges skola användas till gäldandet av fordringar.

Att de tyska medlen skulle, med frånräknande av ett saldo på 150 miljoner kronor, få användas till betalning av svenska fordringar, var uppenbarligen en fördel för Sverige. Sverige ställde emellertid av statsmedel till de allierades förfogande ett belopp av 125 miljoner svenska kronor — alltså mer än hälften av den summa, som beräknades skola användas för gäldandet av svenska fordringar — till återuppbyggnad av krigshärjade områden

¹ Bagge har i Utredning rörande de för en tvångsclearing med Tyskland tillgängliga medlen etc., Stencil, Stockholm 1948, (s. 8—9) hävdatt att om det skulle visa sig att mindre än 228 miljoner funnes kvar för de svenska fordringarna, svenska staten skulle »stå denna risk». Med hänsyn till formuleringen av kommitténs uppdrag torde anledning saknas att närmare ingå på denna uppfattning, men det bör anmärkas att kommittén icke delar densamma.

och till flyktinghjälp. Även om dessa belopp äro ett fullföljande av tidigare hjälpverksamhet från svensk sida, får det icke förbises att de utfästes i direkt samband med Washingtonuppgörelsen och som ett led i denna. De äro alltså faktiskt en motprestation till vad Sverige vann genom Washingtonuppgörelsen.

Washingtonuppgörelsen innehöll slutligen ett åtagande av Sverige i ett speciellt hänseende. Svenska regeringen förband sig till fullföljande av sin avsikt att återlämna s. k. rövad egendom att på villkor som skola angivas i det följande¹ till de allierade återställa allt av Sverige förvärvat guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder.

Vid Washingtonförhandlingarna meddelas (skrivelsen nr 7) att de allierade regeringarna med hänsyn till det samförstånd som uppnåtts i fråga om likvidationen av de tyska tillgångarna beslutat avskaffa de s. k. svarta listorna bl. a. såvitt beträffade Sverige och personer om veterligen voro svenska medborgare. Amerikas Förenta stater förklarade jämväl (skrivelsen nr 15), att de svenska tillgodohavandena i Förenta Staterna snarast möjligt skulle frigivas.

4 KAP.

De särskilda grupperna svenska fordringar mot Tyskland och tyskar.

Den första uppgiften för en undersökning av huru de tyska tillgångarna böra disponeras, vilka genom Washingtonuppgörelsen angåvos böra användas till betalning av vissa svenska fordringar, är att angiva storleken av de svenska fordringarna mot Tyskland och tyskar. Efter förslag av kommittén har Kungl. Maj:t den 16 januari 1948 utfärdat kungörelse (nr 26) angående anmälan av vissa fordringar hos gäldenärer i Tyskland, och på grundval av denna förordning har clearingnämnden meddelat närmare anvisningar genom sitt cirkulär nr 85 av den 31 januari 1948. Enligt förordningen skulle svensk medborgare eller svensk juridisk person, som har fordran på någon i Tyskland och vill åtnjuta betalning för sådan fordran ur de tyska tillgångarna här i riket, göra anmälan härom före den 15 mars 1948. Var fråga om fordran, som avsåges i svensk-tyska avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940, fick anmälan göras jämväl av annan betalningssökande. Dessa anmälningar ha sammanställts av clearingnämnden. För resultatet av clearingnämndens sammanställningar samt för vissa fordringar, vilka ej anmälts till clearingnämnden, redogöres i det följande.

Clearingnämnden har indelat fordringarna i tre olika grupper: kommersiella fordringar, finansiella fordringar och övriga fordringar. Dessa grupper behandlas även av kommittén var för sig (I—III). Såsom en fjärde

¹ 4 kap. under IV.

grupp (IV) upptagas anspråk, vilka anmälts men icke av clearingnämnden upptagits i sammanställningarna. En femte grupp (V) bilda de fordringar, som ej anmälts för clearingnämnden men vilka kommittén ansett böra bli föremål för redogörelse.

Redan här bör angivas att clearingnämnden icke tagit hänsyn till räntor. Det bör även betonas att anmälningar av anspråk på utdelning ur de tyska tillgångarna fortfarande komma in.

I. Kommersiella fordringar.

Med kommersiella fordringar menas enligt nyssnämnda kungörelse de fordringar, som avsågos i svensk-tyska avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940. Dessa fordringar utgöras enligt överenskommelsen av fordringar, som falla under följande kategorier:

1. Betalningar, härrörande ur införseln av svenska varor till Tyskland och tyska varor till Sverige;
2. Betalningar för omkostnader, vilka uppstå i samband med det svensk-tyska varuutbytet, särskilt för tullar, sjö- och järnvägsfrakter samt därmed jämförliga umgälder, speditjonskostnader samt kommersiellt berättigade provisioner och kostnader för affärsresor;
3. Betalningar för entreprenad- och montagekostnader, ävensom i samband därmed stående löner och utgifter;
4. Betalningar för patentavgifter, liksom — med förbehåll för särskild prövning i varje enskilt fall — även för licenser och liknande ideella prestationer (t. ex. auktors- och förlagsrätt, författararvoden, filmhyror);
5. Betalning av de behållningar, som uppstå vid utanför denna överenskommelse skeende avräkningar mellan de svenska och tyska förvaltningarna i den svensk-tyska post-, telegraf-, järnvägs- och lufttrafiken;
6. Betalningar för förädlingsarbete (bearbetningskostnader);
7. Efter särskild överenskommelse mellan vederbörande myndigheter å ömse sidor betalningar för andra kostnader, som stå i samband med det svensk-tyska handelsutbytet.

I clearingnämndens cirkulär återfinnas dessa kategorier. Clearingnämnden, som ägt kännedom om det förberedande arbetet i kommittén, har emellertid för att underlätta kommitténs arbete icke i allo följt nyssnämnda schema utan vidtagit vissa ändringar i detta. Punkten 2 omfattar i clearingnämndens cirkulär blott provisionsfordringar under det att såsom punkt 7 upptagits »frakt, tull eller speditjonsfordran». Genom införande av denna punkt 7 kommer clearingnämndens indelning att omfatta åtta punkter. Under det att punkt 7 i avräkningsöverenskommelsen den 14 december 1940 innefattar kostnader i samband med det svensk-tyska varuutbytet, för vilkas betalning särskild överenskommelse mellan vederbörande myndigheter å ömse sidor erfordrades, omfattar punkt 8 i clearingnämndens uppräknings »annan fordran (än som angivits i det föregående) av den art, att betalning tidigare kunnat verkställas via den svensk-tyska clearingen».

I kungörelsen den 16 januari 1948 bestämdes att den, som anmälde fordran, skulle angiva bl. a. tiden för dess tillkomst. Med ledning av de uppgifter, som lämnats i detta hänseende, har clearingnämnden sorterat de kommersiella fordringarna i två grupper alltefter det fordringarna förfallit till betalning före eller efter den 1 oktober 1944.

Uppdelade i de punkter clearingnämnden angivit i sitt cirkulär, äro de kommersiella fordringarna enligt clearingnämndens uppgifter av den 16 februari 1949 följande:

1. Varufordringar.

Förfallna före 1 oktober 1944.

Svenska kronor	685 101: 51
riksmark	76 699: 98
engelska pund	2 366: 0: 9

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	355 441: 48
riksmark	30 290: 05

I sistnämnda belopp i svenska kronor ingår en anmälan från statens krigsförsäkringsnämnd å kr. 38 269: 33.

2. Provisionsfordringar.

Förfallna före 1 oktober 1944.

Svenska kronor	64 318: 88
riksmark	446 848: 14
danska kronor	1 287: 40
norska kronor	3 815: 51
engelska pund	98: 19: 2
dollars	148: 50

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	586 936: 40
riksmark	632 325: 58

3. Fordran på grund av montage och entreprenadavtal.

Förfallna före 1 oktober 1944.

Riksmark	16 613: 86
----------------	------------

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	38 781: 32
riksmark	35 914: 50

4. Fordran för patentavgift, licens eller dylik ideell prestation.

Förfallna före 1 oktober 1944.

Svenska kronor	424 185: 93
riksmark	1 882 256: 08

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	1 127 807: 39
riksmark	2 042 518: 22
danska kronor	454: 58
norska kronor	745: 61
finska mark	1 600: —

Till stora delar avse de belopp, som äro förfallna efter den 30 september 1944, fordringar, vilka uppstått på grund av beräkning av avgifter för utnyttjande av äldre svenskägda patent och andra immaterialrätter i Tyskland för tiden efter det tyska sammanbrottet.

5. Fordran enligt avräkning mellan de svenska och tyska förvaltningarna i den svensk-tyska post-, telegraf-, järnvägs- och lufttrafiken.

Förfallna före 1 oktober 1944.

— — — — —

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	1 847 917: 86
riksmark	2 695: 48
guldfrancs	718 542: —

Fordringarna å kronor 1 847 917: 86 fördela sig med 863: 271: 86 å generalpoststyrelsen och 984 646 å järnvägsstyrelsen. Av sistnämnda belopp hänförs sig kr. 68 032: 25 till fordringar på grund av medverkan vid krigsfångutväxling. Fordringen å riksmark 2 695: 48 utgör fordran som anmälts av järnvägsstyrelsen. Fordran å guldfrancs 718 542 utgör fordran som telegrafstyrelsen har för utväxlade telegram och telefonsamtal.

6. Fordran för förädlingsarbete (bearbetningskostnad).

Inga fordringar ha anmälts.

7. Frakt, tull och speditjonskostnad.

Förfallna före 1 oktober 1944.

Svenska kronor	1 677: 27
riksmark	5 062: 10
engelska pund	3: 8: 4

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	277 752: 65
riksmark	2 606: 89

Bland anmälningarna märkes en från statens krigsförsäkringsnämnd å kr. 249 680: 09, avseende fordringar förfallna efter 30 sept. 1944.

8. Annan fordran av den art att betalning tidigare kunnat verkställas över den svensk-tyska clearingn.

Förfallna före 1 oktober 1944.

Svenska kronor	4 104 147: 47
riksmark	1 642 278: 52
schweiziska francs	336 616: 83

Förfallna efter 30 september 1944.

Svenska kronor	3 885 550: 26
riksmark	1 556 004: 33
engelska pund	214: 16: 11
schweiziska francs	25 227: 35

I dessa belopp ingå statliga anspråk till betydande summor. Krigsförsäkringsnämnden har anmält regressfordringar för försäkringar. Dessa fordringar, vilka skulle gått genom clearingen, uppgå till svenska kronor 614 954: 68 förfallna före 1 oktober 1944 och svenska kronor 2 166 438: 24 förfallna efter 30 september 1944. Flygförvaltningen har anmält anspråk å riksmark 100 000 avseende skadestånd för fel på levererade motorer. I anmälningshandlingen ifrågasättes emellertid, huruvida beloppet, som förts till gruppen fordringar förfallna före 1 oktober 1944, motsvaras av en fordran; felen å motorerna upptäcktes nämligen först efter garantitidens utgång. Summan hade lika gärna kunnat anmälas i svenska kronor. Statens bränslekommission har anmält anspråk på riksmark 773 323: 22, avseende förskott. Beloppet förföll till betalning den 31 december 1944. Det ovan angivna före 1 oktober 1944 förfallna beloppet i schweiziska francs har anmälts av Svenska spannmålsaktiebolaget. Det avser skadestånd för fel beträffande spannmålsleveranser. Beloppet är emellertid av tvistig natur och rättegång har förelegat vid domstol i Hamburg.

II. Finansiella fordringar.

Under begreppet finansiella fordringar inräknar clearingnämnden i sitt cirkulär och i sina sammanställningar till kommissionen följande grupper:

- 1) fordringar på grund av innehav av statsobligationer (under begreppet statsobligationer räknar clearingnämnden då obligationer och andra med obligationer jämställda handlingar utfärdade av det tyska riket, ej däremot obligationer utfärdade av tyska delstater),
- 2) fordringar på grund av innehav av andra obligationer,
- 3) fordringar på grund av innehav av aktier,
- 4) fordringar på grund av äganderätt till fastighet,
- 5) fordringar till säkerhet varför inteckning i fastighet meddelats,
- 6) bankfordringar,
- 7) andra finansiella fordringar.

Kommittén följer här samma indelning, dock att kommittén för tyska rikets lån använder begreppet rikslån.

Kommittén erinrar om att räntebetalning och i viss mån amortering på vissa svenska finansiella fordringar, nämligen fordringar på grund av vissa

rikslån och fordringar, som föllo under det tyska transfermoratoriet, reglerades genom särskilda, vid sidan av clearingavtalet ingångna avtal, rikslåneavtalet och transfer-(privatskuld-)avtalet och att därvid uppställdes vissa villkor i fråga om fordringens anknytning till Sverige. Kommittén erinrar även om att å dessa fordringar certifikat utfärdades enligt kungörelsen den 5 oktober 1934 om utfärdande av certifikat angående vissa svenska fordringar hos tyska gäldenärer.¹ I det följande givas uppgifter om i vilken utsträckning de finansiella fordringarna på nu nämnt sätt äro certifierade, i den mån upplysning härom kan erhållas genom anmälningarna av fordringarna hos clearingnämnden.

1. Fordringar på grund av innehav av rikslån.

De viktigaste fordringar, som hava karaktär av rikslån, äro de som basera sig på de tre stora rikslånen, Daweslånet, Younglånet och Kreugerlånet. Därjämte finnas funding bonds och vissa andra skuldförbindelser utfärdade av det forna tyska riket.

a. Daweslånet.

Daweslånet emitterades 1924 i särskilda trancher för USA och ett flertal europeiska länder. Den svenska tranchen utgjordes av 25 200 000 kronor och övertogs helt av Svenska Obligationskreditaktiebolaget, vilket i sin tur utfärdade egna obligationer, som försålles på den svenska marknaden. Amortering skulle ske med $\frac{1}{20}$ varje år under tiden 1925—1949. Räntan utgjorde 7 % och ränteterminerna voro $\frac{15}{4}$ och $\frac{15}{10}$. Amorteringen på detta lån i Sverige upphörde år 1934 som en följd av det tyska transfermoratoriet. Genom rikslåneavtalet 1938 och i anslutning därtill träffade överenskomelser nedsattes räntan för dem, som ville få ränteavkastningen transfere-rad, från 7 till 5 %. Skillnaden mellan den gamla och den nya räntesatsen skulle användas för amortering, vilken skulle börja den 15 oktober 1939 och verkställas genom utlottning eller uppköp. Amortering verkställdes senast den 15 oktober 1944.

Obligationerna tillhöra nu fyra banker efter förvärv från Svenska Obligationskreditaktiebolaget.

Härjämte äro vissa delar av de amerikanska och brittiska trancherna certifierade i Sverige. Dessa belopp ligga till största delen på ett fåtal händer.

Av Daweslånet ha anmälts

svenska kronor 16 716 000 (= det certifierade beloppet),

dollars 2 833 466: 66 (certifierat belopp 2 818 700),

engelska pund 233 600: — (certifierat belopp 230 600: —),

riksmark 500: — (certifierat belopp saknas).

¹ Från de certifikat, som utfärdades på grund av kungl. kungörelse den 11 november 1938 kan bortses, enär blott österrikiska staten svarar för de belopp, som certifierats.

b. Younglånet.

Younglånet emitterades år 1930 i särskilda trancher på samma sätt som Daweslånet, därvid den svenska tranchen utgjorde 110 miljoner kronor.

Varje krona skulle motsvara $\frac{1}{2480}$ kg fint guld.

Younglånet skulle amorteras under tiden 1931—1965. Räntan utgjorde $5\frac{1}{2}\%$ och ränteterminerna voro $\frac{1}{6}\%$ och $\frac{1}{12}\%$. Liksom beträffande Daweslånet upphörde amorteringen på Younglånet år 1934 och 1938 träffades beträffande svenska borgenärer överenskommelse om nedsättning av räntan, i detta fall från $5\frac{1}{2}\%$ till $4\frac{1}{2}\%$. Skillnaden, 1 %, skulle användas för återupptagande av amorteringen den 1 juni 1941 på samma sätt som i fråga om Daweslånet. Amortering verkställdes i Sverige sista gången den 1 juni 1943.

I Sverige äro belopp certifierade icke blott av den svenska utan även av den amerikanska, den engelska, den holländska och den franska tranchen.

Följande belopp äro anmälda

svenska kronor 56 447 690: — (det certifierade beloppet 56 845 000:—),
dollars 4 999 000: — (det certifierade beloppet 4 238 000:—),
holländska floriner 1 729 400: — (det certifierade beloppet 1 551 400:—),
franska francs 22 000: — (= det certifierade beloppet),
engelska pund 272 700: — (= det certifierade beloppet),
belgiska francs 3 500: — (certifierat belopp saknas),
riksmark 120 000: — (certifierat belopp saknas).

Cirka 40 000 000 kronor av den svenska tranchen innehas av banker och bolag och återstoden av bortåt 6 000 privatpersoner. De anmälda beloppen av den amerikanska tranchen ha så gott som uteslutande certifierats för banker och bolag.

c. Kreugerlånet.

Den 26 oktober 1929 slöts mellan tyska riket, å ena, samt Svenska tändsticksaktiebolaget, Stockholm (Stab), N. V. Financierende Maatschappij Kreuger & Toll, Amsterdam, å andra sidan ett avtal, enligt vilket tyska riket skulle erhålla ett lån om 125 000 000 dollars med guldklausul. Lånet (Kreugerlånet) övertogs helt av Stab, som genom avtalet för viss tid förvärvade hälften av den vinst, som efter vissa avdrag kunde uppstå från ett tyskt tändsticksmonopol, vilket skulle inrättas, samt av AB. Kreuger och Toll och av International Match Corporation. Det skulle amorteras under tiden den 15 januari 1941—den 15 januari 1980 efter utlottning eller genom fritt inköp av obligationer. Räntan utgjorde 6 % och ränteterminerna voro $\frac{15}{1}\%$ och $\frac{15}{7}\%$. En del av lånet återköptes av tyskarna till underpris. Den övriga delen har så småningom kommit att så gott som helt tillhöra Stab. Sålunda tillfördes bolaget 15 600 000 dollars vid bolagets rekonstruktion efter kreugerkraschen 1932, varjämte bolaget under år 1943 förvärvade obligationer för 500 000 dollars i utbyte mot obligationer, tillhörande fria staden Danzigs tändsticksmonopol. Sammanlagt har Stab därigenom kommit att inneha obligationer, avseende Kreugerlånet, å tillhoppa 49 200 000 dollars. Härjämte finnas obligationer för 1 miljon dollars certifierade för ett bolag.

Samtliga nyssnämnda obligationer, alltså dollars 50 200 000: — ha anmälts.

d. Av s. k. *funding bonds* (ovan 2 kap.) ha anmälts:

svenska kronor	3 954 631: 99
riksmark	1 065 419: 16
dollars	286 402: 31
engelska pund	3 060
holländska floriner	1 858: 41

Dessa fordringar äro icke certifierade.

e. Andra skuldförbindelser, utfärdade av tyska riket.

Vid sidan av de nu nämnda rikslånen ha anmälts fordringar på tyska riket av den natur att clearingnämnden kallat dem statsobligationer, till ett belopp av riksmark 2 934 820: 28. Dessa fordringar äro av skiftande typer: en typ kallas Reichsschatzanweisungen. Beloppen äro icke certifierade.

2. Fordringar på grund av innehav av andra obligationer.

Transfer-(privatskuld)avtalet tillät transferering av obligationsräntor och betydande belopp blevo därför certifierade. Nu ha anmälts obligationer för

riksmark 10 860 588: 03 (certifierat belopp 10 604 217: 26),
dollars 11 026 966: 45 (certifierat belopp 11 548 560: —),
engelska pund 100 983: 13 (certifierat belopp 97 540: —),
schweiziska francs 368 561: 25 (certifierat belopp 303 261: 25),
svenska kronor 495: 70 (certifierat belopp 300: —).

De olika myntslag, i vilka obligationerna anmälts, ge ett uttryck för att man från tysk sida under perioden mellan krigen ofta upptog lån i annan valuta än tysk. Ett betydande antal av obligationerna äro försedda med guld klausul. Obligationerna ha utfärdats dels av tyska delstater och tyska kommuner och dels av tyska banker, andra tyska kreditanstalter, tyska industriföretag o. s. v.

Bland anmälningarna märkes en från krigsförsäkringsnämnden avseende obligationer, lydande å 584 200 dollars. Obligationerna torde för närvarande finnas å Bermudasöarna. Svårigheter att få dem överförda till Sverige synas föreligga.

3. Fordringar på grund av innehav av aktier.

Transfer-(privatskuld)avtalet medgav att aktieutdelningar transfererades, och i följd härav certifierades de aktier, svenska aktieägare hade i tyska bolag. De certifierade beloppen av aktier uppgå till en summa av 122 415 028: 42 riksmark, 6 650: 7: 5 engelska pund samt ett mycket obetyd-

ligt belopp i dollars. Nu ha till clearingnämnden anmälts fordringar på grund av aktieutdelningar för

svenska kronor	1 611 358: 85,
riksmark	1 087 663: 72,
engelska pund	21: —.

Fordringarna i svenska kronor avse emellertid tyska riksmark, vilka av särskilda anledningar omräknats i svenska kronor efter en kurs av 1 krona 68 öre för riksmarken. Hela det i svenska kronor beräknade beloppet bör därför efter nyssnämnda kurs omskrivas i riksmark. Mot uppgiften om anmälning av engelska pund har kommittén icke haft anledning till erinran. Om nyssnämnda omräkning av svenska kronor till riksmark äger rum, bli de anmälda beloppen

riksmark	2 046 796: 04
engelska pund	21: —.

Synnerligen betydande belopp ha bevakats trots att de utgöras av aktieutdelningar, av vilka hälften girerats till Sverige efter en kurs av 1 krona 68 öre för riksmarken under villkor att borgenären skulle nöja sig med denna hälft såsom full betalning, allt enligt privatskuldavtalet den 28 oktober 1938. I dessa fall är det redan nu uppenbart att någon fordran mot Tyskland eller någon i Tyskland icke längre kan förefinnas på grund av dessa aktieutdelningar och i följd härav kan icke någon utdelning av de tyska medlen förekomma. I vissa fall har clearingnämnden meddelat detta till vederbörande som anmält anspråk på de tyska tillgångarna. Överhuvud torde kunna uttalas att de under förevarande rubrik inräknade anspråken komma att mycket väsentligt reduceras vid den prövning av varje särskilt anspråk, som måste komma att ske före en eventuell utdelning ur de tyska tillgångarna i riket.

4. Fordringar på grund av äganderätt till fastighet.

Transfer-(privatskuld)avtalet medger även att avkastning av fastighet transfererades, och för dylik avkastning har alltså utfärdats certifikat enligt 1934 års kungörelse. Vid certifikatens utfärdande äsattes värde å fastigheterna och detta värde angavs till 21 117 813: 30 riksmark och 1 149 890 svenska kronor. De fordringar på avkomst från fastigheterna, vilka nu anmälts, äro i åtskilliga fall till beloppet icke angivna. De angivna beloppen uppgå till 2 187 872: 38 riksmark och 43 675: 79 svenska kronor.¹ Av beloppet i svenska kronor måste emellertid av åtskilliga anledningar vissa summor avföras. Riktigast torde vara att anse att de anmälda fordringarna uppgå till

¹ Clearingnämndens siffra är 76 925: 79, men sedan den avgivits har ett belopp av 33 250 kr. avförts från förevarande rubrik.

riksmark	2 203 042: 61 och
svenska kronor	28 304: 57

Beloppen i svenska kronor utgöras av fordringar mot tyskar för arrende eller hyra av fastigheter i Sverige.

5. Fordringar, till säkerhet för vilka inteckning i fastighet meddelats.

Fordringar, för vilka finnes inteckningssäkerhet, föllo under transfer-(privatskuld)avtalet. De nu anmälda beloppen ligga mycket nära de belopp, vilka certifierats. Anmälda äro fordringar, för vilka ligger inteckningssäkerhet till

riksmark 11 132 689: 15 (certifierat belopp 9 458 330: 66 riksmark),
svenska kronor 906 945: 89 (certifierat belopp 1 109 773: 02) samt
engelska pund 9 650: — (certifierat belopp saknas).

Av anmälningshandlingarna kan man ej alltid se, om omslagsreverser till de belopp, som äro angivna i svenska kronor, verkligen äro utfärdade i detta myntslag eller om fråga är om markfordringar, vilka omräknats i kronor. En viss förskjutning av gränserna torde emellertid vid en närmare prövning av fordringarna komma att äga rum: ett anspråk å 68 000 svenska kronor synes i varje fall avse riksmark. Vissa belopp avse viktsenheter fint guld eller guldmark. Beloppet i engelska pund synes vid en förberedande granskning icke ge anledning till anmärkning.

6. Bankfordringar.

Avkastning av bankfordringar fick transfereras enligt transfer-(privatskuld)avtalet och certifiering ägde alltså rum av dylika fordringar. Anmälda äro

riksmark 21 351 338: 56. Det certifierade beloppet utgöres blott av riksmark 2 476 877: 82.

dollars 90 493: 85. Här är det certifierade beloppet vida större, nämligen dollars 2 052 328: 25.

svenska kronor 492 907: 77. Certifierat fordringsbelopp i svenska kronor saknas.

Dessutom ha vissa smärre belopp, som icke certifierats, nu anmälts, nämligen

schweiziska francs	240: —
italienska lire	15 090: —
zloty	1 551: 58 och
estniska kronor	1 000: —

Ett certifierat belopp av 108 000 engelska pund saknar motsvarighet i de nu anmälda fordringarna.

Att märka är att vissa av fordringarna i svenska kronor tydligen avse fordringar i riksmark, vilka av fordringsägarna omskrivits i svenska kro-

nor. Andra fordringar avse emellertid uppenbarligen konton i tyska banker å svenska kronor. De belopp, som på detta sätt klart kunna verifieras, tillhöra svenska banker och äro betydande.

7. Andra finansiella fordringar.

De fordringar, som av clearingnämnden förts under denna rubrik, äro av den mest skiftande art. Dit har räknats fordringar på grund av arv, försäkringar, köpeskillingslikvider, som icke slutförts, lån, som icke skett i bank, mot inteckning eller mot obligation, vissa belopp, som svenska moderbolag tillfört sina tyska dotterbolag, utlägg, som en svensk halvofficiell institution haft för verksamhet för tysk räkning i ett utomeuropeiskt land, varuskulder, som ligga före clearingen eller eljest äro så gamla, att de icke ansetts vara av kommersiell natur o. s. v. Många av de förevarande fordringarna äro certifierade. De nu anmälda fordringarna äro mycket skiftande. Beloppen äro betydande. Anmälda äro fordringar för

riksmark 19 582 052: 29 (certifierat belopp 11 252 754: 54),
svenska kronor 12 047 605: 59 (certifierat belopp 8 527 050: 41),
dollars 1 052 730: 03 (certifierat belopp 16 091: 55),
engelska pund 112 227: 10: 6 (certifierat belopp 12 030: 19: 6).

Dessutom föreligga vissa belopp i myntslag, för vilka över huvud icke finnas några certifieringar, nämligen

danska kronor	42 042: 62
schweiziska francs	14 266: —
holländska floriner	4 397: 20
lats	68 200: —

Det kan väntas att vid en närmare granskning stora delar av de anspråk, vilka anmälts, icke komma att visa sig hållbara.

III. Övriga fordringar.

I denna grupp har clearingnämnden i sitt cirkulär nr 85 inordnat fyra särskilda kategorier, nämligen

- 1) fordran på grund av lön, pension, livränta, underhållsbidrag o. dyl.,
- 2) fordran på grund av rekvisition av egendom av tysk myndighet,
- 3) skadeståndsfordran på grund av neutralitetskränkning eller annat övergrepp från tysk sida,
- 4) annan fordran.

Clearingnämnden har emellertid, i sina sammanställningar, upptagit

- 5) ytterligare en kategori fordringar som anmälts till nämnden.

1. Fordringar på lön, pension, livränta o. dyl.

1. Belopp, som förfallit till betalning före den 1 oktober 1944, redovisar clearingnämnden dels med reduktion, så att intet belopp får överstiga 15 000

kr. per år (varvid riksmarken beräknas till 1 kr. 68 öre per mark, så att maximalbeloppet i riksmark blir 8 855 mark) och dels utan denna reduktion. De av clearingnämnden angivna beloppen äro:

Belopp, vilka framkommit efter reduktionen

	riksmark	kronor
löner	226 548:—	134 899:—
pensioner och livräntor	654 720:—	—
Överskjutande belopp	515 246:—	111 510:—

Anmärkning. En tantiemfordran å riksmark 413 072 i sin helhet upptagen här.

2. Belopp, som förfallit till betalning den 1 oktober 1944 eller senare redovisar clearingnämnden i fråga om löner fram till den 1 oktober 1945 och i fråga om pensioner och livräntor fram till den 1 oktober 1948. Anledningen till att clearingnämnden i fråga om löner valt förstnämnda tidpunkt beror på att clearingnämnden ägt kännedom om den åsikt, kommittén kommer att utveckla i det följande att löner icke böra utgå för tid efter den sista september 1945. Tidpunkten den 1 oktober 1948 ansluter sig nära till den tidpunkt, då clearingnämnden avlämnade sin redogörelse till kommittén. De belopp, nämnden uppger, äro följande.

Om samma reduktion vidtages som under 1:

	riksmark	kronor
löner	35 860:—	14 676:—
pensioner och livräntor	1 600 000:—	262 000:—
Överskjutande belopp löner, pensioner och livräntor, redovisade utan inbördes åtskillnad	250 531:—	13 482:—

3. Kapitaliserade värdet på pensioner och livräntor efter 1 oktober 1945. (Beräkningen är gjord av doktor G. Brundin i försäkringsinspektionen efter försäkringsmatematiska grunder)

8 500 000:— 2 000 000:—

Efter det clearingnämnden avgivit den sammanställning, i vilken nu nämnda siffror finnas, har den emellertid, efter av kommitténs ordförande uttalad önskan, lämnat säruppgifter beträffande pensioner och livräntor på grund av tjänst eller arbetsanställning. Dessa säruppgifter visa emellertid något högre siffror än för alla pensioner, livräntor och understöd. I säruppgifterna uppges

pensioner och livräntor på grund av tjänst eller arbetsanställning:

a) Senaste betalning gjord före 1 oktober 1944 (20 stycken)

Obetalt belopp den 1 oktober 1948 svenska kronor 1 100 000

Kapitaliserat värde från 1 oktober 1948 » » 1 300 000

b) Senaste betalning gjord efter 30 september 1944 (omkring 200 stycken)

Obetalt belopp den 1 oktober 1948 svenska kronor 2 950 000

Kapitaliserat värde från 1 oktober 1948 » » 15 500 000

Samtidigt har clearingnämnden lämnat uppgifter om pensioner och livräntor på grund av försäkringsavtal. Uppgifterna visa:

Senaste betalning gjord före 1 oktober 1944 (9 stycken).

Obetalt belopp den 1 oktober 1948 svenska kronor 30 000

Senaste betalning gjord efter 30 september 1944 (25 stycken).

Obetalt belopp den 1 oktober 1948 svenska kronor 100 000

Sammanlagt kapitaliserat värde från 1 oktober

1948 » » 850 000.

En förberedande granskning av anmälningshandlingarna ger vid handen att de anmälda pensionsfordringarna äro av mycket skiftande slag: pensioner från tyska riket, tyska företag, tyska pensionskassor o. dyl. Av pensionskassorna märkes särskilt Die Reichsversicherungsanstalt für Angestellte, som hade officiell ställning; premierna inbetalades av arbetsgivaren men bekostades till vissa delar av den anställda genom avdrag å lönen. I flera fall ha emellertid även tyska ålders- och invalidpensioner, pensioner på grund av krigsskador anmälts. I ett fall har anmälts en pension från ett adligt kloster. Atskilliga anmälningar avse änkepensioner. Stundom tycks intet pensioneringsavtal ha förelegat under tjänstetiden utan vederbörande företag har tillerkänt en anställd pension först nära före eller vid avskedstagandet. Pensionärernas ålder understiger stundom den sedvanliga pensionsåldern, och om i dylika fall avtal om pensionering icke tidigare förelegat, kan man misstänka kapitalflykt. Fordringarna på livränta avse i stor omfattning underhållsbidrag till fränskilda kvinnor och till barn inom eller utom äktenskap.

Ett betydande antal av anmälningarna komma från personer, som först helt nyligen blivit svenska medborgare.

2—5. Fordringar på grund av rekvisition av egendom från tysk myndighets sida. Skadeståndsfordringar på grund av neutralitetskränkning eller annat övergrepp från tysk sida.

Dessa två grupper har clearingnämnden särskilt i sitt cirkulär den 31 januari 1948 men ej i sina till kommittén överlämnade sammanställningar av de inkomna anmälningarna. I dessa sammanställningar har clearingnämnden i förevarande hänseende blott uppgivit att på grund av rekvisition av egendom från tysk myndighet, skadeståndskrav på grund av neutralitetskränkning eller annat övergrepp från tysk sida anmälts krav å

svenska kronor 35 000 000: —

riksmark 22 000 000: —

Till dessa siffror, som givetvis äro blott ungefärliga, böra, enligt vad clearingnämnden upplyst, läggas ytterligare 350 000 kr., som sju änkor begärt för att deras män dödats vid flygplanet Gripens haveri, och 15 000 kr., som begärts av fadern till en utanför Windau omkommen svensk flygare, vars plan besköts av tyskarna.

På begäran av kommittén har emellertid clearingnämnden sedermera lämnat mera specialiserade sammanställningar. Därvid ha icke medtagits ovan angivna 365 000 kr. De specialiserade sammanräkningarna fördela de anmälda anspråken på grupperna 2, 3, 4 och 5. Anledningen till att slutsiffrorna för samtliga grupper i vad avser fordringar i riksmark icke uppgår till en ungefärlig storlek av 22 000 000 är uppenbarligen att clearingnämnden i de specialiserade sammanställningarna icke alls upptagit vissa anmälningar, vilka clearingnämnden funnit under inga förhållanden kunna leda till beslut om utbetalning. De specialiserade sammanställningarna visa per den 18 december 1948 de siffror, som anges i det följande.

2. Rekvisition av egendom.

Anmälda äro anspråk å

svenska kronor	2 348 528: 39
riksmark	4 755 384: 77
zloty	27 849: —
pesetas	500: —

Under grupp 2 märkes en anmälning från Statens krigsförsäkringsnämnd å svenska kronor 47 660: 28 och en annan anmälning från samma institution å svenska kronor 967 795: 71.

3. Skadeståndsfordran på grund av neutralitetskränkningar.

Anmälda äro anspråk å

svenska kronor	23 846 051: 55
riksmark	887 805: 15
engelska pund	2 000: —
estniska kronor	5 823: —
norska kronor	47 969: —
dollars	1 300: —

Särskilt anmälda äro dessutom krav från Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag på ersättning för skadade eller förstörda anläggningar i Narvik
norska kronor 11 200 000: —

Det mycket stora beloppet av anmälda ersättningsanspråk i svenska kronor på grund av neutralitetskränkning beror till väsentlig del på mycket stora bevakningar från statliga myndigheters sida.

Här följer en uppställning av belopp, som anmälts i svenska kronor av statliga myndigheter.

Domänstyrelsen: skadat lager i Narvik	211 084: —
Riksförsäkringsanstalten: flyghaveri, Gripen	111 410: 39
Statens krigsförsäkringsnämnd: skadestånd	18 225 812: —

Summa 18 548 306: 39.

Till denna summa kommer ett belopp av 291 729: 06 riksmark, som flygförvaltningen anmält på grund av neutralitetskränkning från tysk sida. Detta belopp hade emellertid uppenbarligen lika gärna kunnat anmälas i svenska kronor.

Ett mycket stort anspråk i svenska kronor göres även gällande från AB Aerotransport, som för nedskjutning av flygplanen Gladan och Gripen anmält ett anspråk å 4 457 669: —.

Till kommentar av vissa av de nu givna uppgifterna må anföras:

I sin verksamhet som försäkringsgivare för krigsrisk har krigsförsäkringsnämnden i anledning av fartygssänkningar och uppbringande av fartyg utgivit hundratals miljoner kronor, vilka täckts av premier, som försäkringstagarna erlagt. I den mån försäkringsfallen vållats av tyskarna kan en regressrätt mot Tyskland tänkas föreligga.

4. Övriga fordringar.

Clearingnämnden uppger i ovan angivna specialiserade sammanställningar att nämnden under denna rubrik fört anspråk å

svenska kronor	1 334 606: 19
riksmark	2 482 682: 18

Bland fordringarna, som äro av mycket skiftande art, märkes en anmälan från statens krigsförsäkringsnämnd å 146 693: 62 svenska kronor.

Efter det de specialiserade sammanställningarna avlämnats har clearingnämnden underrättat kommittén att ytterligare inkommit anmälningar, som förts under grupp 4, till ett belopp av

svenska kronor	4 460 341: 86
----------------------	---------------

Dessa anmälningar härröra samtliga från statliga institutioner: kr. 4 226 128: 48 från försvarets civilförvaltning, kr. 28 972: 20 från civilförsvarsstyrelsen, kr 175 095: 18 från medicinalstyrelsen och kr. 30 146: — från statens utlänningskommission. De tre förstnämnda myndigheternas anmälningar avse kostnader för tyska militärinterner och anmälningen från utlänningskommissionen kostnader för transport av tysk legationspersonal.

De i riksmark anmälda fordringarna ha undergått vissa förändringar innebärande en minskning med 47 680 riksmark.

Sammanlagda beloppet under förevarande nummer upptagna anmälningar bli alltså

svenska kronor	5 794 948: 05
riksmark	2 435 002: 18

5.

Under det särskilda nummer, vilket ej har motsvarighet i clearingnämndens cirkulär av den 31 januari 1948, har clearingnämnden upptagit anmälningar å

svenska kronor	5 339 906: 54
riksmark	5 575 790: 17
ostmark	444 875: —

Ett mycket betydande antal av dessa anspråk, som avse bl. a. ersättning för skatt, som lagts å judar, för bombskador o. s. v., torde icke kunna godkännas vid en närmare prövning för eventuell utdelning.

Anmälningarna i »ostmark» avse anspråk i den valuta, tyskarna upprätthöllo i de baltiska staterna under tiden för deras ockupation genom den tyska krigsmakten.

IV. Fordringar, vilka anmälts till clearingnämnden men icke upptagits i de sammanställningar, på vilka omstående sammanställning är byggd.

1. Riksgäldskontorets utlägg för det österrikiska konversionslånet 1934.

Österrikiska konversionslånet av år 1934 upplades i slutet av 1934 för konvertering till lägre räntefot av 1923 års internationella lån för Österrikes finansiella återuppbyggande. Lånet emitterades i särskilda trancher för nio länder, nämligen Österrike, Storbritannien, Frankrike, Tjeckoslovakien, Italien, Belgien, Sverige, Danmark och Holland. För förräntningen och amorteringen av lånet iklädde sig de åtta sistnämnda staterna garanti till vissa bestämda andelar av samtliga trancher. Sveriges garanti, som omfattade 2 procent, tecknades av riksgäldskontoret på svenska statens vägnar.

Enligt rikslåneavtalet den 28 oktober 1938 mellan Sverige och Tyskland förband sig Tyskland — utan att erkänna någon rättslig förpliktelse i fråga om betalningen av konversionslånet — att dels ställa erforderliga medel till förfogande för ränta och amortering å det svenska innehavet av lånet och dels omedelbart ersätta svenska staten vad denna eventuellt kunde komma att få utgiva på grund av sin garanti för lånet. Efter andra världskrigets utbrott gjorde tyska regeringen gällande, att den kunde upprätthålla betalningen av ränta och amortering på det svenska innehavet endast under den förutsättningen, att svenska staten ej krävde den tyska på vad den eventuellt kunde få utgiva för sin garanti, enär en sådan betalning från Tyskland skulle betyda, att betalning via Sverige skulle komma medborgare i fientliga stater till godo.

Clearingnämnden har meddelat kommittén, att för 1934 års österrikiska konversionslån anmälts svensk statlig fordran å

svenska kronor	91 144: 28
engelska pund	123 867: 12: 3
franska francs	1 531 409: 86
belgiska francs	199 652: 05
schweiziska francs	119 093: 40
floriner	23 328: 22
tjeckiska kronor	255 000: —

2. Svenska tändsticksaktiebolagets andel i tyska tändsticksmonopolets vinst.

Enligt kontraktet den 26 oktober 1929 om Kreugerlånet och den i överensstämmelse med kontraktet utfärdade tyska tändsticksmonopollagen den 29 januari 1930, skulle Stab erhålla hälften av nettovinsten på tyska tändsticksmonopolet, intill dess Kreugerlånet blivit inlöst, dock minst under 32 år, d. v. s. till och med år 1961. Hade Kreugerlånet då icke helt guldits, skulle Stab fortfarande ha del i nettovinsten, dock endast med $\frac{1}{4}$. Denna vinstandel skulle utgå till dess lånet fullständigt betalats något som enligt lånekontraktet skulle ske senast den $\frac{15}{7}$ 1980.

Efter transfermoratoriet 1933 blev Stabs monopolvinst icke utbetald med hela beloppet. Från och med nämnda år avdrogs en s. k. »Verzicht» med 23 % för 1933 och med 25 % för varterdera av följande år. Monopolvinsten har med dessa avdrag utbetalts genom clearingen till och med 1944, sistnämnda år med stöd av Kungl. Maj:ts ovanberörda bemyndigande för clearingnämnden den 4 maj 1945.

I en »preliminär bevakning» till valutakontoret av kapitalvärdet av Stabs andel i den tyska monopolvinsten innan vinsten för år 1944 utbetalts har Stab beräknat detta på följande sätt.

Under de 10 åren 1934—43 hade värdet i svenska kronor av Stabs andel, före avdrag av den s. k. »Verzicht», i medeltal uppgått till 5 195 852: 71 kr. per år. Om man beräknar att denna summa skulle inflyta även för framtiden skulle nuvärdet (1945) av det Stab tillkommande beloppet för åren 1944 till och med 1961 efter 6 % uppgå till 59 634 150: 86. Om obligationslånet icke vore fullt återbetalat år 1961 men skulle bli inlöst vid den kontraktsenliga förfallotiden, den $\frac{15}{7}$ 1980, tillkomme nuvärdet av en under 19 år d. v. s. från och med år 1962 till och med år 1980, utgående betalning å kr. 2 597 926: 36 (= 50 % av kr. 5 195 852: 71), vilket efter 6 % gäve ett nuvärde per 1945 av 10 765 098: 72. Sammanlagda nuvärdet skulle alltså utgöra 70 399 249: 58 kronor.

Räknades i stället med en räntesats av 4 %, bleve beloppen resp. 68 406 876: 17 kr. samt 17 516 812: 27 kr. eller tillhopa 85 923 688: 44 kr.

Om obligationslånet icke skulle ha till fullo inlösts år 1980, skulle till resp. summor komma ytterligare belopp.

Beräknades i stället nuvärdet på basis av att det skulle motsvara exempelvis 10 års vinst av den storlek, som redan uppkommit för de år då vinsten utbetalts, erhöles 52 000 000 kr. och om tiden sättes till elva år 57 000 000 kronor.

I nyssnämnda preliminära anmälan har Stab utan förbindelse anmält värdet av sin monopolrättighet i Tyskland till ett till 55 000 000 kronor avrundat belopp.

3.

Till clearingnämnden har till ett belopp av cirka 40 miljoner svenska kronor anmälts krav, som grunda sig på rasdiskriminerande åtgärder eller åtgärder av liknande art, vidtagna av tyska myndigheter mot i Tyskland bo-

satta personer. På grund av den inställning, kommittén ansett sig böra intaga med avseende å dessa krav, har kommittén icke ansett sig böra infordra närmare uppgifter rörande dem från clearingnämnden. Det må anmärkas att gränsen mellan dessa krav och de under III punkt 5 upptagna är flytande.

4.

I åtskilliga fall ha utlänningar, vilka tidigare på grund av ömmande omständigheter såsom Härtefälle fått medel från Tyskland över den svensk-tyska clearingnämnden, anmält sina fordringar. Dessa fordringar ha avvisats av clearingnämnden. På grund av liknande skäl, som angivits under 3. har kommittén icke ansett sig behöva infordra närmare uppgifter om dessa anmälningar.

5. Riksbankens krav på ersättning för återlämnat guld.

I Washingtonuppgörelsen åtog sig Sverige, såsom redan angivits under 3 kap., att återställa allt av Sverige förvärvat guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder. Åtagandet skulle dock gälla allenast i den mån sådant guld ännu den 1 juni 1945 befann sig i svensk besittning och krav, som icke framställts före den 1 juli 1947, skulle anses såsom preskriberade.

Då Washingtonuppgörelsen ingicks var det enda »rövade» guld, om vilket man hade kännedom, ett belgiskt guldparti, som via Frankrike, där det deponerats av de belgiska vederbörande, förts till Tyskland och sedan i samband med handelsavtalsförhandlingar mellan Sverige och Tyskland av tyska riksbanken tillförts svenska riksbanken. Vid avlåtagandet 1946 av propositionen om Washingtonuppgörelsen beräknades värdet av det guld, som sålunda skulle avstås, till närmare 30 miljoner kronor. Guldpartiet har ej återställts men frågan om dess återställande är under dryftande vid nu pågående avtalsförhandlingar med Frankrike, som gottgjort belgarna deras förlust.

Emellertid har före den 1 juli 1947 rests ytterligare ett, från Holland härörande krav på återställande av guld till ett värde av ungefär 35 miljoner kronor. Befogenheten av detta krav är för närvarande under prövning inom utrikesdepartementet och det är sålunda för tidigt att uttala sig om vilka krav riksbanken kan få anledning göra gällande mot de tyska tillgångarna i detta hänseende. Endast det kan sålunda sägas om storleken av de svenska kraven på grund av utfästelsen till de allierade, att dessa högst kunna uppgå till omkring 65 miljoner kronor.

I propositionen om Washingtonuppgörelsen yttras att bland de fordringar, som skola utfå betalning genom clearingförfarandet, bör medräknas »den fordran, som uppkommer genom utlämnande av det s. k. rövade guld, vilket mottagits såsom fullgod likvid i betalningssammanhang, som eljest skulle reglerats över clearingnämnden och mot uttrycklig försäkran att guld ej skulle härstamma från ockuperat land».

V. Anspråk som icke anmälts till clearingnämnden.

Kostnader för förvaltning och utdelning av de tyska tillgångarna.

I den mån förvaltningen av de tyska tillgångarna och verkställandet av utbetalningar därifrån till svenska fordringsägare kan betraktas som ett konkursförfarande, kan svenska staten göra gällande, att kostnaderna härför böra gäldas ur »konkursmassan». De kostnader det här är fråga om utgöres av omkostnaderna för restitutionsnämndens, flyktkapitalbyråns och tyskmedelskommitténs verksamhet samt de kostnader, som kunna uppstå för det organ, som skall ombesörja prövningen av framställda anspråk samt verkställandet av utbetalningarna.

Ifrågavarande kostnader uppskattas preliminärt till 2 miljoner kronor.

5 KAP.

Allmänna spörsmål.

Det ursprungliga stadgandet om tvångsclearing — i 2 § första stycket clearinglagen — tillkom, såsom av den tidigare redogörelsen framgår, väsentligen för att skänka möjlighet till påtryckning mot främmande stat, som visade sig ovillig att ingå clearingavtal med Sverige. Genom det 1945 tillagda andra stycket i paragrafen öppnades emellertid, med tanke på det genom Tysklands nederlag uppkommande läget, en möjlighet att tillgripa tvångsclearing också i fall då clearingavtal slutits med en främmande stat och i överensstämmelse därmed betalning för varor, härrörande från den främmande staten, insatts i bank eller kassa. Till motivering för det föreslagna tillägget anfördes i första lagutskottets utlåtande (nr 9) rörande den för 1945 års riksdag framlagda proposition om förlängd giltighet för clearinglagen bl. a. följande.

Denna paragraf (2 §) hänför sig i sin nuvarande utformning endast till ett sådant avtalslöst tillstånd, som åsyftas i 1 § b). För det i 1 § a) avsedda fall att clearingavtal träffats har någon motsvarighet till bestämmelserna i 2 § ej ansetts erforderlig. Man har tydligen förutsatt, att alla de bestämmelser, som hava sammanhang med avtalsfrågans lösning, skola upptagas i avtalet. Det har icke ansetts vara anledning att räkna med ett upphörande och en avveckling av avtalet annorledes än i avtalsenlig ordning. Emellertid kan på grund av nu rådande förhållanden den situationen tänkas inträffa, att ett clearingavtal, till följd av oförmåga från den främmande statens sida att fullgöra detsamma, bringas att upphöra genom en ensidig svensk åtgärd. För sådan händelse bör Konungen äga samma befogenhet att i avvecklingssyfte anordna ett tvångsclearingsförfarande som nu föreligger.

Såsom förutsättning för att tvångsclearing jämlikt 2 § andra stycket clearinglagen skall kunna äga rum gäller att clearingavtalet på grund av inträffade förhållanden icke kan tillämpas för de inestående medlens användande. Om att denna förutsättning är uppfylld kan något tvivel icke råda.

Vidare gäller — genom hänvisning från andra stycket till första stycket 2 § clearinglagen såsom förutsättning att det skall vara fråga om borgenärer, vilka på grund av inskränkningar i rätten att förfoga över betalningsmedel, vidtagna i den främmande staten, ej kunna erhålla betalning. Jämväl denna förutsättning får, bortsett från att den väsentligaste orsaken till svårigheten att erhålla betalning givetvis är det tyska sammanbrottet, anses uppfylld. Ett transferförbud har ju sedan länge bestått och är icke upphävt.

Rörande kretsen av de rättsägare, till vilkas förmån tvångsclearing kan äga rum, innehåller clearinglagen icke annat stadgande än att utbetalningen skall gälla »fordran hos någon i den främmande staten». Ej heller om förhållandet mellan olika betalningsberättigade, när tillgängliga medel ej förslå till täckande av fordringarna i deras helhet, innehåller clearinglagen föreskrifter. I dessa hänseenden liksom beträffande sättet för utbetalningen torde det därför ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser. Det är anledning understryka, att inga svenska fordringsägare, vare sig de av clearingavtalen berörda eller andra, ha någon juridisk rätt till de på clearingens innestående medlen. Frågan om en borgenär skall erhålla betalning genom tvångsclearing eller ej beror helt på de bestämmelser som Kungl. Maj:t härom utfärdar. Då Kungl. Maj:t äger att bestämma vilka fordringar skola erhålla ersättning genom tvångsclearing, måste Kungl. Maj:t även äga att bestämma huru stora belopp av tillgängliga medel, som skola användas till tvångsclearing, och i vilken ordningsföljd olika fordringar eller grupper av fordringar skola få betalning. Frågor huru stora belopp av de innestående medlen skola användas till clearingverksamheten och om man skall anordna förtursrätt för vissa typer fordringar bli därför även av betydande vikt vid uppgörandet av förslag till en utdelningsplan.

Såsom villkor för att borgenär skall erhålla betalning av insatta medel gäller enligt 2 § clearinglagen att han för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstår så mycket av sin egen fordran som svarar mot uppburet belopp. Detta villkor motsvaras av en i Washingtonuppgörelsen (huvudskrivelsen p. 3) intagen bestämmelse om ersättning till de tyska ägarna. Enligt bestämmelsen skola vederbörande erhålla ersättning i tysk valuta för den egendom, som likvideras eller disponeras i Sverige i enlighet med uppgörelsen. För detta ändamål förutsättes vederbörande svenska myndighet lämna de allierade erforderliga uppgifter beträffande belopp, som framkomma vid likvidationen, med angivande av de tyska ägarnas namn och adresser. De allierade myndigheterna i Tyskland skola sedan i sin tur vidtaga erforderliga åtgärder för att de tyska ägarnas rätt att erhålla motvärdet av den likviderade egendomen skall bli vederbörigen registrerad.

Rörande genomförandet av den tilltänkta tvångsclearingen må vidare erinras att, ehuru tvångsclearingen såsom nyss antytts tillgripes på grund av clearingavtalets otillräcklighet, det ligger nära till hands att eftersträva att de i clearingavtalet berörda borgenärerna icke vid tvångsclearingen bli

sämre ställda än som skulle ha blivit fallet under fortsatt avtalsclearing. I överensstämmelse med denna tankegång har kommittén redan — i sin framställning den 31 december 1947 angående förtursbetalning av kommersiella fordringar m. m. — föreslagit full utbetalning av de kommersiella fordringar, som kunna antagas ha blivit betalda om avtalsclearingen fungerat ännu någon tid.

Vad åter angår de i rikslåne- och privatskuldavtalen avsedda fordringsägarna kunna dessa icke rimligtvis ha anspråk på att medel skola reserveras så, att de för all framtid skola bli säkerställda med avseende å räntebetalning och amortering enligt avtalen. Som av det tidigare anförda framgår var ju villkoret för att betalning skulle kunna fullgöras från tysk sida, att härför erforderligt överskott på clearingmedel till tysk favör förelåg, något som i sin tur förutsatte ett betydande tyskt exportöverskott. Och i och med det tyska sammanbrottet bortföll helt underlaget för denna anordning. Däremot kunna ifrågavarande fordringsägare med visst berättigande göra gällande, att det överskott på clearingmedel, som vid sammanbrottet faktiskt redan uppkommit till tysk favör, bör komma dem till godo till den del så skolat ske enligt de under avtalsclearingen tillämpade reglerna. Storleken av de medel, som komma att bli tillgängliga för utdelning, medger, att så åtminstone i allt väsentligt blir fallet även vid en allmän utdelning till alla fordringsägare och anledning finnes då ej att särskilt reservera medel för ifrågavarande ändamål.¹

En tvångsclearing, genomförd i anslutning till — utom 2 § clearinglagen — Washingtonuppgörelsen, bör också i princip så långt som möjligt erhålla en global karaktär. Samtliga fordringsgrupper böra få konkurrera i *hela* massan av tyska tillgångar, och man bör så långt möjligt undvika att låta möjligen förefintlig anknytning mellan vissa fordringar och vissa tyska tillgångar skänka fordringarna i fråga företräde till betalning ur de senare. Riktpunkten bör vara att med så rättvis fördelning som möjligt låta alla svenska fordringar på tyska staten eller någon i Tyskland — berörda i de äldre avtalen eller ej — vilka icke av särskilda skäl anses böra uteslutas, delta i tvångsclearingen. Denna får under angivna förhållanden en så vid omfattning att de för en mera beränsad avtalsclearing gällande reglerna endast i förhållandevis ringa mån kunna tjäna till ledning. Över huvud synes man vid upprättandet av ett förslag till fördelning av de tyska tillgångarna mindre ha att utgå från på förhand givna civilrättsliga grundsatser eller analogier än från skälighetsbedömanden.

Det må slutligen anmärkas att bestämmelser om tvångsclearing redan före andra världskriget införts i ett flertal andra europeiska länder och att över huvud tvångsclearing, ehuru sällan tillämpad, redan då blivit er-

¹ Bagge synes i Utredning rörande de för en tvångsclearing med Tyskland tillgängliga medlen etc., Stencil Stockholm 1948, bl. a. s. 4—5, vilja rekommendera en gynnsammare behandling av borgenärerna enligt rikslåne- och privatlåneavtalen än kommittén. Såsom Bagge också torde anse, ger emellertid utformningen av 2 § clearinglagen ej hemul för en sådan särbehandling. Ej heller ur skälighetssynpunkt finnes enligt kommitténs uppfattning tillräckligt fog för en särbehandling.

känd såsom vilande på rättslig grund.¹ Ehuru kommitténs uppdrag endast avser att utarbeta förslag till en fördelning mellan vederbörande fordringsägare av tillgängliga tyska tillgångar och en undersökning av den folkrättsliga grunden för en sådan clearing alltså ej ingår i dess åligganden, anser sig kommittén ändå böra understryka, att enligt dess uppfattning några betänkligheter av folkrättslig natur mot en tvångsclearing i detta fall icke möta. De utomordentligt stora förluster som vållats svenska intressen genom den stora tyska betalningsinställelsen synas f. ö. också ge fullt ekonomiskt berättigande åt en clearing till de svenska fordringsägarnas förmån. Genom den nyss återgivna bestämmelsen i Washingtonuppgörelsen rörande ersättning i tyskt mynt åt de tyska rättsägarna har man i någon mån sökt sörja för att tvångsclearingen icke skall innebära, att dessa fränhändas sin egendom utan vederlag.

6 KAP.

Förutsättningar vid en tvångsclearing mot Tyskland med hänsyn till borgenärernas och gäldenärernas nationalitet och domicil.

Den personkrets, till vars förmån en tvångsclearing enligt clearinglagen kan äga rum (borgenärerna), resp. den personkrets, mot vilken de fordringar måste gälla, som kunna betalas vid en tvångsclearing (gäldenärerna), är i clearinglagen mycket ofullständigt bestämd. Man har icke annat stadgande än regeln i 2 § första stycket att betalning kan erhållas av »den som har fordran» »å någon i den främmande staten».

I. Borgenärerna.

Beträffande de krav, man vid clearinglagens tillkomst önskade uppställa å en borgenär — »den som har fordran» — har man lika litet ledning av clearinglagens förarbeten som av lagtexten. Clearinglagens följd författningar äro icke heller upplysande. Vid utgestaltningen av en tvångsclearing mot Tyskland måste man emellertid beträffande borgenären fordra en ganska stark anknytning till Sverige. För att belysa frågan vill kommittén redogöra för förhållandena enligt de mellan Sverige och Tyskland slutna clearingavtalen och dessa närstående avtal och för vissa bestämmelser i den på grundval av valutalagen av den 22 juni 1939 utfärdade valutaförordningen den 25 februari 1940.

De mellan Sverige och Tyskland ingångna clearingavtalen grundade sig i huvudsak på grundsatsen, att borgenärer och gäldenärer skulle vara bosatta i Sverige respektive Tyskland (domicilprincipen). I fråga om den mest

¹ Se härom Bagge: Användande av tyska tillgångar i Sverige till gäldande av svenska fordringar på Tyskland samt skydd för svensk egendom i Tyskland, Stencil 1946, del II s. 15 ff.

betydande gruppen av de under avtalen fallande s. k. kommersiella fordringarna, nämligen varufordringarna, saknade emellertid även domicilet betydelse; den enda uppställda förutsättningen i fråga om anknytning till Sverige var här, att betalningen gällde svenska varor, som exporterats till Tyskland. Betalning av andra kommersiella fordringar, exempelvis provisionsfordringar, skedde under den tid Sverige hade avtalsclearing med Tyskland icke blott till svenska medborgare utan även till utlänningar, företrädesvis tyskar, som voro bosatta i Sverige.

Enligt det mellan Sverige och Tyskland ingångna rikslåneavtalet den 28 oktober 1938 ansågs som svensk borgenär, såvitt avtalet avsåg Young- och Daweslånen, svensk medborgare och svensk juridisk person, som var bosatt respektive hade sitt säte i Sverige, samt vidare sådan fysisk person, som, utan att vara svensk medborgare, likväl redan den 1 juli 1933 var stadigvarande bosatt i Sverige. Emellertid fordrades för rätt till betalning därutöver, att vederbörande enligt utfärdat certifikat redan den 15 juni 1934 var ägare till Young- eller Dawesobligationer, dock att härmed jämfästades det fall att han först efter sistnämnda dag förvärvat obligationerna från svensk borgenär, som ägt desamma redan vid ifrågavarande tidpunkt. För ett specialfall saknade domicilet betydelse. Det stadgades nämligen i avtalet att som svensk borgenär skulle anses jämväl sådan svensk medborgare, som, ehuru han den 15 juli 1934 icke varit stadigvarande bosatt vare sig i Sverige eller Tyskland, likväl sedan sistnämnda dag ej blott varit ägare till obligationen utan även bevisligen haft densamma deponerad i bank i Sverige.

I huvudsak enahanda bestämmelser gällde enligt samma års privatlåneavtal för de därunder inbegripna fordringarna.

Jämväl valutaförordningens bestämmelser bygga på domicilbegreppet. Skyldighet att lämna uppgift till riksbanken om innehav av utländska betalningsmedel m. m. föreskrives i 16 § (enligt lydelse av den 20 oktober 1944). Skyldigheten gäller för dem, som äro här bosatta eller eljest uppehålla sig här. I tillämpningsbestämmelser härtill vid valutadeklarationen per årsskiftet 1944/45 angavs i ett meddelande från riksbanken, att såsom bostatt här i riket skulle anses svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad sedan den 25 november 1939. Juridisk person skulle anses vara bosatt i Sverige, om styrelsen här hade sitt säte eller, därest styrelse icke funnes, om huvudkontoret vore beläget här i riket. Andra fysiska eller juridiska personer skulle anses såsom bosatta i utlandet, men för dem föreskrevs deklarationsskyldighet, om de vistats i Sverige åtminstone sedan den 1 november 1944.

Föreningen Emigranternas Självhjälp, Emigranternas Skyddsförening och Tyska Socialdemokratiska Partistyrelsens Representant i Sverige ha i en till Konungen riktad framställning den 18 januari 1947 åberopat bl. a. nu berörda förhållanden som stöd för att man vid tvångsclearingen utslutande borde taga hänsyn till domicilet, så att alla fordringsägare, som vore fast bosatta i Sverige, också skulle betraktas som svenska.

I denna framställning anföres bland annat följande:

Antalet i Sverige bosatta från Tyskland härstammande flyktingar uppgår till omkring 3 000. Bland dessa emigranter finnas förhållandevis många gamla personer med nedsatt arbetsförmåga. Det övervägande flertalet är statslösa, endast ett mindre antal är fortfarande tyska undersåtar. Nästan alla ha kommit till Sverige mellan åren 1933 och 1939 och ha sålunda bott här mer än sju år.

Vi tillåta oss härmed att värdsamt uttala vår uppfattning, att vid betalning av fordringar ur ifrågavarande claringmedel, en viss gottgörelse borde erkännas de från Tyskland för den politiska åskådningens eller rasens skull fördrivna personerna (nazismens offer) såsom ersättning för skador, som tillfogats dem på det mest stötande sätt. Några exempel må omnämnas.

1) Det svensk-tyska claringavtalet åsyftade bl. a. att möjliggöra överförandet av vissa prestationer för att förnöja socialt påkallade behov såsom socialräntor, underhållsbidrag, pensioner, de båda sistnämnda inom vissa förvaltningsmässigt efter de sociala kraven anpassade gränser.

Vi utgå ifrån att personer, som förut under det löpande clearingavtalet fått sådana prestationer överförda, komma att på ett eller annat sätt få sina anspråk rörande tiden efter clearingavtalets upphörande tillgodosedda i tvångsclearingen. Men under det löpande clearingavtalet hade de ovannämnda prestationerna undanhållits nazismens offer. Dessa ha antingen berövats själva anspråken eller ha i varje fall ej utfått betalning, eftersom de nazistiska myndigheterna i strid med de av humanitära skäl överenskomna bestämmelserna avböjde att clearingvägen överföra inbetalningar. Vi vädja om att dessa offer erhålla en skälig gottgörelse såväl för de förut undanhållna beloppen som även för tiden efter clearingavtalets upphörande.

2) Det finns icke så få unga människor, vilka själva såsom barn räddades till Sverige, vilkas föräldrar emelertid mördades i de tyska koncentrationslägren. Dessa barn ha genom dessa brott mot mänskligheten förlorat sina försörjare. Såväl enligt svensk som tysk lag är Tyska Riket förpliktat att i de mördades ställe uppfylla deras underhållsskyldighet. Anspråk av detta slag, de må tillkomma barn eller änkor eller andra till underhåll berättigade personer, torde behandlas i samma ordning som de under nr 1) ovan omnämnda underhållsanspråken.

3) De flesta av nazismens offer ha i strid med de allmänt erkända mänskliga rättigheterna berövats sin förmögenhet genom naziregimens konfiskatoriska åtgärder. Det har skett på grund av den drabbades politiska övertygelse eller på grund av hans ras och har genomförts utan rannsaking och dom. Anspråk på skadestånd för dessa åtgärder, som måste betecknas som rov, överensstämmer med svenskt rättsmedvetande och en rättvis tillämpning av tysk lag och kräva enligt vår uppfattning en skälig gottgörelse vid fördelningen av de tyska tillgångarna.

De, som avgivit skrivelsen den 18 januari 1947, ha anfört kompletterande synpunkter beträffande dessa anspråk i en till Konungen ställd skrift den 20 april 1947. Däri anföres bland annat följande:

Angående de på naziregimens order mördade personerna är det visserligen i regeln omöjligt att utpeka mördaren. Men någon tvekan kan ej råda om att mordandet i koncentrationslägren och gaskamrarna i strid med tyska strafflagen skedde på tyska myndigheternas befallning. Enligt art. 131 av den tyska grundlagen (Reichsverfassung) är staten förmögenhetsrättsligt ansvarig för tjänstemannabrott och denna grundlagsbestämmelse har aldrig upphävts, ej heller av naziregimen. Reichsgericht uttalade ännu i utslaget av den 6 november 1935 (Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen band 149 s. 170) följande:

»Die Haftung des Reichs für Amtspflichtverletzungen von Beamten bestimmt sich nach der — als Rechtsnorm des bürgerlichen Rechts noch geltenden — Bestimmung des Art. 131 Weim. Verf...»

Men även de till 3 (i den första skriften) omnämnda anspråken måste erkännas enligt tysk lag. Den enskildes äganderätt åtnjöt enligt grundlagens art. 153 skydd mot konfiskation. Visserligen åberopade Reichsgericht i utslaget av den 22 oktober 1934 (RG. 145: 373) en rikspresidentens förordning av den 28 februari 1933, genom vilken »diese Vorschrift der Reichsverfassung... bis auf weiteres (tills vidare) ausser Kraft gesetzt ist». Eftersom förordningen enligt ingressen endast avser »Die Abwehr kommunistischer staatsgefährdender Gewaltakte» torde domskälen knappast kunna åberopas som stöd för uppfattningen att de mot judarna riktade konfiskeringsåtgärderna stå i överensstämmelse med tysk rätt, vartill kommer att förordningen gällde endast tills vidare och att sedan dess många år förflutit. Även en tysk domstol, som dömer utan nazistisk påtryckning torde därför väl anse att den omnämnda lagtolkningen är felaktig och att en konfiskering, som ej grundar sig på straffrättsliga grunder strider mot den tyska grundlagens art. 153. I enlighet med den av tysk rättsskipning städse omhuldade uppfattningen att rätten är berättigad och förpliktad att åsidosätta lagar och förordningar, som strida mot den tyska grundlagen (jfr Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen 111: 332), torde den stadfästa konfiskationen anses ogiltig. För övrigt strida konfiskationsbestämmelserna till den grad mot här i riket allmänt erkända rättsregler och därmed mot den av svensk rättsskipning erkända ordre public-principen, att svensk domstol tvivelsutan skulle bortse från en tillämpning av konfiskationskungörelsen (jfr NJA 1941: 424).

Men dessutom är den tyska förordningen av den 25 november 1941 (11. Verordnung zum Reichsbürgergesetz) ogiltig. Ty Reichsbürgergesetz förordnade att »die zur Durchführung und Ergänzung des Gesetzes erforderlichen Rechts- und Verwaltungsvorschriften» skola förordnas av inrikesministern »im Einvernehmen mit dem Stellvertreter des Führers». »Stellvertreter des Führers» uppehöll sig 1941 i England. Det var således omöjligt att han samtyckte till förordningen av den 25 november 1941, och han har ej heller gjort detta. Inrikesministern ensam var ej behörig att kungöra förordningen. Slutligen ägde inrikesministern ej att förordna om konfiskation av judarnas förmögenhet, eftersom lagens fullmakt endast avsåg föreskrifter, som skulle genomföra och fullständiga lagen men ej skapa rättsliga förhållanden, som ej hade något att göra med lagens innehåll.

Kommittén har tidigare yttrat sig över de nu refererade skrivelserna, nämligen i sin framställning den 25 november 1947. Kommittén anförde därvid följande:

Vid en tvångsclearing av det slag, varom här är fråga, bör det ankomma på varje nation att, såvitt möjligt, tillvarata sina egna medborgares rätt och omvänt bör varje fordringsägare få lita till sina egna myndigheter. Utbetalning från de tyska tillgångarna i Sverige bör därför endast ske till svenska medborgare. I Kungl. propositionen 1946 nr 367 förutsattes endast att »svenska» fordringar skulle erhålla betalning ur de tyska tillgångarna (propositionen s. 16, 23). Här i riket vistande förutvarande tyska statsanhöriga och övriga flyktingar sakna visserligen möjlighet att genom egna statsmyndigheter få sina anspråk tillgodosedda, men detta förhållande medför icke att de svenska myndigheterna böra låta dem få del av förevarande medel i annat fall än då deras anknytning till Sverige fått den fasthet, att de upptagits till svenska medborgare. Flyktingarna har den svenska staten bisprungit på annat sätt: genom en hjälpverksamhet, vars kostnader uppgå till mycket stora belopp och som ännu fortsätter, och genom ett belopp av 50 miljoner kronor, som den svenska staten genom Washingtonöverenskommelsen åtog sig att utbetala till den internationella flyktingkommittén i London att användas för gottgörelse och ny bosättning åt de offer för nazistregimen, som icke kunna repatrieras.

Från den uppställda regeln, att endast svenska medborgare böra få utdelning ur den tyska egendomen för sina fordringar bör dock ett undantag göras. Rätt till betalning för kommersiella fordringar, d. v. s. — såsom tidigare nämnts — fordringar, som falla under clearingavtal mellan Sverige och Tyskland, bör tillkomma jämväl andra. Clearingavtalen — det clearingavtal, till vilket här är att taga hänsyn, är dagtecknat den 14 december 1940 — innehöllo nämligen icke någon begränsning i fråga om fordringsägarens nationalitet utan voro i det hela uppbyggda på domicilprincipen. För den viktigaste gruppen av de kommersiella fordringarna, nämligen varufordringarna, saknade till och med domicilet betydelse; villkoret var endast att betalningen avsåg varor, som härrörde från Sverige.

Kommittén har under det fortsatta arbetet icke funnit anledning att i princip ändra sin uppfattning i denna fråga och anser därför, att utbetalning vid tvångsclearingen skall ske endast till svenska rättssubjekt med de undantag i fråga om kommersiella fordringar, som kommittén berör i sin skrivelse den 25 november 1947. Den omständigheten, att rikslåne- och privatlåneavtalen under vissa omständigheter medgåvo betalning jämväl till utländska rättssubjekt, bör enligt kommitténs uppfattning icke föranleda till att utlänningar berättigas deltaga också vid den utdelning, som tvångsclearingen innebär. Här äro förutsättningarna nämligen helt andra; utdelningen kan i denna del icke betraktas som en fortsättning på avtalsclearingen.

Kommitténs ståndpunkt i förevarande hänseende innebär även att enligt kommitténs uppfattning i princip möjlighet att få utdelning för fordringar från clearingmedlen icke bör öppnas ens för sådana tyska medborgare, som tidigare under avtalsclearingens tid kunnat få medel transfereerade för sitt uppehälle. Fråga är här om tyskar, som mycket länge varit bosatta i Sverige, varför det betraktats som en orimlig hårdhet att de skulle överflyttas till Tyskland, s. k. Härtefälle. På samma linje stå härstädes bosatta svenskfödda kvinnor, som genom gifte blivit tyska medborgare. Till stor del ha de personer, varom här är fråga, numera fått svenskt medborgarskap, och även om detta ej blivit fallet, få de svensk socialhjälp. Clearingnämnden och flykttkapitalbyrån ha emellertid i sina svar på de remisser, som skett av kommitténs skrivelse den 31 december 1947 till utrikesministern, ifrågasatt att man skulle i fråga om dessa kategorier intaga en annan ståndpunkt, och kommittén ansluter sig såtillvida till de två myndigheternas uppfattning, att den vill föreslå att i undantagsfall, efter beslut i varje särskilt fall från Kungl. Maj:ts sida, möjlighet bör kunna öppnas för personer, tillhörande de två nämnda kategorierna, att få utdelning. Att stor försiktighet bör iakttagas i förevarande punkt är emellertid motiverat icke blott av principiella skäl utan även av att det är svårt att ange vilka fordringsbelopp det här kan röra sig om.

Skola emellertid samtliga svenska borgenärer ha rätt att deltaga i den allmänna clearingen eller bör undantag göras för vissa kategorier svenskar?

I detta avseende må till en början påpekas att kommittén i sin framställning den 31 december 1947 tänkte sig att den då ifrågasatta förhandsutbetalningen i princip borde inskränkas att äga rum till här i riket bosatta svenska medborgare.

Clearingnämnden anförde i remissyttrande över framställningen bl. a.

Clearingnämnden vill ifrågasätta, om icke åtminstone beträffande nu ifrågasatta förutbetalningar ytterligare villkor rörande samhörigheten med det svenska samhället böra uppställas. — — — Principiellt bör fordringsägaren vara bosatt i Sverige sedan viss tid tillbaka. En begränsning bör även ske beträffande sådana, som först på senare tid vunnit svenskt medborgarskap. Har fordringsägare t. ex. efter den 1 januari 1944 blivit svensk medborgare eller före denna dag icke varit bosatt i Sverige, bör förutbetalning ej ske. Undantag från denna regel bör dock kunna äga rum t. ex. i fråga om personer, som tidigare varit svenska medborgare eller som före clearingavbrottet såsom svenska medborgare genom clearingen erhållit betalning.

Flyktkapitalbyrån har i fråga om utomlands bosatta eller sent hemflyttade svenska borgenärer anfört liknande synpunkter. Byrån föreslår att för utbetalning å en icke kommersiell fordran föreskrives, att den betalningssökande måste ha vunnit svenskt medborgarskap senast den 31 december 1943 samt ha varit bosatt här i landet sedan detta datum, men byrån förutsätter därvid rätt för den utbetalande myndigheten att medgiva undantag för exempelvis svenskfödda kvinnor.

Enligt kommitténs uppfattning böra mycket tungt vägande skäl krävas för att från delaktighet i tvångsclearingen utesluta vissa grupper svenska borgenärer. Kommittén ställer sig därför tveksam mot de av clearingnämnden och flyktkapitalbyrån ifrågasatta inskränkningarna och kan med avseende å den slutliga utdelningen ej ens finna anledning uppehålla kravet på bosättning i riket.

Såsom skäl mot rätt till ersättning oavsett bosättning kan givetvis anföras, att clearingen en gång inrättats för att undanröja olägenheterna av det tyska förbudet för överföring av medel *till Sverige* och att svenskar, som under kriget varit och fortfarande äro bosatta utanför Sverige eller först efter kriget återvänt hit, icke tidigare kunnat räkna med att få sina fordringar på någon i Tyskland tillgodosedda genom clearingen. Då emellertid nu i anledning av det extraordinära läget efter Tysklands sammanbrott en tvångsclearing förberedes, som för de allra flesta svenska fordringsägare å Tyskland representerar sista möjligheten att inom en överskådlig framtid erhålla vederlag, synes det enligt kommitténs mening stötdande att utesluta i utlandet bosatta eller nyligen hit återflyttade medborgare.

Sin största praktiska betydelse synes ståndpunktstagandet till de av clearingnämnden och flyktkapitalbyrån ifrågasatta begränsningarna erhålla med avseende på de återkomna tysklandssvenskarna. Rörande dessas ersättningskrav uttalade kommittén i yttrande till ministern för utrikes ärendena den 10 juli 1947, samtidigt som kommittén avvisade tanken på ersättning för andra än verkliga fordringar, att inflyttande clearingmedel kunde användas till att betala sådana verkliga av tysklandssvenskar innehavda fordringar, som förelågo på grund av att inteckningar och obligationer m. m. icke betalats. Då tysklandssvenskarna i stor omfattning återvände till Sverige först vid det tyska sammanbrottet eller senare skulle det i remissvaren resta

kravet på bosättning sedan den 1 januari 1944 betyda ett avvisande av hit-hörande ofta mycket behjärtansvärda ersättningskrav.

Ej heller kan kommittén finna tillräckliga skäl föreligga att svensk medborgares rätt till utdelning i princip göres beroende av tidpunkten för förvärvet av det svenska medborgarskapet. Enligt kommitténs mening böra alltså borgenärer, som först på senare tid blivit svenska medborgare, vara principiellt likställda med övriga svenskar. De nyblivna svenska medborgarnas rätt kommer emellertid att i väsentlig mån röna inverkan av en regel, som kommittén från en helt annan utgångspunkt i det följande kommer att föreslå (8 kap. under II), nämligen att vederbörande fordran bör ha funnits på svensk hand den 1 maj 1945. Denna regel kommer uppenbarligen att medföra att många fordringar som innehavas av nyblivna svenska medborgare icke bliva utdelningsberättigade. Givet är nämligen att för att en fordran skall anses ha legat på svensk hand vid detta datum, dess innehavare redan då måste ha varit svensk; det är alltså icke tillräckligt att han sedermera förvärvar svenskt medborgarskap. I den mån en person förvärvat svenskt medborgarskap efter den 1 maj 1945 skulle han alltså icke få möjlighet till utdelning för de anspråk, som härröra från hans förbindelser med Tyskland eller med tyska medborgare. Med tillämpning av vad som tidigare generellt sagts med avseende på svenskfödda kvinnor, som genom gifte blivit tyska medborgare, bör emellertid Kungl. Maj:t äga möjlighet att i undantagsfall till förmån för personer av denna kategori dispensera från det uppställda kravet.

II. Gäldenärerna.

Vad därefter angår gäldenären — eller, som clearinglagen säger, »någon i den främmande staten» — kan lagtexten tänkas avse att gäldenären skall vara medborgare i den främmande staten, att han skall ha sitt hemvist där eller att han skall både vara medborgare i den främmande staten och ha sitt hemvist där. Förarbetena lämna icke något stöd för bestämmandet vilken av dessa möjligheter som är den rätta. Med hänsyn till clearinglagstiftningens nära anslutning till de faktiska ekonomiska förhållandena har emellertid kommittén stannat vid att den mest naturliga tolkningen av clearinglagens text är att gäldenären skall ha sitt hemvist i den främmande staten. Helt oberoende av clearinglagen förefaller det även mest naturligt, att låta en tvångsclearing mot Tyskland omfatta gäldenärer som av tyska valutarestriktioner och tyskt transfermoratorium hindrats att betala sina skulder. Detta innebär att gäldenären bör ha varit bosatt i Tyskland under andra världskriget. Den omständigheten att en enskild gäldenär vid en tidpunkt nära det tyska sammanbrottet eller senare lämnat Tyskland synes däremot icke rimligen böra föranleda till att den svenska fordringsägaren icke skulle få möjlighet att erhålla betalning genom tvångsclearingen.

Det synes emellertid som om vid en tvångsclearing av den natur, varom här är fråga, gäldenärskretsen dessutom borde inskränkas till dem, som

under kriget varit medborgare i Tyskland. Kommittén föreslår alltså, att man uppställer krav på att gäldenären såväl varit medborgare i som haft bostad i Tyskland. Detta kan ske, utan att clearinglagen behöver ändras, på grund av det förut antydda förhållandet, att Kungl. Maj:t har full frihet att begränsa kretsen av de fordringsägare och fordringar som i och för sig kunna ifrågakomma till utdelning i tvångsclearingen.

Att tyska staten och tyska juridiska personer böra medtagas i den kategori gäldenärer, vilkas skulder omfattas av tvångsclearingen, är självklart.

Med Tyskland bör vid en tvångsclearing avses Tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938, alltså före den tyska expansionen. Skulder, som personer i stater eller områden, som Tyskland därefter ockuperade, under ockupationstiden ådrogo sig gentemot Sverige, böra icke regleras vid en svensk-tysk tvångsclearing, även om de temporärt indrogos under den svensk-tyska avtalsclearingen. Frågan om reglering av sådana skulder får, i den mån frivillig betalning ej inflyter, i stället ordnas genom förhandlingar med de rättmätiga företrädarna för sådana stater och områden. Vad som sagts om i vilken territoriell omfattning Tyskland bör tagas vid en tvångsclearing mot Tyskland överensstämmer med innehållet i kungörelsen den 6 april 1945 (nr 114) angående ändring av kungörelsen den 28 augusti 1934 (nr 464) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Tyska riket samt med kungörelserna den 29 juni 1945 (nr 559) om deklaration av tysk egendom m. m. och den 16 januari 1948 (nr 26) angående anmälan av vissa fordringar hos gäldenärer i Tyskland.

7 KAP.

Vilka typer anspråk böra tillgodoses vid en tvångsclearing gentemot Tyskland.

Att 2 § clearinglagen bereder möjlighet att vid tvångsclearing giva betalning endast åt den, som har »fordran» hos någon i den främmande staten, innebär, att endast sådana rättigheter, som äro att anse som fordringsrätter, kunna realiseras vid en tvångsclearing på grundval av clearinglagen i dess nuvarande lydelse. Lagtexten lägger däremot icke hinder i vägen för betalning via tvångsclearingen av vilken fordran å penningar som helst, oavsett dess grund. Det kan alltså vara fråga om fordringar på grund av ingångna avtal eller skuldebrev (obligationer) eller på grund av familjerättsliga förhållanden, fordringar på skadestånd o. s. v. Av 2 § clearinglagen framgår att fordran skall avse penningar — förutsättning för att tvångsclearing skall äga rum är ju, att vederbörande icke kan erhålla betalning för sin fordran på den grund att inskränkningar i rätten att förfoga över *betalningsmedel* vidtagits. Det sagda hindrar givetvis icke att, när prestationsskyldigheten visserligen ursprungligen omfattat något annat än penningar, t. ex. en sak,

men sedan på grund av den förpliktades försummelse (t. ex. vanvård av saken) övergått till att avse penningar (skadeersättning), rätten i fråga kan tillgodoses vid tvångsclearingen.

Då clearinglagen medger att ett anspråk tillgodoses genom clearingen endast i den mån anspråket har karaktär av en fordran, kan för sakrätter, alltså framför allt för äganderätt i fast eller lös egendom, ersättning icke givas vid en tvångsclearing enligt clearinglagen. De, som ägt eller äga fast eller lös egendom i Tyskland kunna alltså, om clearinglagen bildar utgångspunkten, icke få någon ersättning, om de gått förlustig sin egendom. De förluster, som här äro i fråga, ha till den ojämförligt största delen vållats av allierade flyganfall och andra krigshandlingar från de allierades sida, vilka uppenbarligen icke kunnat giva upphov till någon skadeståndsskyldighet för Tyskland. De undantagsfall, när sådan skadeståndsskyldighet kan föreligga, torde företrädesvis avse situationer, då egendom rekvirerats av tyskarna eller eljest av dem avsiktligt bortförts eller förstörts.

Vad nu sagts om äganderätt gäller även i fråga om aktier (även interimisbevis), andelsbevis i handelsbolag och i andra bolag och föreningar m. m. Dylika handlingar ge icke upphov till någon fordran utan äro blott bevis för en andelsrätt i bolagets eller föreningens förmögenhet. Deras innehavare kunna alltså icke få ersättning genom en tvångsclearing, som grundar sig på clearinglagen. Med utdelningskuponger är givetvis förhållandet ett annat. Sedan den utdelning, vartill en utdelningskupong berättigar, blivit fixerad, föreligger nämligen en fordran för innehavaren på att utfå ett bestämt belopp från bolaget, och clearinglagen lägger tydligen icke hinder i vägen för att en sådan realiseras vid tvångsclearingen.

Ett mellanfall mellan sakrätt och fordringsrätt utgör vederbörande aktieägars (delägars i handelsbolag, medlems av förening) rätt att vid bolagets (föreningens) likvidation utfå sin andel i bolagets behållna tillgångar. Här föreligger en rätt för aktieägaren att få visst belopp i ersättning för sin aktierätt, något som talar för att det är fråga om fordran. Å andra sidan är det fortfarande fråga om en andelsrätt i bolagets tillgångar, låt vara att dessa förvandlats i penningar. Enligt kommitténs mening torde sist nämnda synpunkt tillerkännas avgörande betydelse och en fordringsrätt alltså icke anses föreligga.

Till fordringar räknar kommittén givetvis anspråk, för vilka ställts pantsäkerhet. Å in-teckningslån bör alltså enligt kommitténs mening ersättning kunna givas vid en tvångsclearing. Kommittén anser att det icke finnes möjlighet att skilja mellan olika arter in-teckningslån; även s. k. Grundschild — som utmärkes av att borgenären icke har personligt fordringsanspråk mot någon — får därför enligt kommitténs uppfattning betraktas som fordran.

Den nu givna framställningen har avsett endast det fall, att clearinglagen i dess nuvarande lydelse lägges till grund för den tvångsclearing, som skall ske med de tyska tillgångarna i Sverige som utgångspunkt. Det kan emellertid tänkas en vidgning av de arter anspråk, som skola tillgodoses vid tvångs-clearingen. Washingtonuppgörelsen torde icke innefatta något hinder mot

en dylik vidgning. Vill man vidga kretsen av de anspråk, som skola tillgodoses vid en clearing, kan man antingen ändra clearinglagen så att en vidgning sker av de arter anspråk, som kunna tillgodosas, eller ock kan beslut fattas i annan ordning om dylik vidgning. I båda fallen bör, såsom utrikesministern antytt i den proposition, genom vilken Washingtonavtalet underställdes riksdagen, riksdagen höras.

Frågan huruvida den blivande tvångsclearingen mot Tyskland bör utvidgas till att omfatta även anspråk, som icke rymmas inom clearinglagen i dess nuvarande lydelse, har kommittén redan behandlat i sitt yttrande den 10 juli 1947 över tysklandssvenskarnas framställningar om ersättning för lidna förluster. Efter att ha framhållit att huvudparten av tysklandssvenskarnas krav vore av den art, att de tyska tillgångarna med nuvarande clearinglagstiftning icke kunde tagas i anspråk härför — därvid såsom exempel nämndes anspråk, avseende förluster på grund av att fastigheter, bohag eller värdesaker förstörts vid de fientliga luftbombardemangen av det tyska riksområdet — förklarade kommittén, att den icke kunnat definitivt taga ställning till frågan, huruvida en ändring i clearinglagstiftningen borde komma till stånd.

Kommittén anförde vidare:

Emellertid vill kommittén redan nu fästa uppmärksamheten på att starka betänkligheter ur rättssynpunkt möta mot en ändring i clearinglagstiftningen i syfte att möjliggöra ett tillgodoseende med clearingmedel av andra anspråk än egentliga fordringsanspråk. Ett sådant tillgodoseende skulle nämligen innebära, att tyska medel toges i anspråk för utgivande av ersättningar utan att någon rättslig skyldighet att gälda dessa ersättningar föreläge på tysk sida. Tillåtligheten av ett dylikt förfarande — som svårligen låter sig inrymmas under begreppet clearing — kan med fog ifrågasättas, även om i ett exceptionellt läge visst försvar för åtgärden ur andra än rättsliga synpunkter skulle kunna presteras. Det må anmärkas, att förhållandena i nu ifrågavarande hänseende måhända i en framtid kunna radikalt förändras, nämligen om och i den mån kapabla tyska myndigheter tillkomma, som äro villiga att åtaga sig ersättningsskyldighet jämväl i de nu antydda fallen.

I sin skrivelse den 25 november 1947 till utrikesministern angående ett anmälningsskrifande för fordringar på Tyskland eller mot tysk man var kommittén ytterligare inne på förevarande spörsmål. De överläggningar, som ägde rum före avlåtande av denna skrivelse, befäste hos kommittén uppfattningen, att den blivande tvångsclearingen icke borde omfatta de anspråk, varom nu är fråga. Kommittén yttrade därför:

Anspråk på ersättning för egendom, som i Tyskland förstörts eller skadats genom direkta krigshändelser, såsom luftanfall, luftvärnseld eller artilleribeskjutning, böra undantagas, såvida icke tyskt åtagande att erlagga ersättning kan visas. Det skulle enligt kommitténs uppfattning föra för långt att utan sådant åtagande använda tyskägda medel för att gottgöra dylika förluster. Till att anse Tyskland skadeståndsskyldigt eller eljest utan åtagande ersättningsskyldigt för dessa förluster finnes nämligen enligt kommitténs uppfattning icke någon rättslig grund. Tyskland torde icke folkrättsligt kunna göras ansvarigt för de skador, som åstadkommits t. ex. genom luftanfall från de allierades sida. Det kan heller icke göras

ansvarigt för skador genom luftvärnseld eller genom annat försvar av egendom som hotades genom allierades angrepp.

I kungörelsen den 16 januari 1948 (nr 26) angående anmälan av vissa fordringar hos gäldenärer i Tyskland säges det i överensstämmelse med vad kommittén anfört (1 § andra stycket):

»Såsom fordran på någon i Tyskland anses icke anspråk på ersättning för egendom, som där förstörts eller skadats genom direkta krigshändelser, såsom luftanfall, luftvärnseld eller annan artilleribeskjutning, med mindre det kan visas, att tysk myndighet eller annan i Tyskland åtagit sig ersättningskyldighet eller eljest är skyldig att utgiva ersättning.»

Vid den uppfattning, kommittén uttalat och som genom den lydelse kungörelsen den 16 januari 1948 erhållit torde vunnit Kungl. Maj:ts sanktion, står kommittén fortfarande fast. Kommittén anser icke, att en vidgning utöver clearinglagens nuvarande bestämmelser bör ske av de typer anspråk, som böra tillgodoses genom tvångsclearingen. Endast fordringar böra alltså tillgodoses.

Enligt detta ställningstagande skulle alltså stora delar av tysklandssvenskarnas anspråk lämnas utanför den blivande utdelningen. Med hänsyn till de omständigheter som i och för sig kunna anföras till stöd för att i möjligaste mån tillgodose utlandssvenskarnas anspråk har kommittén emellertid övervägt om icke ett sådant tillgodoseende i någon utsträckning skulle kunna äga rum på annat sätt. I detta hänseende har kommittén uppmärksammat en anordning, som vidtogs i samband med godkännandet av den ryska handelsöverenskommelsen 1946. Då beslöts, att ersättning till svenskar för förluster i Balticum i viss omfattning skulle utgå av krigsförsäkringsnämnden tillkommande medel. Kommittén föreslår, att man efterliknar denna anordning på så sätt att de medel, som vid den blivande utdelningen må tillkomma krigsförsäkringsnämnden, avstås till tysklandssvenskarna, dock högst 2 miljoner kronor. I så fall synas i första hand sådana tysklandssvenskar böra tillgodoses, som lidit förluster i Tyskland men erhålla ringa eller ingen utdelning i tvångsclearingen samt äro i ömmande omständigheter.

Av den i 3 kap. lämnade redogörelsen framgår, att krigsförsäkringsnämnden anmält dels kommersiella fordringar å tillhopa kr. 3 069 342: 34, därav kr. 2 454 387: 66 förfallet efter den 30 september 1944, dels finansiella fordringar avseende 584 020 dollars dels ock andra fordringar å kr. 19 387 961: 61. Det förtjänar dock framhållas att det beträffande sistnämnda belopp är ovisst, i vad mån därmed avsedda fordringar vid den slutliga prövningen kunna godkännas.

Nästa fråga är om en kommande clearing skall avse att giva ersättning blott åt vissa arter fordringar eller bör omfatta alla arter. Lösandet av detta spörsmål ligger inom Kungl. Maj:ts befogenhet.

En uppfattning, som därvid ligger nära, är att clearingen skulle inskränkas till de typer fordringar, som faktiskt genom rikslåne- och privatskuldavtalen fingo ersättning. Kommittén kan emellertid icke finna att så bör

ske. För den blivande tyska staten torde det vara likgiltigt om de fordringar, som betalas genom den svenska tvångsclearingen, äro av den typ, som tidigare föranledde clearing, eller av annan art. Den omständigheten att det under den nazistiska regeringens tid i Tyskland icke lyckades för den svenska staten att faktiskt skydda mer än begränsade svenska fordringar, synes icke utgöra skäl att numera ställa de grupper, man lyckats skydda tidigare, framför andra grupper. Man synes böra besinna att den nu planerade utdelningen för flertalet svenska fordringsägare på Tyskland representerar sista möjligheten att få likvid för sina anspråk och att det då bör krävas starka skäl att göra ramen för utdelningen mer inskränkt än lydelsen av 2 § clearinglagen ger anledning till.

Av de rättigheter, som falla under begreppet fordran, har kommittén icke ansett att mer än en kategori bör uteslutas från tvångsclearingen, nämligen investeringsfordringar. Dessutom kommer kommittén, på sätt närmare utvecklas i 10 kap., att föreslå att lönefordringar skola tillgodoses blott i den mån de belöpa sig på tiden till den 1 oktober 1945.

Investering från ett svenskt företags sida av medel i Tyskland för bedrivande av viss verksamhet har regelmässigt skett genom att i Tyskland ett dotterföretag bildats med medel, som tillskjutits av det svenska moderföretaget. Det svenska företags intresse har avspeglats sig däri, att moderföretaget ägt alla eller de flesta andelarna i dotterföretaget. Om det sistnämnda haft formen av ett aktiebolag — vilket torde vara det ojämförligt vanligaste — har i regel moderföretaget innehaft aktiemajoriteten i dotterföretaget. De investeringar, som skett på detta sätt, äro mycket betydande. Det kan sålunda nämnas, att av det till valutakontoret vid valutadeklarationen per årsskiftet 1943/44 deklarerade innehavet av aktier i tyska bolag, uppgående till ett sammanlagt värde av 157 miljoner riksmark, icke mindre än 87 % utgjordes av svenska företags aktier i dotterbolag i Tyskland.

Investeringar ha emellertid skett även på andra sätt, varvid åtminstone formellt en fordran uppstått för den investerande.

En investering torde ofta ha skett i den form att moderföretaget, sedan aktiekapitalet tillskjutits, lämnat dotterföretaget ytterligare stöd genom lån.

Ett svenskt företag kan vidare ha grundat ett dotterföretag i Tyskland genom investeringar, som icke lett till svenskt aktieinnehav. Det svenska bolaget kan sålunda omedelbart hava tillhandahållit medel åt en tysk bank, som i sin tur för det svenska företags räkning tecknat och ställt sig som innehavare av aktierna i dotterföretaget. Det svenska företaget har i detta fall en fordran på den tyska banken.

Finansiering av ett dotterföretag torde emellanåt även ha skett icke blott med likvida medel utan även på det sätt, att dotterföretaget på kredit erhållit exempelvis varor, material eller utrustning, som erfordrats för dess verksamhet; därigenom har alltså formellt en fordran uppkommit för moderföretaget gentemot dotterföretaget. Denna form av investering blev, enligt vad kommittén inhämtat, föremål för uppmärksamhet från tysk sida efter det clearingavtal år 1934 första gången slutits mellan Sverige och Tyskland.

De tyska vederbörande förklarade sig då icke vilja tillåta någon betalning över clearingen av sådana leveranser, varom nu är fråga, på den grund, att det icke gällt kommersiella leveranser utan just investeringar.¹

Kommittén kan icke anse det sakligt grundat att vid tvångsclearingen behandla investeringar olika alltefter de former, som investeringarna tagit. Den omständigheten att investeringen skett i sådan form att en fordran uppkommit bör icke ställa den investerande i bättre läge än om han valt den i allmänhet tillämpade vägen att tillskjuta dotterföretagets aktiekapital. Kommittén anser alltså att investeringsfordringar icke böra erhålla ersättning genom tvångsclearingen.

Det kan icke förnekas, att genomförandet av den nu föreslagna skillnaden i behandlingen av investeringsfordringar och andra fordringar kan bli förenad med praktiska svårigheter. Bl. a. kan märkas att svenska moderföretag givetvis i stor utsträckning kunna i tyska dotterbolag ha fordringar, som ej ha karaktären av investeringar och därför böra kunna tillgodoses i en tvångsclearing. Att återbetalning av investerade kapitalbelopp icke bör ske via tvångsclearingen ens när investeringen formellt givit upphov till en fordran, bör icke vara ett hinder mot att löpande fordringar mellan bolagen regleras över clearingen. I fråga om exempelvis sådana leveranser av varor från ett moderbolag till ett dotterbolag, som ingått i varuutbytet mellan Sverige och Tyskland och därför fallit under clearingavtalen, bör betalning genom tvångsclearingen kunna ske på enahanda villkor och på samma sätt som för kommersiella fordringar över huvud. Av vad nu sagts är tydligt, att den myndighet, som skall verkställa clearingen, kommer att få svårigheter redan vid tolkningen av begreppet investering. De svårigheter, som uppstå vid särskiljandet av de fordringar, som böra ingå och de som icke böra ingå i tvångsclearingen, torde emellertid ej vara större än att den utdelningsprövande myndigheten efter ett närmare studium av det anmälningsmaterial, som inkommit i anledning av kungörelsen den 16 januari 1948, skall bli i stånd uppdraga riktlinjer som giva en någorlunda säker grund till rätts-tillämpningen på området.²

¹ I den mån fordringarna i fråga ansågos ha karaktär av investeringar, kunde de såsom finansiella fordringar falla under privatskuldavtalet, som medgav transferering icke av själva fordringsbeloppet men väl av avkastningen därå, räntan.

² Det förtjänar nämnas, att det jämställande av vanliga investeringar och investeringar i skepnad av fordringsanspråk, som kommittén föreslår, äger en viss motsvarighet i reglerna i 1944 års aktiebolagslag om innehållet av balansräkning i koncernförhållanden och därför kan sägas hava viss grund i den gällande svenska rätten. Enligt 101 § 3 mom. första stycket av 1944 års lag gäller att moderbolagets balansräkning skall upptagas inom linjen sammanlagda beloppet av moderbolags fordringar eller skulder hos dotterbolag, alltefter det att moderbolaget har överskjutande fordringar eller skulder till dotterbolag. Lagberedningen erinrade i sina motiv (SOU 1941:9 s. 370, jfr s. 372), att förut gällande lagstiftning såvitt angår redovisningen i aktiebolags balansräkning av bolaget tillhöriga aktier i andra bolag innehöll den bestämmelsen, att aktierna skulle, särskilt för varje bolag, upptagas till antal och värden, och att, där så ske kunde, till balansräkningen skulle fogas senaste fastställda balansräkning för de bolag som aktierna gällde. Redovisning av moderbolaget tillhöriga aktieposter skulle således äga rum i dess balansräkning. Däremot funnes ej skyldighet för moderbolag att i sin balansräkning särskilt redovisa fordringar hos eller skulder till dotterbolag. Om ett dot-

Gentemot de anspråk, som från det allmännas sida kunna resas om riksbanken nödgas återställa det belgiska och holländska guldets (sammanlagt omkring 65 miljoner kronor), har i justitierådet Bagges utredning erinrats att här icke skulle vara fråga om någon fordran av beskaffenhet att lagligen kunna tillgodoses vid en tvångsclearing.¹

I guldfrågan är till en början att märka att den praktiska förutsättningen för ersättningskraven — nämligen att Sveriges riksbank funnit sig nödsakad återställa guldpartierna i fråga — ännu ej är för handen. Utredning rörande önskemålen i ämnet pågår alltjämt och kan ej beräknas bli avslutad inom den närmaste tiden. Kommitténs bedömning av de ersättningskrav, som det allmänna sedermera kan komma att framställa, måste under sådana förhållanden bli preliminär. Då det emellertid på grund av de uttalanden i saken, som gjorts i samband med Washingtonuppgörelsen och i propositionen angående dennas godkännande, framstår som sannolikt, att åtminstone något av guldpartierna kommer att återställas, har kommittén icke ansett sig kunna undgå att taga ställning till konsekvenserna härav med avseende å fördelningen av tyskmedlen.

Bagge har med avseende å såväl det belgiska som det holländska guldets gjort gällande att detta icke frångått sina ägare under sådana omständigheter att detsamma kunde anses som »rövat» (looted) guld. Och oavsett detta förhållande skulle enligt Bagges mening Sveriges Riksbank, som i god tro förvärvat guldets, icke vara skyldig utlämna detsamma. Om riksbanken trots detta återställde guldkvantiteterna i fråga, kunde från angiven utgångspunkt en sådan åtgärd icke utgöra grund för något ersättningsanspråk i en tvångsclearing.

Kommittén finner sig icke ha anledning närmare ingå på det händelseförlopp, som föranlett guldkvantiteternas utlämnande till Tyskland och vars bedömande är av betydelse för frågan huruvida guldets i tyskarnas hand skall anses som »rövat» eller ej. Det synes dock kunna hävdas att tyskarnas åtgärder för att få guldets överfört till Tyskland och därigenom underkastat rekvisitionsförfarande varit stridande mot internationell rätt. Oavsett detta och därmed sammanhängande spörsmål vill det emellertid förefalla som om — också för det fall att guldets icke kunde anses »rövat» — tyska regeringens åtgärd att, trots guldets ömtåliga ursprung, låta detsamma ingå i affärstransaktioner med ett neutralt land och därvid stillatigande eller uttryckligt beteckna detsamma såsom härrörande från tyska riksbankens s. a. s. regul-

terbolags tillgångar väsentligen bestode av fordringar hos moderbolaget eller annat koncernbolag, kunde emellertid värdet av moderbolagets aktier i dotterbolaget i hög grad påverkas av moderbolagets egen ställning, och det vore därför tydligt, att moderbolagets fordringar hos ett dotterbolag med hänsyn till dettas beroende ställning icke borde såsom tillgång hos moderbolaget jämföras med fordringar hos andra från moderbolaget fristående företag. Redovisningen i moderbolags räkenskaper av fordringar hos dotterbolag tillsammans med fordringar hos utomstående kunde även föranleda antagande att förstnämnda fordringar uppkommit genom försäljning till utomstående. Uppgift i vad mån moderbolagets fordringar och skulder utgjorde fordringar hos och skulder till dotterbolag erfordrades därför för vinnande av inblick i moderbolagets förhållande till dotterbolagen och därmed i dess verkliga ställning.

¹ Bagge: Utredning 1948 s. 22 ff.

jära guldörråd är ägnad att grunda skadeståndsanspråk mot Tyskland, när de svenska vederbörande senare, efter upptäckten av guldets verkliga ursprung och under hårt förhandlingstryck, eventuellt funnit sig böra återställa guldets i fråga.

Över huvud synes det väsentliga spörsmålet vara icke huruvida Sverige med hänsyn till vad som förekommit varit juridiskt förpliktadt att återställa guldets utan huruvida dels tyskarna förfarit inkorrekt genom att låta guldets ingå i de ifrågavarande transaktionerna med svenska riksbanken, dels svenska staten har fog för sin åtgärd att i samband med Washingtonuppgörelsen och därtill sig anslutande förhandlingar återlämna guldets. I sistnämnda hänseende är det uppenbart att Sverige för att uppnå de fördelar, Washingtonuppgörelsen innebar — däribland full frihet att genom en tvångsclearing utnyttja huvudparten av de tyska tillgångarna till de svenska fordringsägarnas fromma — måste göra betydande uppföringar. Utan de prestationer svenska staten därvid åtog sig, hade Washingtonuppgörelsen icke kunnat komma till stånd med de fördelar den innebar för svenska fordringsägare och, genom deblockeringen av de svenska tillgodohavande i Förenta staterna och genom borttagande av de svarta listorna, för näringslivet överhuvud. Avståendet av det »rövade guldets» ingick i dessa prestationer. Att det enligt nationell svensk lagstiftning liksom enligt nationell tysk lagstiftning till äventyrs kunnat göras invändningar mot Sveriges skyldighet att utlämna guldets måste givetvis stått klart å den svenska sidan under förhandlingarna, men en principförklaring om guldets återställande avgavs ändå, utan skiljedom, när man ville uppnå en överenskommelse. Det är då naturligt att — som kommittén kommer att föreslå då den behandlar frågan om kvittning (9 kap.) — priset betalas av clearingmedlen innan dylika användas till utdelning åt personer, som ha direkt fördel av att Washingtonuppgörelsen kommit till stånd.

Det kan göras gällande att de statliga kostnaderna för förvaltning och utdelning av de tyska tillgångarna, i analogi med vad som är fallet med konkurskostnader, böra täckas i samband med utdelningen.

Flyttkapitalbyrån har i sitt yttrande över kommitténs framställning den 31 december 1947 anfört följande beträffande kostnaderna för byråns verksamhet:

Slutligen vill flyttkapitalbyrån i detta sammanhang upptaga till diskussion frågan huruvida icke kostnaderna för byråns likvidering av den tyska egendomen bör uttagas ur de inflytande clearingmedlen så som hittills skett i fråga om kostnaderna för clearingnämnden. Utgifterna för byrån uppgingo för budgetåret 1945/46 till 288 685 kronor 17 öre och för budgetåret 1946/47 till 300 057 kronor 84 öre. Kostnaderna för flyttkapitalbyråns hittillsvarande och fortsatta verksamhet kunna med ledning härav kanske beräknas uppgå till 2 miljoner kronor. Då de utdelningsbara clearingmedlen kunna beräknas uppgå till ca 200 miljoner kronor, bli flyttkapitalbyråns kostnader ca 1 procent av sistnämnda belopp. Om man vill låta statsverket uttaga ersättning för ifrågavarande kostnader ur clearingmedlen, kan man antingen direkt uttaga ett belopp av 2 miljoner kronor eller också

förordna att av varje utdelat belopp 1 procent innehålles till täckande av ifrågasvarande kostnader. Genom en sådan avgift skulle kostnaderna för byråns verksamhet helt komma att bäras av fordringsägarna. Ur psykologisk synpunkt kan betänkligheter kanske anföras häremot även om också en direkt reservering av 2 miljoner kronor innebär, att de betalningsberättigades utdelning procentuellt minskas. Utbetalningsförfarandet förenklas emellertid avsevärt, om statsverket tillåtes bevaka sina anspråk på ersättning för kostnaderna för byrån ur clearingmedlen. Inom byråns styrelse ha de flesta ledamöterna anslutit sig till detta förslag.

Det kan icke förnekas att vägande skäl tala för att kostnaderna för flyktkapitalbyråns och restitutionsnämndens verksamhet uttagas innan fordringsägarna tillgodoses. Denna tankegång kan sägas i viss mån redan ha vunnit beaktade i 1945 års lagstiftning om kontroll å utländsk egendom. Enligt 2 § lagen den 29 juni 1945 om kontroll å viss utländsk egendom m. m. skall restitutionsnämnden bestämma i vad mån kostnad för kvarstad och försäljning som avser av lagen berörd egendom må uttagas av egendomen eller köpesumman för densamma. Enligt 8 § lagen den 14 december 1945 om administration av vissa bolag m. m. bestämmer restitutionsnämnden i vad mån kostnaden för administrationen jämte revision må uttagas av den juridiska egendomens värde (i följd varav alltså vad som i anledning av likvidationen skulle inflyta å clearingkontot minskas med motsvarande belopp).

Täckandet av flyktkapitalbyråns och restitutionsnämndens kostnader skulle, såsom flyktkapitalbyrån anført, kunna ske på två sätt. Antingen skulle dessa myndigheter få bevaka anspråken och erhålla utdelning liksom borgenärer i allmänhet, därvid dock anspråken med hänsyn till deras art borde erhålla sådan förmånsrätt, som kommittén i det följande (10 kap.) kommer att föreslå beträffande exempelvis kommersiella fordringar, eller också skulle såsom en särskild avgift innehållas lämpligt avpassade belopp av vad som utdelades till borgenärerna. Mot det första alternativet kan riktas den invändningen att, såsom kommittén tidigare framhållit, i princip endast de som innehava fordran böra erhålla betalning ur clearingmedlen. Det synes vara svårt att betrakta kostnaderna för de statsinstitutioner, som handlagt ärendena rörande den tyska egendomens avveckling, såsom fordringar å tyska riket. En tillämpning av det första alternativet torde därför komma att innebära ett åsidosättande av syftet med den 2 § clearinglagen stadgade regeln att borgenär, som erhåller betalning av insatta medel, skall för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstå så mycket av egen fordran, som svarar mot uppburet belopp.

Samma invändning kan icke riktas mot det senare alternativet genom vilket endast borgenärernas rätt beröres. Då borgenärerna måste anses stå närmare till än staten att i sista hand bära kostnaderna för de tyska tillgångarnas förvaltning och utdelning föreslår kommittén att vid utdelningen en särskild, i procent av utdelat belopp beräknad avgift uttages, därvid procentsatsen avväges så att nu omförmälda kostnader liksom kostnaderna för tyskomedelskommittén och de blivande kostnaderna för utdelningsförfarandet bliva täckta.

8 KAP.

Särskilda villkor för erhållande av betalning vid en tvångs-clearing mot Tyskland.

Clearinglagens stadganden om tvångsclearing medgiva, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, vidsträckt frihet för Kungl. Maj:t att utfärda reglerande föreskrifter rörande clearingmedlens fördelning bland fordringsägarna. Under det att man icke, i varje fall ej utan att vidga clearinglagens tillämpningsområde, kan vid utbetalningen tillgodose anspråk utan karaktär av fordran, står däremot den möjligheten öppen att genom inskränkande föreskrifter utesluta vissa fordringsgrupper liksom ock att genom särskilda villkor begränsa rätten att erhålla betalning. I vilken omfattning fordringsgrupper böra uteslutas har förut dryftats. De särskilda villkor för rätten att erhålla betalning, som kommittén funnit anledning överväga, hänföra sig till tidpunkten för fordringens uppkomst och tidpunkten för dess lokalisering till Sverige, vidare till den tyske gäldenärens solvens och slutligen till den för fordringen gällande förfallotiden. I anslutning till dryftandet av tidpunkten för fordrans lokalisering till Sverige kommer kommittén att ägna särskild uppmärksamhet åt de förhållanden vilka sammanhännga med att ett anspråk övergått från en innehavare till en annan. Slutligen komma några frågor i samband med stadgandet i 2 § clearinglagen om fordrans avstående att dryftas.

I. Tidpunkten för fordrans uppkomst.

Det torde ligga i sakens natur, att den tvångsclearing, som ifrågasättes gentemot Tyskland, endast bör avse fordringar, som uppstått före det tyska sammanbrottet. Det kan icke vara riktigt att den, som efter det tyska sammanbrottet lämnat en tysk medborgare en kredit, skall äga utfå medel genom tvångsclearingen. Då han lämnade krediten, ägde han kännedom om att det tyska riket störtat samman, och han bör då icke, till förfång för personer vilka givit Tyskland eller tysk man krediter vid tidigare tidpunkt, utfå betalning ur clearingen.

Vad nu anförts får emellertid icke anses innefatta ett krav på att den fordran, varom fråga är, aktualiserats före den angivna tidpunkten. Hinder bör sålunda ej möta för betalning av en fordran, som grundar sig på avtal, som ingåtts, eller annat förhållande, som tillkommit, redan före sammanbrottet, även om själva fordringen icke uppkommit förrän någon tid efteråt. Sålunda bör exempelvis ett patentombud, som för sin tyske klients räkning på dennes uppdrag inbetalt årsavgifter till patentverket, kunna erhålla ersättning härför vid tvångsclearingen, om inbetalningen skett efter det tyska sammanbrottet, dock icke så långt därefter att han skäligen bort betrakta sitt avtal med den tyske klienten såsom förfallet. Och i de fall, då

svenska importörer på grund av avtal med tyska exportörer erlagt utfäst förskottsbetalning först strax efter det tyska sammanbrottet, bör denna omständighet, sedan ett fullföljande av leveranserna visat sig omöjligt, icke hindra återbetalning genom tvångsclearingen av det erlagda beloppet. Det kan anmärkas att i princip frågan om riksbankens krav på ersättning för att den nödgats återställa det rövade guldets bör bedömas på samma sätt. Även om detta återställande skett först efter det tyska sammanbrottet har det föranletts av tyska riksbankens inkorrekta förfarande vid guldleveranser till Sverige under krigsåren.

Då det gäller räntor, avkastning eller avgifter för tiden efter det tyska sammanbrottet på grund av äldre avtal komma följande synpunkter i betraktande. Det är här fråga om belopp, för vilka fordringsrätt för svenskar uppstår genom att deras penningmedel, annan deras fasta eller lösa egendom, deras patenträtt, litterära rätt eller konstnärliga rätt brukas i Tyskland efter sammanbrottet. Dessa fordringar äro avsedda att täckas genom den avkastning, som det tyska näringslivet ger efter ockupationen. Kommittén kan icke komma till annat resultat än att det riktiga är att icke låta nu förevarande rättigheter komma i betraktande vid utdelningen. Då tvångsclearingen står nära ett konkursförfarande, kan beträffande räntor hänvisas till en analogi med 138 § konkurslagen, enligt vilket lagrum räntoberäkning i allmänhet upphör från dagen för egendomsavträdet. Detta lagrum gäller blott oprioriterade fordringar men just i förevarande sammanhang bör den princip, som ligger bakom lagrummet, gälla även för prioriterade fordringar. Vad angår avkastning av fast eller lös egendom, däri inbegripet aktier, torde även böra framhållas, att om, enligt kommitténs förslag, någon ersättningsrätt för det fall att egendomen förstörts eller skadats icke medgives i den ifrågavarande utdelningen, någon rätt för avkastning, uppstående efter det tyska sammanbrottet, icke heller synes böra medgivas. Att efter omvälvningen i Tyskland göra några ens tillnärmelsevis hållbara beräkningar av den framtida avkastningen är i allmänhet omöjligt. Icke ens för den tid, som redan nu förflutit efter sammanbrottet, lär man i regel kunna utan vidare stödja sig på exempelvis hyres- eller arrendekontrakt, som ägt giltighet under tidsperioden i fråga. Därtill kommer, att egendomen eller företaget kan ha satts under tvångsförvaltning och avkastningen betalats till förvaltaren. Analogi synpunkter göra sig gällande även för fall att industriell, litterär eller konstnärlig rätt nyttjas i Tyskland. För den händelse att avgiften för en industriell, litterär eller konstnärlig rätt utgår i form av en royalty kommer härtill att avgiftens belopp är synnerligen svårt att beräkna.

Tankegången att ersättning icke bör medgivas för avkastning efter sammanbrottet bör uppenbarligen äga giltighet även såvitt angår Stabs ersättningskrav för utebliven andel i det tyska tändsticksmonopolbolagets framtida vinst. Detta krav avser ju icke något annat än avkastning, låt vara en speciell form härav. Kravet bör sålunda icke för tid efter den 1 maj 1945 tillgodoses vid tvångsclearingen. Då vinstandelen tidigare beräknats per år och

anledning ej finnes att frångå ett sådant beräkningssätt, innebär det sagda, att det senaste år, för vilket betalning kan utgå, blir år 1944. Andelen för detta år har, såsom framgår av 2 kap., med stöd av särskilt av Kungl. Maj:t den 4 maj 1945 meddelat beslut redan blivit utbetald.

Förhållandet kompliceras något därav att, på sätt av 2 kap. framgår, räntor på grund av särskilda Kungl. Maj:ts medgivanden betalats även efter det tyska sammanbrottet. Sålunda betalades på rikslånen räntor som förfallit före 1945 års utgång. Även på privatskulderna medgavs räntebetalning av enahanda omfattning, dock endast under förutsättning att gäldenären erlagt räntan i Tyskland. Denna förutsättning uppfylldes allenast i undantagsfall, något som sammanhängde med att privatskuldavtalet icke blev förlängt efter 1944 års utgång samt att de tyska myndigheterna på grund härav under år 1945 regelmässigt vägrat att mottaga räntebetalning på dessa skulder.

För att undanröja den skillnad, som på grund av Kungl. Maj:ts berörda medgivanden kommit att uppstå mellan olika slags fordringar — och denna skillnad är tämligen betydande, då det var hela räntebeloppen som utbetalades och icke en mindre del därav — synes man vid utdelningen böra från det belopp, fordringsägaren eljest skulle få, avräkna den ränta, som utbetalats på grund av de ifrågavarande medgivandena av Kungl. Maj:t. Härigenom kommer den redan skedda utdelningen att framstå som en utdelning på själva kapitalfordringen och detta synes ur fordringsägarnas synpunkt vara det naturligaste och ägnat att åvägabringa största möjliga rättvisa dem emellan.

Genomföras de begränsningar som nu angivits, kommer utdelningen att framstå som en utdelning som bestämts enligt förhållandena vid det tyska sammanbrottet.

När man skall anse att det tyska sammanbrottet ägt rum kan vara tveksamt. Kommittén föreslår att man vid en blivande tvångsclearing mot Tyskland bör utgå från att det tyska sammanbrottet ägt rum den 1 maj 1945.

II. Tidpunkten för fordrans övergång på svensk hand. Böra ocertifierade fordringar uteslutas från rätt att delta i tvångsclearingen?

Då tvångsclearingen bör gälla till förmån för endast svenska medborgare — om undantag göres för kommersiella fordringar — synes även den regeln böra uppställas att fordringen varit i svensk hand redan före det tyska sammanbrottet, den 1 maj 1945. Om man skulle giva plats i tvångsclearingen åt en svensk fordringsägare, som efter det tyska sammanbrottet av en utlänning förvärvat en redan tidigare existerande fordran mot en tysk eller mot Tyskland, skulle man giva honom en fördel, med vilken han icke kunat räkna då han förvärvade fordringen.

Att en viss fordran legat på svensk hand redan före det tyska samman-

brottet kan erbjuda stora svårigheter att konstatera. Dessa bevisningssvårigheter torde emellertid icke vara så stora att de böra föranleda ett utslutande av ocertifierade fordringar från rätt till utdelning.

För tanken att även vid tvångsclearingen uppehålla kravet på certifiering talar möjligen den omständigheten att förvärvet före det tyska sammanbrottet av fordringar, vilka icke kunnat certifieras, i många fall varit förbundet med ett starkt spekulativt moment. Den som förvärvade exempelvis en obligation under sådana förhållanden, att han icke kunde få den certifierad, torde i regel ha handlat i full insikt om att han i varje fall tills vidare icke kunde erhålla någon betalning genom clearingen. Rikslåne- och privatskuldavtalen avsågo icke honom. Beträffande vissa under världskriget skedda köp av bl. a. tyska riksobligationer föreligger vidare möjligheten att det var fråga om skenköp från obligationsinnehavare i Tyskland eller i länder som förde krig mot Tyskland; obligationsinnehavarna hoppades då att bättre bevara chansen att få ut något för obligationerna genom deras överförande på neutrala händer.

Häremot bör emellertid erinras att läget vid en tvångsclearing väsentligt skiljer sig från förhållandet under avtalsclearingens tid. Medan avtalsclearingen grundade sig på de olika sedan 1934 med Tyskland avslutade clearingavtalen med deras mot ocertifierade fordringar klart avvisande ståndpunkt, grundas tvångsclearingen på stadganden i 2 § clearinglagen, vilka i princip icke kunna sägas uppbära någon annan begränsning av borgenärernas krets än kravet på svenskt medborgarskap. Ehuru, som tidigare anmärkts, det står Kungl. Maj:t öppet att genom uppställande av särskilda villkor och krav från betalning utestänga också svenska borgenärsgupper, synes för en sådan utslutning krävas tungt vägande skäl. Den omständigheten att förvärvet av ifrågavarande fordringar ej sällan skett i spekulationssyfte synes icke i och för sig utgöra tillräckliga motiv för att vägra betalning. Vad åter angår de fall, då skenöverlåtelse skett, föreligger över huvud ingen svensk fordran och av sådant skäl skall utdelning vägras.

Ur ren skälighetssynpunkt må vidare framhållas att genom det tyska sammanbrottet de ocertifierade fordringarnas utsikter till betalning i avgörande grad försämrats och att dessa fordringars utestängande från del i tvångsclearingen kan antagas reducera stora grupper av dem till fullständig värdelöshet. Före det tyska sammanbrottet kunde även en innehavare av en icke certifierad obligation hysa någon förhoppning om att det tyska riket en gång skulle bli i stånd att infria sina förbindelser. I och med sammanbrottet har det emellertid blivit uppenbart, att inom överskådlig tid så icke kommer att ske. Det skulle då enligt kommitténs förmenande vara obilligt att utestänga de svenska obligationsinnehavare vilka ha icke certifierade fordringar mot det tyska riket från all möjlighet att göra sin rätt gällande i de tyska tillgångarna här.

Samma tankegång kan göras gällande i fråga om obligationer, vilka utfärdats av tyska delstater och tyska kommuner. Till sist bör betonas att i fråga om många fordringar möjlighet till certifiering icke funnits. Mot des-

sa fordringsinnehavare skulle en regel, att endast certifierade fordringar skulle få deltaga i utdelningen, verka orättvist.

III. Förhållandena då ett anspråk övergått från en innehavare till en annan.

Om en fordran, som varit på svensk hand den 1 maj 1945, vid clearingen göres gällande av svensk bör enligt kommitténs uppfattning anspråk på erhållande av betalning kunna bifallas oavsett att fordringen under mellantiden växlat innehavare. Att uppställa restriktioner, så att den, som nu gör fordran gällande, måste vara samma person som den 1 maj 1945 innehade fordringen, är ogörligt beträffande t. ex. obligationer, och skäl synas icke föreligga att behandla andra fordringar strängare än fordringar, som grundas å obligationer. Icke ens den omständigheten att en fordran någon tidsperiod efter den 1 maj 1945 varit på utländsk hand synes böra medföra att fordringen icke skulle kunna göras gällande vid clearingen. En motsatt regel skulle betyda att den myndighet, som verkställer clearingen, måste i varje särskilt fall fastställa hela längden av innehavare från den 1 maj 1945 till det datum, då fordringen göres gällande i clearingen. Vid obligationer kan en dylik prövning giva anledning till stora svårigheter utan att man skulle nå motsvarande fördel.

Från nu angivna regler bör emellertid ett undantag göras. I den mån pensionsbelopp och livräntor komma att utgå med förmånsrätt, synes beloppen böra utbetalas endast till den verkliga pensionären eller livräntetagaren. Såsom kommer att anges i 10 kap., grundar sig nämligen i detta fall utbetalningen med förmånsrätt å sociala skäl, och anledning finnes ej att låta dylika skäl gälla även till förmån för den, som förvärvat fordringen av pensionären eller livräntetagaren. Har pensionären eller livräntetagaren överlåtit sin fordran å annan, bör den nye innehavaren kunna göra fordringen gällande men utan förmånsrätt.

Lika som att en fordran övergått till annan genom överlåtelse bör man enligt kommitténs uppfattning bedöma det fall att en fordran övergått till en annan genom arv eller annat familjerättsligt fång. Även här bör emellertid givetvis iakttagas, att utdelning med förmånsrätt icke bör äga rum för pensioner eller livräntor. Har alltså t. ex. en pensionär dött innan han utfått förfallet pensionsbelopp, bör utdelningen för detta kunna erhållas av arvingarna men blott i konkurrens med alla andra fordringsägare. Avgörande är även här att de sociala skäl, som tala för att pension och livränta skall utgå med förmånsrätt, icke gälla även sedan pensionären eller livräntetagaren avlidit.

IV. Gäldenärens solvens.

Som redan framgått kunde under avtalseclearingens tid en borgenär icke utfå betalning för en kommersiell fordran eller för en fordran, som föll un-

der privatskuldeavtalet, under annan förutsättning än att gäldenären först inbetalt beloppet till vederbörande tyska myndighet. Först då denna myndighet därefter avsände en betalningsorder till den svenska myndigheten, skedde betalningen av fordringen genom clearingen. Var den tyske gäldenären icke i stånd att inbetala beloppet, skedde ingen utbetalning.

I själva naturen av den tvångsclearing, som nu planlägges, ligger att någon inbetalning icke skett från tysk gäldenär då borgenären får ersättning. I viss mån kommer därför den borgenär, vars fordran betalas genom tvångsclearingen, i ett bättre läge än om avtalsclearing varit rådande. Det spörsmålet yppar sig emellertid, om det icke i varje fall bör fordras, att fordringen förfallit inom den närmaste tiden före avtalsclearingens upphörande. Om man ger betalning även åt fordringar, som förfallit till betalning långt före avtalsclearingens upphörande, komma många borgenärer att få betalning genom tvångsclearingen trots att de icke skulle fått det genom avtalsclearingen ehuru de tillhöra den kategorier fordringsägare, vilka fingo betalning genom avtalsclearingen. Den gäldenär, som låtit en längre tid förflyta utan att över clearingen betala sin fordran, kan nämligen presumeras ha varit insolvent redan under avtalsclearingens tid.

Beträffande de kommersiella fordringarna har kommittén i sin framställning av den 31 december 1947 varit inne på förevarande fråga. De kommersiella fordringarna skulle enligt kommitténs framställning utgå med förmansrätt. Kommittén motiverar på följande sätt att betalning, i fråga om kommersiella fordringar, endast bör ske beträffande belopp, vilka icke förfallit till betalning före den 1 oktober 1944.

Uppenbarligen bör vid den nu ifrågasatta tvångsclearingen betalning ej ifrågakomma av sådana fordringar, som kunna antagas aldrig ha blivit tillgodosedda genom clearingen, om clearingavtalet alltså ägt bestånd. Detta gäller bl. a. fall, där gäldenären redan under avtalsclearingens bestånd var insolvent. Om fordringen vid tiden för vapenstilleståndet stått ogulden en längre tid efter förfallodagen, måste detta, i brist på upplysning i annan riktning, anses tyda på betalningsoförmåga hos gäldenären.

Att generellt bestämma att fordringarna icke få ha stått oguldna mer än viss tid efter förfallodagen, är givetvis mycket vanskligt då förhållandena kunna växla från fall till fall. Den myndighet, som verkställer utbetalningarna, synes därför icke böra bindas alltför snävt. Som allmän regel torde emellertid kunna gälla, att om en fordran före spärren stått ogulden mer än sex månader från förfallodagen eller med andra ord förfallit tidigare än — för enkelhetens skull — den 1 oktober 1944, någon betalning med företrädesrätt icke synes böra komma i fråga annat än i undantagsfall, såsom då till förmån för den tyske gäldenären gjorts tillräckliga inbetalningar å den svenska clearingen. Beträffande åter fordringar, som förfallit till betalning den 1 oktober 1944 eller senare, torde man såsom regel böra medgiva utbetalning med företrädesrätt. Det bör dock betonas, att även i detta fall fordringen icke bör gäldas ur clearingmedlen, då det av särskilda skäl kan antagas att betalningsorder skulle ha uteblivit även om sammanbrottet icke kommit — exempelvis om det upplystes, att gäldenären kommit på obestånd redan före sammanbrottet — och särskild uppmärksamhet måste i detta sammanhang ägnas de löpande fordringarna med periodvis eller på annat sätt skeende avräkning mellan parterna.

Förändringar i betalningsförmågan, som inträtt efter vapenstilleståndet, synas däremot icke böra hindra en utbetalning av de tyska medlen. Den utdelning till svenska fordringsägare, som förutsatts i Washington-avtalet, har tillkommit bl. a. i anledning av den generella betalningsoförmåga, som på den tyska sidan får anses ha inträtt genom sammanbrottet och därav följande avbrott i de ekonomiska förbindelserna mellan Sverige och Tyskland. Uppenbarligen skulle det möta nästan oöverstigliga svårigheter att kräva utredning huruvida de individuella tyska gäldenärernas ställning efter sammanbrottet är sådan att de fortfarande kunna anses solventa för skulderna i fråga. Det är för övrigt tydligt att ett villkor om gäldenärens solvens skulle, i nuvarande läge, utesluta betalningen av fordringar beträffande den gäldenär på den tyska sidan, mot vilken de största fordringarna föreligga, nämligen tyska staten.

Spörsmålet om betydelsen av de tyska gäldenärernas solvens har berörts i clearingnämndens och flykttkapitalbyråns yttranden över kommitténs nu återgivna framställning.

Clearingnämnden förklarade sig i likhet med kommittén finna det nödvändigt att uppställa en presumtionsregel, innebärande att då fordringen förfallit till betalning före viss dag en utebliven betalning skall utgöra tecken på gäldenärens insolvens, men framhöll, att avsteg från denna regel borde kunna göras i den mån utredning om solvens eller insolvens bleve möjlig att anskaffa.

Flykttkapitalbyrån anförde.

Kommittén har uttalat att den myndighet, som verkställer utbetalningarna, icke synes böra bindas alltför snävt med bestämmelser om huru lång tid fordringarna skola ha fått stå oguldna, utan att gäldenären på grund av uppskovet med betalningen skall anses insolvent. Icke desto mindre har kommittén föreslagit ett bestämt datum, nämligen den 1 oktober 1944, såsom den tidigaste dag, från vilken fordringarna få stå öppna. Visserligen kan det i praktiken bliva nödvändigt att röra sig med mer eller mindre fasta presumtioner men att redan nu fixera ett datum förefaller dock vanskligt. Man bör ihågkomma, att förhållandena i vissa delar av Tyskland redan under hösten 1944 på grund av krigshändelserna varit ganska förvirrade. Dessutom bör sammanbrottet i Tyskland säkerligen icke betraktas såsom en enda händelse vid en viss tidpunkt utan som en serie av händelser under en rätt lång tidrymd. Om en gäldenär sålunda genom krigshändelser varit urståndsatt att betala en längre tid före sammanbrottet, bör det kanske icke utesluta utdelning ur clearingmedlen. Med hänsyn till det anförda bör man lämna utrymme för bedömning från fall till fall om dröjsmål med betalning verkligen bör anses betyda gäldenärens insolvens. Vad nu sagts rörande de kommersiella fordringarna torde även böra beaktas beträffande de med de kommersiella fordringarna närstående fordringarna på löner m. m., även om i fråga om t. ex. löner det oftare torde inträffa att ett dröjsmål med betalningen tyder på insolvens.

Kommittén hyser fortfarande den uppfattningen, att med förmånsrätt — se om förmånsrätt närmare det följande under 10 kap. — i princip endast sådana kommersiella fordringar böra ha ersättning genom tvångsclearingen, vilka icke stått oguldna längre tid före avtalsclearingens slut. Kommittén kan icke heller finna annat än att den 1 oktober 1944 därvid är ett lämpligt datum. I anledning av vad som anförts av clearingnämnden och flykttkapitalbyrån får kommittén emellertid understryka, att regeln, att betalning icke skulle förekomma för fordringar, inestående sedan tiden före

den 1 oktober 1944, är avsedd endast som en principiell bestämmelse. Regeln bör icke utgöra något hinder att genom tvångsclearingen tillgodose också en fordran, som inestått sedan tid före den 1 oktober 1944, om det nämligen visas eller kan antagas, att den bristande betalningen berott på annan omständighet än att gäldenären icke varit solvent. Den förordade presumptionen synes beträffande kommersiella fordringar böra gälla icke blott för betalning med förmånsrätt utan över huvud taget betalning genom tvångsclearingen.

Beträffande de fordringar, som föllo under privatskuldavtalet, har kommittén däremot funnit övervägande skäl tala för att man vid tvångsclearingen i princip skall utgå från att gäldenären varit solvent. Därest man, exempelvis på grund av att gäldenären under någon tid underlåtit att göra inbetalningar för klar och förfallen skuld, får anledning misstänka insolvens, bör denna huvudregel dock icke utesluta att man tager hänsyn till de särskilda omständigheter som kunna föreligga i olika fall. Därvid måste man emellertid beakta att en under privatskuldavtalet hörande förpliktelse i många fall kan ha blivit fullgjord utan att clearingnämnden fått kännedom därom. Räntebetalning kan exempelvis ha erlagts under borgenärens vistelse i Tyskland.

Även i fråga om sådana privatfordringar, som icke blivit certifierade och därför icke kunnat betalas genom avtalsclearingen, bör man vid tvångsclearingen i princip utgå från att gäldenären varit solvent. Beträffande dessa fordringar saknar man helt tillgång till sådana uppgifter om räntebetalning, som avsetts i det föregående. Därest misstanke om insolvens uppkommer blir man därför hänvisad att på andra vägar, främst genom förfrågningar hos den betalningssökande, söka bilda sig ett omdöme i saken.

Beträffande fordringar som falla under rikslåneavtalet och över huvud fordringar på den tyska staten får, såsom antytts i kommitténs framställning den 31 december 1947, betalningsoförmåga regelmässigt anses ha inträtt först i och med sammanbrottet. Solvenssynpunkten bör följaktligen i dessa fall icke hindra att fordringarna i fråga betalas vid tvångsclearingen. Samma förhållande bör anses gälla i fråga om fordringar på tyska delstater och kommuner.

V. Måste fordringen vara förfallen till betalning?

De svenska fordringar, som omfattades av rikslåne- och transfer-(privatskuld), avtalen ingingo i avtalsclearingen huvudsakligen med räntebelopp och endast till en obetydlig del med amorteringar. I detta läge, vari nu en tvångsclearing överväges, synes det emellertid naturligt, att fordringarnas kapitalbelopp skola få deltaga. Detta kan emellertid möta betänkligheter i den mån fordringarna ej äro förfallna till betalning. Framför allt gäller det här Young- och Kreugerlånen. Daweslånet däremot skulle i sin helhet hava amorterats år 1949 och kommittén kan då utgå från att det är i sin helhet förfallet då utbetalning från de tyska medlen kan ifrågakomma.

Justitierådet Bagge har¹ i frågan, om enligt 2 § clearinglagen jämväl icke förfallna svenska fordringar kunna ingå i tvångsclearingen, uttalat att det knappast vore troligt att lagstiftaren vid tillkomsten av lagrummet i dess ursprungliga lydelse tänkt sig, att andra än *förfallna* svenska fordringar skulle kunna gäldas på detta sätt; i och för sig föreläge det dock icke något hinder för att antaga att lagstiftaren avsett att för alla eventualiteter ge Kungl. Maj:t en större befogenhet än Kungl. Maj:t antagligen komme att begagna sig av. Med hänsyn till frågans ovissa läge hade det enligt Bagges mening varit önskvärt att man vid tillkomsten av lagen den 23 mars 1945 om ändrad lydelse av 2 § clearinglagen utsagt att även icke förfallna svenska fordringar å någon i den främmande staten, respektive å den främmande staten själv, skulle kunna genom tvångsclearing utjämnas. En sådan lagändring hade emellertid icke vidtagits. Sannolikt vore under sådana förhållanden att enligt gällande lagstiftning endast förfallna svenska skulder och fordringar kunna ingå i tvångsclearingen.

Bagge² har emellertid även undersökt huruvida icke på grund av allmänna avtalsrättsliga grundsatser de fordringar mot Tyskland eller tysk man, för vilka enligt förbindelsernas ordalag förfallotiden ännu ej inträtt men för vilka utlovad ränta ej erlagts eller föreskriven amortering ej skett, kunde anses förfallna till betalning. Då på grund av internationellt privaträttsliga regler den tyska rätten torde vara i stor utsträckning tillämplig å ifrågasvarande fordringsförhållanden, har Bagge åberopat ett den 18 mars 1946 dagtecknat utlåtande rörande den tyska rättens ställning av en tysk advokat, Dr Gerhard Cohn, vilken, av anförda skäl, ansett att de svenska borgenärernas fordringar på grund av låneavtal äro att i tvångsclearing anse som till betalning förfallna. Bagge har anslutit sig till Cohns slutsats att fordringarna i fråga få anses som förfallna, även om de icke äro det enligt avtalen.

Samma fråga har behandlats också i en av f. d. justitierådet Emil Sandström utarbetad promemoria angående åtgärder för tillvaratagande av svenska tillgodohavanden i Tyskland. Sandström anför i denna del bl. a. följande.

Även om enligt avtalens och skuldförskrivningarnas ordalydelse vissa av skulderna — till beloppet den övervägande delen därav — ej äro förfallna, är det likväl möjligt att de äro det enligt allmänna rättsgrundsatser.

Väl är det osäkert om enligt svensk eller tysk rätt — den ena eller den andra torde i de flesta fall vara tillämplig — det enkla faktum att räntebetalningarna och amorteringarna uteblivit konstituerar rätt för borgenären att fordra betalning i förtid. Detta är enligt ledande danska rättslära dansk rätt. Väsentlig brist i uppfyllandet av förpliktelsena medför rätt att fordra förtidsbetalning. Svenska författare tala ej om en sådan rätt och några svenska rättsfall som antyda den lära ej heller finnas. Frågan är i viss mån opraktisk privata emellan, när utebliven räntebetalning i regel skapat rätt att begära gäldenären i konkurs, och om gäldenären ej betalar eller går i konkurs, är fordringen i sin helhet, oavsett avtalet, jämlikt 100 § konkurslagen att anse såsom förfallen till betalning.

¹ I sin utredning 1946, s. 32.

² Utredning 1946, s. 35—36.

Emellertid torde enligt såväl svensk som tysk rätt de uteblivna betalningarna i det läge som råder efter det tyska sammanbrottet böra anses ha den följden att gäldenären ej kan åbropa den i avtalet stadgade förfallotiden.

Svensk rättsdoktrin lär sálunda, att då en privat rättshandling har kommit till stånd under en i avtalet ej uttryckt förutsättning angående förhållandenas framtida utveckling parterna, under vissa omständigheter och oberoende av en speciell lagregel, ej äro bundna av avtalet om förutsättningen brister. De omständigheter som fordras kunna angivas så att 1) förutsättningen skall vara väsentlig, d. v. s. skall ha verkat bestämmande på en persons handlingssätt så att rättshandlingen ej skulle ha kommit till stånd om han förutsett den utveckling förhållandena tagit, 2) att medkontrahenten insett eller bort inse att rättshandlingen företogs under den angivna förutsättningen samt 3) att det skulle strida mot tro och heder att låta avtalet bestå.

Om bristande av förutsättningen har till följd att utfästelse ej längre blir bindande kan prestation som redan är fullgjord fordras tillbaka. I vissa fall kan endast en jämkning i avtalet vara erforderlig.

Vår rättspraxis har ofta tillämpat dessa regler och även om rättsfallen ej avse ensidiga rättshandlingar, saknas anledning att beträffande dem anlägga andra synpunkter än på tväsidiga. Principen tillämpas ju vid tväsidiga avtal även då den ena prestationen fullgjorts. Samband med 33 § avtalslagen torde också bestyrka detta.

Vad angår tysk rätts ståndpunkt refererar Sandström Cohns uttalanden och finner dem böra godkännas såsom uttryck för tysk rätt. Sandström fortsätter:

Det är utan vidare klart att det genom Tysklands sammanbrott inträffade läget, politiskt och ekonomiskt, faller helt utanför vad man vid ingående av de olika skuldförbindelserna haft anledning att räkna med. Borgenärerna liksom gäldenärerna ha säkert räknat med en normal utveckling av förhållandena och snarast med en förbättring i det allmänna och särskilt Tysklands ekonomiska läge. I stället har utvecklingen fört till en katastrof för Tyskland och det fullständigaste ekonomiska sammanbrott som världen i modern tid bevittnat. För borgenärernas del medför detta tillstånd, att räntor och amorteringar utebliva och att de måste avvakta en långt avlägsen tidpunkt för att betalningen därav skall återupptagas, om det nu någonsin blir av. Deras möjlighet att erhålla betalning, låt vara i Tyskland, är under tiden berövad dem. Det är utom tvivel att en väsentlig förutsättning brustit och att det skulle strida mot tro och heder att i den nya situationen låta borgenären vara bunden av avtalet.

Den förändrade situationen är lika säkert ett sådant Wegfall der Geschäftsgrundlage som tysk rätt fordrar för användandet av rebus-sic-stantibus-principen vid tillämpningen av 242 § BGD.

Med denna uppfattning bör man anse alla fordringar på Tyskland förfallna oavsett förfallotid och klausuler. Det i clearingbegreppet ingående och av clearingens uppställda kravet på att fordringarna skola vara förfallna kan alltså anses uppfyllt även i avseende å fordringarnas kapitalbelopp.

Såsom redan angivits representerar den tvångsclearing, som kommittén har till uppgift att förbereda, för det stora flertalet svenska fordringsägare på Tyskland eller någon i Tyskland praktiskt taget den enda möjligheten till betalning inom en ej alltför avlägsen tid. I betraktande härav framstår det såsom rättvist och naturligt att till deltagande i tvångsclearingen berättigas alla de borgenärer, som å ena sidan icke kunna räkna med att i van-

lig ordning erhålla betalning, å andra sidan icke med hänsyn till arten av sitt fordringsinnehav, sättet för fordrans förvärv eller andra särskilda omständigheter anses böra stå i efterhand. Den fordringsgrupp, som särskilt beröres av frågan om förfallotiden, omfattar en mycket betydande del av de svenska kapitalfordringarna på Tyskland, i svenskt mynt över 200 miljoner kronor. Ett uteslutande av kapitalbelopp av fordringar ur clearingen på den grund att de ej äro förfallna skulle därför uppenbarligen innebära, att fördelningen av clearingmedlen bleve mycket orättvis. Den skulle även vara olämplig. Föreskrivna amorteringar å förevarande fordringar kan man ej utesluta och måste därför medel reserveras för att successivt utbetalas. Att reservera medel, motsvarande de berörda kapitalbeloppen, för — — — amortering skulle för mycket avsevärd tid förlänga avvecklingen av den gamla tyska clearingen och möter på grund härav allvarliga betänkligheter. Man bör undvika, att clearingförfarandet drar ut på tiden.

Ur rättvis- och lämplighetssynpunkt framstår det alltså som klart, att fordringar, som enligt de till grund för fordringarna liggande avtalen ännu icke förfallit till betalning, i trots av detta även till sina kapitalbelopp böra ingå i tvångsclearingen. Den frågan inställer sig då, om tillgodoseende av denna synpunkt skulle strida mot gällande rättsregler. Genom att även icke förfallna fordringar erhålla betalning, kommer tysk egendom att tagas i anspråk för ett tidigare betalande av tyska skulder än som enligt förpliktelsernas egna ordalydelser behövde bliva fallet. Denna tyska egendom hade i tvångsclearingen kunnat ställas till förfogande för betalningen av andra tyska skulder.

Följande synpunkter göra sig emellertid gällande.

Beträffande samtliga de fordringar, som här äro i fråga, har den tyska gäldenären gjort sig skyldig till dröjsmål, befinner sig i mora. Detta dröjsmål är numera synnerligen långvarigt. Den tyska allmänna civilrätten äger icke — liksom ej heller den svenska rätten — den regeln att ett dröjsmål innebär att en prestation, som först längre tid i framtiden skall betalas, blir genast förfallen. Den tyska rätten har alltså icke uppställt den regeln att genom att gäldenären råkar i mora beträffande ränta eller amortering till en skuld själva skulden förfaller till betalning. Men om en tysk gäldenär icke ordentligen betalar sin gäld, kan han begäras i konkurs och om fordringen samt gäldenärens insolvens göras trolig (wenn die Forderung des Gläubigers und die Zahlungsunfähigkeit des Gemeinschuldners glaubhaft gemacht werden) så sättes gäldenären i konkurs (§ 105 av den tyska konkurslagen av den 17 maj 1898). I konkursförfarandet gälla alla icke ännu förfallna fordringar såsom förfallna (betagte Forderungen gelten als fällig; § 65). Genom denna regel bör den tyska rätten anses ha godkänt den regeln att en borgenär, vars fordran icke i fråga om amortering och (eller) räntor betalas å utsatt dag, kan få ut hela sin fordran med detsamma.

Den svenska lagstiftningen står på samma ståndpunkt (konkurslagen 2 och 100 §§). Att märka är, att konkurs kan i Sverige öppnas mot utländskt rättssubjekt, där honom tillhörig egendom finnes i riket (konkurslagen 7 § jämförd med rättegångsbalken 10 kap. 3 §).

Vad nu angivits ger enligt kommitténs uppfattning vid handen att både den svenska och den tyska rätten ansett sig böra öppna en väg för att en gäldenär skall kunna få ut ett kapitalbelopp av den fordran, i fråga om vilken gäldenären beträffande någon del befinner sig i mora. Kommittén kan därför icke finna annat än att Sverige gentemot den blivande tyska staten äger att låta fordringar konkurrera i de tyska tillgångarna i riket, oavsett att dessa fordringar icke äro till betalning förfallna.

Det återstår emellertid fortfarande ett särskild frågämål. Ger clearinglagen Kungl. Maj:t fullmakt att anordna en tvångsclearing, i vilken alla icke till betalning förfallna fordringar äga taga del, eller måste för detta ändamål clearinglagen ändras? För svaret på denna fråga må det framhållas, att i 2 § clearinglagen icke upptagits något villkor om beskaffenheten av de fordringar som kunna betalas genom en tvångsclearing, sålunda icke heller att fordringarna måste vara förfallna till betalning. Även om statsmakterna vid utformningen 1934 av det ursprungliga stadgandet om tvångsclearing icke tänkt sig att andra än förfallna fordringsanspråk skulle tillgodoses och icke heller haft ögonen öppna för förevarande spörsmål, då 2 § andra stycket clearinglagen 1945 infördes i rättsordningen, ter det sig icke rimligt att utan tvingande skäl och utan ens någon grund i lagtextens ordalag antaga begränsande villkor vid tolkningen av ett lagstadgande, vilket tillskapats för att möta ännu icke uppkomna och nödvändigtvis svårfixerbara saklägen samt därför helt naturligt hade erhållit en allmän och vidsträckt avfattning. Enligt kommitténs förmenande har därför Kungl. Maj:t enligt 2 § clearinglagen fria händer att förordna om betalning också av icke förfallna fordringar.

VI. Avstående av fordran.

Såsom villkor för att borgenär skall erhålla betalning av insatta medel gäller enligt 2 § första stycket clearinglagen att han för clearing av fordringar, för vilkas gäldande insättningar skett, avstår så mycket av sin egen fordran som svarar mot uppburet belopp. Avsikten är då tydligen att dylika fordringar skola avträdas till myndighet i det främmande landet att av myndigheten disponeras för gäldande i det främmande landet av svenska skulder, vilka i Sverige guldits genom insättning på clearingkonto. Någon närmare kommentar till stadgandet är icke erforderligt. Utan vidare är klart att om för en löpande förbindelse full betalning lämnas, förbindelsen bör överlämnas till vederbörande utbetalande myndighet och att avstämpling bör ske, så att avbetalningen framgår av själva fordringsbeviset. Om detta icke iakttages och betalning sker utan fordringsbevisets återställande eller avstämpling, kan gäldenärens betalningsförpliktelse åter göras gällande mot denne, åtminstone av godtroende innehavare av fordringsbeviset.

Sistnämnda synpunkt leder till att man för betalning bör kräva uppvisande här i Sverige av ett löpande fordringsbevis, även då certifikat utfärdats

om fordringen. Möjligen kan kravet eftergivnas om säkerhet vinnes för att vederbörlig avstämpling sker i det land där fordringsbeviset finnes.

Självklart är, att om betalning erhålles å en inteckning, själva inteckningsrätten bör i motsvarande mån avstås av den svenska fordringsägaren.

9 KAP.

Kvittning och specialexekution.

I. Kvittning.

Regler om kvittning av fordran mot skuld har funnits i clearingförfarandet beträffande Tyskland ända från dettas början. I 9 § kungörelsen den 28 augusti 1934 (nr 464) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till Tyska riket erhöll clearingnämnden befogenhet att medgiva utjämning av skuld genom kvittning eller liknande förfarande. Som redan har framgått ändrades genom kungörelsen den 6 april 1945 (nr 114) nyssnämnda kungörelse bl. a. så, att genom en ny paragraf, § 2 a, föreskrevs att även den, som var pliktig att på annan grund än förut var stadgat utgiva betalning för fordran, som tillkomme någon i Tyskland eller som från sådan fordringsägare övergått å annan, skulle fullgöra betalningen genom insättning på clearingkontot. Samtidigt utsträcktes emellertid även 9 § att gälla inbetalningar enligt den nya 2 a §, varför ännu en gång kvittningen betonades i den lagstiftning, varom här är fråga.

Vid en konkurs äro, som bl. a. den svenska konkurslagen (121 §) utvisar, regler om kvittning av stor betydelse. De stora likheter, som finnas mellan ett konkursförfarande och den planerade tvångsclearingen kunde göra det berättigat att även vid tvångsclearingen begagna regler för kvittning. Någon mera generell betydelse skulle emellertid icke regler om kvittning kunna få vid tvångsclearingen. Den svenske fordringsägare, som tillika haft skuld till den tysk, mot vilken han har fordran, har nämligen haft möjlighet att få sitt kvittningsanspråk tillgodosett genom 2 a § i 1934 års kungörelse.

I fråga om svenska statliga anspråk har emellertid kvittningsfrågan betydelse.

De clearingmedel, som innestå i riksbanken, äro enligt svensk uppfattning närmast att betrakta som en tysk fordran å den svenska staten. Särskilt är därvid att märka, att optionsmedlen, 72 500 000 kr., vilka hade karaktär av ett överskott Tyskland till godo i det svensk-tyska clearingförfarandet, kunde genom en ensidig tysk åtgärd ställas till den forna tyska riksbankens fria disposition. Man har till en början anledning fråga, om ej den svenska staten med tillämpning av den grundsats, som för den svenska rätts del funnit ett uttryck i 121 § konkurslagen, kan och bör begagna så mycket av de tyska medlen, som erfordras, till kvittning mot den svenska statens fordringar.

De fordringar den svenska staten äger mot Tyskland ha framgått av 4 kap. i kommitténs betänkande. Kommittén erinrar om att de utgöras av riksbankens ersättningskrav i anledning av återställandet av s. k. rövat guld, riksgäldskontorets krav på grund av det tyska ersättningsåtagandet beträffande svenska statens garanti för det österrikiska konversionslånet av år 1934 samt olika statsmyndigheters (krigsförsäkringsnämnden, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, flygförvaltningen, bränslekommissionen, domänstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, försvarets civilförvaltning, civilförsvarsstyrelsen, medicinalstyrelsen och statens utlänningskommission) framställda eller eljest förefintliga ersättningskrav. Kommittén erinrar vidare om kostnaderna för flyktkapitalbyrån, restitutionsnämnden och tyskmedelskommittén m. m.

Kommitténs allmänna uppfattning är att staten bör iakttaga återhållsamhet vid utnyttjande av sina möjligheter till kvittning. Kommittén har redan angivit som sin uppfattning att vissa av dessa anspråk, nämligen kostnaderna för flyktkapitalbyrån, restitutionsnämnden och tyskmedelskommittén böra tillgodoses på särskilt sätt. Vissa av de övriga anspråken äro av kommersiell natur och böra då behandlas som andra kommersiella fordringar. Ytterligare andra — särskilt statens garanti för det österrikiska konversionslånet av 1934 — torde böra tillgodoses först i jämnbredd med fordringar, för vilka någon förmånsrätt icke kan begäras.

En särställning intages emellertid av statens anspråk på ersättning för det s. k. rövade guld.

Att — liksom beträffande andra statliga fordringar — de vanliga förutsättningarna för kvittning äro för handen står, enligt kommitténs uppfattning, utom tvekan.¹ Den skadeståndsrätt, som kan förefinnas från svensk sida mot tysk, tillkommer närmast den svenska riksbanken och riktar sig då mot Deutsche Reichsbank, som levererat guld. Skadeståndsrätten tillkommer alltså icke omedelbart den svenska staten mot den tyska. Den svenska riksbanken och den tyska Verrechnungskasse äro emellertid uppenbarligen blott representanter för de båda staterna och det är mellan dem, som frågan om kvittning föreligger. Enligt kommitténs mening äro kvittningsförutsättningarna för handen helt oberoende av att i varje fall den tyska rätten (Bürgerliches Gesetzbuch § 395)² icke tillåter kvittning, om statlig fordran göres gällande av ett statsorgan och genfordringen gäller mot ett annat sådant organ. I detta lagrum gäller det inre tyska förhållanden; och icke kvittning stat mot stat.

De möjligheter till kvittning som den svenska staten här äger, böra enligt kommitténs mening även begagnas. Skälen härför ha angivits vid behandlingen av frågan huruvida ersättningsanspråken för guld över huvud skola upptagas som utdelningsberättigade fordringar (7 kap.).

¹ Annan mening Bagge: Utredning 1948 s. 14 ff.

² I fråga om den svenska rättens ställning se Bagge a. a. 1948.

II. Specialexekution.

Vid en konkurs förekomma även vissa former av specialexekution. Den, som har pant eller retentionsrätt i ett borgenären tillhörigt föremål, får ut sin fordran, i den mån den täckes av föremålet, före de andra borgenärerna. En regel, som stode specialexekutionen nära, skulle skapas, om man låte den, som har fordran mot en tysk gäldenär, som har tillgångar här i riket, få ut sin fordran ur dessa tillgångar framför andra fordringsägare på Tyskland eller tysk man, så att blott vad som sedan återstode av tillgångarna bleve del av den tyska egendom, från vilken de svenska fordringsägarna i allmänhet skola få sin betalning.

En sådan ordning har, låt vara i ringa omfattning, tillämpats under avtalsclearingens tid. Enligt 9 § i 1934 års ovannämnda kungörelse hade clearingnämnden nämligen befogenhet att förordna icke blott om kvittning utan även om betalning av skuld annorledes än på det sätt clearingsystemet förutsatte, d. v. s. genom en direkt betalning. Denna befogenhet kom till användning huvudsakligen i fråga om svensk gäldenärs tillkommande provisionsfordringar. Om sålunda en svensk importör haft sina affärer med den tyske exportören ordnade på provisionsbas, medgav clearingnämnden i många fall honom att tillgodogöra sig sin provision ur den betalning, som hans svenska kunder skulle erlægga för varorna och som eljest oavkortad skulle ingå på clearingen.

En specialexekution i den begränsade omfattning, som sålunda förekommit under avtalsclearingens tid, synes vara befogad även vid en tvångsclearing. På sina håll har emellertid ifrågasatts att specialexekution vid den tilltänkta tvångsclearingen borde medgivas i vidare utsträckning.

Clearingnämnden har i sitt yttrande över kommitténs framställning den 31 december 1947 varit inne på en sådan tankegång. Nämnden har, för den händelse en förberedande utdelning ansågs böra komma till stånd, föreslagit att denna skulle avse bl. a. kommersiella och likställda fordringar mot sådana tyska gäldenärer, för vilkas räkning tillräckliga belopp funnes inestående å clearingkontot. Det framgår emellertid icke huruvida nämnden tänkt sig en tillämpning av den sålunda föreslagna metoden i mera generell utsträckning.

Gen emot en specialexekution i vidare omfattning än som är möjlig med stöd av 9 § clearingkungörelsen må emellertid framhållas, att en sådan strider mot grundtanken i tvångsclearingen, nämligen önskemålet att vinna en någorlunda rättvis fördelning av tillgängliga medel bland borgenärerna. Ett förfogande över de tyska medlen i specialexekutionens form skulle få verkningar, som knappast skulle kunna godtagas. Det synes sålunda näppeligen försvarligt att ge innehavare av de tyska statsobligationerna en företrädesställning blott därför att tyska staten och dess institutioner ha stora tillgodohavanden här, i varje fall ej om detta skulle ske med utnyttjande av andra medel än som direkt reserverats för sådant ändamål. Tvångslea-

ringen måste i princip göras så, att alla fordringsägare få lika rätt att konkurrera i de tyska tillgångarna, och man måste därvid bortse från mer eller mindre tillfälliga omständigheter med avseende å de tyska gäldenärernas tillskott till clearingmedlen. En helt annan sak är att den omständigheten att en tysk gäldenär här i riket har tillgångar, tillräckliga för betalning av hans skulder, bör undanröja all tvekan om hans solvens.

10 KAP.

Förmånsrätt.

I det föregående har framhållits hurusom clearinglagen ej upptager föreskrifter om förhållandet mellan olika betalningsberättigade, när tillgängliga medel ej förslå till täckandet av fordringarna i deras helhet, och att det därför ankommer på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter i detta hänseende. Kungl. Maj:t äger full frihet att utan sträng bundenhet av juridiska regler eller analogier i dessa hänseenden träffa de avgöranden som kunna anses skäliga. Det är anledning framhålla att på grund av de betydande skiljaktigheterna mellan tvångsclearingen och den tidigare avtalsclearingen reglerna för den sistnämnda här liksom i andra fall ej synas ägnade att giva mycken ledning. Ej heller de knapphändiga uttalandena vid tvångsclearingens tillkomst synas giva någon belysning för utformningen av förmånsrättsreglerna.¹

Frågan om vissa fordringar böra utgå med förmånsrätt sedan tillgängliga medel minskats med de summor, som utgå för kvittning, har kommittén redan i viss utsträckning behandlat i sin framställning den 31 december 1947 till utrikesministern. I framställningen anförde kommittén att den funnit sig böra överväga, om icke betalning till gäldande av vissa fordringar borde verkställas utan att man avvaktade det definitiva utfallet av likvidationen av de tyska tillgångarna eller resultatet av det av kommittén föreslagna anmälningsförfarandet beträffande fordringarna på Tyskland. Kommittén yttrade därutinnan följande:

I detta hänseende ifrågakomma först sådana fordringar, vilka böra anses berättigade till förmånsrätt framför flertalet andra anspråk och sålunda ej behöva konkurrera med dessa fordringsgrupper. Vad angår dylika fordringar saknas anledning att avvakta det slutliga utdelningsförslaget, om för deras gäldande tillräckliga medel influtit. Ett uppskjutande av betalningen för dessa fordringar, skulle också för de betalningsberättigade säkerligen framstå såsom ett onödigt dröjsmål. Även beträffande fordringar, som icke utan vidare kunna anses berättigade till full utdelning, kan det vara anledning att redan nu överväga utbetal-

¹ Bagge har i Utredning 1948 s. 17 utan särskild motivering hävdad att en förutsättning för prioritet för svensk fordran skulle vara att en sådan rätt kunde härledas ur clearingavtalet eller statslåne- och privatskuldavtalen. Ordalagen i 2 § clearinglagen giva icke anledning till en så snäv tolkning, vilken även ur praktiska synpunkter synes böra avbjas.

ningar, nämligen i den mån fordringsägarnas betalningsanspråk av olika skäl måste anses särskilt trängande.

Enligt kommitténs mening borde tre kategorier av fordringar omedelbart betalas, nämligen kommersiella fordringar, en del de kommersiella fordringarna närstående anspråk (vissa löner, pensioner och livräntor) samt ersättningsanspråk på grund av neutralitetskränkningar.

I. Kommersiella fordringar.

Beträffande de kommersiella fordringarna anförde kommittén, efter att ha konstaterat att avtalsclearingen i och med det tyska sammanbrottet upphört att fungera, bl. a. följande:

Den tvångsclearing, som nu bör komma till stånd, innebär en fortsättning av den normala clearingen, avtalsclearingen, låt vara med vissa väsentliga modifikation. Det skulle te sig otillfredsställande och föga rationellt, om exempelvis en svensk exportör, som förlitat sig på att få full likvid genom clearingen, skulle gå miste om denna genom att clearingen av svensk myndighet satts ur funktion, sedan hans vara avsänts eller han eljest haft kostnader på grund av avtal med tysk exportör men innan hans mellanhavande hunnit regleras.

Kommitténs uppfattning att de kommersiella fordringarna borde betalas fullt lämnades i de remissyttranden, som inhämtades över kommitténs framställning, i princip utan erinran, och kommittén vidhåller sitt förslag i denna del. Härvidlag må anmärkas, att även om clearingavtalen med Tyskland icke innefattade någon betalningsgaranti för de svenska exportörerna, betalning i en betydande del av de aktuella fallen säkerligen kommit att utgå om avtalsclearingen kunnat fortsätta att fungera. I 8 kap. har kommittén föreslagit vissa regler till förhindrande av att betalning sker av sådana fordringar, som kunna antagas aldrig ha blivit tillgodosedda, även om avtalsclearingen ägt bestånd. Som ytterligare stöd för att full betalning bör utgå för de kommersiella fordringarna vill kommittén åberopa, att de olika avtalen med Tyskland avsågo att de kommersiella fordringarnas kapitalbe-
lopp gäldas, varemot beträffande finansiella fordringar i huvudsak blott avkastning fick transfereras. De kommersiella fordringarna hade alltså redan på avtalsclearingens tid ett försteg, som rimligen bör bibehållas också vid en tvångsclearing.

Det må anmärkas, att kommittén i sin framställning den 31 december 1947 icke avsåg någon utbetalning för de statliga kommersiella fordringarna med förtur framför andra kommersiella fordringar. Men principen om full betalning bör givetvis gälla även dessa. De fordringar, varom här är fråga, utgöras av det saldo till svensk favör, som kvarstår vid avräkning mellan de svenska och tyska trafikförvaltningarna och de ytterligare statliga kommersiella fordringar, som finnas.

II. Löner, pensioner och livräntor.

I den fordringsgrupp, varom nyss talats, ingå löner, som stodo i samband med entreprenad och montageavtal och alltså i egenskap av kommersiella fordringar betalades över clearingen. I sin framställning den 31 december 1947 upptog emellertid kommittén såsom en andra fordringsgrupp, för vilken betalning med förtursrätt borde ske, även löner, som under avtalsclearingens tid icke skulle haft den ställning, att lönen skulle gått över clearingen. Enligt kommitténs mening talade starka skäl för att ställa alla löner på samma linje. Kommittén föreslog emellertid, att lön skulle utbetalas endast till den 1 oktober 1945. Enligt kommitténs åsikt kunde det nämligen icke anses obilligt mot en löntagare att hans anställningskontrakt betraktades som upphävt i och med det tyska sammanbrottet, om han blott finge åtnjuta lönen under en tid som kan motsvara skälig uppsägningstid. Kommittén har fortfarande samma uppfattning och föreslår alltså att löner utbetalas med förmånsrätt till den 1 oktober 1945. I den mån fråga är om löner till personer i tysk statstjänst, skulle löner även för en längre tidsperiod kunna ifrågakomma; det tyska riket och de tyska delstaterna presumeras nämligen, enligt den uppfattning, som legat till grund för kommitténs förslag, hava varit solventa trots att de under avtalsclearingens tid icke erlagt de skulder, vilka förfallit före den 1 oktober 1944 (8 kap. under IV). Undantaget torde emellertid sakna praktisk betydelse.

Enligt kommitténs mening bör emellertid förmånsrätt icke åtnjutas till huru högt lönebelopp som helst. Kommittén anser att ett maximum av 20 000 svenska kronor räknat för år icke bör överskridas.

Av den motivering för utbetalning av lön just till den 1 oktober 1945, som kommittén nyss angivit, framgår att enligt kommitténs mening icke utbetalning av något belopp, vare sig med eller utan förmånsrätt, bör ifrågakomma för tid efter detta datum. Någon utbetalning av belopp, som skulle motsvara kapitaliserade värdet av en lön, bör alltså enligt kommitténs förslag icke ske. Kommittén föreslår därvid icke undantag för löner på grundval av löneavtal, i vilka det stipulerats längre uppsägningstid eller som äro ouppsägbara från den anställandes sida. Vid den ifrågasatta tvångsclearingen gäller det nämligen icke att tillgodose rättigheter till deras juridiska gräns utan — såsom kommittén tidigare betonat — att innanför denna gräns träffa skälighetsavgöranden. Kommittén kan ej finna att de lönebelopp, varom här är fråga, skäligen böra ha företräde framför annan gäld; för tiden efter det tyska sammanbrottet disponerar ju den enskilde i varje fall sin arbetskraft. Kommittén kan ej ens finna att de böra få konkurrera med dylik gäld, sedan de i vad gäller under året 1 oktober 1944 till 1 oktober 1945 förfallna eller för detta år intjänade belopp erhållit den fördelaktiga ställning som föreslagits. Vad som beträffande de arbetstagare, vilka haft dylika långvariga arbetskontrakt, kan tänkas böra ytterligare skyddas är blott deras rätt till pension. Till denna fråga kommer kommittén strax tillbaka.

I sitt yttrande över kommitténs framställning den 31 december 1947 har clearingnämnden förklarat sig utgå från att kommittén i framställningen syftade på löner, som löntagaren under vistelse i Sverige ägt uppbära från Tyskland och icke på löner, som svenska medborgare förtjänat under vistelse i Tyskland. Kommittén har emellertid icke gjort denna åtskillnad utan anser att lönekraven i dessa fall böra behandlas lika. Kommittén kan icke finna något skäl, varför den svensk, som haft anställning t. ex. vid en fabrik i Tyskland, skall ha sämre ställning än den svensk, som varit samma företags representant i Sverige.

I samma fordringsgrupp som löner inräknade kommittén i sin framställning den 31 december 1947 även de pensioner och livräntor, som tillkomma svenska medborgare på grund av tjänst eller arbetsanställning hos tyska rättssubjekt. Kommittén föreslog därvid utbetalning för tiden tills frågan om dispositionen av de tyska medlen blivit slutgiltigt avgjord men med en begränsning per år förslagsvis till ett belopp av 5 000 kronor. Kommittén upptog emellertid icke i denna framställning frågan, om på grund av tjänst eller arbetsanställning utgående pensioner eller livräntor för framtiden skulle utgå och i så fall till vilket belopp. Jämte det att kommittén vidhåller sitt tidigare förslag — med den modifikation i fråga om maximibeloppet som skall framgå — upptar nu kommittén sistnämnda problem.

De förmåner, som en person erhåller på grund av en rätt till pension eller livränta, som utgår på grund av arbetsanställning, är av annan natur än lön. I motsats till en för framtiden utgående lön är en pension eller livränta ett på grund av arbete i det förflutna intjänat belopp. När den forne arbetsgivaren utbetalar en pension eller en livränta, vilken någon har rätt till på grund av ett arbetsavtal, betalar han alltså en skuld. Principiella skäl mot att utbetala pensionen eller livräntan för tid, som ligger efter den 1 oktober 1945, göra sig alltså här icke gällande. Kommittén föreslår därför, att pensioner eller livräntor på grund av arbetsanställning betalas för framtiden. Att pensionen eller livräntan varit av den natur som här avses framgår vanligen av att den tillförsäkrats arbetstagaren på ett tidigt stadium av hans anställning eller av att, om den skall utbetalas av ett försäkringsbolag, arbetsgivaren ensam eller tillsammans med arbetstagaren svarat för premiebetalningen på grund av avtal dem emellan eller på grund av lagens stadgande.

Då dispositionen av de tyska medlen bör äga rum genom ett likvidationsförfarande, som bör avslutas snabbt, är det lämpligast att för pensioner och livräntor utbetalas kapitaliserade belopp, för vilka inköpas livräntor i svenska försäkringsanstalter. Man uppnår därmed uppenbara fördelar. Säkerhet vinnes mot exekutiva åtgärder, och man får över huvud säkerhet för att vad som utbetalas från de tyska medlen tillgodoföras just pensionären eller livräntetagaren och icke någon annan, till vilken den verkliga pensionären eller livräntetagaren kan ha överlåtit sin rätt.

I stället för att på nu angivet sätt inköpa livräntor för belopp, som motsvara anspråkens kapitaliserade värden, skulle ett annat tillvägagångssätt kunna användas. Man skulle sålunda kunna från clearingmedlen till en sär-

skild fond överföra belopp, som jämte avkastningen därå med säkerhet räckte till för kontinuerliga utbetalningar till pensions- och livräntetagarna. Härigenom vunnes att man, alltefter det rätten till pension eller livränta upphörde, i varje särskilt fall exakt kunde konstatera vad de tyska vederbörandes förpliktelse inneburit. Man undviker en invändning som kan riktas mot det av kommittén förordade tillvägagångssättet med inköp av livräntor. Detta måste nämligen grundas på en beräknad genomsnittlig levnadsålder och kan därför medföra, att det belopp som åtgår för inköp av livränta för en pensionstagare, som avlider före inträdet av den för honom beräknade levnadsåldern, kan komma att överstiga vad som faktiskt därefter av försäkringsbolaget utbetalats åt honom. Detta i sin tur skulle kunna föranleda anmärkning från tysk sida att man betalat en tysk skuld med högre belopp än vartill skulden, enligt vad det visar sig, hade uppgått. Metoden med bildande av en fond för kontinuerliga utbetalningar skulle emellertid medföra en väsentlig förlängning av tiden för likvidationsförfarandet. På grund härav och då en kapitalisering av de framtida förpliktelserna och inköp i samband därmed av livräntor, vilket måste anses vara en naturlig metod att avveckla framtida förpliktelser av nu ifrågavarande art, måste föra mycket nära det resultat, till vilket man kommer om man utbetalar varje pensionsbelopp allt efter det beloppet förfaller till betalning, har kommittén — med beaktande jämväl av den tilltänkta tvångsclearingens karaktär av engångsuppgörelse — funnit den först angivna metoden vara att föredraga.

Kommittén föreslår även att nu nämnda kapitaliserade belopp utbetalas med förmånsrätt. Skälet härtill är av social natur. Det synes angeläget att de pensions- eller livräntetagare, varom här är fråga, och som näppeligen i någon större utsträckning lära kunna genom fortsatt arbete bereda sig försörjning, skyddas från att gå förlustiga de förmåner, de intjänat. Emellertid böra icke heller här förmånsrätt åtnjutas till huru stora belopp som helst. Kommittén föreslår att ett högsta belopp av 12 000 kronor för år beräknas såsom underlag för beräkningen av det maximala värdet på pension eller livränta.

På samma linje som pensioner och livräntor, vilka utgå på grund av tjänsteförhållande böra givetvis ställas pensioner och livräntor, vilka utgå till änkor på grund av deras mäns anställning.

Clearingnämnden har i sitt yttrande över kommitténs framställning den 31 december 1947 anfört att skälet till att kommittén föreslagit, att svenska medborgare tillkommande pensioner och livräntor på grund av tjänst eller arbetsanställning skulle jämföras med de kommersiella fordringarna, syntes vara att pensions- eller livräntetagarna vore i särskilt behov av beloppen. Det kunde därför enligt clearingnämndens mening ifrågasättas om ej livräntor, vilka utginge på grund av försäkring i tyskt försäkringsföretag, borde jämföras med de av kommittén omnämnda livräntorna, åtminstone där-est trängande behov av beloppen förelåge.

Även om sociala skäl synas tala för att jämväl de av clearingnämnden åsyftade pensionerna och livräntorna utbetalas med förtur, kan kommittén

emellertid icke biträda detta förslag. Det skulle föra för långt att medge för-
månsrätt för den som, låt vara med medel som han lagt undan av sin lön,
själv anskaffat exempelvis en pensionsförsäkring. Då kunde lika gärna den,
som insatt en del av sin lön på sparkasseräkning för framtida behov, på-
fordra förmånsrätt härför. Det avgörande bör enligt kommitténs mening
vara, att arbetstagarens lön delvis innehållits för beredande av pension åt
honom, d. v. s. att löneutbetalningen i realiteten till en del antingen ställts
på framtiden eller direkt skett till ett försäkringsbolag.

Av samma skäl som anförts beträffande pensioner och livräntor på grund
av tjänst eller arbetsanställning föreslår kommittén emellertid, att även pen-
sioner och livräntor på grund av försäkringsavtal skola utbetalas för fram-
tiden och att därvid livräntor skola inköpas för deras kapitaliserade be-
lopp.

III. Krav på skadestånd för genom neutralitetskränk- ningar orsakade dödsfall eller skador å person.

Den tredje grupp av fordringar, beträffande vilka kommittén i sin fram-
ställning den 31 december 1947 föreslog en omedelbar utbetalning, utgjordes
av krav från enskilda å skadestånd för dödsfall eller skador å person, då
skadan orsakats av neutralitetskränkningar från tysk sida. Kommittén an-
förde därvid:

Såsom exempel på de fall, som kommittén nu avser, må följande nämnas. I maj
1940 besköts Vassijaure järnvägsstation av ett tyskt flygplan, därvid en värnplik-
tig dödades. I juli 1942 besköts en fiskebåt på svenskt område av ett tyskt flyg-
plan därvid befälhavaren svårt skadades. I juni 1945 inträffade en liknande hän-
delse beträffande en annan fiskebåt. Härvid skadades befälhavaren och en besätt-
ningsman svårt. I augusti 1943 sänktes två fiskebåtar av tyska minsvepare vid
fiske i Skagerack, därvid tolv sjömän omkommo. Slutligen nedsköts trafikflygpla-
net »Gripen» i oktober 1943 av ett tyskt flygplan utanför Hållö i Bohuslän. Där-
vid omkommo fem svenska medborgare.

Även om dylika fall icke äro särskilt talrika, ligger det enligt kommitténs upp-
fattning i öppen dag att från neutralitetskränkningarna härrörande skadestånds-
krav, i huvudsak gällande sådan gottgörelse till förolyckades efterlevande, som
icke ordnats försäkringsvägen, böra så snart som möjligt tillgodoses. Att den tidi-
gare tyska regeringen icke medgivit ersättningsskyldighet bör icke hindra, att den
svenska prövningsinstansen i nuvarande läge, då vidare förhandlingar äro ute-
slutna, till avgörande upptager frågan om Tysklands ansvarighet för händelserna
i fråga och eventuellt utmäter det skadestånd, vartill konstaterade neutralitets-
kränkningar kunna föranleda.

Med hänsyn till de särskilda omständigheterna i dessa fall bör enligt kommit-
téns mening ersättningen utgå med förmånsrätt. I den mån den bestämmes i form
av periodiska prestationer, bör för utbetalningarna gälla samma begränsning som
tidigare föreslagits beträffande livräntor.

Till denna framställning vill kommittén nu foga, att på samma sätt som
ovan föreslagits beträffande pensioner och livräntor på grund av tjänst eller
arbetsanställning jämväl nu ifrågavarande skadestånd, i den mån skade-
ståndet bör utgå såsom periodiska prestationer, vid den slutligen utdel-

ningen böra förvandlas till ett kapitaliserat belopp, för vilket eventuellt en livränta inköpes. På detta sätt bör man t. ex. säkerställa den ekonomiska framtiden för en dödad persons änka.

Uppräkningen i framställningen den 31 december 1947 av de fall, som vore att anse såsom neutralitetskränkningar, var, såsom ock i framställningen angivits, endast en exemplifiering och icke en uttömmande redovisning av fallen, låt vara att kanske de mest betydande medtagits. Framhållas må att fartygssänkningar, vilka skett i uppenbar strid mot folkrättsliga regler, äro att hänföra till neutralitetskränkningar, även om det icke skett ett direkt angrepp mot svenskt sjö- eller landterritorium. Föreligga i dylika fall förluster för enskilda, som icke gottgjorts försäkringsvägen, böra dessa sålunda enligt kommitténs mening vid tvångsclearingen ersättas fullt.

Kommittén anmärker att anmälda belopp, som äro att räkna till förevarande kategori, utgöras av blott 365 000 kronor.

IV. Funding bonds.

Utöver vad som föreslagits i kommitténs skrivelse den 31 december 1947 vill kommittén föreslå förmånsrätt för funding bonds, lydande å svenska kronor. Funding bonds utlämnades, såsom tidigare nämnts, under åren 1935—38 i stället för kontant betalning genom clearingen såsom likvid för avkastning på certifierade fordringar, fallande under privatskuldavtalet. Före det tyska sammanbrottet inlöstes den största delen av dessa funding bonds, varigenom vederbörande fordringsägare fingo kontant betalning för ifrågasvarande avkastning. Det förefaller då rimligt och välgrundat att de kvarvarande innehavarna av funding bonds ej skola komma i sämre läge än de övriga som redan blivit tillgodosedda. Återstående funding bonds torde därför böra inlösas med förtursrätt. En sådan behandling innebär ju blott att man även beträffande dessa medger utbetalning av avkastning, som för länge sedan förfallit till betalning. Vid en sådan inlösen bör dock icke högre kurs tillämpas än den för vilken de tyska vederbörande gjorde sina inköp. Denna kurs höll sig, enligt vad kommittén erfarit, vid omkring 50 procent. Någon rätt att för återstående 50 % med de icke förmånsberättigade fordringsägarna delta i konkurrensen om de tyska medlen böra innehavarna av funding bonds givetvis icke erhålla.

V. S. k. Härtefälle, i vad gäller svenska medborgare.

Kommittén har till slut övervägt, huruvida icke förmånsrätt skulle kunna beredas enstaka fordringsägare, vilkas behov av betalning framstår som särskilt starkt, oavsett vilken kategori respektive fordringar tillhöra. Ett sådant system tillämpades i viss utsträckning under avtalsclearingens tid med stöd av ett tillägg till clearingavtalet av följande lydelse:

Die zuständigen deutschen Stellen werden auf Veranlassung von Clearingnämnden in Härtefällen die Ueberweisung von Unterstützungszahlungen, Pensionsbezügen, Erbschaftsbeträgen und ähnlichen Leistungen an in Schweden ansässige Personen sowie von Lebensversicherungsprämien schwedischer Staatsangehöriger in Deutschland im Verrechnungswege wohlwollend prüfen.

Denna ordning innebar en utvidgning för ömmande fall av privatskuldavtalet i två hänseenden, nämligen dels så att utbetalning medgavs beträffande fordringar utanför avtalets ram och dels så, att icke blott avkastning utan även kapital kunde överföras.

Det vore givetvis tänkbart att vid tvångsclearingen tillämpa en motsvarande regel. Flyktkapitalbyrån har varit inne på en sådan tankegång i sitt yttrande rörande den av kommittén i dess framställning den 31 december 1947 föreslagna förtursutbetalningen av vissa fordringar. Byrån anförde där bl. a. följande:

Skulle Kungl. Maj:t bestämma, att förskottsbetalning skall äga rum, anser byrån att den bör få tydlig karaktär av undantagsåtgärd för särskilt ömmande fall. Byrån vill föreslå, att beslutet då får sådan form att den myndighet, som förordnas att handhava utbetalningen, tilldelas visst bestämt belopp av clearingmedlen att utbetalas endast till dem, vilkas anspråk på förtidsbetalning får anses särskilt trängande. Härigenom skulle huvudsakligen endast ifrågakomma kommersiella fordringar närstående anspråk (vissa löner, pensioner och livräntor) samt ersättningsanspråk på grund av neutralitetskränkningar.

Det synes byrån vidare erforderligt, att om utbetalning (i förtid) skall äga rum, de betalningsberättigades krets visserligen begränsas, men den utbetalande myndigheten generellt meddelas befogenhet att därutöver medgiva utbetalning, då synnerliga skäl därtill föranleda.

Det framgår icke av flyktkapitalbyråns yttrande huruvida byrån ansett att också vid den slutliga utdelningen en allmän förmånsrätt borde öppnas för ömmande fall. Förnekas kan icke att en sådan ordning ur billighetssynpunkt vore tilltalande.

För den händelse att fråga är om tyska medborgare har kommittén redan i det föregående (6 kap. under I) avvisat tanken på att genom clearingmedlen mer allmänt tillgodose Härtefälle. Kommittén anser sig böra göra det även i den mån fråga är om svenska medborgare. Enligt kommitténs mening skulle en förmånsrätt av detta slag, mera allmänt tillämpad, i alltför hög grad strida mot den affärsmässighet, som måste prägla tvångsclearingen. Att man under avtalsclearingens tid fann sig böra för ömmande fall utnyttja ett av tyskarna gjort ensidigt medgivande till ökad betalning via clearingen kan icke häva de principiella betänkligheterna mot att i nuvarande läge tillämpa en sådan ordning. En mera allmän möjlighet för fordringshavarna att under återopande av ömmande omständigheter utverka full utdelning eller utdelning efter särskilt gynnsam procentsats måste dessutom uppenbarligen ställa den utdelande myndigheten inför stora praktiska svårigheter samt därigenom komplicera och förlänga utdelningsförfarandet.

Möjligen skulle man emellertid, vid bestämmandet av huru efter den

egentliga utdelningen kvarstående restbelopp av tyskmedlen skall användas, kunna taga hänsyn till fordringar, vilka innehavas av personer i ömmande omständigheter. Ett restbelopp kommer att finnas på grund av att det icke är tekniskt möjligt att genomföra utdelningen på grundval av ett visst procenttal för oprioriterade fordringar, som är så beräknad att samtliga medel tagas i anspråk. Utdelningsprocenten bör uppenbarligen vara ett någorlunda lätthanterligt tal och vid bestämmandet av detta tal måste man ta till något i underkant. Restbeloppet torde å andra sidan bli för litet för att medgiva en ny allmän utdelning. Det är från detta restbelopp, som enligt kommitténs uppfattning även tyska Härtefälle och svenskfödda kvinnor som genom gifte blivit tyska medborgare böra tillgodoses, i den mån Kungl. Maj:t fattar beslut om sådant tillgodoseende (se ovan 6 kap. under I).

I detta sammanhang må anmärkas, att ministern för utrikes ärendena i propositionen nr 367 till 1946 års riksdag angående godkännande av Washingtonuppgörelsen ifrågasatt, huruvida viss begränsad del av de vid likvidationen av de tyska tillgångarna inflytande medlen borde användas till en fond för tillgodoseende av de särskilda anspråk på ersättning utanför den normala clearingens ram, som kunde befinnas skäliga. Den av kommittén föreslagna anordningen, att uppkommande restbelopp skall inom clearingens ram få användas för tillgodoseende av fordringsägare i ömmande omständigheter, torde medföra att sådan avsättning till en fond, som i propositionen ifrågasatts, icke är erforderlig.

11 KAP.

Böra alla fordringar, som ej skola gå med förmånsrätt, få konkurrera till sina fulla belopp?

Andra fordringar än de, som kommittén behandlat i föregående kapitel, böra enligt kommitténs uppfattning utgå jämsides med varandra. Flera spörsmål yppa sig emellertid.

I. Bör den procent, med vilken fordringar få konkurrera, variera efter fordringarnas art?

Man kan fråga sig om ej bland fordringar, som enligt det sagda böra utgå jämsides, en gradering bör ske så, att utdelningsprocenten varierade alltefter fordringarnas art. Detta skulle möjliggöras, om vissa fordringar finge konkurrera blott med en viss procentsats av sitt nominella värde. Något sådant kunde möjligen ifrågasättas beträffande fordringar på grund av innehav av obligationer, utfärdade för tyska rikslån.

Enligt kommitténs uppfattning vore det emellertid icke försvarligt att generellt ställa en innehavare av en rikslåneobligation på en annan linje än en innehavare av en obligation, som utfärdats av en tysk bank eller av ett industriföretag i Tyskland, eller än en innehavare av ett tyskt bankotillgodohavande. De tre stora rikslånen utfärdades för att möjliggöra tysk återhämtning från följderna av det första världskriget. Denna återhämtning, som man praktiskt taget överallt i den civiliserade världen ville gynna, ansågs skola bli till gagn icke blott för Tyskland utan för alla andra stater. Lånen upptogs långt innan den nationalsocialistiska riktningen fick överhand i Tyskland och alltså innan man där började den upprustning, som skulle leda till det andra världskriget. De obligationer, som såldes i Sverige, kunna ej ställas på helt samma linje som motsvarande obligationer, vilka emitterades i andra länder. De värderades ofta högre än de obligationer av samma typer, vilka placerades i andra länder. Den svenska handeln med Tyskland visade redan då lånen upptogs kontinuerligt ett stort importöverskott och detta förhållande fortsatte även under tiden för Tysklands upprustning och under det andra världskriget. Medeltalet av de årliga svenska importöverskotten uppgick under åren 1924—1929 till ca 245 milj. kronor, under 1930-talet till ca 205 milj. kronor och under åren 1940—1944 till ca 335 milj. kronor. (Dessa siffror grunda sig å handelsstatistiska uppgifter som för åren t. o. m. 1935 hänföra sig till inköps- och försäljningsländer och där-efter till ursprungs- och förbrukningsländer.)

Häri torde ha ansetts ligga en betydande garanti för att de svenska långivarna skulle lyckas få ut sina tillgodohavanden.

Det torde likaledes vara svårt att motivera en principiell åtskillnad de tre lånen emellan. Av den i det föregående lämnade redovisningen framgår att Kreugerlånet så gott som helt innehaves av Svenska Tändsticksaktiebolaget, att Daweslånet till övervägande del innehaves av fyra banker och att Younglånet i ej ringa utsträckning spritts i små poster. Det torde emellertid icke vara möjligt att med utgångspunkt härifrån göra gällande att de tre lånen böra behandlas olika, exempelvis att Younglånet bör gynnas, enär det icke i lika hög grad som Daweslånet och Kreugerlånet skulle varit ett led i internationella affärstransaktioner mellan finansiellt betydande subjekt.

Det synes likaledes opåkallat att taga hänsyn till den grad av säkerhet som varit förenad med de olika lånen, så att den som varit nog försiktig att hålla sig till ett lån med — vid belåningstillfället — större säkerhet skulle få större utdelning. Kommittén vill över huvud avstyrka en differentiering någon eller några obligationsgrupper till nackdel.

II. Bör den procent, med vilken fordringar få konkurrera, få variera efter fordringarnas kursvärde?

Det andra spørsmålet är om de fordringar, som tillåtas konkurrera i de tyska tillgångarna, böra begränsas så, att de icke få konkurrera i dessa till-

gångar med större belopp än som motsvarar deras vid ett givet tillfälle fixerade kursvärde. Man skulle kunna tänka sig en dylik regel beträffande t. ex. Dawes- och Youngobligationerna, vilka noterats på den svenska börsen. De kurser, vartill dessa fordringar kunnat förvärfvas, ha varierat men ha i det hela varit vikande. Som exempel må nämnas Dawes- och Youngobligationernas notering vid följande tidpunkter enligt av Svenska Fondhandlarsföreningen sammanställda uppgifter för förmögenhetsdeklaration.

<i>Daweslånet</i>			<i>Younglånet</i>	
			krontranchen	\$-tranchen
1927	106 %		—	—
1928	106 %		—	—
1929	107 %		—	—
1930	102 %		71 %	—
1931	51 %		42 %	—
1932	78 %		80 %	—
1933	75 %		63 %	—
1934	45 %		42 %	29 % ¹
1935	42 %		39 %	30 % ¹
1936	28 %		32 %	—
1937	36 %		33 %	—
1938	38 %		31 %	—
1939	20 %		10 %	—
1940	45 %		31 %	—
1941	50 %		23 %	39 %
1942	22 %		18 %	15 %
1943	28 %		13 %	20 %
1944	20 %		17 %	20 %
1945	14 %		12 %	11 %
1946	14 %		13 %	13 %
1947	10 %		7 %	7 %
1948	13 %		13 %	13 %

En regel, att vissa fordringar skulle få blott konkurrera med ett procenttal, som står i relation till en vid visst tillfälle gällande börskurs, medför icke några bevisningssvårigheter för den myndighet, som skall verkställa clearingen. I övrigt kan emellertid regeln mötas med flera invändningar. Å de värden, som enligt kommitténs förslag skola få konkurrera i de tyska tillgångarna, kan den tillämpas endast för börsnoterade obligationer. Men det blir då en orättvisa de olika fordringarna emellan: bankfordringar och andra fordringar, exempelvis de obligationsfordringar å Tyskland eller någon i Tyskland, vilka icke äro börsnoterade, skulle då i brist på allmänt gällande kurs få beräknas fullt, ehuru redan vid tiden för det tyska sammanbrottet deras verkliga värde fallit kanske mer än de börsnoterade obligatio-

¹ Utan certifikat.

nernas. Icke ens riksobligationerna emellan når man rättvisa; så har Kreugerlånet icke börsnoterats. Motiveringen för tanken att man skulle bestämma den summa, med vilken en obligation skulle få konkurrera, till obligationens börsnoterade värde vid en viss tidpunkt, som vore senare än den tidpunkt då obligationen emitterades, skulle givetvis vara att många obligationsinnehavare förvärvat sina obligationer efter den tidpunkt, man alltså bestämde, och i följd därav, såvida obligationerna sedermera fallit, icke förtjänade att få utdelning efter fördelaktigare beräkning än på grundval av denna summa. Mot de obligationsinnehavare, som förvärvat sina obligationer till högre kurser, innebär emellertid regeln en orättvisa.

III. Bör utdelning för en fordran ställas i relation till det belopp till vilket fordringen förvärvats?

De förslag, kommittén i det föregående (8 kap. under III) framställt för det fall att en fordran växlat ägare, ha en olägenhet. De möjliggöra att en person skulle kunna för en fordran få utdelning till större belopp än han själv givit för fordringen. Tänkbart är t. ex., att en person, som köpt en fordran för 5 % av dess nominella värde, skulle få utdelning efter en högre procentsats. De av kommittén föreslagna reglerna möjliggöra alltså att en spekulant skulle kunna inkassera en vinst. Kommittén har därför övervägt, om icke de av kommittén i förevarande hänseende föreslagna reglerna borde kompletteras på sådant sätt att utdelningen bleve beroende på de värden, fordringarna haft då deras nuvarande innehavare förvärvade dem. Man kunde då införa stadganden av innebörd *antingen* att ett anspråk, som göres gällande vid tvångsclearingen, icke skulle få beräknas till högre belopp än för vilket förvärvaren fått fordringen, om förvärvet skett genom köp eller byte, *eller* att i varje fall utdelning för anspråket icke i detta fall skulle få utgå med högre belopp än det för vilket förvärvaren tillhandlat sig anspråket. Ingendera av dessa vägar är emellertid framkomlig. Båda ställa den myndighet, som skall verkställa clearingen, inför svårlösta bevisspörsmål beträffande den nuvarande innehavarens av anspråket förvärv av fordringen. Mot den förstnämnda av de två utvägarna att lösa frågan kunna dessutom framställas andra invändningar. En dylik begränsning står ej i god överensstämmelse med allmänna civilrättsliga grundsatser. Det är svårt att finna något exempel på att i ett obligationsrättsligt förhållande innehavaren av en välfången fordringsrätt förvägras att göra sin rätt gällande fullt ut på grund av att han förvärvat fordringsanspråket för lägre belopp än dess nominella värde. Skälighetsmässigt må vidare framhållas att de fordringsrätter på Tyskland, varom närmast är fråga, under senare år allmänt ansetts prekära och att den som betalt ett låt vara lågt belopp för en tysk fordran därmed otvivelaktigt tagit en risk; en vinst som han till även tyrs kommer att göra genom den högre utdelningen, kan under sådana förhållanden icke anses obehörig. Förbises bör heller icke, att den starka varia-

tion i utdelningarna för likartade fordringsanspråk, som skulle bli en följd av den ifrågasatta regeln, onekligen komme att te sig egendomlig.

Helt skild från det problem, som nu behandlats, är den situation, då den svenske borgenären direkt från den tyske gäldenären fått en fordran på denne utan att prestera någon valuta eller efter att ha presterat mindre än full valuta. Skulle misstanke uppkomma om att en sådan situation föreligger bör noggrann undersökning göras i syfte att förhindra både ett obehörigt gynnande av borgenären på övrigas bekostnad och en eventuell kapitalflykt. Det får i detta sammanhang icke förbises, att verkningarna av sådana åtgärder, som nu varit i fråga, bli mindre i den mån utdelningen begränsas. I det övervägande antalet fall är det uppenbart, att det är fråga om fullt lojala transaktioner, t. ex. då ett obligationslån emitterats till underkurs.

12 KAP.

Vissa frågor rörande utbetalning av löner, pensioner, licensavgifter, royalty, avkastning av fast egendom eller aktier och räntor.

Beträffande löner har kommittén i 10 kap. föreslagit en utbetalning med förtursrätt för belopp, som avse tiden före 1 oktober 1945. Kommitténs motivering för denna begränsning är att den anställde bör få anse sitt anställningsavtal som uppsagt genom det tyska sammanbrottet och räkna tiden till den 1 oktober 1945 som uppsägningstid. Kommittén har tidigare angivit att enligt dess uppfattning denna regel bör tillämpas även för det fall att för ett anställningsavtal gällt en längre uppsägningstid eller att avtalet varit från den anställandes sida ouppsägbart och att för detta fall icke någon lönefordran bör få beräknas ens bland fordringar utan förmånsrätt. Här har kommittén att tillägga att i den mån vid bestämmandet av de förmånsberättigade fordringarna en lönefordran icke fått räknas fullt på grund av den maximering kommittén föreslagit, nämligen 20 000 kronor för år, det återstående beloppet givetvis bör få upptagas bland de oprioriterade fordringarna.

Till sitt i det föregående framställda förslag i frågan om pensioner och livräntor på grund av innehavd tjänst, att belopp, som förfallit efter den 1 oktober 1944, och kapitaliserade värdet av icke förfallna belopp skola utgå med förmånsrätt, har kommittén här att tillägga att i den mån pensioner eller livräntor icke skola åtnjuta förmånsrätt, beräkning bland de oprioriterade fordringarna bör få ske. Bland de fordringar som icke skola gå med förmånsrätt, bör alltså få upptagas efter den 1 oktober 1944 förfallna belopp och kapitaliserat värde av icke förfallna belopp, allt i den mån årsbeloppet ligger över 12 000 kronor per år. Givetvis bör bland de oprioriterade

fordringsägarna också upptagas innehavarna av livräntor, vilka utgå på annan grund än för innehavd tjänst.

I den mån avkastning av fast eller lös egendom, däribland aktier, och avgifter för patent eller för användandet av litterär, musikalisk eller konstnärlig rätt belöper på tiden före det tyska sammanbrottet — för senare tid får enligt kommitténs förslag belopp icke beräknas (8 kap. under 1) — föreligga vanliga fordringar, som äro att behandla enligt de huvudregler, som angivits i det föregående. Några svårigheter att bestämma storleken av avkastning av fast eller lös egendom för tiden före sammanbrottet torde icke föreligga. I många fall lära vederbörande inbetalningar ha gjorts i Tyskland och i andra fall giva hyres- och arrendekontrakt tillräcklig ledning. Ha inbetalningar enligt kontraktet icke på längre tid ägt rum, kan detta vara ett indicium på att gäldenären blivit insolvent eller att avtalsförhållandet upphört, och då bör i regel icke någon utbetalning förekomma. Beträffande vinstutdelningar kan ledning hämtas av föreliggande bolagsbeslut. I detta sammanhang bör framhållas att utbetalning genom tvångsclearingen av utdelning icke bör hindras av att utdelningen avser ett svensk moderföretags aktier i ett tyskt dotterföretag. Det är visserligen här fråga om en investering men samma synpunkter göra sig gällande som i fråga om avkastning av fast eller lös egendom. Egendomens värde bör ej beräknas vid tvångsclearingen men väl avkastningens.

Enligt kommitténs i det föregående framställda förslag (8 kap. under I) skall ränta icke alls få beräknas för tiden efter det tyska sammanbrottet. För tiden dessförinnan bör ränta givetvis få beräknas endast om sådan varit utfäst eller om det på grund av rådande kutym eller eljest skäligen kan fordras att gäldenären erlägger ränta å förfallet oguldet belopp. Av större betydelse blir frågan om beräkningen av ränta blott för de tyska rikslånen. Om man utgår från att det tyska riket varit solvent till sammanbrottet, så skulle enligt de principer, som kommittén lagt till grund för sin framställning, mycket betydande belopp före det tyska sammanbrottet förfallna men icke infriade räntebelopp få beräknas vid utdelningen genom tvångsclearingen. Kommittén har emellertid stannat i den slutsats att under avtalsclearingens tid innehavarna av certifierade obligationer som höra till de tyska rikslånen dock genom att räntebelopp transfererats till dem haft en så jämförelsevis fördelaktig ställning, att det icke finnes skäl att låta dem till nackdel för andra borgenärer beräkna ränta efter de höga räntesatser, å vilka de fingo löfte, då rikslånen emitterades. Kommittén föreslår alltså att innehavarna av dessa obligationer visserligen skola få utdelning efter sina fordringars kapitalbelopp men icke ytterligare för ogulden ränta. Lika med rikslåneobligationerna böra givetvis andra obligationer, för vilka ränta faktiskt transfererats, behandlas.

En särskild fråga rörande räntor som förfallit efter sammanbrottet, nämligen betydelsen av det av Kungl. Maj:t tidigare lämnade medgivandet till utbetalning av vissa räntor för år 1945, är behandlad i 8 kap. under I.

13 KAP.

Omräkningskurser.

De anmälningar av fordringar, som enligt kungl. kungörelsen den 16 januari 1948 gjorts hos clearingnämnden, avse mestadels belopp i svenska kronor eller tyska riksmark, men den föregående framställningen har visat, att många anmälningar avse belopp i andra myntslag. Till clearingnämnden ha sålunda anmälts anspråk på belopp i belgiska, franska och schweiziska francs, lire, zloty, danska och norska kronor, estniska kronor, engelska pund och amerikanska dollars. Det är redan angivet att vissa av fordringarna äro försedda med guld klausul och att andra fordringar lyda i viktsenheter fint guld. Fråga uppstår, vilka kurser böra tillämpas vid omräkningen till svenska kronor av de belopp, som skola beräknas vid tvångsclearingen.

Detta spörsmål torde böra lösas i så nära anslutning som möjligt till de rättsregler, som skulle gälla, om tvångsclearingen icke kommit emellan. Vilka rättsregler skulle alltså ha tillämpats, om fordringarna utsökts i vanlig ordning?

Vid utsökning i vanlig ordning skulle borgenärerna varit tvungna att, mestadels vid tyskt forum, göra gällande sina krav. I den mån en gäldenär hade egendom i Sverige — och fråga icke var om ett rättssubjekt, som hade immunitet för sin egendom, d. v. s. det tyska riket och tysk delstat — hade emellertid talan kunnat instämmas även till svensk domstol. Vare sig kravet framställts vid svensk eller tysk domstol, hade gällt att domstolen i fråga haft att med ledning av sitt lands internationella privaträtt avgöra, vilket lands rättsordning materiellt skulle ha tillämpats. Till vilket resultat de särskilda reglerna i den svenska och den tyska internationella privaträtten föra, kan i många fall vara svårt att bestämma. Hur oklart svaret på frågan är för den svenska rättens del visas bl. a. av Kungl. Maj:ts dom den 30 januari 1937 (NJA 1937 s. 1) i mål mellan försäkringsaktiebolaget Skandia och riksgäldskontoret. I detta mål gällde det huruvida amerikansk eller svensk rätt vore att tillämpa på en tvist om betalningen av obligationer utfärdade av den svenska staten att betalas i New York. I domen fann högsta domstolen att gäldförhållandet ägde »naturligare anknytning till betalningslandets lag än till gäldenärens». Bakom detta uttryck ligger tydligen ett avgörande, för vilket strängt fixerade rättsregler icke kunnat vara bestämmande. För det ändamål, varom här är fråga, torde det emellertid vara tillräckligt att angiva att för de flesta fall den internationella privaträtten inom de båda länderna skulle hänvisas till antingen den tyska eller den svenska rättsordningen för tvistens bedömande. Då den svenska och den tyska rättens materiella regler därför äro av särskild vikt, lämnas i det följande en översikt av de av de båda rättssystemens bestämmelser, som här äro av större betydelse. Då det sedermera vid förrättandet av själva tvångsclearingen gäller att gå spörsmålen närmare, torde det visa sig att enligt regler i svensk eller tysk internationell privaträtt även t. ex. nordamerikansk eller engelsk

materiell rätt kan bli tillämpa. Utredningen av vilka dessa regler äro, kommer emellertid att åligga den myndighet, som skall verkställa clearing.¹

I. Tysk rätt.

En rättegång inför tysk domstol kan naturligen icke blott avse en fordran, som är uttryckt i tysk valuta, utan även en fordran, som är uttryckt i, från tysk synpunkt sett, främmande myntslag. Båda dessa fall böra behandlas.

För den förlust som träffar en borgenär genom att hans i tysk valuta uttryckta fordran fallit i värde (minskat i köpkraft) före fordringens förfallodag, har den tyska rätten icke genom några uttryckliga regler givit borgenären skydd. Efter första världskriget tillämpade den tyska högsta domstolen i ett mycket uppmärksammat rättsfall av år 1923 (*Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen*, band 107 s. 78) den regeln att om det skulle strida mot tro och heder att begära att valutans nuvarande värde skulle läggas till grund för betalning av en fordran, ett högre värde skulle få läggas till grund för betalningen. År 1925 utkom en tysk rikslag, i vilken vissa arter fordringar uppvärderades till i regel $12\frac{1}{2}$ —25 % av fordringarnas värde om riksmarken beräknas till sitt guldvärde (*Gesetz über die Aufwertung von Hypotheken und anderen Ansprüchen vom 16. Juli 1925*). Någon liknande rättspraxis eller lagstiftning finnes emellertid icke efter det andra världskriget; i varje fall känner man icke i Sverige någon sådan lagstiftning. Man torde därför kunna utgå från att enligt tysk rätt, sådan den nu föreligger, fordringar i riksmark principiellt icke ha högre värde än som nominellt tillkommer dem.

I fråga om den värdeminskning, som kunnat träffa en i tyskt mynt uttryckt fordran, sedan fordringen förfallit till betalning, gäller den allmänna regeln i 286 § i *Bürgerliches Gesetzbuch für das deutsche Reich*, att gäldenären har att ersätta borgenären den skada som uppstår genom hans dröjsmål. För att gäldenären skall göra sig skyldig till dröjsmål behöves blott att förfallodagen inträtt; saknas förfallodag måste borgenären anställa krav (se närmare 284 § i *Bürgerliches Gesetzbuch*).

Den slutsats, till vilken den föregående framställningen för, är att om den tyska rättsordningens regler läggas till grund, en i tyskt mynt uttryckt fordran kan vid tvångsclearingen betalas med tysk valuta resp., om omräkning skall ske, med svenskt mynt efter nu gällande växelkurs, i båda

¹ En framställning av de regler, som eventuellt kunna bli tillämpa, skulle föra mycket vida. Både lagstiftning och rättspraxis är mycket omfattande. Av den senaste rättspraxis se en intressant och auktoritativ dom den 27 juni 1946 av schweiziska förbundsdomstolen (*Frau Charlotta Chambers och Hans Friedrich Eisler mot Frau Lily Isay och Wolfgang Hermann Isay*). Inför schweizisk domstol gjordes på grund av arv anspråk gällande mot tyskt dödsbo vilket hade i Schweiz för anspråket kvarstadsbelagd egendom. Anspråket utdömdes efter värdet å tyska mark den dag anspråket förföll till betalning, ej då betalning erlades (avgörandet i *Entscheidungen des schweizerischen Bundesgerichts*, band 72, III del s. 100 ff.).

fallen med tillägg av ett skadestånd för den tid gäldenären gjort sig skyldig till dröjsmål.

De främmande valutorna framstå åter, med utgångspunkt från den tyska valutan, i regel såsom myntslag, vilka stigit i värde. Den tyska rätten äger emellertid icke något principiellt stadgande som sänker det nominella beloppet av i dylika valutor uttryckta fordringar, när sådana fordringar göras gällande vid tysk domstol för betalning i tyska mark. Man har icke ansett sig genom en dylik regel böra skydda den tyska gäldenären mot att bliva för hårt belastad. Under den nationalsocialistiska epoken skyddades han visserligen synnerligen effektivt på annat sätt, nämligen genom den tvångskurs, som riksmarken hade och som var mycket för hög i förhållande till riksmarkens verkliga värde men detta har ingen principiell betydelse. Vilka regler skola gälla för kursberäkningen, då en i utländsk valuta ställd fordran betalas först efter förfallodagen, har i tysk rätt varit föremål för tvekan. Växel- och checklagstiftningens regler kunna därvid lämnas åsido. 244 § av Bürgerliches Gesetzbuch säger att om en i utländskt myntslag uttryckt penningsskuld skall betalas i Tyskland, betalningen kan ske i tyskt riksmünt, såvida det icke uttryckligen betingats att betalningen skall ske i utländskt mynt. Till denna bestämmelse fogas följande stadgande: Omräkningen sker efter det kursvärde som är bestämmande vid betalningstiden för betalningsorten (die Umrechnung erfolgt nach dem Kurswerte der zur Zeit der Zahlung für den Zahlungsort massgebend ist). Tidigare hade avdelningar (senater) inom den tyska högsta domstolen (das Reichsgericht) vid tolkningen av detta lagrum stannat i den uppfattningen att, om kursen å det utländska myntet stigit efter förfallodagen, omräkningen i tyskt mynt skulle ske efter förfallodagens kurs och borgenären hänvisas att utlösa eventuell högre ersättning i form av skadestånd för gäldenärens dröjsmål att erlägga betalning. År 1921, alltså under inflationen efter första världskriget, antog emellertid Reichsgericht å plenarsammanträde annan grundsats: Omräkningen skulle alltid ske efter betalningsdagens kurs (Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen, 101, s. 312 ff). Vinsten i tyskt mynt av att den utländska valutan stigit i värde mellan förfallo- och betalningsdagarna kom alltså borgenären till godo.

Det fall att den utländska valutan fallit mer än den tyska blir givetvis vid en tvångsclearing, som i nuvarande läge anordnas till fördel för svenska borgenärer, icke av större praktisk betydelse. Av hänsyn till den följande framställningen i 15 kap. om guld klausulen torde emellertid uppmärksamheten böra inriktas härpå.

Spörsmålet uppmärksammades starkt i Tyskland på mitten av 1930-talet. Den tyska valutan hölls då stabil, under det att t. ex. den nordamerikanska deprecierades. Beträffande tyska lån, som upptagits i utlandet i utländsk valuta men av vilka obligationer nu gjordes gällande i Tyskland av tysk borgenär, dömde då den tyska högsta domstolen att betalning i tyskt mynt icke skulle ske efter den utländska valutans kurs sådan denna blivit sedan valutan i fråga deprecierats utan sådan kursen var, innan va-

lutan depreciérats. Denna dom föranledde emellertid en lag den 26 juni 1936 über Fremdwährungs-Schuldverschreibungen. I sin 1 § stadgar denna lag: »Lautet eine im Ausland aufgenommene, in Wertpapieren verbrieftete Anleihe auf eine ausländische Währung — unbeschadet ob mit oder ohne Goldklausel — so ist im Falle einer Abwertung dieser Währung für den Umfang der Zahlungsverpflichtung des Schuldners die abgewertete Währung massgebend.» (Se i ämnet S. Dennemark i Svensk juristtidning 1938 s. 331 f.) För detta fall har alltså den tyska rätten icke skyddat de borgenärer, vilka göra sina fordringar gällande vid tysk domstol, utan i stället gäldenärerna. Huruvida denna lag även gäller för den värdeminskning, som kan ha inträffat mellan en fordrans förfallodag och den dag då fordringen faktiskt betalades, må emellertid lämnas därhän.

Om vid en svensk tvångsclearing den tyska rättens regler skola läggas till grund för bestämmandet av värdet av de fordringar, som äro uttryckta i annat mynt än tyskt, torde alltså de fordringar, som äro uttryckta i svenska kronor och andra valutor, vilka i jämförelse med den tyska valutan stigit i värde, kunna betalas efter sitt nominella belopp i kronor respektive efter sitt i kronor efter dagskurs uträknade värde. De fordringar, som uttryckts i en valuta, som sjunkit även i förhållande till den tyska valutan, torde kunna betalas efter den utländska valutans dagskurs i svenska kronor med tillägg av ett skadestånd för den sänkning i värde, vederbörande fordran undergått genom det kursfall, som kan ha ägt rum efter den dag, fordringen skolat betalas.

II. Svensk rätt.

Den svenska rätten äger inga stadganden för den händelse en fordran, som är ställd å svenska kronor, fallit i värde innan den betalas. Den svenska kronans relativa stabilitet har gjort att det icke med större styrka gjort sig gällande några problem motsvarande dem, vilka beträffande fordringar i riksmark sysselsatt det tyska rättslivet. För den händelse en fordran är uttryckt i utländsk valuta böra åter för den svenska rättens del samma två problem lösas som vid behandlingen av den tyska rätten. Huru ställer det sig, om en utländsk valuta i vilken en fordran är uttryckt, fallit i värde mellan fordringens uppkomst och den tidpunkt, då den skolat betalas? Huru ställer det sig om valutan fallit i värde mellan den tidpunkt, då den skolat betalas, och den, då betalningen faktiskt erlägges?

Det första problemet har varit föremålet för högsta domstolens avgörande i två domar, som utgavos den 16 oktober 1930 (NJA 1930: 507 och 513). Båda rättsfallen föranleddes av den starka värdeminskning som den tyska valutan undergick efter första världskriget.

I rättsfallet NJA 1930: 507 var fråga om betalningen av en licensavgift för tillverkningen av gevär enligt en tysk firmas konstruktion. Licensavgiften, som var bestämd till viss summa i mark för varje tillverkat gevär, hade avtalats under den tid marken hade sitt värde i guld. Yrkandet avsåg licensavgifter i tre poster, som förfallit till betalning den 15 januari 1923,

1924 och 1925. Högsta domstolens dom innehöll, starkt förkortad, följande. Genom lagstiftning 1924 infördes i Tyskland en myntenhet, Reichsmark, vars värde motsvarade en marks ursprungliga värde. Samtidigt förordnades att en riksmark skulle motsvara en billion mark i det gamla myntet. Enligt här ovan förut omnämnt tysk lagstiftning och rättspraxis skulle emellertid licenstagarens å äldre mynt lydande fordran vara föremål för uppvärdering, utan särskild stadgad begränsning, enligt den civilrättsliga lagstiftningens allmänna grundsatser. Vid sådant förhållande och med hänsyn till sambandet mellan omräkningsregeln och bestämmelserna om uppvärdering fann högsta domstolen att omräkningsregeln ej skulle tillämpas i målet. Med tillämpning av i Sverige gällande allmänna civilrättsliga rättsgrundsatser fann högsta domstolen, att det ålåg licenstagaren att utgiva vederlag, som med avseende å avtalets beskaffenhet och förutsättningar, de förändringar förhållandena undergått från tiden för dess tillkomst till den tid, då ifrågavarande licensavgifter skolat erläggas, samt övriga omständigheter vore skäligt. Med tillämpning av dessa principer tillerkände högsta domstolen den tyska firman betalning för de licensposter, som förfallit den 15 januari 1924 och 1925, då marken stabiliserats, efter den beräkningsgrunden att en mark av hans fordran skulle betalas med en mark i det nya myntet. För den licenspost som förfallit den 15 januari 1923 ansåg högsta domstolen en mark i det gamla myntet motsvara en halv mark i det nya.

I rättsfallet NJA 1930:517 var fråga om betalningen av en försäkring, given 1917 av ett svenskt bolag åt en tysk försäkringstagare och ställd i den då gällande tyska myntenheten mark. Försäkringen förföll till betalning 1927 och under mellantiden hade, såom framgår av redogörelsen för föregående rättsfall, en ny myntenhet införts, därvid förordnats att en mark i det nya myntet skulle motsvara en billion i det äldre. Högsta domstolen fann vid sådant förhållande att försäkringssumman å förfallodagen icke motsvarade något värde i tyskt mynt. Vidkommande frågan, huruvida bolaget utan hinder av denna omständighet enligt svenskt rättsgrundsats borde förpliktas att på grund av försäkringsavtalet utgiva något belopp, upplyste i målet att bolaget placerat den engångspremie, det erhållit, i markfordringar, vilka sedermera blivit värdelösa på grund av markvalutans försämring. Högsta domstolen ansåg därför att någon betalningsskyldighet icke kunde åläggas försäkringsgivaren.

Högsta domstolen har alltså i ett fall ansett att enligt svensk rätt en fordran, ställd i en utländsk valuta, som undergått stark värdeminskning innan fordringen förföll till betalning, kunde under vissa förutsättningar beräknas efter en för borgenären fördelaktigare beräkning än efter den främmande valutans kursvärde vid fordringens förfallotid. I det fall högsta domstolen avdömde på detta sätt hade emellertid valutalagstiftningen i det land, om vars valuta var fråga, givit föreskrifter om en uppvärdering av fordringar, som uttryckts i landets valuta. I det andra fallet har emellertid den svenska högsta domstolen avböjt en dylik uppvärdering. Spörsmålet har alltså tydligen bedömts efter omständigheterna i de särskilda målen.

Å det andra problemet — huru förhållandena ställa sig då en fordran som lyder å en främmande valuta, icke betalas å förfallodagen och valutans sedermera undergår värdeminskning i tiden mellan förfallodagen och den faktiska betalningsdagen — har både rättspraxis och lagstiftning varit inne. I rättspraxis har frågan varit uppe i rättsfallet NJA 1928 s. 252 — alltså före skuldebrevslagens antagande — för det fall att fråga var om en varuskuuld, som var att gälda i tyskt mynt. Högsta domstolen ansåg i sin den 18 maj 1928 utfärdade dom, att borgenären skulle ha ersättning för den förmögenhetsminskning, han rönt genom att på grund av den tyska markens fall hans fordran blivit försämrad mellan den avtalade och den verkliga betalningsdagen, men att denna ersättning icke skulle sättas till värdeminskningens hela belopp, räknat efter relationen mellan markens och kronans kurser. Det tyska myntets inre värde hade icke under ifrågasvarande tid nedgått lika mycket som dess yttre kurs och även i borgenärens hand skulle det belopp, han ägt utfå å förfallodagen, ha sjunkit i värde. Då det emellertid måste antagas, att borgenären skulle åtminstone för en del av beloppet ha köpt värdebeständig valuta, tillerkände högsta domstolen honom hälften av skillnaden i kursvärdet mellan de två tidpunkterna. I lagstiftningen har problemet behandlats, utom i växel- och checklagarna, vilka även för den svenska rättens del kunna lämnas å sido, i 7 § skuldebrevslagen. Enligt detta lagrum äger, där ett skuldebrev är ställt i främmande mynt, vilket fallit i kurs i tiden efter det att betalningen skolat erläggas, borgenären kräva betalning i ortens mynt efter kursen den dag betalningen skolat erläggas. Föranleda omständigheterna annan beräkning av den skada, borgenären må hava lidit av kursfallet, skall beräkningen lämpas därefter, och om det kan antagas, att borgenären ej lidit skada av kursfallet, skall skulden gäldas efter betalningsdagens kurs. Samma regel gäller där dröjsmålet beror (av borgenären eller) av lagbud, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat likande oöverstigligt hinder.

Vad nu anförts torde, för den svenska rättens del, ge vid handen att då det gäller skuldebrev svensk lagstiftning skyddar borgenär mot kursfall i främmande valuta mellan den avtalade och den faktiska betalningsdagen samt att svensk rättspraxis visat en tendens att även då det gäller fordringar, å vilka icke finnas skuldebrev, medgiva att borgenären får ersättning för kursförlusten utan att dock i detta hänseende binda sig.¹

III. Sammanfattande synpunkter.

Den föregående framställningen torde över huvud visa, huru nära till resultatet den tyska och den svenska rätten befinna sig på hithörande område. Det är därför skäligen likgiltigt, om man till grund för reglerna om tvångsclearingen lägger den tyska eller den svenska rättens materiella reg-

¹ Hithörande och närliggande frågor ha i svensk juridisk litteratur varit föremål för diskussion. Det senaste inlägget, som ger litteraturupplysningar även om den tidigare diskussionen, hos Michaeli, Internationales Privatrecht gemäss schwedischen Recht und schwedischer Rechtssprechung, Stockholm 1948 s. 320 ff.

ler om beräkningen av det värde med vilket en fordran skall ersättas. Framställningen torde, vare sig man utgår från att den tyska eller den svenska materiella rätten skall tillämpas, kunna ge anledning till det uttalandet att i svenska kronor, amerikanska dollars, engelska pund, holländska floriner och schweiziska francs uttryckta fordringar kunna vid tvångsclearingen betalas fullt efter å betalningsdagen gällande kurs utan att man därigenom träder de intressen för nära, vilka äro att iakttaga vid utbetalning av tyska tillgångar. Förfallna fordringar i mynt, vilka fallit i värde (tyska mark, italienska lire, zloty, franska francs) torde kunna betalas efter den kurs, som gällde vid fordringens förfallotid. På grund av den tyska högsta domstolens praxis att — vid utdömande av fordringar vilka fallit i värde mellan den dag, de skolat betalas, och den verkliga betalningsdagen — rätta sig efter kursen å den verkliga betalningsdagen, är det emellertid icke fullt säkert att man tager full hänsyn till de tyska gäldenärsintressena, om man helt tillämpar denna regel. För att icke göra någon orätt mot de tyska gäldenärsintressena torde man i stället böra bestämma värdet på den i utländskt myntslag angivna fordringen så, att den utgöres av fordringens värde efter kursen å en dag som bestämmes såsom tvångsclearingsdag jämte ett tillägg, motsvarande 25 eller 50 % av kursfallet mellan fordringens förfallodag och tvångsclearingsdagen. Därmed skulle man ha kommit rätt nära den grundsats, som den svenska högsta domstolen tillämpat i rättsfallet NJA 1928: 252. Någon juridisk orätt begår man genom en dylik nedsättning icke mot innehavarna av nu åsyftade fordringar, enär ingen fordringsägare har någon juridisk rätt att utfå medel ur tvångsclearingsmedlen.

Det torde till slut böra anmärkas att om en fordran är uttryckt i flera myntslag (vilket varit vanligt beträffande obligationer) betalning bör utgå efter det myntslag, vars kurs ger borgenären högsta värde å fordringen. Att en fordran ställes i flera myntslag har nämligen berott på en önskan att skydda borgenären mot kursförluster.

14 KAP.

Kursen på riksmark.

De viktigaste av de fordringar i utländsk valuta, som kunna ifrågakomma vid en utbetalning av fordringar från de tyska medlen, äro de, som äro uttryckta i riksmark. Riksmarken noteras icke av banker eller på börser men noteras hos riksbanken såsom clearingkurs efter ett numera helt fiktivt värde, nämligen i svenskt mynt 1 kr. 68 öre. Till fordringarna i riksmark knyter sig alltså det särproblemet, vilket värde riksmarken numera skall äga. Kommittén har till en början att redovisa de uttalanden i denna fråga, som gjorts av svenska institutioner under kommitténs eget arbete.

I vad gäller utbetalning med förtur till innehavare av kommersiella ford-

ringar m. m. har kommittén varit inne på spörsmålet i sin framställning den 31 december 1947 angående förtursbetalning av kommersiella fordringar m. m. I skrivelsen anförde kommittén:

»Detta problem är, när det gäller fordringarna över huvud på de tyska tillgångarna, mycket komplicerat. Men i den mån kommitténs förslag avser ett fortsättande av avtalsclearingen synes anledning icke finnas att göra något avsteg från den vid spärrens tillkomst och allttjämt gällande clearingkursen, nämligen 168 kronor 1 öre för 100 riksmark. Det må därvid anmärkas, att tyska fordringar i riksmark på Sverige av clearingnämnden indrivits efter denna kurs. Om ifrågasvarande kurs sålunda bör tillämpas på de kommersiella fordringarna, däri — såsom av det föregående framgår — ingå även vissa löner, synes det vara konsekvent att tillämpa denna kurs även beträffande de andra löner, som enligt kommitténs förslag skola betalas för viss kortare tid. Icke heller beträffande pensioner och livräntor — av vilka en del, såsom förut nämnts, vid sidan av clearingavtalet tidigare reglerats över clearingen, därvid clearingkursen tillämpats — torde anledning finnas att frångå denna kurs. Skulle senare gjorda överväganden leda till ett annat resultat, kan detta tillämpas i fortsättningen och avräkning ske med redan utbetalade belopp; kommittén föreslår icke nu betalning av något kapitaliserat belopp utan endast successiv utbetalning av förfallande belopp. Beträffande skadeståndskraven på grund av neutralitetskränkningar uppkommer uppenbarligen icke något kursproblem.»

I yttrande häröver ha fullmäktige i riksbanken i skrivelse den 19 februari 1948 anfört:

Svårigheten att fastställa en kurs på riksmark torde närmast vara anledningen till att några liknande utbetalningar från de tyska tillgångarna i Schweiz ännu icke kunnat göras. Det kan väl icke anses vara uteslutet att förhållandena inom en icke alltför avlägsen framtid komma att leda till återinförande av en tysk valuta med officiell notering i förhållande till åtminstone pund eller dollar. Kommittén har också särskilt framhållit svårigheterna att bedöma vilken kurs som skall tillämpas beträffande fordringar på de tyska tillgångarna i riket över huvud taget. Kommittén har emellertid därvid uttalat, att i vad kommitténs förslag avser ett fortsättande av avtalsclearingen anledning icke syntes finnas att göra avsteg från den alltsedan clearingspärrens tillkomst gällande clearingkursen, nämligen 168 kronor 1 öre för 100 riksmark. Kommittén har särskilt anmärkt, att tyska fordringar i riksmark på Sverige av clearingnämnden indrivits efter denna kurs. I och för sig synes det icke orimligt, att denna kurs tillämpas på sådana fordringar, för vilka inbetalning skett till det tyska clearinginstitutet före sammanbrottet. Mera tveksamt synes vara, i vilken utsträckning samma kurs skall tillämpas även beträffande andra fordringar. I viss mån torde frågan om vilken kurs som i olika fall kan bli tillämplig böra bedömas i anslutning till de resultat, som man i dessa hänseenden kommer till i andra länder.

Flyktkapitalbyrån har i yttrande den 31 januari 1948 över kommitténs förslag anfört:

»Problemet om den kurs, som skall tillämpas beträffande fordringar i riksmark, har kommittén sökt lösa på det sättet att den vid sammanbrottet gällande clearingkursen, 168 kronor 1 öre för 100 riksmark, skall tillämpas. Härtill vill Flyktkapitalbyrån erinra om att clearingkursen icke blev föremål för justering i samband med uppvärderingen av den svenska kronan sommaren 1946. Det är dessutom säkerligen så att i fråga om olika fordringar — även bland de kommersiella — det kan tänkas förekomma anledning till beräkning av olika kurser.

Flyktkapitalbyrån vill därför biträda den av kommittén föreslagna kursen endast såsom den högsta kurs, efter vilken fordringar i riksmark må omräknas i händelse av förskottsutdelning ur clearingmedlen. Det bör emellertid i så fall framhållas, att denna kurssättning ej får anses prejudicerande för kursen vid den fortsatta utdelningen.»

I frågan i hela dess vidd har kommittén inhämtat särskilda yttranden från riksbanken och Svenska Bankföreningen.

Riksbanken har i sitt den 28 februari 1948 avgivna yttrande hänvisat till vad riksbanksfullmäktige — på sätt framgår av det föregående — anfört i ämnet i anledning av kommitténs framställning den 31 december 1947 samt tillagt att därav torde framgå att frågan om omräkningskursen ännu knappast kunde tillfredsställande besvaras. Riksbanken har därjämte med hänsyn till att samma problem torde uppstålla sig bl. a. i Schweiz och där vara av långt större principiell räckvidd än i Sverige förklarat, att det syntes önskvärt, att man, förslagsvis via legationen i Bern, sökte erhålla någon närmare underhandsinformation om uppfattningen härutinnan hos representanter för de schweiziska myndigheterna.

Svenska Bankföreningen, vars yttrande är dagtecknat den 21 januari 1948, har anfört följande:

Det spørsmål som Tyskmedelskommittén här framställt erbjuder avsevärda svårigheter att tillfredsställande besvara. Sålunda må till en början framhållas, att därest frågans innebörd skulle vara att angiva en verklig dagskurs på riksmark, utmärkande dess faktiska värde i dag, bankföreningen icke skulle kunna åtaga sig något sådant. Detta spørsmål låter sig över huvud för närvarande icke besvara. Bankföreningen har icke heller fattat frågans innebörd så. Men även med denna inskränkning är det synnerligen vanskligt att lämna ett uttömmande svar på den av kommittén gjorda framställningen. Detta skulle nämligen förutsätta, att bankföreningen ägde tillgång till detaljerade uppgifter rörande vilka olika slag av fordringar det här är fråga om ävensom rörande tidpunkten för deras tillkomst m. m., något som emellertid icke är fallet. Att fordringarna äro av mycket skiftande karaktär, framgår därav, att enligt vad som under hand inhämtats anspråken pendla mellan å ena sidan klara kommersiella fordringar på det svensk-tyska clearingkontot och å den andra tillgodohavanden spärrade i tyska banker enligt de tyska valutarestriktionerna. I avsaknad av närmare uppgifter i nämnda hänseenden och med hänvisning till vad nyss sagts om omöjligheten att nu angiva riksmarkens verkliga dagsvärde får bankföreningen inskränka sig till att framlägga vissa mera schematiskt upplagda normer för kursberäkningen, vilka torde kunna utgöra en praktiskt godtagbar lösning av frågan i det övervägande antalet fall men som å andra sidan i icke förutsedda specialfall måhända måste mer eller mindre modifieras. Exempelvis må framhållas, att kursberäkningen vid kvittning av försäkringsfordringar mellan Tyskland och Sverige torde utgöra ett sådant specialfall, på vilket nedan angivna schematiska normer icke kunna utan vidare tillämpas.

Vad då först beträffar sådana anspråk, som grunda sig på inbetalning i riksmark å den svensk-tyska clearingn samt avse kommersiella transaktioner, synes det rimligt att för dessa tillämpa clearingkursen RM 100: — = Skr. 168: 01, vilken kurs allt fortfarande noteras å riksbankens officiella kursnota samt följaktligen också kommer till användning jämväl vid de inbetalningar, som ännu ske till clearingnämnden. Anledning saknas enligt bankföreningens uppfattning att i detta sammanhang upptaga till diskussion de problem, som skapades genom den

svenska kronans appreciering i juli 1946, vilken i och för sig borde ha medfört en automatisk sänkning av den tyska clearingkursen. Vid oförändrad anknytning mellan riksmarken och exempelvis US-dollar hade den svenska apprecieringen eljest bort resultera i en clearingkurs i Stockholm av RM 100: — = 144 kr. Emellertid synes det nödvändigt att såsom villkor för en omräkning av förenämnda kommersiella anspråk efter clearingkursen 168: 01 uppställa krav på att inbetalningen var verkställd å det svensk-tyska clearingkontot i Berlin senast vid tidpunkten för det tyska sammanbrottet samt vidare att avi härom kommit clearingnämnden tillhanda.

Med de nyssnämnda kommersiella fordringarna synas i kurshänseende böra jämföras de säkerligen i ytterst ringa omfattning förekommande anspråken i fria riksmark. Dessa tillgodohavanden ha alltsedan de tyska valutarestriktionernas tillkomst och fram till krigets slut uppstått huvudsakligen genom försäljning till Tyskland av fri valuta och ha hela tiden kunnat utnyttjas för köp av utlandsvaluta från Tyskland. Med dylika fria riksmark ha också vissa betalningar mellan Sverige och Tyskland kunnat verkställas, vilka icke fallit under clearingavtalet.

Vad därefter beträffar övriga kategorier av anspråk lydande å riksmark torde man kunna utgå ifrån att de till alldeles övervägande del härröra från tiden före de tyska transfersvärigheternas uppkomst på 1930-talet. Dessa gamla svenska fordringar blevo år 1934 underkastade certifiering, och de certifierade fordringarna torde till avgjort största delen ha förvärvats vid en tid då Tyskland, liksom även Sverige, hade guldmyntfot och då kursen på riksmark rörde sig omkring pariteten RM 100: — = Skr. 88: 89. Efter inträdande av Tysklands transfersvärigheter har man som bekant från tysk sida sökt upprätthålla riksmarkens gamla guldvärde beträffande en del av den tyska betalningstrafiken med utlandet, medan däremot betydande underkurser fått uppkomma beträffande andra kategorier av riksmarkstillgångar. Utvecklingen på den svenska valutamarknaden har därjämte övat inflytande på kursen mellan riksmark och kronor, främst i samband med guldmyntfotens frånträdande i Sverige hösten 1931. Till ytterligare belysning av frågan om kursutvecklingen på den tyska riksmarken må nämnas, att de allierade arméerna i samband med inträngandet på tyskt territorium fastställt s. k. militärkurser å riksmark: sålunda har från amerikansk sida fastställts ett omräkningsförhållande av § 1: — = RM 10: —, vilket vid nuvarande dollarkurs i Sverige skulle innebära att RM 100: — = Skr. 36: —. Sistnämnda kurs synes dock sakna intresse för bedömandet av riksmarkens värde i Sverige och torde få betraktas såsom tillkommen allenast för de amerikanska trupperna i Tyskland. Svenska resande ha sålunda icke möjlighet att på officiell väg till denna kurs anskaffa riksmark, och det är känt från flera konkreta fall, bland annat avräkningarna mellan de svenska statsjärnvägarna och den tyska järnvägsförvaltningen, att förenämnda militärkurs på riksmark icke äger vitsord. Vid omräkning mellan de tyska statsjärnvägarnas i riksmark uttryckta tariffer lär sålunda relationen § 1: — = RM 3: 33 användas, vilket för närvarande skulle motsvara en kurs i svensk räkning av RM 100: — = Skr. 108: —.

Med utgångspunkt från ovanstående resonemang vore bankföreningen närmast benägen att intaga den ståndpunkten, att vid den ifrågavarande omräkningen det riktiga vore att låta den gamla pariteten mellan riksmark och kronor, d. v. s. RM 100: — = Skr. 88: 89, bli normerande. Därmed skulle emellertid följa, att i US-dollar utställda tyska obligationer med hänsyn till kurssänkningen på dollar i Sverige under den gamla guldpariteten skulle vid ifrågavarande avräkning komma i ett sämre läge än obligationer utställda i riksmark, något som med hänsyn till den svenska valutans nuvarande anknytning till dollarn icke vore tillfredsställande. Bankföreningen har fördenskull stannat vid att föreslå en modifiering

av den nyssberörda principen i så måtto, att riksmarkens parivärde 88:89 vid omräkningen mot kronor bör minskas med ett belopp motsvarande den minskning under pari som dollarns nuvarande notering i Sverige innebär. I enlighet härmed skulle det ifrågavarande omräkningsvärdet bli RM 100:— = Skr. 85:79.

Det nyss sagda gäller emellertid endast sådana fordringar som på sin tid certifierats eller eljest måste anses likaberättigade med dylika fordringar. Vad åter beträffar icke certifierade anspråk i riksmark må framhållas, att såväl före som under kriget en viss handel ägt rum på in- och utländska valutamarknader med olika slag av tyska spärmark till kurser som genomgående legat lägre än noteringarna för fria riksmark respektive clearingkurserna i olika länder. De kurser, som härvid framkommit, synas kunna tjäna såsom utgångspunkt för fastställandet av omräkningskurser för icke certifierade anspråk i riksmark, i den mån sådana förekomma. Kursutvecklingen för dessa spärmarkstyper har emellertid företett avsevärda fluktuationer, varför det torde bli nödvändigt att basera omräkningskursen på representativa medelkurser. I de fall notering icke står att erhålla för viss typ av spärmark, torde medelkursen för närmast jämförliga spärmarks-kategori kunna komma till användning. Som exempel på dylika medelkurser är bankföreningen i tillfälle att angiva följande:

Registermark	RM 100: — = Skr. 50: —
Handelsmark	RM 100: — = Skr. 18: —
Aktiemark	RM 100: — = Skr. 19: —

Därest man till utgångspunkt för omräkningen mellan kronor och riksmark väljer ovan föreslagna riktlinjer, undgår man också ett spörsmål som eljest automatiskt uppställer sig, nämligen huruvida fordringsanspråken skola omräknas efter kursläget vid krigshandlingarnas inställande i maj 1945, efter kursläget sedan kronan apprecierats i juli 1946 eller till äventyrs efter kursläget vid utdelningens definitiva fastställande.

Bankföreningen har i detta sammanhang icke haft anledning att ingå på frågan, huruvida och i vad mån en klassificering av olika slag av fordringsanspråk bör äga rum med hänsyn till deras inbördes kvalifikationer. Av det ovan anförda torde emellertid framgå, att i den mån en sådan klassificering anses böra vidtagas, denna icke bör ske genom variationer i valutakurserna. I stället synes i så fall ett koefficientsystem böra tillämpas för åstadkommande av en av fordringsanspråkens inbördes kvalifikationer betingad avvägning.

I mitten av juni 1948 genomfördes till slut en reform av penningväsendet i den amerikanska, den engelska och den franska zonen i Tyskland. Denna reform torde göra den av riksbanken ifrågasatta hänvändelsen till schweiziska myndigheter onödig. Reformen har skett genom särskilda, av militärförvaltningarna utfärdade lagar. Den 18 juni utfärdades en Währundsgesetz, och kort därefter en Emissionsgesetz och en Drittes Gesetz zur Umordnung des Geldwesens (Umstellungsgesetz). De tre lagarna kompletteras genom andra förordningar och genom en Viertes Gesetz zur Umordnung des Geldwesens (Ergänzung zum Umstellungsgesetz) av den 8 oktober 1948. Principen i den angivna lagstiftningen, som är mycket utförlig, är att den gamla myntenheten, die Reichsmark, efter viss kurs utbytes mot en ny myntenhet, die deutsche Mark. Vid beräkningen av värdet av fordringar, som uppkommit före den 21 juni 1948, skulle kursen vara en deutsche Mark för tio Reichsmark. Man förbehöll sig emellertid därvid att i framtiden ytter-

ligare medge att för vissa fordringar ytterligare en deutsche Mark skulle komma å tio Reichsmark. Därvid har man tydligen avsett fordringar, för vilka pantsäkert ställts (dinglich gesicherte Forderungen). Däremot skulle bl. a. löner, som skulle betalas för tid efter penningsskattereformen men på grund av äldre kontrakt, beräknas efter en kurs av en tysk mark för en riksmark. Devalveringen kan över huvud betecknas som en nedsättning av skulder till en bråkdel av deras värde samtidigt som det gamla myntvärdet behålles för prestationer vilka utföras i framtiden. För att de ekonomiska förhållandena genast skulle röjas upp, bestämdes även att innehav av sedlar och banktillgodohavanden skulle anmälas före den 26 juni 1948 för att över huvud kunna göras gällande.

Någon kurs i förhållande till utländska valutor har icke satts å det nya myntet men vid betalning av importerade varor anses en tysk mark (DM) vara värd 30 amerikanska cents. Efter en kurs på dollarn av 3 kr. 60 öre skulle alltså den tyska marken vara värd 1 kr. 8 öre, d. v. s. efter kursen 1 tysk mark = 10 riksmark, riksmarken vara värd 11 öre.

Kommittén övergår nu till att angiva huru den betraktar frågan om beräkningen av den kurs som skall fastställas å riksmarken vid tvångsclearingen.

Då kommittén i sin skrivelse den 31 december 1947 ifrågasatte att de kommersiella fordringarna skulle betalas efter en kurs av 1 kr. 68 öre per riksmark, anmärkte kommittén att clearingnämnden efter det tyska sammanbrottet indrivit tyska fordringar i Sverige efter denna kurs. Då de indrivna beloppen insatts på clearingkontot och då de å clearingkontot insatta medlen få anses som tysk egendom, har alltså efter det tyska sammanbrottet svensk egendom använts till ökande av tysk egendom efter en kurs av 1 kr. 68 öre per riksmark. Det belopp som på nu nämnt sätt efter det tyska sammanbrottet tillförts den tyska egendomen, är per den 21 december 1948 16 480 000 svenska kronor. Då de synpunkter, vilka angivits under 13 kap., icke motsäga att en kurs av 1 kr. 68 öre för riksmark tillämpas för de kommersiella fordringarna och då dessutom starka rättviseskäl tala för denna kurs — särskilt att de svenska borgenärerna icke böra bli lidande av att den svenska statsmakten inställde clearingen — vidhåller kommittén sitt förslag om en kurs av 1 kr. 68 öre för de kommersiella fordringarna.

Samma kurs som användes i fråga om de kommersiella fordringarna synes böra beräknas även för de övriga fordringar, vilka enligt kommitténs förslag böra betalas med förmånsrätt. Fråga blir här blott om i riksmark uttryckta löne- och pensionsbelopp.

Övriga fordringar, som äro uttryckta i riksmark, ha icke haft samma ställning vid clearingen som de kommersiella fordringarna och det riktiga synes då vara att tillämpa samma grundsatser som angivits i 13 kap. för fordringar i utländskt mynt i allmänhet. En kurs av 11 öre för riksmarken synes kunna fastställas såsom ungefärlig dagkurs. I enlighet med de grundsatser, för vilka redogjorts i föregående kapitel, torde emellertid ett tillägg böra göras för att icke fordringar betalats i tid. Några fasta regler för be-

stämmande av detta tillägg torde icke kunna uppställas. Med anledning av att riksmarken fallit så starkt i värde föreslår kommittén ett tillägg av 19 öre per riksmark. Motiveringen till detta tillägg är alltså att riksmarken fallit i värde mellan fordringarnas förfallodag och betalningsdagen. Med denna utgångspunkt skulle rätteligen något tillägg icke göras för fordringar, som vid betalningsdagen ännu icke förfallit till betalning eller som förfallit på tid efter vilken riksmarken icke fallit i värde. Kommittén har emellertid funnit övervägande skäl tala för att någon skillnad vid beräkningen av kursen å riksmark icke göres mellan olika icke förmånsberättigade fordringar.

Kommittén föreslår alltså att i allmänhet icke förmånsberättigade fordringar i riksmark få konkurrera i de tyska tillgångarna med 30 öre för varje riksmark. Icke förmånsberättigade fordringar å lön, pension eller livränta böra dock omräknas till samma kurs som förmånsberättigade sådana fordringar.

15 KAP.

Omräkningskursen beträffande fordringar uttryckta i guld.

Beträffande de fordringar, som äro försedda med guldklausul eller direkt lyda å viktsenheter fint guld, göra sig särproblem gällande.

Guldklausulen var under äldre tid synnerligen vanlig både vid upptagande av statslån och vid utställande av obligationer från stora privata företags sida. Då 1930-talets finansiella kris nådde sin höjdpunkt under år 1931, tvungos flera stater att frångå guldmyntfoten, och svårigheter yppade sig då att betala fordringar som hade guldklausul. Flera länder ogiltigförklarade då guldklausulen — däribland Nordamerikas förenta stater genom den s. k. Joint resolution av den 5 juni 1933. Över hela världen uppkommo rättegångar, vilka i många fall slutade med ett underkännande av guldklausulen.

Hur den tyska rätten tog ställning till guldklausulen i vad den gällde tyska förbindelser, som upptagits i utlandet i utländsk valuta, har framgått av den lag av den 26 juni 1936, som angivits i 13 kap. under I. Har alltså ett tyskt i utlandet upptaget lån, som gäller i utländsk valuta, försetts med guldklausul, är enligt tysk rätt guldklausulen ogill. Den svenska rätten har icke intagit en lika avgjord hållning, men observeras kan att den 17 juni 1932 utfärdades en lag, genom vilken förklarades att här i riket före den 28 september 1931 utfärdad obligation må, ändå att den lyder å kronor i guld eller å guldmynt, inlösas i riksbankens sedlar. Om obligation lyder å både svenskt och utländskt mynt, får betalning ej fordras annorledes än i svenskt mynt, såvida icke obligation före vissa i lagen utsatta data tillhörde utländsk eller i utlandet bosatt svensk borgenär. Lagen, som

trädde i kraft genast efter utfärdandet, gäller tills riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld återinträder.¹

Kommittén har vid sina överbäganden kommit till den slutsatsen att, särskilt i betraktande av 1936 års tyska lag om betalningsförbindelser, som äro utställda i utländskt mynt, man vid en tvångsclearing icke bör taga hänsyn till guldklausulen. De förbindelser, vilka äro utfärdade med guld-klausul, böra alltså enligt kommitténs åsikt behandlas på samma sätt som om guldklausulen icke funnits. Förbindelse som är utställd å vissa viktsenheter fint guld, torde i analogi härmed böra anses omfatta så stort belopp av vederbörande lands mynt, som vid förbindelsens utfärdande motsvarade guldvärdet räknat efter vid denna tidpunkt gällande växelkurs. Sedermera får värdet i svenska kronor av förbindelsen beräknas efter kursen å den utländska valutan i enlighet med de regler, som föreslagits i den föregående. Det närmare utformandet av nu angivna grundsats torde böra överlämnas åt den myndighet, som får att verkställa tvångsclearingen.

I fråga om en art förbindelser bör emellertid, enligt kommitténs åsikt, guldklausulen fortfarande gälla. Vissa fordringar, vilka uppstått i den internationella post- och telegramtrafiken, skola enligt gällande konventioner räknas i guldfrances, och för dylika fordringar har, som redan framgått av det föregående, det svenska telegrafverket anmält ett tämligen betydande belopp. Dylika fordringar beräknas icke i guldfrances för att i ett skuldförhållande skydda borgenären utan för att man måste ha en grundval för ett avräkningsförfarande. Detta är, enligt kommitténs mening, ett tillräckligt skäl för att i detta fall godkänna guldklausulen.

16 KAP.

Ordningen för prövningen av betalningsanspråken och för utbetalningen.

Prövningen av anspråk på betalning ur de tyska tillgångarna blir, såsom det föregående torde utvisa, mången gång av tämligen vansklig natur. I det hela måste prövningen antagas erhålla en helt annan karaktär än de schematiska konstateranden, som förekommo under avtalsclearingens tid, och den kommer att få en domstolsmässig prägel.

¹ Lagstiftning, rättspraxis och litteratur angående guldklausulen torde lättast kunna uppsökas med hjälp av en artikleserie »La clause or» i Bulletin juridique international, Harlem och Haag. Serien började år 1934 i del XXX s. 258 och går sedan igenom de följande banden fram till och med senare bandet år 1939. I artiklarna finnes ordalydelsen av ett betydande antal domar, fälda av domstolar i skilda delar av världen. Svensk rättspraxis och litteratur uppsökes bäst med tillhjälp av uppgifterna i Nial. Internationell förmögenhetsrätt, 1944, s. 141 ff. Beträffande rättspraxis se särskilt NJA 1937 s. 1 (anmärkt i det föregående 13 kap.) och s. 17. Svensk rättspraxis har vid flera tillfällen haft att taga ståndpunkt till mål, i vilka guldklausulen förekommer, utan att dock frågan om klausulens giltighet ställts på sin spets.

En grundläggande uppgift för den myndighet, åt vilken prövningen skall anförtros, blir att avgöra huruvida den betalningssökande verkligen har någon fordran.

I sin framställning den 31 december 1947 om förtursbetalning av kommersiella fordringar m. m. riktade kommittén uppmärksamheten på detta spörsmål och anförde med avseende på de kommersiella fordringarna bl. a. följande:

Det första spörsmål, som här uppställer sig, avser vilka krav som skola ställas på den svenske fordringsägaren, då det gäller att styrka den uppgivna fordringens existens. Under clearingtiden uppkom icke något sådant problem, enär betalningsordern från den tyska sidan utgjorde bevis för fordringens berättigande. Då det regelmässigt icke torde möta svårigheter för den betalningssökande att till fullo styrka en affärsmässig fordrans uppkomst, synas emellertid några särskilda regler i detta hänseende icke behöva uppställas; beträffande huvudparten av de fordringar, som uppkommit före den 1 januari 1945, nämligen varufordringar, har man för övrigt ledning av, om de upptagits i valutadeklarationen per den 31 december 1944.

En svårighet vid prövningen kan väntas föreligga i så måtto som den prövande myndigheten i allmänhet får antagas sakna upplysning om den tyske gäldenärens eventuella invändningar. Av praktiska skäl kan det nämligen icke — annat än möjligtvis i undantagsfall — ifrågakomma vare sig att höra de tyska vederbörande i frågan eller att av den betalningssökande kräva utredning om gäldenärens inställning till betalningsyrkandet. I nuvarande läge inkomna upplysningar från gäldenärssidan kunde för övrigt förmodas ofta bliva mindre tillförlitliga. Med hänsyn till risken av obefogade utbetalningar är det emellertid ofrånkomligt att den prövande myndigheten icke ställer för låga krav på bevisningen om de anmälda fordringarnas tillkomst.

Även beträffande fordringar, som rent avtalsmässigt äro fullt klara, kunna förhållandena vara sådana att någon betalning icke bör utgå genom tvångsclearing, åtminstone icke med företrädesrätt. Kommittén har sålunda erfarit, att under clearingavtalets giltighetstid tyska importörer i åtskilliga fall utfäste förskottsbetalning för att få leverans till stånd. Det bör enligt kommitténs förmenande icke vid en tvångsclearing ifrågakomma att en svensk exportör med företrädesrätt erhåller dylik förskottsbetalning av clearingmedel i vidare mån än som motsvarar kostnader, som den svenske exportören ådragit sig för avtalets fullgörande. Har åter en svensk importör erlagt betalning i förskott, bör, i den mån leverans ej kommit till stånd, hans genom förskottsbetalning uppkomna fordran för bristande leverans gäldas som kommersiella fordringar i övrigt.

Vidare anförde kommittén beträffande anspråk på löner, som icke vore att hänföra till kommersiella fordringar, att den betalningssökande tydligen måste styrka avtalsmässig grund för sitt krav; den prövande myndigheten kunde därvidlag uppenbarligen bli ställd inför större bedömningssvårigheter än som föreläge i fråga om löner, vilka tidigare utgått via clearing.

Beträffande slutligen ersättningar för neutralitetskränkningar anförde kommittén, att den omständigheten att den tidigare tyska regeringen icke medgivit ersättningsskyldighet icke borde hindra, att den svenska prövningsmyndigheten i nuvarande läge, då vidare förhandlingar vore uteslutna, till avgörande upptog frågan om Tysklands ansvarighet för händelserna i fråga och eventuellt utnämte det skadestånd, vartill konstaterade neutralitetskränkningar kunde föranleda.

Vad kommittén sålunda anført torde vara tillräckligt för att visa, att prövningen av betalningsanspråken blir en krävande juridisk-ekonomisk angelägenhet. I vissa fall, exempelvis beträffande certifierade obligationsfordringar, är väl en närmare prövning helt överflödig, då själva innehavet av en certifierad obligation får anses utgöra bevis för fordringens existens och fortbestånd. I åter andra fall uppkomma säkerligen en mångfald problem av liknande art som de tidigare redovisade.

För prövningen av betalningsanspråken och ombestyrandet av själva utdelningen bör, om icke ett särskilt statsorgan för ändamålet inrättas, lämpligen anlitas någon av de myndigheter som i större utsträckning haft att syssla med affärsförbindelserna mellan Sverige och Tyskland och med den tyska egendomen i Sverige, nämligen clearingnämnden, flyktkapitalbyrån eller restitutionsnämnden. Med hänsyn till uppgiftens natur och omfattning torde densamma icke kunna anförtros åt någon av de nämnda tre myndigheterna utan att myndigheten i fråga får viss organisatorisk utbyggnad. För sin del anser kommittén att uppgiften bör anförtros åt clearingnämnden.

Den myndighet som får uppdraget att omhänderha utdelningen, bör till sin ledning erhålla en instruktion, innefattande huvudlinjer för dess handlande bl. a. i de hänseenden som tidigare av kommittén berörts. Det är angeläget att instruktionen blir så uttömmande och preciserad som möjligt.

Ur praktisk synpunkt vore det helt visst önskvärt att myndighetens avgörande i utdelningsfrågor bleve slutliga och alltså icke kunde överklagas. Det vill dock synas som om skälen för att vägras rätt till fullföljd icke vore tillräckligt starka för att motivera en inom det administrativa området så ovanlig anordning som förbud för missnöjd sökande att hos Kungl. Maj:t överklaga myndighetens beslut.

Kommittén vill helt kort beröra vissa huvudsynpunkter som enligt dess uppfattning böra normera utdelningsförfarandet.

Såsom bevakade böra de anspråk anses, som anmälts jämlikt kungörelsen den 16 januari 1948, vare sig detta skett före där stadgad tidpunkt eller senare. Eventuellt bör en kungörelse utfärdas att ytterligare anmälningar mottagas men blott till viss tidpunkt.

De fordringar, som skola betalas helt, böra av skäl, som kommittén berört i sin framställning den 31 december 1947, prövas och utbetalas så fort som möjligt. Utdelningsförfarandet bör alltså börja med en prövning av anmälningarna av dylika fordringar.

I övrigt synes gånge böra bli den, att de anmälda anspråken i tur och ordning upptagas till prövning av myndigheten. Då de till utbetalning godkända beloppen blivit, åtminstone i det närmaste, fixerade samt likvidationerna av de tyska tillgångarna i huvudsak avslutats, bör en utdelningsplan upprättas med den utdelningsprocent, som med säkerhet kan påräknas, samt underställas Kungl. Maj:t. Med hänsyn till den takt, vari likvidationerna av de tyska tillgångarna fortskrider, kan man antaga att detta skall kunna ske någon gång under våren eller sommaren 1949. Sedan Kungl.

Maj:ts beslut meddelats, torde huvudutdelningen kunna äga rum. Det kan möjligen befinnas lämpligt att taga denna i omgångar.

Då likvidationen av de tyska tillgångarna helt avslutats, bör en slutlig disposition äga rum av de ännu icke utdelade medlen. Denna disposition bör, om icke en någorlunda stor utdelningsprocent skulle möjliggöras, knappast få karaktären av allmän utdelning. I stället kunde måhända, såsom kommittén föreslagit i 10 kap. under V, överskottet användas till betalning av sådana fordringar, där fordringshavarens omständigheter framstå som särskilt ömmande.

17 KAP.

Utdelningskalkyl.

Att exakt angiva det resultat i finansiellt hänseende de av kommittén i det föregående framställda förslagen skulle medföra är för närvarande icke möjligt. Det skulle förutsätta, att det slutgiltigt vore fastställt till vilket belopp förefintliga anspråk på utdelning skulle godkännas ävensom att det till utdelning tillgängliga beloppet vore fixerat. Någon bedömning i vilken mån de anmälda anspråken verkligen utgöras av fordringar har emellertid ännu icke skett och en dylik prövning, som måste göras före utdelningen, blir, såsom kommittén utvecklat i 16 kap., av tämligen vansklighetsfull natur. Av vad kommittén vid redogörelsen i 4 kap. för de anmälda anspråken anfört beträffande en del anmälningar, torde framgå att man har anledning att antaga att många anspråk vid en närmare granskning komma att underkännas. Å andra sidan bör man räkna med att nya anmälningar kunna inkomma.

Då kommittén i det följande framlägger en utdelningskalkyl, måste den till grund för angivandet av anspråken på utdelning lägga de i 4 kap. återgivna siffrorna. Kommittén vill därför betona att kalkylen bygger på synnerligen osäkert material och att det verkliga utfallet av en blivande tvångs-clearing i väsentliga punkter kan komma att avvika från den bild kalkylen ger.

Kommittén har utgått ifrån att det belopp som är att fördela uppgår till 200 milj. kronor. I första hand avräknas värdet av det s. k. rövade guldets. Detta värde, om både det belgiska och holländska guldets skulle komma att återställas, anslås till 65 milj. kronor. Återstoden blir alltså 135 milj. kronor.

I kalkylen upptagas först fordringar av beskaffenhet att enligt kommitténs förslag utgå med förmånsrätt. Därefter följer en sammanställning av andra fordringar för vilka utdelning enligt kommitténs förslag skall ske.

Kommersiella fordringar och lönebelopp, vilka förfallit till betalning före den 1 oktober 1944, upptagas i allmänhet icke. Dock torde böra medtagas

ett belopp av 336 616: 83 schweiziska francs, som visserligen förfallit till betalning före nämnda dag men beträffande vilket orsaken till den uteblivna betalningen synes vara icke gäldenärens insolvens utan att beloppet var tvistigt.

Pensioner och livräntor, varå senaste utbetalning skett före den 1 oktober 1944, upptagas ej heller. Anspråken å löner, pensioner och livräntor angivas i övrigt med belopp som följa av redogörelsen i 4 kap. I detta hänseende är att märka, att vissa siffror i denna redogörelse, som bygger på uppgifter från clearingnämnden, äro grundade på en maximering av årsbeloppen till 15 000 kronor medan kommittén föreslagit en maximering av årsbeloppen, såvitt fråga är om förmånsrätt, till 20 000 kronor för lön och 12 000 kronor för pension och livränta. Vidare märkes att uppgift saknas om det kapitaliserade värdet av pensioner och livräntor till den del de överstiga maximibeloppet. Dessa förhållanden sakna dock betydelse då det gäller en allmän översikt av den natur, här är fråga, i all synnerhet som siffrorna i övrigt för pensioner och livräntor äro synnerligen osäkra. Kommittén har därför icke ansett sig böra låta företaga de tidskrävande beräkningar, som skulle fordras för att dessa siffror skulle kunna erhållas.

I enlighet med de uttalanden kommittén tidigare gjort upptagas icke i kalkylen följande i 4 kap. angivna fordringsgrupper: IV p. 2—4 och V (Stabsfordran på andel i tyska tändsticksmonopolbolagets vinst, krav på ersättning för rasdiskriminerande o. d. åtgärder, utländska s. k. Härtefälle samt kostnader för förvaltning och utdelning av de tyska tillgångarna).

Fordringar i utländska myntslag ha omräknats till svenska kronor. Därvid ha, utom för riksmark, enhetliga kurser tillämpats, nämligen: 1 pund sterling = 14:47, 1 dollar = kr. 3:59, 100 franska francs = kr. 1:35¹/₂, 100 belgiska francs = kr. 8:18, 100 schweiziska francs = kr. 83:30, 100 floriner = kr. 135:15, 100 danska kronor = svenska kr. 74:75, 100 norska kronor = svenska kr. 72:30, 100 finska mark = kr. 2:64, 100 tjeckoslovakiska kr. = svenska kr. 7:16¹/₂ samt 100 guldfrancs = kr. 1:17. Dessa kurser motsvara köpkurserna för resp. valutor den 3 februari 1949.

I fråga om riksmark har för kommersiella fordringar samt löner, pensioner och livräntor tillämpats kursen 100 RM = kr. 168:01 medan övriga fordringar omräknats enligt kursen 100 RM = kr. 30:—.

Förmånsberättigade fordringar.

I. Kommersiella fordringar.

	Anmälda belopp	Omräknade till sv. kr.
1. Varufordringar		
Kronor	355 441: 98	355 441: 98
Riksmark	30 290: 05	50 890: 31
2. Provisionsfordringar		
Kronor	586 939: 40	586 936: 40
Riksmark	632 325: 58	1 062 370: 21

	Anmälda belopp	Omräknade till sv. kr.
3. Fordringar på grund av montage- och entreprenadavtal		
Kronor	38 781: 32	38 781: 32
Riksmark	35 914: 50	60 339: 95
4. Fordringar för patentavgift, licens eller dylik ideell prestation		
Kronor	1 127 807: 59	1 127 807: 59
Riksmark	2 042 518: 22	3 431 634: 86
Danska kronor	454: 58	339: 80
Norska kronor	745: 61	539: 08
Finska Mark	1 600: —	42: 24
5. Fordringar i avräkning för post-, telegraf-, järnvägs- och lufttrafik		
Kronor	1 847 917: 86	1 847 917: 86
Riksmark	2 695: 48	4 528: 68
Guldfrancs	718 542: —	840 694: 14
6. Fordran för förädlingsarbete	—: —	—: —
7. Frakt-, tull- och speditjonskostnad		
Kronor	277 752: 65	277 752: 65
Riksmark	2 606: 89	4 379: 84
8. Andra fordringar		
Kronor	3 885 550: 26	3 885 550: 26
Riksmark	1 556 004: 33	2 614 242: 87
Engelska pund	214 016: 11	3 108: 81
Schweiziska francs	361 844: 18	301 416: 20
Summa kommersiella fordringar		16 494 715: 05

II. Finansiella fordringar.

Funding bonds, 50 % av i sv. kr. anmält belopp	3 954 631: 99	1 977 315: 99
--	---------------	---------------

III. Övriga fordringar.

1. a) Löner för tiden 1/10 1944—30/9 1945 (maximerade)		
Kronor	14 676: —	14 676: —
Riksmark	35 860: —	60 248: 39
b) Sådana pensioner och livräntor för tjänst eller arbetsanställning, varå senaste utbetalning gjorts efter 30/9 1944 (maximerade):		
Till 1/10 1948 upplupna belopp		2 950 000: —
Per 1/10 1948 för framtiden kapitaliserade belopp		15 500 000: —
Summa löner, pensioner och livräntor		18 524 924: 39

	Anmälda belopp	Omräknade till sv. kr.
2. Skadeståndskrav på grund av neutralitetskränkningar som förorsakat skada å person		
Kronor	365 000: —	365 000: —
Förmånsberättigade fordringar.		
I. Kommersiella fordringar		16 494 715: 05
II. Finansiella fordringar		1 977 315: 99
III. Övriga fordringar:		
1) Löner, pensioner, livräntor		18 524 924: 39
2) För neutralitetskränkningar		365 000: —
	Summa kr.	37 361 955: 43

Om detta belopp drages från summan 135 milj. kr., återstår att fördela i runt tal 97,6 milj. kr.

Fordringar vilka böra konkurrera i detta belopp.

I. Kommersiella fordringar	—: —
II. Finansiella fordringar	—: —
1. Rikslånen	
(För detaljer hänvisas till redogörelsen i 4 kap.)	
a) Daweslånet	30 269 027: 35
b) Younglånet	80 713 937: 50
c) Kreugerlånet	180 218 000: —
d) Funding bonds, icke lydande å sv. kr.	
Anmält i riksmark	319 625: 75
» » dollars	1 028 184: 29
» » engelska pund	44 278: 20
» » floriner	2 511: 64
e) Andra rikslån.	
Anmält i riksmark	880 446: 08
2. Fordringar på grund av innehav av andra obligationer	44 613 726: 59
3. Fordringar på grund av innehav av aktier	
Anmält i riksmark	614 038: 81
» » engelska pund	303: 87
4. Fordringar på grund av äganderätt till fastighet	
Anmält i riksmark	660 912: 78
» » kronor	28 304: 57
5. Fordringar med inteckningssäkerhet.	
Anmält i riksmark	3 339 806: 75
» » kronor	906 945: 89
» » engelska pund	139 635: 50

Omräknade
till sv. kr.

6. Bankfordringar.

Anmält i riksmark	6 405 401: 57
» » dollars	324 872: 92
» » kronor	492 907: 77

Till detta komma vissa små belopp i annan valuta.

7. Andra finansiella fordringar.

Anmält i riksmark	5 874 615: 69
» » kronor	12 047 605: 59
» » dollars	3 779 300: 81
» » danska kronor	31 426: 86
» » engelska pund	1 623 932: 28
» » schweiziska francs	11 883: 58
» » holländska floriner	5 942: 82

Därtill kommer ett belopp i lats.

III. Övriga fordringar.

1. Löner, pensioner och livräntor

- a) På grund av försäkringsavtal utgående pensioner och livräntor, varå senaste utbetalning gjorts efter 30/9 1944 (maximerade):

Till 1/10 1948 upplupna belopp	100 000: —
Per 1/10 1948 för framtiden kapitaliserade belopp ...	850 000: —

- b) Maximibeloppen överskjutande belopp av löner, pensioner och livräntor (av alla slag), avseende beträffande löner 1/10 1944—30/9 1945 samt beträffande pensioner och livräntor 1/10 1944—30/9 1948:

Anmält i riksmark	420 917: 13
» » kronor	13 482: —

2. Rekvisition av egendom.

Anmält i kronor	2 348 528: 39
» » riksmark	1 426 615: 43

Därtill komma vissa smärre belopp.

3. Fordringar på grund av neutralitetskränkningar.

Anmält i kronor	23 846 051: 55
» » riksmark	266 341: 55
» » engelska pund	28 940: —
» » norska kronor	8 132 281: 59
» » dollars	4 667: —

4. Fordringar som clearingnämnden betecknat som övriga fordringar.

Anmält i kronor	5 794 948: 05
» » riksmark	730 500: 65

5. Fordringar, som ej ha motsvarighet i clearingnämndens
cirkulär den 31 januari 1948.

Anmält i kronor	5 339 906: 54
» » riksmark	1 672 737: 05

IV. Riksgäldskontorets utlägg för det österrikiska konversionslå-
net 1934.

Anmält i kronor	91 144: 28
» » engelska pund	1 792 364: 17
» » franska francs	20 750: 60
» » belgiska francs	16 282: 46
» » schweiziska francs	99 204: 80
» » floriner	31 528: 09
» » tjeckoslovakiska kronor	18 270: 75

Summa anmälda fordringar utan förmånsrätt 427 423 037: 54

En utdelning med 20 % å dessa ca 427,4 milj. kr. skulle erfordra ca 85,5 milj. kr., varför man då skulle ha ett överskott på ca 12,1 milj. kr. å de 97,6 milj. kr., som skulle vara att fördela.

18 KAP.

Sammanfattning av huvudpunkterna i kommitténs förslag.

1. Utbetalning vid tvångsclearingen bör endast ske till svenska rätts-
subjekt. Visst undantag föreslås dock beträffande kommersiella fordringar
för att överensstämmelse skall vinnas med clearingavtalet den 14 december
1940. Möjlighet bör öppnas att i undantagsfall, efter beslut i varje särskilt
fall av Kungl. Maj:t, medgiva utbetalning åt i Sverige bosatta tyska med-
borgare, som tidigare under avtalsclearingens tid kunnat få medel transfere-
rade för sitt uppehälle, ävensom åt härstädes bosatta svenskfödda kvin-
nor som genom gifte blivit tyska medborgare.

I princip böra alla svenska fordringsägare äga rätt att deltaga i utdel-
ningen oavsett om och sedan vilken tid de äro bosatta i Sverige. Härigenom
bliva tysklandssvenskarna berättigade till utdelning för verkliga fordringar.
Rätt till utdelning skall i princip också föreligga oavsett tidpunkten då någon
förvärvat svenskt medborgarskap. Från en annan utgångspunkt föreslår dock
kommittén att fordran bör ha funnits på svensk hand vid det tyska sam-
manbrottet för att berättiga till utdelning. I kommitténs förslag antages den
1 maj 1945 såsom den dag då sammanbrottet skedde. En följd härav blir
att flertalet fordringar som innehavas av nyblivna svenska medborgare icke
bliva utbetalningsberättigade. Dispens bör dock i undantagsfall kunna givas

av Kungl. Maj:t till förmån för svenskfödda kvinnor som varit tyska medborgare på grund av äktenskap.

2. Såsom förutsättning för deltagande i tvångsclearingen bör uppställas, att gäldenären under det andra världskriget såväl varit medborgare i som haft hemvist i Tyskland. Med Tyskland avses Tyska riket i dess utsträckning före den 1 januari 1938.

3. Utdelningen ur de tyska medlen bör ske med stöd av gällande clearinglagstiftning. Enligt kommitténs uppfattning kan ett anspråk tillgodoses med stöd av denna lagstiftning endast i den mån anspråket har karaktär av en fordran. Däremot kan ersättning icke givas för sakrätter, alltså framför allt icke för äganderätt till fast eller lös egendom. Ej heller kan ersättning givas för aktier, andelsbevis i handelsbolag m. m.

Förluster som drabbat svenskar på grund av att fastigheter, bohag eller värdesaker i Tyskland förstörts genom krigshandlingar från stater, med vilka Tyskland var i krig, giva uppenbarligen icke upphov till skadeståndsskyldighet för Tyskland och kunna därför icke tillgodoses med stöd av gällande clearinglagstiftning. På grund av betänkligheter ur rättssynpunkt anser kommittén sig icke kunna föreslå att lagstiftningen ändras så att även sakrättsliga anspråk kunna tillgodoses. Med hänsyn till de omständigheter som i och för sig kunna anföras till stöd för utlandssvenskarnas begäran om ersättning även för sakrätter föreslår kommittén emellertid, att de medel, som vid den blivande utdelningen må tillkomma statens krigsförsäkringsnämnd, avstås till utlandssvenskarna till ett belopp av högst 2 miljoner kronor.

Utdelning bör icke medgivas å svenska företags investeringsfordringar å dotterföretag i Tyskland.

Lönefordringar böra tillgodoses blott i den mån de belöpa å tiden till den 1 oktober 1945.

4. Enligt Washingtonuppgörelsen åtog sig Sverige att återställa av Sverige förvärvat guld, som bevisligen tagits av tyskarna från ockuperade länder (s. k. rövat guld). Anspråk ha rests på återställande av guld till ett värde av ca 65 miljoner kronor. Befogenheten av anspråken äro fortfarande under prövning. Den närmare storleken av den svenska förlust, som kan uppkomma genom utlämnande av guld, kan därför ännu icke bestämmas.

Enligt kommitténs mening bör ur clearingmedlen utbetalas ett belopp motsvarande värdet av det guld som jämlikt Washingtonuppgörelsen må komma att utlämnas och denna utbetalning bör såsom en kvittning mellan den svenska och tyska staten ske innan andra utbetalningar göras. I denna fråga har ledamoten herr Lindahl avgivit särskilt yttrande.

5. Kostnaderna för de tyska tillgångarnas förvaltning och utdelning föreslås skola täckas genom att vid utdelningen uttages en i procent av utdelat belopp beräknad avgift.

6. Utdelning bör ske allenast för fordringar som uppstått före det tyska sammanbrottet (den 1 maj 1945). Med fordringar jämställas ränta, i den mån den upplupit före 1 maj 1945. Anspråk å ränta för tiden före det tyska

sammanbrottet å certifierade obligationer, som höra till de tyska rikslånen, böra dock icke tillgodoses vid tvångsclearingen, ej heller ränta å andra obligationer, för vilka ränta transfererats, även om därvid lägre räntefot än den i obligationen utfästa tillämpats. Av att utdelning endast skall ske för fordringar, som uppstått före det tyska sammanbrottet följer, att räntor eller annan avkastning av fast eller lös egendom eller avgifter för industriell, litterär eller konstnärlig rätt, vilka avse tiden efter det tyska sammanbrottet, icke böra tagas i beaktande vid utdelningen. Detsamma gäller ett av Svenska Tändsticks Aktiebolaget framställt anspråk på ersättning för utebliven andel i det tyska tändsticksmonopolbolagets vinst efter 1944. För pensioner och livräntor skall få utgå värdet av i framtiden förfallande belopp.

7. Ocifierade fordringar böra få konkurrera med certifierade fordringar under lika villkor.

8. Utdelning bör icke erhållas på en fordran då man har visshet om att vederbörande gäldenär varit insolvent vid tiden för det tyska sammanbrottet. Svårigheten att i varje särskilt fall bedöma solvensen har emellertid föranlett kommittén att föreslå vissa allmänna riktlinjer och presumtioner.

Beträffande kommersiella fordringar föreslås i detta hänseende att utdelning endast skall lämnas för belopp, som icke förfallit till betalning före den 1 oktober 1944. Detsamma gäller löner och pensioner. Att gäldenären icke betalt tidigare förfallna fordringar presumeras ha berott på att han varit insolvent. Denna regel skall dock icke hindra, att fordran, som inestått sedan tid före sistnämnda dag, tillgodoses, om det visas eller kan antagas att den bristande betalningen berott på annan omständighet än att gäldenären icke varit solvent.

Vad angår andra fordringar bör såsom princip gälla, att man vid tvångsclearingen utgår från att gäldenären varit solvent men att i särskilda fall denna huvudregel icke bör utesluta ett hänsynstagande till de omständigheter som visa motsatsen.

Vidkommande fordringar å tyska staten, tyska delstater och tyska kommuner bör betalningsoförmåga anses ha inträtt först i och med det tyska sammanbrottet och följaktligen bör solvenssynpunkten i dessa fall icke hindra att fordringarna betalas vid tvångsclearingen.

9. Även fordringar som ännu icke förfallit till betalning böra få deltaga vid utdelningen. Innebörden av detta förslag är bland annat att obligationerna till Young- och Kreugerlånen få konkurrera med sina kapitalbelopp, ehuru amorteringstiden icke utgått.

10. Någon rätt till kvittning föreslås icke i vidare mån än som framgår av vad som sagts i punkt 4 rörande det s. k. rövade guldet.

11. Sedan tillgängliga medel minskats med vad som åtgår för kvittning böra ur återstoden vissa fordringar utgå med förmånsrätt. De till förmånsrätt föreslagna fordringarna äro kommersiella fordringar, löner, vissa pensioner och livräntor, skadeståndskrav på grund av dödsfall eller skador å person, förorsakade av neutralitetskränkningar, samt å svenska kronor lydande funding bonds.

Beträffande löner, vilka såsom framgår av det tidigare anförda i regel icke böra beräknas för tid före den 1 oktober 1944 och icke skola få beräknas för tid efter den 1 oktober 1945, föreslår kommittén att förmånsrätten icke skall få åtnjutas för högre belopp än 20 000 kronor för år.

För pensioner och livräntor som utgå på grund av tjänst eller arbetsanställning skall förmånsrätten avse redan förfallna prestationer och det kapitaliserade värdet för framtiden. Vid beräkningen av de förfallna beloppen och det kapitaliserade värdet bör dock, såvitt gäller förmånsrätten, högst ett belopp av 12 000 kronor för år beaktas. För de kapitaliserade beloppen böra livräntor inköpas i svenska försäkringsanstalter.

Med hänsyn till vissa omständigheter böra å svenska kronor lydande funding bonds beräknas blott till 50 procent av sina belopp.

12. Kommittén ifrågasätter att vid bestämmandet av fördelningen av det restbelopp, som beräknas kvarstå efter den egentliga utdelningen, hänsyn skall tagas till fordringar, vilka innehavas av personer i ömmande omständigheter.

13. Icke förmånsberättigade fordringar skola få konkurrera med varandra till sina fulla belopp. Den procent, varmed de skola konkurrera, skall alltså ej varieras efter fordringarnas art eller deras kursvärde. Ej heller bör utdelningen för en fordran ställas i relation till det belopp för vilket fordringen förvärvats.

14. Omräkningskursen för fordringar, som lyda å riksmark, föreslås till 1 krona 68 öre för en riksmark såvitt gäller kommersiella och andra med förmånsrätt utgående fordringar samt till 30 öre för en riksmark beträffande andra fordringar.

15. En ingående prövning av riktigheten av varje särskilt anspråk som anmälts jämlikt kungörelsen den 16 januari 1948 måste ske innan utdelning för anmäld fordran kan medgivas. Denna prövning och ombestyrandet av själva utdelningen bör enligt kommitténs mening anförtrös åt clearingnämnden. Med hänsyn till uppgifternas natur och omfattning erfordras viss organisatorisk utbyggnad av nämnden.

16. De fordringar, som skola utgå med förmånsrätt, böra prövas och utbetalas så fort som möjligt. Sedan övriga anmälda anspråk prövats och de till utbetalning godkända beloppen blivit, åtminstone i det närmaste, fixerade samt likvidationen av de tyska tillgångarna i huvudsak avslutats, bör clearingnämnden upprätta en utdelningsplan och underställa den Kungl. Maj:t.

17. Kommittén har på grundval av de anmälda fordringarna upprättat en utdelningskalkyl. Därvidlag är då att märka, att kalkylen bygger på ett mycket osäkert material, då man måste räkna med såväl att en del av de anmälda anspråken komma att underkännas vid den slutliga prövningen som att nya anmälningar kunna inkomma.

Kommittén utgår ifrån att ett belopp av 200 milj. kronor skall finnas att fördela. Sedan 65 milj. kr. avförts för täckande av statens anspråk på ersättning för eventuellt utlämnat s. k. rövat guld återstår 135 milj. kr.

De förmånsberättigade fordringarna upptagas till ca 37,4 milj. kr., var-
efter i runt tal 97,6 milj. kr. skulle återstå att fördela mellan övriga fordr-
ingar. Dessa upptagas till ca 427,4 milj. kr.

En utdelning med 20 % å dessa 427,4 milj. kr. skulle erfordra ca 85,5 milj.
kr., varför då ett överskott på ca 12,1 milj. kr. skulle uppkomma å de 97,6
milj. kr., som skulle vara att fördela.

Särskilt yttrande av herr Lindahl.

Ministern för utrikes ärendena har till statsrådsprotokollet den 1 no-
vember 1946 vid avlåtande av propositionen till riksdagen rörande godkän-
nande av Washingtonuppgörelsen anført, att bland de fordringar, som skola
utfå betalning vid tvångsclearingen, borde medräknas bland annat den fordran,
som uppkomme genom utlämnande av det s. k. rövade guldet. Med
hänsyn härtill anser jag det riktigt att i redogörelsen för de svenska ansprå-
ken anmärks förefintligheten av anspråket på ersättning. Däremot anser
jag icke att kommittén bort ingå på ett bedömande av frågan huruvida
anspråket på ersättning är av sådan beskaffenhet att det lagligen kan till-
godoses vid en tvångsclearing. Frågan härom borde, enligt mitt förme-
nande, helt ha lämnats öppen för att slutligen prövas i samma ordning
som prövning skall ske av andra fordringsanspråk. Beträffande statens rätt
till kvittning för sin fordran är jag såtillvida av samma uppfattning som
kommitténs övriga ledamöter, att, därest anspråket på ersättning för ut-
lämnat guld prövas lagligen kunna tillgodoses vid tvångsclearingen, rätt
till kvittning föreligger och även bör utnyttjas.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Ministern för Utrikes Ärendena	3
Kommitténs uppdrag	5
1 kap. Den svenska clearinglagstiftningens tillkomst och utformning	6
2 kap. Clearingavtalen med Tyskland och deras tillämpning	9
3 kap. Washingtonuppgörelsen	16
4 kap. De särskilda grupperna svenska fordringar mot Tyskland och tyskar ..	20
I. Kommersiella fordringar	21
II. Finansiella fordringar	24
1. Fordringar på grund av innehav av rikslån	25
2. Fordringar på grund av innehav av andra obligationer	27
3. Fordringar på grund av innehav av aktier	27
4. Fordringar på grund av äganderätt till fastighet	28
5. Fordringar till säkerhet för vilka inteckning i fastighet meddelats	29
6. Bankfordringar	29
7. Andra finansiella fordringar	30
III. Övriga fordringar	30
1. Fordringar på lön, pension, livränta o. d.	30
2—5. Fordringar på grund av rekvisition av egendom från tysk myndighets sida. Skadeståndfordringar på grund av neutralitetskränkning eller annat övergrepp från tysk sida	32
2. Rekvisition av egendom	33
3. Skadeståndsfordran på grund av neutralitetskränkningar	33
4. Övriga fordringar	34
5. Vissa ytterligare fordringar	34
IV. Till clearingnämnden anmälda fordringar vilka icke upptagits under I—III	35
1. Riksgäldskontorets utlägg för det österrikiska konversionslånet	35
2. Svenska tändsticksaktiebolagets andel i tyska tändsticksmonopolets vinst	36
3. Krav på grund av rasdiskriminerande eller liknande åtgärder ..	36
4. S. k. Härtefälle	37
5. Riksbankens krav på ersättning för återlämnat guld	37
V. Anspråk som icke anmälts till clearingnämnden:	
Kostnader för förvaltning och utdelning av de tyska tillgångarna	38
5 kap. Allmänna spörsmål	38

	Sid.
6 kap. Förutsättningar vid en tvångsclearing mot Tyskland med hänsyn till borgenärernas och gäldenärernas nationalitet och domicil	41
I. Borgenärerna	41
II. Gäldenärerna	47
7. kap. Vilka typer anspråk böra tillgodoses vid en tvångsclearing gentemot Tyskland?	48
8 kap. Särskilda villkor för erhållande av betalning vid en tvångsclearing mot Tyskland	57
I. Tidpunkten för fordrans uppkomst	57
II. Tidpunkten för fordrans övergång på svensk hand. Böra ocertifierade fordringar uteslutas från att deltaga i tvångsclearingen? ..	59
III. Förhållandena då ett anspråk övergått från en innehavare till en annan	61
IV. Gäldenärens solvens	61
V. Måste fordringen vara förfallen till betalning?	64
VI. Avstående av fordran	68
9 kap. Kvittning och specialexekution	69
I. Kvittning	69
II. Specialexekution	71
10 kap. Förmånsrätt	72
I. Kommersiella fordringar	73
II. Löner, pensioner och livräntor	74
III. Krav på skadestånd för genom neutralitetskränkningar orsakade dödsfall eller skador å person	77
IV. Funding bonds	78
V. S. k. Härtefälle, i vad gäller svenska medborgare	78
11 kap. Böra alla fordringar, som ej skola gå med förmånsrätt, få konkurrera till sina fulla belopp?	80
I. Bör den procent, med vilken fordringar få konkurrera, variera efter fordringarnas art?	80
II. Bör den procent, med vilken fordringar få konkurrera, variera efter fordringarnas kursvärde?	81
III. Bör utdelning för en fordran ställas i relation till det belopp till vilket fordringen förvärvats?	83
12 kap. Vissa frågor rörande utbetalning av löner, pensioner, licensavgifter, royalty, avkastning av fast egendom eller aktier och räntor	84
13 kap. Omräkningskurser	86
I. Tysk rätt	87
II. Svensk rätt	89
III. Sammanfattade synpunkter	90
14 kap. Kursen på riksmark	92
15 kap. Omräkningskursen beträffande fordringar uttryckta i guld	98
16 kap. Ordningen för prövningen av betalningsanspråken och för utbetalningen	99
17 kap. Utdelningskalkyl	102
18 kap. Sammanfattning	107
Särskilt yttrande av herr Lindahl	111